Gösta Berlings saga

Selma Lagerlöf

Bibliotek 1800

Selma Lagerlöf

Gösta Berlings saga

eBibliotek 1800

2924

Ophavsret og brugsbetingelser

Generelt forbehold: *Vær opmærksom på, at denne ebog er baseret på en tekst, som stammer fra en længst svunden tid. Normer og udtryksmåder mm. var anderledes dengang, og der kan derfor forekomme indhold, som på nogle virker stødende. Bogen skal, ligesom alle andre kunstneriske værker fra andre tider, ses i sin kulturelle og tidsmæssige kontekst, og udgiveren kan og vil ikke påtage sig noget ansvar for forfatterens verdensbillede og udtryksmåder.*

Copyright and conditions of use

Indledning

I. Præsten

Endelig stod præsten på prækestolen.

Folk i kirken løftede hovedet. Nå, så der var han dog! Der blev altså ikke messefald denne søndag, sådan som forrige søndag og mange søndage før.

Præsten var ung, høj, slank og strålende skøn. Havde man sat en hjelm på hans hoved og hængt sværd og brynje på ham, ville man kunne hugge ham i marmor og opkalde statuen efter den skønneste græker.

Præsten havde en digters dybe øjne og en feltherres faste, runde hage; alt hos ham var skønt, fint, udtryksfuldt, gennemglødet af genialitet og åndeligt liv.

Folk i kirken følte sig underligt kuede ved at se ham sådan. De var mere vant til, at han kom dinglende ud fra kroen i selskab med lystige kammerater, som Beerencreutz, obersten med den tykke, hvide knebelsbart, og den stærke kaptajn Bergh.

Han havde sviret så umådeligt, at han i flere uger ikke havde kunnet passe sit embede, og menigheden havde måttet klage over ham, først til hans provst og så til bisp og domkapitel. Nu var biskoppen kommet til sognet for at holde visitats. Han sad i koret med guldkors på brystet. Præster fra Karlstad og fra nabosognene sad rundt omkring ham.

Der var ikke tvivl om, at præstens opførsel var gået over grænserne for det tilladelige. Den gang – det var i atten

hundrede og nogle tyve – tog man det ikke så nøje med, at folk drak; men denne mand havde forsømt sit embede for drikkeriets skyld, og nu skulle han miste det.

Han stod på prækestolen og ventede, mens de sang det sidste vers af salmen.

Der kom over ham, som han stod der, en vished om, at han havde lutter fjender i kirken, fjender i alle stole. Herskabet i pulpituret, bønderne nede i kirken, konfirmanderne i koret – de var fjender allesammen. Det var en fjende, som spillede orglet, en fjende, som trådte bælgen. Alle hadede ham, lige fra de små børn, der blev båret ind i kirken, til kirkebetjenten, en stiv og stram soldat, der havde været med ved Leipzig.

Præsten kunne have kastet sig på knæ og bedt dem være barmhjertige mod ham.

Men et øjeblik efter kom der en dump harme over ham. Han huskede nok, hvordan han havde været, da han for et år siden besteg den prækestol for første gang. Han var en dadelfri mand den gang, og nu stod han der og så ned på manden med guldkorset om halsen, som var kommet for at dømme ham.

Mens han læste indledningsbønnen, rullede den ene blodbølge efter den anden over hans ansigt, det var harmen.

Det var sandt, at han havde sviret, men hvem havde ret til at anklage ham for det? Havde nogen set præstegården, hvor han skulle bo? Granskoven stod mørk og uhyggelig helt ind til vinduerne. Fugtigheden dryppede fra de sorte lofter og drev ned ad de mugne vægge. Trængte han ikke til brændevin for at kunne holde modet oppe, når regnen eller den fygende sne kom farende ind gennem de knækkede ruder, når den vanrøgtede jord ikke ville give brød nok til at holde sulten ude?

Han syntes, at han havde været netop sådan en præst, som de fortjente. De drak jo allesammen. Hvorfor skulle han være den eneste, der lagde bånd på sig? Manden, som havde begravet sin hustru, drak sig fuld ved begravelsesgildet; faderen, som havde bragt sit barn til dåben, holdt sviregilde bagefter. Menigheden drak på hjemvejen fra kirken, så de fleste var fulde, når de kom hjem. Det passede godt nok til dem at have en fordrukken præst.

Det var på embedsrejser, når han i sin tynde kappe havde kørt mange mil over frosne søer, hvor alle kolde vinde havde sat hinanden stævne, det var, når han var blevet tumlet om på disse samme søer i åben båd, i storm og plaskregn, det var, når han i snefog havde måttet stå ud af slæden og bane hesten vej gennem driver så høje som huse, eller når han havde vadet gennem skovmoserne, da var det, han havde lært at elske brændevinen.

Årets dage havde slæbt sig hen i mørke og tunghed. Bonde og herremand havde gået med alle tanker bundet til jordens støv, men om aftenen havde ånden kastet sine lænker, befriet af brændevinen. Inspirationen var kommet, hjertet blev varmt, livet blev strålende, sangen klang, og roser duftede. Krostuen var da for ham blevet en sydens blomsterhave; druer og oliven hang over hans hoved, marmorstøtter skinnede gennem det mørke løvværk, filosoffer og digtere vandrede under palmer og plataner.

Nej, han, præsten deroppe på prækestolen, vidste, at uden brændevin kunne livet ikke leves på de kanter af landet; alle hans tilhørere vidste det, og nu ville de dømme ham.

De ville rive præstekjolen af ham, fordi han havde været fuld i deres guds hus. Å – alle disse mennesker, havde de da, ville de indbilde sig, at de havde nogen anden gud end brændevinen!

Han havde læst indledningsbønnen, og han bøjede sig ned for at læse Fadervor.

Der var åndeløs stilhed i kirken under bønnen. Pludselig greb præsten med begge hænder fast om de bånd, præstekjolen var bundet med. Det forekom ham, som om hele menigheden med biskoppen i spidsen kom listende op ad trappen til prækestolen for at rive præstekjolen af ham. Han lå på knæ og vendte ikke hovedet om, men han kunne føle, hvor de rykkede i den, og han så dem så tydeligt, både provsterne, præsterne, kirkeværgerne, klokkeren og hele menigheden i en lang række, halende af alle kræfter for at få præstekjolen løs. Og han kunne så tydeligt forestille sig, hvordan alle de, der nu var så ivrige til at trække, ville falde den ene ovenpå den anden ned ad trappen, når kjolen gav efter, og hele rækken dernede, som ikke kunne komme til at trække i kjolen, men som bare trak i hinandens frakkeskøder – de ville allesammen falde.

Han så det så tydeligt, at han var nærved at le højt, som han lå på sine knæ; men på samme tid trængte den kolde sved frem på hans pande. Det var dog for grueligt.

At han nu skulle blive en forkastet mand for brændevinens skyld! En afsat præst – fandtes der noget uslere på jorden?

Han kunne blive en af tiggerne på landevejen, ligge drukken på grøftekanten, gå klædt i pjalter, holde til med landstrygere.

Bønnen var til ende. Han skulle til at læse sin præken op. Da kom en tanke over ham, som standsede ordet på hans læber.

Han kom i tanke om, at det var sidste gang, han fik lov at stå på prækestolen og forkynde Guds ære.

For sidste gang – det greb præsten. Han glemte både brændevin og biskop. Han måtte gribe lejligheden og vidne om Guds ære.

Han syntes, at kirkegulvet med alle tilhørerne sank dybt, dybt ned, og taget løftedes af kirken, så han kunne se ind i Himlen. Han stod ene, ganske ene på sin prækestol, og hans ånd fik vinger og fløj op imod den åbnede himmel over ham, hans røst blev stærk og vældig, og han forkyndte Guds ære.

Han var en inspirationens mand. Han lod den skrevne præken ligge, tankerne dalede ned over ham som en flok tamme duer. Det var for ham, som om det var en anden, der talte, men han forstod også, at dette var det højeste på jorden, og at ingen i glans og herlighed kunne nå højere end han, som stod der og forkyndte Guds ære.

Så længe inspirationens ildtunge luede over ham, talte han, men da den var slukket, og taget igen havde sænket sig over kirken, og gulvet var kommet op dybt, dybt nedefra, da bøjede han sig ned og græd, for han tænkte, at livet havde skænket ham sin bedste time, og at den nu var forbi.

Efter gudstjenesten skulle der være kirkestævne og undersøgelse. Biskoppen spurgte, om menigheden havde noget at klage over sin præst.

Præsten var ikke længere vred og trodsig som før prækenen. Nu skammede han sig og sænkede hovedet. Å, nu skulle da alle disse elendige brændevinshistorier frem!

Men der kom ingen. Der var ganske stille omkring det store bord i sognestuen.

Præsten så op, først på klokkeren, nej, han tav; så på kirkeværgerne, så på de myndige bønder og på jernværksejerne; de tav alle. De holdt læberne tæt sammenpressede og så halvt forlegne ned mod bordet.

"De venter på, at en skal begynde," tænkte præsten.

Den ene kirkeværge rømmede sig.

"Jeg mener, det er en rar præst, vi har," sagde han.

"Biskoppen har jo selv hørt, hvor han kan præke," stemmede klokkeren i.

Biskoppen sagde noget om hyppige messefald.

"Præsten må da ligesågodt have lov at være syg som andre mennesker," mente bønderne.

Biskoppen antydede, at der havde været nogen misfornøjelse med præstens levevis.

De forsvarede ham alle med én mund. Han var så ung, deres præst; der var ikke noget at sige til det. Nej, ville han bare altid præke sådan, som han havde gjort i dag, så ville de ikke bytte ham bort for biskoppen selv.

Der var ingen anklagere, ingen dommere.

Præsten følte, hvor hans hjerte udvidedes, og hvor blodet flød let gennem årerne. Han gik altså ikke længere blandt fjender, han havde vundet dem, da han mindst tænkte på det, han skulle blive ved at være præst!

Efter visitatsen spiste biskoppen og provsterne og præsterne og de fornemste af sognemændene til middag i præstegården. En af nabo-præstekonerne havde påtaget sig at ordne festen, for præsten var ugift. Hun havde ordnet alt på det bedste, og han fik øjnene op for, at præstegården ikke var så uhyggelig endda. Det lange middagsbord var dækket ude under granerne

og stod der nok så fint med hvid dug, blåt og hvidt porcelæn, blanke glas og toppede servietter. To birketræer hældede sig over indgangen, i forstuen var der strøet enebærris, på tagbjælken hang der en blomsterkrans, i alle stuer stod der blomster, den mugne luft var fordrevet, og de grønne vinduesruder skinnede nok så fornøjet i solskinnet.

Han var så hjertensglad, præsten; han sagde til sig selv, at han ville aldrig drikke mere.

Der var ingen, som ikke var glad ved det middagsbord. De, som havde været højsindede og tilgivet, var glade, og præster og provster var glade, fordi de var sluppet for skandale.

Den gode biskop løftede sit glas og talte om, at han havde tiltrådt denne rejse med et tungt sind, for han havde hørt mange onde rygter. Han var draget ud for at møde en Saulus, men se, Saulus var allerede blevet til en Paulus, der skulle arbejde mere end alle andre. Og den fromme herre talte videre om de rige gaver, som deres unge broder havde fået, og priste dem. Ikke at han skulle hovmode sig, men at han skulle anspænde alle sine kræfter og tage vel vare på sig selv, som den må gøre, der bærer en overmåde tung og kostelig byrde på sine skuldre.

Præsten drak sig ikke fuld den middag, men beruset var han. Al denne store uventede lykke steg ham til hovedet. Himlen havde ladet inspirationens ildtunge flamme over ham, og menneskene havde skænket ham deres kærlighed. Blodet vedblev at strømme feberhedt og med voldsom fart gennem hans årer, endnu da aftenen kom, og gæsterne tog bort. Langt ud på natten sad han vågen i sit værelse og lod natteluften strømme ind gennem det åbne vindue for at svale den

lyksalighedsfeber, denne henrykte uro, som han ikke kunne sove for.

Da hørtes der en stemme: "Er du vågen, præst?"

Der kom en mand gående over grønningen hen til huset. Præsten så ud og genkendte den stærke kaptajn Kristian Bergh, en, af hans trofaste svirebrødre. En vejfarende mand, uden hus og hjem, var han, denne kaptajn Kristian, og en kæmpe i vækst og kræfter; stor som et bjerg og dum som en bjergtrold.

"Ja vel er jeg oppe, kaptajn," svarede præsten. "Synes du, det er en nat at sove i?"

Og hør nu, hvad kaptajn Kristian fortæller ham. Kæmpen har haft sine anelser, han har forstået, at præsten ville blive bange for at svire. Han ville aldrig få ro mere, tænkte kaptajn Kristian, for disse provster og præster fra Karlstad, som havde været der en gang, kunne jo komme igen og trække præstekjolen af ham, hvis han svirede.

Men nu har kaptajn Kristian taget et tag i tingene med sin tunge hånd, nu har han lavet det sådan, at der skal aldrig komme hverken præster eller provster mere og heller ikke biskopper. Herefter kunne præsten og hans venner drikke så meget, de ville, der i præstegården. For nu skal man høre, hvad kaptajnen har udført.

Da biskoppen og de to præster var stået ind i den lukkede vogn, og dørene var blevet rigtig godt lukkede til efter dem, da havde kaptajnen sat sig på bukken og kørt en mil eller to for dem i den lyse sommernat. Og han havde ladet dem mærke, hvad det er at sidde med livet i hænderne; han havde ladet hestene fare afsted i den mest rasende fart. Det skulle de have, fordi de ikke kunne unde en ærlig mand at tage sig en rus.

Tror I, han holdt sig til landevejen, tror I, han var bange for at skumple dem? Han kørte over grøfter og stubmarker, han rutsjede i susende galop ned ad bakkerne, han svingede ud i søen, så vandet sprøjtede op over hjulene, og han lod det gå ned ad bjergskrænterne, så hestene satte forbenene stift frem og lod sig glide. Og hele tiden sad bispen og præsterne med blege ansigter og mumlede bønner. Værre fart havde de aldrig været med til.

Og I kan tænke, hvor de må have set ud, da de kom til gæstgivergården i Rissäter, levende, men rystede som hagl i en skindpung.

"Hvad skal dette betyde, kaptajn Kristian?" siger biskoppen, da han åbner vogndøren for dem.

"Det betyder, at biskoppen skal betænke sig to gange, før han igen kommer på visitats hos Gösta Berling," siger kaptajn Kristian, og den sætning har han lavet og lært sig i forvejen for ikke at standse i teksten.

"Så hils Gustaf Berling," siger biskoppen, "at til ham kommer hverken jeg eller nogen anden biskop mere."

Se, den bedrift står den stærke kaptajn og fortæller præsten ved det åbne vindue i sommernatten. For kaptajnen har lige leveret hestene af i kroen, og er straks gået op til præstegården med nyhederne.

"Nu kan du være rolig, min hjertebroer," siger han. Ak, kaptajn Kristian, med blege ansigter sad præsterne i vognen, men præsten i vinduet så i den lyse sommernat langt, langt blegere ud. Ak, kaptajn Kristian!

Præsten løftede armen for at rette et vældigt slag mod kæmpens grove, dumme ansigt, men han standsede sig selv.

Han slog vinduet i med et skrald og blev stående midt i værelset og rystede sin knyttede hånd mod himlen.

Han, hvem inspirationens ildtunge havde luet over, han, som havde forkyndt Guds ære, han stod der og tænkte på, hvor Gud havde drevet gæk med ham.

Måtte biskoppen ikke tro, at kaptajn Kristian var blevet udsendt af præsten? Måtte han ikke tro, at han havde hyklet og løjet hele dagen? Nu ville han nok gøre alvor af undersøgelsen, først suspendere og så afskedige ham.

Da morgenen kom, var præsten borte fra præstegården. Han havde ikke brudt sig om at blive og forsvare sig. Gud havde drevet gæk med ham. Gud ville ikke hjælpe ham. Han vidste, at han ville blive afsat. Gud ville det. Så kunne han lige så gerne gå med det samme.

Dette skete i attenhundredogtyverne, i et afsides sogn i Vestre Värmland.

Det var den første ulykke, der overgik Gustaf Berling; det blev ikke den sidste.

Thi for de heste, som hverken tåler spore eller pisk, er livet ikke let. For hver smerte, som rammer dem, farer de afsted på vilde veje mod gabende afgrunde. Så snart vejen er stenet, og farten bliver tung, ved de ikke andet råd end at vælte læsset og fare afsted i galskab.

II. Tiggeren

En kold dag i december kom en tigger vandrende op ad Broby bakker. Han var klædt i de usleste pjalter, og hans sko var så slidte, at den kolde sne vædede hans fødder.

Löfven er en lang smal sø i Värmland, som på et par steder indsnøres til et smalt sund. Den strækker sig mod nord lige op til Finskovene og syd på ned til Vänern. Flere sogne strækker sig langs med dens bredder, men Bro sogn er det største og rigeste. Det indtager en god del både af den østre og den vestre bred, men på den vestre ligger de største gårde, sådanne herresæder som Ekeby og Björne, vidtberømte for deres rigdom og skønhed, samt Broby store by med kro, gæstgivergård, tinghus, lensmandsbolig, præstegård og markedsplads.

Broby ligger på en stejl skråning. Tiggeren var kommet forbi kroen, som ligger ved bakkens fod, og arbejdede sig nu op mod præstegården, som ligger øverst oppe.

Foran ham gik en lille pige, som trak en slæde med en sæk mel på. Tiggeren nåede pigen og begyndte at tale til hende.

"Det var en lille hest for et stort læs," sagde han.

Barnet vendte sig om og så på ham. Hun var en lille en på tolv år med spejdende, skarpe øjne og en sammenkneben mund.

"Gud give, hesten var mindre og læsset større, så forslog det vel længer," svarede pigen,

"Er det kanske dit eget foder, du slæber hjem?"

"Ja, Gud nåde mig. Jeg må skaffe mig føden selv, så lille jeg er."

Tiggeren skød bagpå slæden. Pigen vendte sig om og så på ham.

"Du skal ikke tro, du får noget for det," sagde hun.

Tiggeren slog en latter op. "Du er nok datter af Broby-præsten, kan jeg mærke, " sagde han.

"Javel er jeg det. Fattigere fader har mangen en, men værre fader har ingen. Det er gudsens sandhed, om det også er en

skam, at hans eget barn skal være den, der siger det."

"Han er nok både gerrig og ond, din fader?"

"Gerrig er han, og ond er han, men hans datter bliver nok endnu værre, om hun lever længe nok, siger folk."

"Det kan være, folk har ret i det. Jeg gad nok vide, hvordan du er kommet til den sæk mel."

"Det kan vel ikke skade at sige dig det. Jeg tog korn i faders lade i morges, og nu har jeg været i møllen med det."

"Får han dig nu ikke at se, når du kommer trækkende hjem med den sæk?"

"Du er nok rendt for tidligt af lære. Fader er på sognerejse, kan du da vide."

"Der kommer nogen kørende op ad bakken efter os. Jeg kan høre sneen knirke under slædetræerne. Hvad om det nu var ham, der kom!"

Pigen lyttede og kiggede; så begyndte hun at tudskråle. "Det er fader," hulkede hun. "Han slår mig ihjel. Han slår mig ihjel,"

"Ja nu er gode råd dyre, og rappe råd er bedre end sølv og guld," sagde tiggeren.

"Hør," sagde barnet, "du kan hjælpe mig. Tag rebet og træk slæden, så tror fader, det er din."

"Hvad skal jeg så gøre med den?" spurgte tiggeren og kastede rebet over sin skulder.

"Træk med den, hvorhen du vil, men kom op til præstegården med den, når det bliver mørkt. Jeg skal nok passe på dig."

"Jeg kan jo prøve på det."

"Gud nåde dig, hvis du ikke kommer," råbte pigen og løb fra ham for at komme hjem før faderen.

Tiggeren vendte slæden med et tungt hjerte og skød den ned til kroen. Den stakkel havde haft sin drøm, som han gik der i sneen med de halvnøgne fødder. Han havde gået og tænkt på de store skove nord for Löfven, de store Finskove.

Hernede i Bro sogn, hvor han nu færdedes langs med det smalle sund mellem Øvre- og Nedre-Löfven, i disse rigdommens og glædens berømmelige egne, hvor der ligger herregård ved herregård, jernværk ved jernværk, her var hver vej ham for tung, hver stue for trang, hver seng for hård. Her måtte han længes bittert efter de store, evige skoves fred.

Her hørte han plejlen dundre på hver en lo, som om der aldrig skulle blive aftærsket. Tømmerlæs og kulkærrer kom uophørligt ned fra de uudtømmelige skove. Endeløse rækker af vogne, belæssede med malm, drog frem ad vejene i dybe hjulspor, som hundreder af forgængere havde skåret. Her så han slæder fare fra gård til gård, og det syntes ham, som om glæden holdt i tømmerne, og skønhed og kærlighed stod på mederne. Ak, hvor den stakkel gik der og længtes efter de store, evige skoves fred!

Der oppe, hvor træerne rager så ranke som søjler op af den jævne flade, hvor sneen hviler i tunge lag på de ubevægelige grene, hvor vinden ingen magt har, men kun kan lege ganske stille med toppens nåle, der ville han vandre længere og længere ind, til en dag kræfterne ville svigte ham og han ville segne under de store træer, døende af sult og kulde.

Han længtes efter den store susende grav ovenfor Löfven, hvor han kunne blive overmandet af tilintetgørelsens magter, hvor det endelig kunne lykkes sulten, kulden, trætheden og

brændevinen at få bugt med denne elendige krop, som kunne udholde alt.

Han var kommet ned til kroen og ville vente der til aften. Han gik ind i skænkestuen og sad i sløv hvile på bænken ved døren og drømte om de evige skove.

Krokonen havde ondt af ham og gav ham en snaps af hendes stærke, søde brændevin. Hun gav ham oven i købet en til, fordi han bad så indstændigt.

Mere ville hun ikke give ham, og tiggeren blev aldeles fortvivlet. Han måtte have mere af denne stærke, søde brændevin. Han måtte endnu en gang føle hjertet hoppe i livet og tankerne flamme under rusen. O, dette velsignede kornbryg! Sommerens sol, sommerens fuglesang, sommerens duft og skønhed flød omkring på dets bølger. Endnu en gang inden han forsvinder i nat og mørke, vil han drikke sol og lykke.

Så byttede han først melet bort, derefter melsækken og endelig slæden – alt for brændevin. Dermed fik han en god rus og sov størstedelen af eftermiddagen hen på en bænk i krostuen.

Da han vågnede, indså han, at der var kun én ting for ham at gøre i denne verden. Siden denne elendige krop havde taget hele herredømmet over hans sjæl, siden han kunne drikke det op, som et barn havde betroet ham, siden han var en skam for jorden, måtte han befri den fra byrden af al denne elendighed. Han måtte give sin sjæl friheden, lade den gå til Gud.

Han lå på bænken i krostuen og holdt rettergang over sig selv: "Gustaf Berling, afsat præst, anklaget for at have drukket et sultent barns ejendom op, dømmes til døden. Hvilken død? Døden i snedriverne."

Han greb sin hue og vaklede ud. Han var hverken helt vågen eller helt ædru. Han græd af medlidenhed med sig selv, med sin stakkels nedværdigede sjæl, som han måtte give fri.

Han gik ikke langt og ikke bort fra vejen. Ved selve vejkanten lå der en høj snedrive, hvor han kastede sig ned for at dø. Han lukkede øjnene og prøvede på at sove.

Ingen ved, hvor længe han lå sådan, men der var endnu liv i ham, da Broby-præstens datter kom løbende ned ad vejen med en lygte i hånden og fandt ham i driven ved vejkanten. Hun havde ventet på ham i timevis; nu var hun løbet ned ad Broby bakker for at få rede på, hvor han blev af.

Hun kendte ham straks, og så gav hun sig til at ruske i ham og skrige af al magt for at få ham vågen.

Hun måtte vide, hvor den mand havde gjort af hendes melsæk. Hun måtte kalde ham tilbage til livet i det mindste så længe, at han kunne sige hende, hvad der var blevet af hendes slæde og hendes melsæk. Hendes fader ville slå hende ihjel, hvis hun havde sat hans slæde til. Hun bider tiggeren i fingrene og kradser ham i ansigtet og skriger som en fortvivlet.

Da kom der nogen kørende på landevejen.

"Hvem fanden er det, der skriger sådan?"-spurgte en barsk røst.

"Jeg vil vide, hvor han har gjort af min slæde og min sæk med mel," hulkede barnet og dunkede tiggeren for brystet med knyttede næver.

"Er det en ihjelfrossen mand, du kradser sådan? Væk med dig, din rivkat!"

Den kørende var en stor og svær kvinde. Hun stod ud af slæden og gik hen til snedriven. Barnet tog hun i nakken og

slængte hende ud på vejen; derpå bøjede hun sig ned, skød armen ind under tiggerens ryg og løftede ham op, så bar hun ham hen til slæden og lagde ham ned i den.

"Kom med ind på kroen, din rivkat," råbte hun til præstedatteren, "at vi kan få at høre, hvad du ved om dette her!"

En time senere sad tiggeren på en stol ved døren i kroens bedste stue, og foran ham stod den myndige frue, der havde frelst ham fra snedriven.

Sådan som Gösta Berling nu så hende på vejen hjem fra kulkørsel i skovene, med sodede hænder og kridtpibe i munden, klædt i en kort lammeskindspels uden foer og en kjole af stribet, hjemmegjort hvergarn, med jernbeslåede sko på fødderne og en kniv i skede stukket ind på brystet, sådan som han så hende med det grå hår glat opstrøget over et gammelt, smukt ansigt, sådan havde han hørt hende beskrive tusind gange, og han forstod, at han havde truffet på den vidtberømte majorinde fra Ekeby.

Hun var den mægtigste frue i Värmland, herskerinde over syv jernværker, vant til at befale og at adlydes; og han var bare en sølle dødsdømt stakkel, blottet for alt, med den bevidsthed, at hver vej var ham for tung, hver stue for trang. Hans legeme rystede af angst, mens hendes blik hvilede på ham.

Hun stod tavs og så på denne bunke af menneskelig elendighed foran hende, de røde, opsvulmede hænder, den udmagrede skikkelse og det herlige hoved, som endnu i forfald og forsømthed strålede i vild skønhed.

"Han er Gösta Berling, den gale præst?" spurgte hun.

Tiggeren sad ubevægelig.

"Jeg er majorinden på Ekeby."

Der gik en bæven gennem tiggeren. Han foldede sine hænder og løftede øjnene med et længselsfuldt blik. Hvad ville hun gøre ved ham? Ville hun tvinge ham til at leve? Han bævede for hendes styrke. Han havde jo dog været de evige skoves fred så nær.

Hun begyndte kampen med at sige til ham, at Broby-præstens datter havde fået sin slæde og sit mel igen, og at hun, majorinden, havde et hjem til ham som til så mangen anden i kavalerfløjen på Ekeby. Hun tilbød ham et liv i lyst og glæde, men han svarede, at han måtte dø.

Da slog hun sin knyttede næve mod bordet og sagde ham sin mening rent ud.

"Nå, så han vil dø, vil han? Ja, det skulle jeg ikke undre mig over, hvis han var levende. Men se på den udmagrede krop, på de afmægtige lemmer og på de matte øjne – tror han så, han har noget tilbage at slå ihjel! Tror han, man behøver at ligge under et tilsømmet kistelåg for at være død? Tror han ikke, jeg sidder her og ser, hvor død han er, Gösta Berling, død! Jeg ser, det er et grinende dødningehoved, der sidder på hans skuldre, og jeg synes, jeg ser ormene krybe ud og ind af hans øjenhuler. Mærker han ikke, at han har munden fuld af jord? Kan han ikke høre, hvor knoklerne rangler, når han rører sig? Han har druknet sig i brændevin, Gösta Berling, og død er han. Hvad der nu rører sig hos ham, er bare dødningeknokler, og dem vil han ikke unde at leve – om det kan kaldes liv? Det er næsten, som om han ville misunde de døde en dans over gravene i måneskinnet.

Skammer han sig over, at han har været præst, siden han nu vil dø? Der var mere ære ved det, om han ville anvende sine gaver og blive til nogen nytte på Guds grønne jord, kan jeg fortælle ham. Hvorfor kom han ikke straks til mig, så skulle jeg nok have fået skik på tingene for ham. Ja, nu venter han sig vel megen ære af at blive svøbt og lagt på høvlspåner og blive kaldt et dejligt lig."

Tiggeren sad rolig, halvt smilende, mens hun buldrede løs med sine vrede ord. Ingen fare, jublede han, ingen fare! De evige skove venter, og hun har ingen magt til at vende din sjæl derfra.

Men majorinden tav og gik et par gange op og ned ad gulvet; så tog hun plads ved arnen, satte fødderne op på ildstedet og støttede albuerne på knæene.

"For tusind djævle," sagde hun og lo ved sig selv. "Hvad jeg der siger, er så sandt, at jeg knap selv har mærket det. Tror han ikke, at de fleste i denne verden er døde eller halvdøde? Tror han, jeg lever? Å nej! Å nej! –

Ja, se han kun på mig. Jeg er majorinden på Ekeby, og jeg er vel den mægtigste frue i hele Värmland, skulle jeg mene. Vinker jeg med en finger, så springer landshøvdingen, og vinker jeg med to, så springer biskoppen, og vinker jeg med tre, så danser både domkapitel og rådmænd og alle brugspatroner i hele Värmland polskdans på Karlstad torv. For tusind djævle, jeg siger ham, præst, at jeg ikke er andet end et påklædt lig. Vorherre ved bedst, hvor lidt liv der er i mig."

Tiggeren bøjede sig frem og lyttede med alle sanser vågne. Den gamle majorinde sad og rokkede frem og tilbage foran ilden. Hun så ikke på ham, mens hun talte.

"Tror han ikke," blev hun ved, "at om jeg var et levende menneske, som så ham sidde der så ussel og bedrøvelig med selvmordstanker i hjertet, at jeg da kunne have jaget dem ud af ham med et åndepust? Da havde jeg haft tårer for ham, og bønner, som vendte op og ned på alting for ham, og jeg havde frelst hans syndige sjæl; men nu er jeg død. Vorherre ved, hvor lidt liv der er i mig.

Har han hørt, at jeg en gang var den smukke Margrete Celsing? Det var ikke i går, men endnu kan jeg sidde og græde mine gamle øjne røde over hende. Hvorfor skulle Margrete Celsing dø og Margrete Samzelius leve, hvorfor skal majorinden på Ekeby leve? Kan han sige mig det, Gösta Berling?

Ved han, hvordan Margrete Celsing var? Hun var slank og fin og bly og uskyldig, Gösta Berling. Hun var af dem, på hvis grave englene græder. Hun vidste ikke af noget ondt, ingen havde gjort hende sorg, hun var god mod alle. Og dejlig var hun.

Der var en herlig mand, Altringer hed han. Gud ved, hvordan det gik til, at han færdedes deroppe i Elvedalens vildmarker, hvor hendes forældre havde deres ejendom. Ham så Margrete Celsing, han var skøn, han var en mand, og han elskede hende. Men han var fattig, og de blev enige om at vente på hinanden i fem år, som der står i visen.

Da de tre år var gået, fik hun en anden frier. Han var grim at se på, men hendes forældre troede, at han var rig, og de tvang hende med snakken og lokken, med hug og onde ord til at tage ham til mand. Den dag døde Margrete Celsing.

Siden den tid har der ingen Margrete Celsing været, men kun majorinde Samzelius, og hun var ikke god, ikke bly; hun troede på meget ondt og gav ikke agt på det gode.

Du ved vel, hvordan det siden gik. Vi boede på Sjö, her ved Löfven, majoren og jeg. Men han var ikke rig, som folk havde sagt. Jeg havde ofte tunge dage.

Da kom Altringer tilbage, og nu var han rig. Han blev ejer til Ekeby og nabo til Sjö; han blev ejer af seks andre godser ved Löfven. Han var dygtig, driftig; en herlig mand var han. Han hjalp os i vor fattigdom; vi kørte i hans vogne, han sendte mad til vort køkken og vin til vor kælder. Han fyldte mit liv med fester og glæde. Majoren rejste bort, da der blev krig, men hvad brød vi os om det! Den ene dag var jeg hans gæst på Ekeby, den anden dag kom han til Sjö. Å, der gik som en ringdans af glæder omkring Löfvens bredder.

Men så begyndte de at tale ondt om Altringer og mig. Havde Margrete Celsing levet, så havde det visselig gjort hende bedrøvet, men mig gjorde det intet. Dog forstod jeg endnu ikke, at det var, fordi jeg var død, at jeg var så følelsesløs.

De rygter om os nåede op til min fader og moder, som gik deroppe blandt kulmilerne i Elvedalsskoven. Hun betænkte sig ikke længe, den gamle; hun kom rejsende herned for at tale med mig.

En dag, da majoren var borte, og jeg sad til bords med Altringer og flere andre, kom hun til Sjö. Jeg så hende komme ind i salen, men jeg følte ikke, at hun var min moder, Gösta Berling. Jeg hilste hende som en fremmed og bad hende sidde ned ved mit bord og tage del i måltidet. Hun ville tale til mig, som om jeg var hendes datter, men jeg sagde hende, at hun tog fejl, mine forældre levede ikke mere, de var begge døde på min bryllupsdag.

Da gik hun ind på legen. Halvfjerdsindstyve år var hun, tredive mil havde hun kørt på tre dage. Nu satte hun sig uden omstændigheder til middagsbordet og spiste med os; hun var et kraftigt gammelt menneske.

Hun sagde, det var sørgeligt, at jeg havde lidt sådant et tab just den dag.

"Det sørgeligste var," sagde jeg, "at mine forældre ikke var døde dagen før, for så var der ikke blevet noget af brylluppet."

"Fru majorinden er altså ikke tilfreds med sit ægteskab?" spurgte hun da.

"Jo," sagde jeg, "nu er jeg tilfreds. Jeg vil altid være tilfreds med at lyde mine kære forældres vilje."

Hun spurgte, om det havde været mine forældres vilje, at jeg skulle hobe skam og skændsel over dem og mig selv og bedrage min mand. Ringe ære viste jeg mine forældre ved at bringe mig selv i folkemunde.

"De må ligge, som de har redt," svarede jeg hende. Og for resten måtte den fremmede frue vide, at jeg fandt mig ikke i, at nogen hånede mine forældres datter.

Vi spiste, vi to. Mændene omkring os sad tavse og kunne hverken løfte kniv eller gaffel.

Den gamle blev et døgn over for at hvile; så rejste hun. Men så længe jeg så hende, kunne jeg ikke forstå, at hun var min moder. Jeg vidste blot, at min moder var død.

Da hun skulle rejse, Gösta Berling, og jeg stod ved siden af hende på trappen, og vognen var kørt frem, da sagde hun til mig:

"Et døgn har jeg været her, uden at du har villet kendes ved mig som din moder. På øde veje er jeg rejst herhid, tredive mil

på tre dage. Og af skam over dig skælver min gamle krop, som om den var pisket med ris. Gid du må blive fornægtet, som jeg er blevet fornægtet, forskudt, som jeg er blevet forskudt. Gid landevejen må blive dit hjem, grøften din seng, kulmilen din arne. Skam og forsmædelse blive din løn, og andre slå dig, som jeg nu slår dig!"

Og hun gav mig et hårdt slag på kinden.

Men jeg løftede hende op, bar hende ned ad trappen og satte hende i vognen.

"Hvem er du, at du forbander mig?" spurgte jeg. "Hvem er du, at du slår mig? Det tåler jeg ikke af nogen."

Og jeg gav hende ørefigenen tilbage.

Vognen kørte i det samme, men da, i det øjeblik, Gösta Berling, vidste jeg, at Margrete Celsing var død. Hun var god og uskyldig, hun vidste ikke af noget ondt. Englene havde grædt på hendes grav. Havde hun levet, hun havde aldrig slået sin moder."

Tiggeren ved døren havde lyttet, og ordene havde for et øjeblik døvet de evige skoves susen. Se, denne rige frue, hun gjorde sig til hans lige i synd, hans søster i fortabelsen, for at give ham mod til at leve. Sådan skulle han lære, at der lå sorg og synd over andre hoveder end hans. Han rejste sig og gik hen til majorinden.

"Vil du leve nu, Gösta Berling?" spurgte hun med en stemme, der var brudt af tårer, "hvorfor vil du dø? Du kunne være blevet en dygtig præst, men aldrig var den Gösta Berling, som du druknede i brændevin, så strålende uskyldsren som den Margrete Celsing, jeg kvalte i had. Vil du leve?"

Gösta faldt ned på sine knæ foran majorinden. "Tilgiv mig," sagde han, "jeg kan ikke."

"Jeg er en gammel kone," sagde majorinden. "Hærdet i megen sorg, og jeg sidder her og giver mig selv til pris for en tigger, som jeg har fundet halvt ihjelfrossen i en snedrive ved vejen. Der sker mig min ret. Gå han kun hen og bliv en selvmorder, så kan han da i al fald ikke fortælle nogen om min galskab."

"Jeg er ingen selvmorder, jeg er en dødsdømt. Gør mig ikke kampen for tung. Jeg kan ikke leve. Mit legeme har fået overtaget over min sjæl, derfor må jeg lade den slippe fri, lade den komme til Gud."

"Nå, så han tror, den kommer til Gud?"

"Farvel, majorinde Samzelius, og tak!"

"Farvel, Gösta Berling."

Tiggeren rejste sig og gik med hængende hoved og slæbende skridt mod døren. Den kvinde gjorde vejen til de store skove tung for ham.

Da han kom til døren, måtte han vende sig om. Da mødtes han af et blik fra majorinden, som sad stille og så efter ham. Han havde aldrig set en sådan forandring i et ansigt, og han blev stående og stirrede på hende. Hun, som nys havde været vred og truende, sad stille, som forklaret, og hendes øjne strålede af forbarmende, medlidende kærlighed. Der var noget i ham, i hans eget forvildede hjerte, der brast for det blik; han lænede sin pande mod dørkarmen, løftede armene op over hovedet og græd, som om hans hjerte skulle briste.

Majorinden slængte kridtpiben i ilden og kom hen til ham. Hendes bevægelser var på én gang så blide som en moders.

"Så, så, min dreng!"

Og hun drog ham ned til sig på bænken ved døren, så han græd med hovedet i hendes skød.

"Vil han dø endnu?"

Han ville fare op. Hun måtte holde ham fast med magt.

"Nu siger jeg ham for sidste gang, at han kan gøre, som han vil. Men det lover jeg ham, at hvis han vil leve, så skal jeg tage Broby-præstens datter til mig og gøre hende til et ordentligt menneske; så kan hun jo takke Gud, at han stjal hendes mel. Nå, vil han?"

Han løftede hovedet og så hende ind i øjnene.

"Er det alvor?"

"Det er det, Gösta Berling."

Da vred han hænderne i angst. Han så for sig de forskræmte øjne, de sammenknebne læber og de udmagrede små hænder. Det stakkels lille væsen skulle altså få beskyttelse og pleje, og fornedrelsesmærket skulle udslettes af hendes legeme, som det onde af hendes sjæl. Nu stængtes vejen til de evige skove for ham.

"Jeg skal ikke tage livet af mig, så længe hun er under majorindens beskyttelse." sagde han. "Jeg vidste nok, at majorinden var mig for stærk og ville tvinge mig til at leve."

"Gösta Berling," sagde hun højtideligt. "Jeg har kæmpet om dig som om mig selv. Jeg sagde til Gud: 'Hvis der findes ét gran af Margrete Celsing tilbage i mig, så tilsted, at hun træder frem og hindrer den mand i at gå hen og dræbe sig selv.' Og han tilstedte det, og du så hende, og derfor kunne du ikke gå. Og hun hviskede til mig, at for det stakkels barns skyld ville du måske opgive at dø. Å, I flyver dristigt nok, I vilde fugle, men Vorherre kender nok det net, som kan fange jer."

"Han er en stor og underlig gud," sagde Gösta Berling. "Han har drevet gæk med mig og forkastet mig, men han vil ikke lade mig dø. Ske hans vilje."

Fra den dag blev Gösta Berling kavaler på Ekeby. To gange prøvede han på at komme derfra og bane sig vej til at kunne leve af eget arbejde. Den ene gang gav majorinden ham et hus tæt ved Ekeby; han flyttede derhen og ville prøve at leve som arbejder. Det lykkedes for ham en tid, men han blev snart træt af ensomheden og det daglige slid – og blev atter kavaler. Den anden gang var, da han blev huslærer på Borg for grev Henrik Dohna. Den gang forelskede han sig i den unge Ebba Dohna, grevens søster, men da hun døde, netop som han troede, han var lige ved at vinde hende, opgav han enhver tanke om at blive andet end kavaler på Ekeby. Det syntes ham, at for en afsat præst var alle veje til genoprejsning stængte.

1. Landskabet

Nu må jeg bede dem, der allerede kender den lange sø, den rige slette og de blå bjerge, at de springer nogle sider over. De kan roligt gøre det; bogen bliver lang nok endda.

Enhver kan forstå, at jeg er nødt til at beskrive disse tre for dem, der ikke har set dem før, eftersom de var den skueplads, hvor Gösta Berling og kavalererne levede deres lystige liv; men for dem, der har set dem, er det lige så let at forstå, at dette langt overstiger dens kræfter, der blot kan føre pennen.

Helst ville jeg nøjes med at fortælle om søen, at den hedder Löfven, at den er lang og smal, at den strækker sig fra de store ensomme skove i nordre Värmland lige ned til Vänerns lavland mod syd, om sletten, at den løber på begge sider af søen, og om bjergene, at de med deres bølgende kæder omslutter hele dalen. Men det er ikke nok for mig, når jeg vil skildre mine barndomsdrømmes sø og barndomsheltenes hjemland.

Søen har sine kilder højt oppe mod nord, og der er et herligt land for en sø. Skov og bjerge bliver aldrig færdige med at samle vand til den, elve og bække styrter ned i den året rundt. Den har fint hvidt sand at strække sig på, odder og øer at afspejle, frit spillerum for nøkken og havfruen, og den vokser sig snart stor og smuk. Deroppe nordpå er den munter og venlig: I skulle blot se den en sommermorgen, når den ligger lysvågen og blinker under tågesløret, hvor lystig den da er. Den gemmer sig først en stund, så lister den sig sagte, ganske sagte ud af det lette hylle, så fortryllende skøn, at man knap kan kende den, men så med

ét ryk kaster den hele dække af og ligger der, blot og bar og rosenrød og stråler i morgenlyset.

Men søen nøjes ikke med leg og lystighed; den bryder sig vej gennem nogle sandhøje mod syd, snører sig sammen til et snævert sund og opsøger sig et nyt rige. Den finder det, bliver snart igen stor og vældig, får bundløse dyb at fylde og en flittig egn at smykke. Men nu bliver vandet også mørkere, bredden mindre afvekslende, vindene skarpere, hele karakteren strengere. Men den er fremdeles en statelig og herlig sø. Mangfoldige er de skibe og tømmerflåder, der færdes på den, og den får sjældent tid at lægge sig til vinterhvile før efter jul. Tit er den i ondt lune; den kan skumme hvid og vælte både, men den kan også ligge i drømmende ro og afspejle himlen.

Men søen vil endnu længere ud i verden, skønt bjergene bliver stejlere og pladsen trangere, jo længere ned den kommer, så den til sidst må krybe frem som et smalt sund mellem sandede bredder. Derefter breder den sig ud for tredje gang, men ikke med den samme skønhed og vælde.

Bredderne bliver flade og ensformige, mildere vinde blæser, og søen lægger sig tidligt til vinterhvile. Den er endnu smuk, men har mistet sin ungdoms vildhed og sin manddoms kraft – den er en sø som alle andre. Med to arme famler den sig frem til Vänern, og når den har fundet den, styrter den sig i alderdomssvaghed ned ad stejle skrænter, og med denne sidste stordåd går den til hvile.

Sletten er lige så lang som søen, men den har ondt ved at slippe frem for søer og bjerge, lige fra kløften ved søens nordlige endepunkt og til den lægger sig mageligt til ro ved Vänerns bredder. Se – naturligvis ville sletten helst følge med

langs søen fra den ene ende til den anden; men den kan ikke få lov for bjergene. Bjergene er vældige kampestensmure, dækkede af skov, fulde af kløfter, vanskelige at færdes i, rige på mos og lav og i disse gamle tider hjemsted for masser af vildt. Ofte træffer man på en mose med hængedynd eller et kær med sort vand oppe på de langstrakte åse, og hist og her finder man en kulsvierplads, eller et "rød", hvor der er hugget brænde, eller et stykke svedjeland, og det vidner om, at bjergene også kan tåle arbejdet; men sædvanlig ligger de i sorgløs ro og nøjes med at lade lys og skygge lege deres evige leg på skråningerne.

Med disse bjerge ligger sletten – der er from og frugtbar og elsker arbejdet – i en evig krig.

"Kan I ikke nøjes med at bygge mure om mig," siger sletten til bjergene; "det er sikkerhed nok for mig."

Men bjergene lytter ikke til den tale. De sender lange rækker høje og skaldede højsletter helt ned til søen. De bygger prægtige udsigtstårne på hver en odde og viger så sjældent bort fra søens bred, at sletten kun på ganske enkelte steder kan rulle sig i breddens bløde sand. Men det nytter den ikke at klage.

"Vær du glad, vi står her," siger bjergene. "Husk på tiden før jul, da de iskolde tåger ruller over Löfven den ene dag efter den anden. Vi gør god tjeneste, hvor vi står."

Sletten klager over, at den har for lidt plads og for dårlig udsigt.

"Din tosse!" svarer bjergene. "Du skulle bare føle, hvor det blæser her nede ved søen. Der behøves i det allermindste en kampestensryg og en pels af gran for at holde det ud. Og for resten kan du være glad ved at have os at se på."

Det er netop det, sletten er. Den kender godt hver en underlig skiften af lys og skygge, der farer over bjergene. Den har set dem i middagsbelysning ligesom synke ned mod horisonten, lave og ganske lyseblå, og i morgen- eller aftenbelysningen hæve sig til ærværdig højde, klare blå som himlen i zenith. Stundom kan lyset falde så skarpt over dem, at de bliver grønne eller sorteblå, og hver en fure, hver vej og kløft ses da i miles afstand.

Men så sker det på sine steder, at bjergene flytter sig lidt til siden og lader sletten komme til at kigge ned til søen. Men når den da får søen at se i dens vrede, hvor den hvæser og spytter som en vildkat, eller ser den dækket af den kolde røg, der kommer af, at søfolket byger eller brygger, da giver den snart bjergene ret og trækker sig atter tilbage til sit trange fængsel.

Fra arilds tid har menneskene dyrket den herlige slette, og den er vel bebygget. Hvor som helst en å kastede sig med sin hvidskummende fos ned ad bredden, lå der savværk og møller. På de åbne lyse pladser, hvor sletten gik ned til søen, lå der kirker og præstegårde; men i dalranden, halvt op ad skråningen, på de stenfyldte marker, hvor kornet ikke trives, der lå bøndernes gårde, officersgårdene og en og anden herregård.

Dog må man huske på, at i attenhundredogtyverne var egnen langtfra så opdyrket som nu. Store strækninger, som nu dyrkes, lå dengang hen som skov og sø og mose. Befolkningen var heller ikke så talrig, og ernærede sig dels ved kørsler, ved arbejde i møller og savbrug og på fremmede steder; agerbruget kunne ikke føde dem. På den tid klædte slettens beboere sig i hjemmegjorte klæder, spiste havrebrød og nøjedes med tolv

skilling i dagløn. Nøden var ofte stor iblandt dem; men den blev tit lindret ved et let og muntert sindelag, ved en medfødt dygtighed og nævenyttighed, som især kom til udvikling på fremmede steder.

Men alle disse tre, den lange sø, den rige slette og de blå bjerge, dannede det skønneste landskab, og de gør det den dag i dag; og folket er til denne dag kraftigt, modigt og vel begavet. Nu har det også gjort store fremskridt både i velstand og dannelse.

Gid det gå dem godt, de der bor deroppe ved den lange sø og de blå bjerge! Det er nogle af deres minder, jeg nu vil skildre.

2. Julenatten

Sintram hedder den onde brugspatron på Fors, han med den kluntede krop og de lange abearme, med det skaldede hoved og det grimme, grinende ansigt, han, hvis lyst er at stifte ondt.

Sintram hedder han, som kun tager landstrygere og slagsbrødre til karle, og kun har kivagtige, løgnagtige piger i sin tjeneste, han som hidser hundene til raseri ved at stikke nåle i snuden på dem, og som er lykkelig midt iblandt onde mennesker og arrige dyr.

Sintram hedder han, hvis bedste glæde det er at klæde sig som den lede Fanden med horn og hale og hestefod og så pludselig fare frem af mørke kroge, af bagerovne eller brændeskur for at skræmme frygtsomme børn eller overtroiske kvinder.

Sintram hedder han, som glæder sig ved at forvandle gammelt venskab til nyt had og forgifte hjertet med løgn.

Sintram hedder han – og en gang kom han til Ekeby.

Træk den store brændeslæde ind i smedjen, midt på gulvet; vælt en kærre over den med bunden i vejret. Så har vi et bord, hurra for bordet!

Nu hid med stole, med alt, hvad der kan bruges til at sidde på. Hid med trebenede skomagerstole og tomme kasser! Hid med pjaltede, gamle lænestole uden rygstød, og frem med den gamle enspænderslæde uden meder og den gamle karosse. Ha,

ha! frem med den gamle karosse, den skal være talerstol! Nej se blot! det ene hjul er af, og hele fadingen er væk! Der er ikke andet end bukken tilbage, hyndet er i stykker, krølhårene vælter ud af det, læderet er rødt af alderdom. Højt som et hus er det gamle skrammel. Støt, støt, ellers vælter det over ende!

Hurra! Hurra! Det er julenat på Ekeby!

Bag dobbeltsengens silkegardiner sover majoren og majorinden, sover og tror, at kavalerfløjen sover. Karle og piger kan sove, tunge af grød og det stærke juleøl, men ikke herrerne i kavalerfløjen. Kan nogen tro, at kavalerfløjen sover!

Ingen barbenede smede tumler med jernstængerne, de sodede drenge kommer ikke trækkende med kulkærrer, den store hammer hænger som en arm med knyttet næve oppe ved taget; ambolten står tom, ovnene spærrer ikke deres røde gab op for at sluge kul, bælgen knirker ikke. Det er jul. Smedjen sover.

Sover, sover! O, du menneskebarn, sover når kavalererne er vågne! De lange tænger står oprejst på gulvet med tællelys i næbbet. Op af tikanderskedlen af blankt kobber luer punchens blå flammer imod det mørke tag. Beerencreutz' hornlygte hænger på stangjernshammeren. Den gule punch skinner i bollen som en klar sol. Her er bord, og her er bænke. Kavalererne holder julenat i smedjen.

Her er larm og lystighed, musik og sang. Midnatsfestens tummel vækker ikke nogen. Al støj og bulder fra smedjen drukner i fossens mægtige brusen derudenfor.

Der er larm og lystighed. Hvad om fru majorinden nu så dem?

Nå, hvad så! Hun ville såvist slå sig ned midt imellem dem og tømme et bæger. En dygtig kvinde er hun; hun løber ikke sin vej for en dundrende drikkevise eller et slag rambus. Den rigeste frue i hele Värmland, barsk som en karl og stolt som en dronning. Sang elsker hun, skingrende valdhorn og violiner. Vin og spil holder hun af og lange borde omringede af glade gæster. Hun vil have svind i forrådshusene, dans og lystighed i kammer og sal, og kavalerfløjen fuld af kavalerer.

Se dem rundt om bollen, kavaler ved kavaler! Tolv er de, tolv mænd. Ingen døgnfluer, ingen modehelte, men mænd, hvis rygte sent vil dø i Värmland, modige mænd, stærke mænd.

Ingen skindtørre pergamenter, ingen tilsnørede pengeposer, men fattige mænd, sorgløse mænd, kavalerer hele dagen.

Ingen hængetræer, ingen søvnige hjemmesiddere. Vejfarende mænd, glade mænd, riddere af hundrede eventyr.

– – Nu har kavalerfløjen stået tom i mange år. Ekeby er ikke mere tilflugtssted for hjemløse kavalerer. Pensionerede officerer og fattige adelsmænd farer ikke længere Värmland rundt i leddeløse karrioler; men de skal opstå her, de glade, de sorgløse, de evig unge!

Alle disse vidtberømte mænd kunne spille et eller flere instrumenter. Alle er de så fulde af egenheder og mundheld og indfald og viser, som myretuen af myrer, men hver af dem har dog sin særlige udmærkede egenskab, sin højt skattede kavalerdyd, som skiller ham fra de øvrige.

Fremmest blandt alle dem, der sidder om bollen, vil jeg nævne Beerencreutz, obersten med den store, hvide knebelsbart, rambusspilleren, Bellmanssangeren, og ved siden af ham hans ven og krigskammerat, den ordknappe major, den

store bjørnejæger Anders Fuchs, og som den tredje i laget den lille Ruster, trommeslageren, som længe havde været oppasser hos obersten, men havde vundet kavalers rang ved sin dygtighed i punchebrygning og generalbas. Dernæst må nævnes den gamle fændrik, Rutger von Örneclou, hjerteknuseren, med paryk, stift halsbind og kalvekrøs, og sminket som en kvinde. Han var en af de ypperste kavalerer, og det var ligeledes Kristian Bergh, den stærke kaptajn, en drabelig helt, men lige så let at narre som kæmpen i eventyret. I selskab med disse to så man ofte den lille kuglerunde patron Julius, munter og glad, et godt hoved, taler, maler, visesanger og anekdotefortæller. Han lod jævnligt sit gode lune gå ud over den værkbrudne fændrik og den dumme kæmpe.

Her så man også den store tysker Kevenhüller, opfinderen af den selvkørende vogn og flyvemaskinen, han hvis navn endnu genlyder i de susende skove. En riddersmand var han af byrd som af udseende, med store snoede moustacher, spidst hageskæg, ørnenæse og smalle, skæve øjne i et net af krydsende rynker. Her sad den store krigshelt, fætter Kristoffer, som aldrig kom udenfor kavalerfløjens vægge, uden når der var en bjørnejagt eller et forvovent eventyr i vente, og ved siden af ham farbror Eberhard, filosoffen, som ikke var draget til Ekeby for løjer og lystighed, men for uforstyrret af næringssorger at kunne fuldføre sit store arbejde i videnskabernes videnskab.

Sidst af alle nævner jeg de bedste i flokken, den blide Löwenborg, den fromme mand, som var for god for denne verden og forstod sig så såre lidt på dens veje, og Liljecrona, den store musiker, som havde et godt hjem og altid længtes efter

det, men som dog måtte blive på Ekeby, fordi hans ånd trængte til rigdom og omveksling for at holde livet ud.

Alle disse elleve havde ladet ungdommen bag sig, og flere var kommet et godt stykke ind i alderdommen; men i deres midte fandtes der en, der ikke var mere end tredive år gammel og endnu havde alle sjælens og legemets kræfter ubrudte. Det var Gösta Berling, kavalerernes kavaler, han som alene var en større taler, sanger, musiker, jæger, drikkehelt og spiller end alle de andre. Han var i besiddelse af alle kavalerdyderne. Hvilken mand havde ikke majorinden gjort af ham!

Se ham, som han nu står deroppe på talerstolen! Mørket sænker sig fra det sodede tag ned over ham i tunge festons. Hans lyse hoved skinner frem igennem det som de unge guders, hine unge lysbærere, der ordnede kaos. Slank, skøn, eventyrlysten står han der.

Men han taler med dybt alvor.

"Kavalerer og brødre, det lider mod midnat, festen er langt fremskreden, det er tid at tømme skålen for den trettende ved bordet!"

"Lille broder Gösta!" råber patron Julius, "her er ingen trettende, vi er kun tolv."

"På Ekeby dør hvert år en mand," fortsætter Gösta med stedse mørkere stemme. "En af kavalerfløjens gæster dør, en af de glade, de sorgløse, de evigt unge. Hvad så? Kavalerer må ikke blive gamle. Når vore rystende hænder ikke længere kan løfte glasset, vore halvblinde øjne ikke skelne kortene, hvad er da livet for os, og hvad er vi for livet? En *må* dø af de tretten, som fejrer julenatten i smedjen på Ekeby, men hvert år kommer der en ny for at fylde tallet; en mand, som er vel forfaren i glædens

håndværk, som kan stryge en fiol og spille et slag kort, må komme og gøre vor skare fuldtallig. Gamle sommerfugle må vide at dø, mens sommersolen skinner. Skål for den trettende!"

"Men, Gösta, vi er kun tolv!" indvendte kavalererne og rørte ikke deres glas.

Gösta Berling, som de kaldte "Poeten", skønt han aldrig skrev vers, fortsatte med uforstyrret ro: "Kavalerer og brødre! Har I glemt, hvem I er? Det er jer, der holder glæden i live i Värmland. Det er jer, der sætter fart i buestrøgene, holder dansen i gang, lader sang og spil klinge gennem landet. Var I ikke til, da ville dansen dø, sommeren dø, roserne dø, kortspillet dø, sangen dø, og i hele dette velsignede land ville der ikke blive andet tilbage end jern og brugspatroner. Glæden vil leve, så længe I lever. I seks år har jeg nu fejret juleaften i Ekeby smedje, og aldrig har nogen før vægret sig ved at drikke for den trettende. Hvem er det, der er bange for at dø?"

"Men, Gösta!" råbe de, "når vi kun er tolv, hvordan kan vi da drikke for den trettende?"

En dyb bekymring står malet på Göstas ansigt. "Er vi kun tolv?" siger han. "Hvorfor dette? Skulle vi dø ud fra jorden? – – Skulle vi næste år kun være elleve, næste år kun ti? Skal vort liv blive en saga, vor skare gå til grunde? Jeg kalder ham hid, den trettende, for jeg har rejst mig for at drikke hans skål. Fra havets dyb, fra jordens indvolde, fra Himlen, fra Helvede kalder jeg ham, der skal fylde kavalerernes tal!"

Da rasler det i skorstenen, da slås smelteovnens luger op, da kommer den trettende. Lodden kommer han, med hale og hestehov, med horn og spidst skæg, og ved synet af ham farer kavalererne op med et skrig.

Men i ustandselig jubel råber Gösta Berling: "Den trettende er kommet – skål for den trettende!"

Så er han da kommet, menneskenes gamle fjende, kommet til de forvovne, der forstyrrer den hellige nats fred. Heksenes ven fra Bloksbjerg, han, der skriver sine kontrakter med blod på kulsort papir, han, der dansede med grevinden på Ivarsnæs i syv dage, og som ikke kunne fordrives af syv præster, han er kommet.

I stormende fart flyver tankerne gennem de gamle eventyreres hoved ved synet af ham. De grunder vel på, for hvis skyld han er ude i nat.

Mange af dem var nærved at løbe bort af skræk; dog snart forstod de, at han ikke var kommet for at hente dem ned i sit mørke rige, men at bægerklangen og viserne havde lokket ham. Han ville nyde menneskenes glæde i den hellige julenat og afkaste regeringens byrde i denne glædens tid.

Kavalerer, kavalerer! Hvem af jer kommer vel i hu, at det er julenat! Nu er det, at engle synger for markens hyrder, nu er det, at børnene ligger og er bange for at sove så hårdt, at de ikke vågner i tide til den dejlige ottesang. Snart er det tid at tænde julelysene i Bro kirke, og langt borte, i skovhytten, har ungersvenden opstablet et knitrende granbål, der skal lyse for hans hjertenskær på kirkevejen. I alle småhuse har husmoderen stillet grenelys i vinduet, færdige til at tændes, når kirkefolket drager forbi. Klokkeren hører sig selv i julesalmerne i søvne, og den gamle provst ligger og prøver, om han har stemme nok til at synge: "Ære være Gud i det høje, fred på jorden og i menneskene en velbehagelighed."

Ak, kavalerer, det havde været bedre for jer, om I i denne fredens nat havde ligget stille i eders senge, i stedet for at pleje omgang med det ondes fyrste.

Men de hilser ham med velkomstråb, som Gösta allerede har gjort. Et bæger, fyldt med den brændende drik, sætter de for ham, og de giver ham hæderspladsen ved bordet. Beerencreutz indbyder ham til et slag rambus, patron Julius synger sine bedste viser for ham, og Örneclou taler med ham om skønne kvinder, disse himmelske væsener, som forsøder livet. Han befinder sig vel, den hornede, idet han med kongelig holdning læner sig tilbage mod den gamle kuskebuk og fører den fyldte pokal til sin grinende mund.

Gösta Berling holder naturligvis tale for ham.

"Deres Nåde," siger han: "vi har længe ventet Dem her på Ekeby, for De har vel næppe adgang til noget andet paradis. Her lever man uden at så eller spinde, som Deres Nåde vel allerede ved. Her flyver stegte duer i munden på en; her flyder stærkt øl og sødt brændevin i alle bække og strømme. Her er et godt sted, mærk det, Deres Nåde!

Vi kavalerer har sandeligen også ventet på Dem, for vi har ikke været ret fuldtallige før. For se, vi er noget mere, end vi giver os ud for, vi er digtningens gamle tolvmandsskare, som går frem gennem tiderne. Tolv var vi, da vi styrede verden deroppe på Olympens skyomkransede top, tolv, da vi, lig fugle, boede i Yggdrasils grønne krone. Sad vi ikke tolv mand høj om kong Arturs runde bord, og gik ikke tolv jævninger i Karolus Magnus' hær? En af os har været Thor, en Jupiter, det må hver mand kunne se på os endnu i dag. Man kan endnu skimte gudeglansen under pjalterne, løvemanken under æselshuden.

Tiden har faret ilde med os, men når vi er her, bliver smedjen en Olymp, og kavalerfløjen et Valhal.

Men, Deres Nåde, vi har ikke været fuldtallige. Det ved vi jo nok, at i digtningens tolvmandsskare måtte der altid være en Loke, en Prometheus, en Ganelon. Ham har vi savnet.

Deres Nåde, jeg hilser Dem velkommen!"

"Se, se!" siger den Onde. "Skønne ord, skønne ord. Og jeg, som ikke har tid at svare. Forretninger, kære venner, forretninger! Jeg må bort på timen, ellers skulle jeg så gerne stå til tjeneste i en hvilken som helst rolle. Tak for i aften, gamle kammerater. Vi ses igen!"

Da spørger kavalererne, hvor han agter sig hen, og han svarer, at herskerinden på Ekeby, selve fru majorinden, venter på ham for at få sin kontrakt fornyet.

Stor forundring griber kavalererne. En streng og dygtig frue er hun, majorinden på Ekeby. Hun løfter en tønde rug på sine brede skuldre. Hun følger malmtransporten fra grubedistriktet hele vejen til Ekeby. Hun sover som en ægtbonde på ladens gulv med en sæk til hovedgærde. Om vinteren kan hun passe en kulmile, om sommeren følge en tømmerflåde ned ad Löfven. En myndig frue er hun. Hun bander som en karl og regerer sine syv jernbrug og sine naboers gårde, regerer sit eget sogn og nabosognene, ja hele det skønne Värmland. Men for de hjemløse kavalerer har hun været en moder, og derfor har de holdt deres øren tillukkede, når bagtalelsen hviskede til dem, at hun stod i forbund med Djævelen. Altså spørger de ham med stor forundring, hvilken kontrakt hun har indgået med ham.

Og han svarer dem, den sorte, at han har skænket majorinden hendes syv brug mod løfte om, at hun hvert år vil

sende ham en sjæl.

O, hvilken rædsel sammensnører da kavalerernes hjerter!

De vidste det jo, men de havde ikke forstået det før. På Ekeby dør hvert år en mand, en af kavalerfløjens gæster dør, en af de glade, de sorgløse, de evigunge dør. Nu, hvad så – kavalerer må ikke blive gamle! Når deres rystende hænder ikke længere kan løfte glasset, deres halvblinde øjne ikke skelne kortene, hvad er da livet for dem og de for livet? Sommerfugle må vide at dø, mens solen skinner.

Men nu først forstod de tingens rette mening.

Ve den kvinde! Derfor har hun altså givet dem så mangt et godt måltid, derfor lader hun dem drikke hendes stærke øl og søde brændevin, for at de fra drikkesalen og spillebordene på Ekeby må styrte ned til fortabelsens fyrste, en om året, en for hvert flygtende år.

Ve den kvinde, den heks! Stærke, herlige mænd var kommet til dette Ekeby, kommet for at forgå. Og hun bragte dem til fordærvelse; deres hjerner var blevet til svampe, deres lunger til tør aske, deres ånd formørket, når de sank ned på dødssengen, færdige til den lange rejse, uden håb, uden sjæl. Ve den kvinde! Sådan er de døde, der var bedre mænd end de, og sådan skal de selv dø.

Men længe står kavalererne ikke lammet af rædslen. "Du fordømmelsens fyrste!" råber de, "med den heks skal du aldrig mere slutte dine blodskrevne kontrakter; hun skal dø. Kristian Bergh, den stærke kaptajn, har kastet smedjens tungeste hammer over skulderen; den skal begraves i utyskets hoved. Hun skal ikke ofre dig flere sjæle. Og du selv, du hornede, dig lægger vi på ambolten og slipper så stangjernshammeren løs. Vi

holder dig fast med tænger under hammerslagene, sådan skal vi lære dig at gå på jagt efter kavalersjæle."

Fej er han, den sorte herre, det er en gammel historie, og den snak om stangjernshammeren holder han ikke af. Han kalder Kristian Bergh tilbage og begynder at underhandle med kavalererne.

"Tag de syv jernværker i dette år, tag dem selv, kavalerer, og lad mig få majorinden!"

"Tror du, vi er lige så nedrige som hun?" råber patron Julius. "Ekeby og alle jernværkerne vil vi have, men majorinden kan du selv tage dig af."

"Hvad siger Gösta, hvad siger Gösta?" spørger den blide Löwenborg. "Gösta Berling må tale. Vi må høre hans mening ved en så vigtig afgørelse. "

"Det er galskab alt sammen," siger Gösta Berling. "Kavalerer, lad jer ikke narre af ham! Hvad er vi mod majorinden? Med vore sjæle får det gå, som det vil, men med min vilje skal vi ikke blive nogle utaknemmelige uslinger og bære os ad som skurke og forrædere. Jeg har spist majorindens brød i for mange år til nu at svige hende."

"Ja, gå du til Helvede, Gösta, om du har lyst! Vi vil hellere selv regere Ekeby."

"Men er I da rent rasende, eller har I drukket alt vid og forstand bort? Tror I, det er sandhed? Tror I, det er den Onde? Kan I ikke mærke, at det hele er en forbandet løgn?"

"Se, se, se," siger den sorte herre, "han mærker nok ikke, at han er på god vej til at blive færdig; og han har endda været på Ekeby i syv år. Han mærker ikke, hvor langt han er kommet. "

"Å sludder, gamle! Jeg har jo selv været med at putte dig ind i ovnen der."

"Som om det gjorde nogen forskel! Som om jeg ikke derfor kunne være lige så god en djævel som nogen anden. Jo, såmænd, Gösta Berling, du er sikker nok. Du er allerede blevet køn under majorindens behandling."

"Det er hende, der har reddet mig," siger Gösta. "Hvad havde jeg vel været uden hende?"

"Se se! som om hun ikke skulle have haft sin egen mening med at holde dig tilbage på Ekeby. Du kan lokke mange i fælden; du har store gaver. En gang søgte du at slippe bort fra hende, du lod hende give dig et hus, og du blev arbejder; du ville æde dit eget brød. Hver dag gik hun forbi huset, og hun havde smukke piger i selskab med sig. En gang var Marianne Sinclaire med; da smed du spaden og skødeskindet, Gösta Berling, og blev atter kavaler."

"Det var min vej, dit fæ!"

"Ja, javist, det var din vej. Siden kom du til borg, blev huslærer for Henrik Dohna og var så nær blevet grevinde Martas svigersøn. Hvem var det, der voldte, at den unge Ebba Dohna fik at vide, at du bare var en afskediget præst, så hun gav dig et Nej? Det var majorinden, Gösta Berling. Hun ville havde dig tilbage."

"Pyt!" siger Gösta. "Ebba Dohna døde kort efter. Hende havde jeg alligevel ikke fået."

Nu gik den sorte herre tæt ind på ham og hvæsede ham lige ind i ansigtet: "Døde, ja vist døde hun. Dræbte sig for din skyld, gjorde hun, men de har ikke fortalt dig det før."

"Du er ingen dårlig djævel," siger Gösta.

"Det var majorinden, som besørgede det hele, siger jeg dig. Hun ville have dig tilbage til kavalerfløjen."

Gösta slog en latter op. "Du er ingen dårlig djævel," råbte han vildt. "Hvorfor skulle vi ikke slutte kontrakt med dig. Du kan nok skaffe os de syv jernbrug, om du vil."

"Godt, at du ikke længere står lykken imod."

Kavalererne drog et lettelsens suk. Så langt var det kommet med dem, at de ingen ting formåede uden Gösta. Havde han ikke villet gå ind på købet, da var det ikke kommet i stand. Og det var alligevel ikke så dårligt for nogle bundfattige kavalerer at få syv jernbrug at råde over.

"Mærk nu," siger Gösta, "at vi tager de syv brug for at redde vore sjæle, men ikke for at blive brugspatroner, som tæller penge og vejer jern; ingen vindtørre pergamenter, ingen tilsnørede pengepunge skal der blive af os, men kavalerer ville vi være og forblive."

"Visdommens egne ord," mumler den sorte herre.

"Hvis du derfor vil give os de syv brug på et år, så tager vi imod dem; men husk det: hvis vi i den tid gør noget, som ikke er kavalermæssigt, hvis vi gør noget, som er klogt eller nyttigt eller kællingeagtigt, så kan du tage os alle tolv, når året er omme, og give brugene til hvem du vil."

Den Onde gned sig i hænderne af fornøjelse.

"Men hvis vi stadig bærer os ad som sande kavalerer," fortsatte Gösta, "så må du aldrig mere slutte kontrakt om Ekeby, og ingen løn får du for dette år, det være sig enten af os eller af majorinden."

"Det er hårdt," siger den Onde. "Å, kære Gösta, du kunne gerne unde mig en sjæl, en eneste lille, fattig sjæl. Jeg kunne da

gerne få majorinden; hvorfor sparer du majorinden?"

"Jeg driver ikke handel med sådanne varer," brøler Gösta. "Men vil du have nogen, så må du tage den gamle Sintram på Fors; han er færdig, det kan jeg svare for."

"Se, se, se! Det lader sig høre," siger den gamle herre uden at blinke. "Kavalererne eller Sintram, de kan gå op mod hinanden. Det bliver et godt år."

Og så skrives kontrakten med blod af Göstas lillefinger på den Ondes sorte papir med hans gåsepen.

Men da det er gjort, jubler kavalererne. Nu skal al verdens herlighed tilhøre dem et helt år – og siden hitter man altid på råd.

De flytter stolene bort og tager hinanden i hænderne i kreds omkring punchekedlen, midt på det sorte gulv, og svinger om i vild dans. Inderst i ringen danser den Onde med høje spring; til sidst falder han, så lang han er, ned ved siden af kedlen, hælder den og drikker.

Da kaster Beerencreutz sig ned ved siden af ham og Gösta Berling, og derefter lægger de sig alle i kreds om kedlen, som hældes til den ene mund efter den anden. Til sidst får den et skub, så den vælter, og den hede, klæbrige drik skyller ud over de liggende.

Da de bandende rejser sig op, er den Onde borte, men hans gyldne løfter svæver som strålende kroner over kavalerernes isse.

3. Julemiddagen

Juledag holder majorinde Samzelius stort middagsselskab på Ekeby.

Hun sidder da som værtinde ved et bord, der er dækket for halvtredsindstyve gæster. Hun sidder der i glans og herlighed; den korte skindpels, den stribede vadmelskjole og kridtpiben er ikke med der. Silken rasler om hende, guldet tynger hendes arme, og perler køler hendes hvide hals.

Hvor er da kavalererne, hvor er de, som på smedjens sorte gulv drak af den blanke kobberkedel skålen for Ekebys ny herrer?

I en krog ved kakkelovnen sidder kavalererne ved et bord for sig; i dag er der ikke plads til dem ved det store bord. Til dem kommer maden sent og vinen sparsomt, til dem sendes ikke de smukke damers blikke, ingen lytter der til Göstas spøg.

Men kavalererne er som tæmmede foler, som matte rovdyr. Kun én times søvn gav natten dem, så kørte de til fropræken ved fakkel- og stjerneskin. De så julelysene, de hørte julesalmerne, deres ansigter blev som smilende børns. De glemte julenatten i smedjen, som man glemmer en styg drøm.

Stor og mægtig er majorinden på Ekeby. Hvem vover at løfte sin arm til at slå hende, hvem vover at oplade sin mund for at bære vidnesbyrd imod hende? Visselig ikke nogle fattige kavalerer, som i mange år har spist hendes brød og sovet under hendes tag. Hun sætter dem, hvor hun vil, hun kan stænge sin

dør for dem, om hun vil, og de kan ikke engang fly fra hendes magt. Gud hjælpe dem! Borte fra Ekeby kan de ikke leve.

Ved det store bord nyder man livet; der stråler Marianne Sinclaires smukke øjne, der klinger den muntre grevinde Dohnas glade latter.

Men hos kavalererne er der stille. Var det dog ikke rimeligt, om de, som skal kastes i afgrunden for majorindens skyld, blev sat ved samme bord som hendes andre gæster? Hvad er det for en skammelig indretning med dette bord nede i kakkelovnskrogen? Som om kavalerer ikke er værdige til at være i selskab med honoratiores!

Majorinden bryster sig, som hun sidder imellem greven på Borg og præsten i Bro. Kavalererne hænger med hovedet som børn i skammekrogen. Og imidlertid begynder nattens tanker at vågne hos dem.

Som sky gæster kommer de muntre indfald, de lystige løgnehistorier til bordet i krogen. Der holder nattens vrede og nattens løfter indtog i hjernerne. Vel indbilder patron Julius den stærke kaptajn, Kristian Bergh, at de stegte hjerper, som nu bydes om ved det store bord, ikke kan slå til til alle gæsterne, men det vækker ingen glæde.

"De kan ikke slå til," siger han. "Jeg ved, hvor mange de havde. Men de er ikke rådvilde for det, kaptajn Kristian, de har stegt krager til os her ved det lille bord."

Men oberst Beerencreutz' læber kruses kun til et mat smil under den bistre knebelsbart, og Gösta ser hele dagen ud, som om han spekulerede på at slå en eller anden ihjel.

"Er ikke al mad god nok til kavalererne?" spørger han.

Så kommer da endelig et svingende fuldt fad prægtige hjerper ned til det lille bord.

Men kaptajn Kristian er vred. Har han ikke helliget kragerne et helt livs had, disse lede, skrigende kreaturer? Så bittert hadede han dem, at han om efteråret tog fruentimmerklæder på og gjorde sig til et spektakel for alle og enhver, blot for at komme dem på skudvidde, når de åd korn på markerne. Han opsøgte dem ved elskovsdansen på de nøgne marker om våren og slog dem ihjel. Han opsøgte deres reder om sommeren og smed de skrigende, fjerløse unger ud eller knuste de halvudrugede æg.

Nu rykker han fadet med hjerperne til sig.

"Tror du ikke, jeg kender dem?" brøler han til tjeneren. "Tror du, jeg behøver at høre dem skråle for at kende dem? Fy for fanden, at byde Kristian Bergh krager! Fy for fanden!"

Dermed tager han hjerperne en for en og slynger dem mod væggen.

"Fy for fanden," råber han, så hele salen ryster, "fy for fanden, at byde Kristian Bergh krager! Fy for fanden!"

Og på samme vis, som han plejede at slynge de hjælpeløse krageunger mod klipperne, sådan lader han nu den ene hjerpe efter den anden smælde mod væggen. Sauce og fedt sprøjter omkring ham, de knuste fugle preller af og fare ud over gulvet. Og kavalerfløjen jubler.

Da når majorindens vrede røst kavalerernes øren:

"Sæt ham på døren!" råber hun til tjenerne.

Men det drister de sig ikke til. Han er dog Kristian Bergh, den stærke kaptajn.

"Sæt ham på døren!"

Han hører råbet, og skrækindjagende i sin vrede vender han sig nu mod majorinden, som en bjørn vender sig fra en falden fjende mod den ny angriber. Han går hen imod hesteskobordet. Gulvet ryster under kæmpens skridt. Han bliver stående lige overfor hende med bordet imellem dem.

"Sæt ham på døren!" råber majorinden endnu en gang.

Men han er rasende; hans rynkede pande, hans grove knyttede næve er skrækindjagende. Han er stor som en kæmpe, stærk som en kæmpe. Gæster og tjenere ryster og vover ej at lægge hånd på ham. Hvem skulle vel vove det nu, da vreden har taget hans forstand?

Han står lige overfor majorinden og truer ad hende. "Jeg smed kragerne mod væggen. Havde jeg ikke ret til det, du?"

"Ud med sig, kaptajn!"

"Din kælling! Byde Kristian Bergh krager! Gjorde jeg dig din ret, så tog jeg dig med samt dine syv helvedes ..."

"For tusind djævle, Kristian Bergh, band ikke. Her bander ingen andre end jeg."

"Tror du, jeg er bange for dig, din heks! Tror du ikke, jeg ved, hvor du fik dine syv brug fra?"

"Ti, kaptajn!"

"Da Altringer døde, gav han din mand dem, fordi du havde været hans kæreste."

"Vil du tie!"

"Fordi du var sådan en tro hustru, Margrete Samzelius. Og majoren tog imod de syv brug og lod dig styre dem, og han lod som ingenting. Og Satan har stået for hele redeligheden, men nu skal det være ude med dig."

Majorinden sætter sig ned, hun er bleg og skælver. Så bekræfter hun hans ord med en underlig lav røst: "Ja, nu er det ude med mig, og det er dit værk, Kristian Bergh!"

Ved den tone skælver den stærke kaptajn; hans ansigtstræk fordrejes, og han får tårer i øjnene af angst.

"Jeg er fuld!" råber han, "jeg ved ikke, hvad jeg siger, jeg har ingenting sagt. Hund og træl, hund og træl og ikke andet har jeg været for hende i fyrre år. Hun er Margrete Celsing, som jeg har tjent hele mit liv. Jeg siger ikke noget ondt om hende. Skulle jeg sige noget om den smukke Margrete Celsing! Jeg er hunden, som vogter hendes dør, trællen, som bærer hendes byrder. Hun må sparke mig, hun må slå mig, men I ser jo, at jeg tier og tåler. Jeg har elsket hende i fyrre år. Hvor skulle jeg kunne sige noget ondt om hende?"

Og et underligt syn er det at se, hvorledes han kaster sig på knæ og beder om tilgivelse, og da hun sidder på den anden side af bordet, går han på sine knæ rundt om bordet, til han når hende; da bøjer han sig ned, kysser sømmen af hendes klædning og væder gulvet med sine tårer.

Men ikke langt fra majorinden sidder en lille, før mand. Han har purret hår, små skæve øjne og stort underbid. Han ligner en bjørn. En fåmælt mand er han, går helst sine egne veje og lader verden skøtte sig selv. Det er major Samzelius.

Han rejser sig op, da han hører kaptajn Kristians sidste ord, og majorinden rejser sig, og alle de halvhundrede gæster. Kvinderne græder af angst for det, der vil komme, mændene står forsagte, og ved majorindens fødder ligger kaptajn Kristian og kysser sømmen af hendes klædning, mens gulvet vædes af hans tårer.

Majorens brede, hårbevoksede hænder knytter sig langsomt, han løfter armen.

Men *hun* taler først. Der er en dump tone i hendes stemme, som ikke er hendes sædvanlige.

"Du stjal mig!" udbryder hun. "Du kom som en røver og tog mig. De tvang mig derhjemme med hug og med slag, med sult og onde ord, til at blive din hustru. Jeg har handlet mod dig, som du har fortjent."

Majorens brede næve har knyttet sig. Majorinden trækker sig et skridt tilbage. Så taler hun igen.

"En levende ål vrider sig under kniven; en tvungen hustru tager sig en elsker. Vil du slå mig for det, som skete for tyve år siden? Hvorfor slog du ikke den gang? Husker du ikke, at han boede på Ekeby, vi på Sjö? Husker du ikke, hvordan han hjalp os i vor armod? Vi kørte i hans vogne, vi drak hans vin. Skjulte vi noget for dig? Var ikke hans tjenere dine tjenere? Fyldte hans guld ikke dine lommer? Tog du ikke mod de syv brug? Da tav du og tog imod alt; da skulle du have slået til, Berndt Samzelius, da skulle du have slået!"

Manden vender sig fra hende og ser på alle de tilstedeværende. Han læser på deres ansigter, at de giver hende ret, at de alle har troet, at han har taget gods og gaver for sin tavshed.

"Jeg vidste det ikke," siger han og stamper i gulvet.

"Godt at du ved det nu," falder hun ind med skærende stemme. "Jeg var bange for, at du skulle dø uden at have fået det at vide. Godt at du ved det nu, så jeg kan tale frit med dig, som har været min herre og fangevogter. Så skal du vide nu, at jeg

har dog tilhørt ham, som du stjal mig fra. Alle skal vide det, som har bagtalt mig!"

Det er den gamle kærlighed, der jubler i hendes stemme og lyser ud af hendes øjne. Hun ser sin mand foran sig med opløftet, knyttet næve. Rædsel og foragt læser hun på de halvhundrede ansigter foran sig. Hun føler, at det er hendes magts sidste time. Men hun kan ikke lade være at fryde sig ved, at hun frit kan tale om sit livs skønneste minde.

"Han var en mand, en herlig mand. Hvem var du, at du skulle stille dig imellem os? Aldrig så jeg hans lige, lykke gav han mig, gods gav han mig. Velsignet være hans minde!"

Da sænker majoren den løftede arm uden at slå til – nu ved han, hvordan han skal straffe hende.

"Ud!" brøler han, "ud af mit hus!"

Hun står stille.

Men kavalererne står med blege ansigter og stirrer på hinanden. Nu var jo alt det ved at gå i opfyldelse, som den sorte havde forudsagt. Nu så de følgerne af, at majorindens kontrakt ikke var blevet fornyet. Hvis nu dette er sandt, så er det vel også sandt, at hun i mere end tyve år har sendt kavalerer til Helvede, og at de også var bestemt til den rejse. O, den heks!

"Ud med dig!" bliver majoren ved. "Tig dit brød på landevejen. Du skal ikke længere have nogen glæde af hans penge, du skal ikke komme til at bo på hans gårde. Nu er vi færdige med majorinden på Ekeby. Den dag, du sætter din fod i mit hus, slår jeg dig ihjel!"

"Jager du mig bort fra mit hjem?"

"Du har ikke noget hjem. Ekeby er mit."

Der kommer en forsagthedens ånd over majorinden. Hun viger tilbage, lige til døren, og han følger tæt efter hende.

"Du som har været mit livs ulykke," klager hun, "skal du nu også have magt til at gøre mig dette?"

"Ud, ud med dig!"

Hun støtter sig til dørkarmen, folder hænderne og holder dem for ansigtet. Hun tænker på sin moder og mumler for sig selv: "Gid du må blive fornægtet, som jeg er blevet fornægtet; gid landevejen må blive dit hjem, grøften din seng. Så skulle det dog ske, så skulle det dog ske!"

Den gode, gamle præst i Bro og lagmanden i Munkerud gik nu hen til majoren og prøvede på at tale ham til ro. De sagde til ham, at han gjorde bedst i at lade disse gamle historier hvile, lade alt være, som det var, glemme og tilgive. Men han ryster de milde hænder af sine skuldre. Han er forfærdelig at komme nær, som nys Kristian Bergh var.

"Det er ingen gammel historie," råber han. "Jeg har intet vidst før i dag. Jeg har ikke kunnet straffe ægteskabsbrydersken før i dag."

Ved det ord løfter majorinden sit hoved og får sit gamle mod igen.

"Du skal ud før jeg. Tror du, jeg viger for dig?" siger hun. Og hun går frem fra døren.

Majoren svarer ikke, men han følger hver af hendes bevægelser med øjnene, rede til at slå til, hvis han ikke på anden måde kan blive hende kvit.

"Hjælp mig, I gode herrer," råber hun, "at vi kan få den mand bundet og bragt ud, til han får sin fornuft igen. Husk på, hvem jeg er, og hvem han er. Tænk på det, inden jeg må vige for ham.

Jeg styrer alting på Ekeby, og han sidder hele dagen og mader bjørnene i bjørnegraven. Hjælp mig, gode venner og naboer! Her bliver en elendighed uden ende, når jeg ikke mere er her. Bonden har sin næring og bjerging af at hugge min skov og køre malm for mig. Kulsvieren lever af at skaffe mig kul, fløteren af at føre mit tømmer. Det er mig, der uddeler det rigdomsbringende arbejde. Tror I, han dér kan holde mit værk gående? Jeg siger: jager I mig bort, slipper I hungersnøden ind!"

Atter løftes en mængde hænder for at hjælpe majorinden; atter lægger milde hænder sig overtalende på majorens skuldre.

"Nej," siger han, "væk med jer! Hvem vil forsvare ægteskabsbrydersken? Jeg siger jer, at går hun ikke godvilligt, så tager jeg hende på mine arme og bærer hende ned til mine bjørne."

Ved disse ord synker de opløftede hænder atter ned.

Da, i sin yderste nød, vender majorinden sig til kavalererne.

"Vil I også tillade, at jeg jages ud af mit hjem, kavalerer? Har jeg ladet jer fryse i sneen om vinteren, har jeg nægtet jer stærkt øl og sød brændevin? Tog jeg løn eller arbejde af jer, fordi jeg gav jer føde og klæder? Var I ikke trygge hos mig, som børn hos en moder? Har ikke munterhed og glæde været jert daglige brød? Lad ikke denne mand, som har været mit livs ulykke, jage mig ud fra mit hjem, kavalerer! Lad mig ikke blive en tigger på landevejen."

Gösta Berling bøjer sig ned til en smuk, mørkhåret ung pige, som har siddet ved det store bord. "Du kom meget på Borg for fem år siden, Anna," siger han. "Ved du, om det var majorinden, som fortalte Ebba, at jeg var en afsat præst?"

"Hjælp majorinden, Gösta," svarer hun blot.

"Du indser vel, at jeg først må have rede på, om hun har gjort mig til en morder."

"Å Gösta, hvad er det for tanker? Hjælp hende, Gösta!"

"Du vil ikke svare, mærker jeg. Så har Sintram nok talt sandhed." Og Gösta går tilbage til kavalererne. Han rører ikke en finger for at hjælpe majorinden.

Ak, gid dog majorinden ikke havde sat kavalererne ved et bord for sig nede i krogen. Nu er nattens tanker vågnet i deres hjerner, nu luer i deres øjne en vrede, som ikke er mindre end majorens. Må ikke alt, hvad de ser, bekræfte nattens syner?

"Det er godt at mærke, at hun ikke har fået sin kontrakt fornyet," mumler de.

Nej, fra denne knurrende, truende kavalerskare får majorinden ingen hjælp.

Så viger hun atter tilbage til døren og løfter de foldede hænder op for ansigtet.

"Gid du må blive fornægtet, som jeg er blevet fornægtet," tilråber hun sig selv i sin bitre sorg. "Gid landevejen må blive dit hjem, grøften din seng!"

Så lægger hun den ene hånd på dørlåsen, men den anden rækker hun i vejret.

"Mærk jer det, I, som nu lader mig falde! Mærk jer det, at eders time kommer snart. Nu vil I splittes ad, og eders plads skal stå øde. Hvordan skal I kunne stå, når jeg ikke støtter jer? Du, Melchior Sinclaire, som har en tung hånd og lader din hustru føle den, tag dig i agt! Du, præst i Broby, nu kommer straffedommen! Du, fru Uggla, tag vare på dit hus, fattigdommen kommer! I unge, smukke kvinder, Elisabeth Dohna, Marianne Sinclaire, Anna Stjärnhök, tro ikke, at jeg

bliver den eneste, der må fly fra mit hjem. Og tag jer i agt, kavalerer, nu kommer der en storm over landet. Nu vil I blive fejet bort af jorden, nu er eders tid forbi, nu er den sandeligen forbi! Ikke klager jeg for mig selv, men for jer, for stormen vil fare hen over eders hoveder, og hvem vil kunne stå, når jeg er faldet? Ak, mit hjerte bløder for de arme, elendige mennesker! Hvem skal skaffe dem arbejde, når jeg er borte?"

Majorinden lukker døren op, men da løfter kaptajn Kristian hovedet og siger:

"Hvor længe skal jeg ligge her ved dine fødder, Margrete Celsing? Vil du ikke tilgive mig, så at jeg kan stå op og kæmpe for dig?"

Da kæmper majorinden en hård kamp med sig selv; men hun ser, at hvis hun tilgiver ham, da vil han rejse sig op og kæmpe med hendes mand, og det menneske, der har elsket hende trofast i fyrre år, vil blive en morder.

"Skal jeg nu også tilgive?" siger hun. "Er du ikke skyld i al min ulykke, Kristian Bergh? Gå tilbage til kavalererne, og glæd dig over dit værk!"

Så gik majorinden. Hun gik i ro, men efterlod forfærdelse. Hun faldt, men uden storhed var hun ikke, selv i sin fornedrelse. Hun gav sig ikke hen til blødagtig sorg, men endnu i alderdommen jublede hun over sin ungdoms kærlighed. Hun gav sig ikke hen til klage og ynkelig gråd, da hun forstod alt; hun gøs ikke for at vandre landet rundt med tiggerstav og pose. Hun ynkedes kun over de fattige bønder og de glade, sorgløse mennesker ved Löfvens bredder, over de arme kavalerer, over alle dem, hun havde støttet og beskyttet. Forladt af alle var hun,

og dog havde hun kraft til at vise sin sidste ven fra sig for ikke at gøre ham til morder.

En mærkelig kvinde var hun, stor i kraft og i handlelyst. Hendes lige få vi ikke så snart at se igen.

Næste dag brød major Samzelius op fra Ekeby og flyttede til Sjö, som ligger ganske nær ved det store jernbrug. I Altringers testamente, hvorved majoren havde fået de syv jernbrug, stod der med tydelige og klare ord, at intet af dem måtte sælges eller bortgives, men efter majorens død skulle de alle gå i arv til hans hustru eller hendes arvinger. Da han altså ikke kunne forøde den forhadte arv, satte han kavalererne til at regere over den, i den tro, at han dermed gjorde Ekeby og de seks andre brug den værste skade.

Da nu ingen i landet tvivlede på, at den fæle Sintram gik den Ondes ærinde, og da alt, hvad han havde lovet dem, var gået så glimrende opfyldelse, så var kavalererne helt visse på, at kontrakten ville blive opfyldt til punkt og prikke, og de var fuldt og fast bestemte på, at de hele året igennem ikke ville gøre noget klogt eller nyttigt eller kællingeagtigt; også var de fuldt overbeviste om, at majorinden var en led heks, som havde villet deres fordærv.

Gamle farbroder Eberhard, filosoffen, gjorde nar ad deres tro, men hvem brød sig om sådan en, som var så forhærdet i sin tro, at om han havde ligget midt i afgrundens luer og set alle djævlene stå og grine ad ham, så havde han dog påstået, at de ikke var til, for de kunne ikke være til; thi farbroder Eberhard var en stor filosof.

Gösta Berling sagde ikke til nogen, hvad han troede. Vist er det, at han mente ikke, han skyldte majorinden nogen tak, fordi

hun havde gjort ham til kavaler på Ekeby; han syntes, det havde været ham bedre at være død end at gå og bære på den bevidsthed, at han havde været skyld i Ebba Dohnas selvmord. Han løftede ikke sin hånd for at hævne sig på majorinden, men heller ikke for at hjælpe hende. Han kunne ikke.

Men kavalererne var kommet til stor magt og herlighed. Julen stod for døren med fester og fornøjelser, kavalerernes hjerter var opfyldte af jubel, og hvad sorg der end måtte tynge Gösta Berling, så bar han den ikke i ansigtet eller på læberne.

4. Gösta Berling, poeten

Det var jul, og på Borg skulle der være bal.

På den tid boede en ung grev Dohna på Borg; nygift var han, og en ung, smuk grevinde havde han. Der ville nok blive muntert i den gamle grevegård.

Også til Ekeby var der kommet indbydelse, men det viste sig, at af alle dem, som det år holdt jul der, var Gösta Berling, "Poeten", som de kaldte ham, den eneste, der havde lyst til at tage afsted.

Borg og Ekeby ligger begge ved den lange Löfvensø, men på hver sin bred af den. Borg ligger i Svartsjö sogn, Ekeby i Bro. Når søen ikke er tilfrossen, er der et par mils rejse fra Ekeby til Borg.

Den fattige Gösta Berling, til den fest blev han udrustet af de gamle herrer, som om han havde været en kongesøn og haft et kongeriges ære at hævde. Ny var kjolen med de blanke knapper, stift var kalvekrøset, og skinnende var blanklæderskoene. Han fik en pels på af det fineste bæverskind og en zobelskinds hue på sit lyse, lokkede hår. De bredte et bjørneskind med sølvkløer over enspænderkanen og gav ham den sorte Don Juan, staldens stolthed, at køre. Han fløjtede ad sin hvide Tankred og greb den flettede tømme. Jublende kørte han afsted, omgivet af rigdommens og pragtens glans, han, som i forvejen strålede nok med sit legemes skønhed og sin snildrige, spillende ånd.

Han kørte tidligt om formiddagen. Det var søndag, og han hørte salmesang fra Bro kirke, da han kørte der forbi. Derefter

fulgte han den ensomme skovvej, som fører til Berga, hvor kaptajn Uggla den gang boede, og hvor han agtede at blive til middag.

Berga var ingen rig mands hjem. Sulten kendte vejen til kaptajnens græstørvtække hus, men den blev modtaget med skæmt, underholdt med sang og leg som andre gæster og gik modvilligt som de.

Gamle jomfru Ulrika Dillner, hun som stod for madlavning og vævning på Berga gård, stod på trappen og bød Gösta Berling velkommen. Hun nejede for ham, og de forlorne krøller, som hang ned over hendes brune ansigt med de tusinde rynker, dansede af glæde. Hun førte ham ind i salen og begyndte at fortælle om gårdens folk og deres vekslende kår.

Sorgen stod for døren, sagde hun; strenge tider herskede på Berga gård. De havde ikke engang peberrod til det salte kød til middag, men Ferdinand og pigebørnene havde spændt Disa for en slæde og var kørt ned til Munkerud for at låne lidt. Kaptajnen var ude i skoven igen og kom vel sagtens hjem med en sej hare, som man måtte koste mere smør på at stege, end den selv var værd. Det kaldte han at skaffe mad til huse. Det fik endda gå, når han blot ikke kom med en ussel ræv, det elendigste dyr, Vorherre har skabt, lige unyttigt, enten det er dødt eller levende.

Og fruen, ja, hun var ikke stået op endnu. Hun lå og læste romaner, som hun gjorde hver dag. Hun var ikke skabt til at arbejde, den Guds engel.

Nej, det fik nok den gøre, der var gammel og grå som hun; trippe om både ved nat og ved dag måtte man for at holde sammen på stumperne. Og det var ikke altid så let; for vist var

det, at en hel vinter havde de ikke haft anden kødmad i huset end én bjørneskinke. Og stor løn ventede hun ikke; endnu havde hun ikke set noget til den; men de ville vel heller ikke kaste hende på landevejen, når hun ikke længere kunne gøre gavn for føden. De regnede da en husjomfru for et menneske der på gården og ville nok engang give gamle Ulrika en hæderlig begravelse, hvis de da havde noget at købe en kiste for.

"For hvem ved, hvordan det vil gå," udbryder hun og tørrer sine øjne, der altid var så lette til at løbe over. "Vi skylder den onde brugspatron Sintram penge, og han kan tage alting fra os. Nu er jo nok Ferdinand forlovet med den rige Anna Stjärnhök, men hun bliver ked af ham, hun bliver ked af ham. Og hvad skal der da blive af os med vore tre køer og vore ni heste, med vore glade, unge frøkner, som vil fare fra bal til bal, med vore tørre marker, hvor der ingen ting gror, og med vor rare Ferdinand, som aldrig bliver en rigtig mand! Hvad skal der blive af hele dette velsignede hus, hvor alt trives undtagen arbejdet!"

Men det blev middag, og husets folk samledes. Den rare Ferdinand, husets blide søn, og de glade døtre kom hjem med den lånte peberrod. Kaptajnen kom, styrket af et bad i en våge i søen og af en jagt i skoven. Han rev vinduet op for at skaffe frisk luft og gav Göstas hånd et mandigt tryk. Og fruen kom, klædt i silke, med brede kniplinger ud over de hvide hænder, som Gösta fik lov at kysse. Alle hilsede Gösta med glæde, spøgen kom flyvende ind i kredsen; muntert spurgte de ham: "Hvordan lever I på Ekeby, hvordan lever I i det forjættede land?"

"Det flyder med mælk og honning," svarede han så. "Vi tømmer bjergene for jern og fylder vore kældere med vin.

Agrene bærer guld; dermed forgylder vi livets elendighed, og vore skove hugger vi om for at bygge keglebaner og lysthuse."

Men fruen sukkede og smilede ad svaret, og fra hendes læber lød et eneste ord: "Poet!"

"Mange synder har jeg på samvittigheden," svarede Gösta, "men aldrig har jeg skrevet en linje poesi!"

"Du er alligevel poet, Gösta, det øgenavn kommer du til at trækkes med. Du har oplevet flere digte, end vore digtere har skrevet."

Senere talte fruen, mild som en moder, med ham om hans forspildte liv. "Jeg oplever nok at se dig blive en mand," sagde hun. Og han syntes, det var sødt at blive drevet fremad af denne milde kvinde, som var en så trofast ven, og hvis stærke, sværmeriske hjerte brændte af kærlighed til store bedrifter.

Men da de havde endt det muntre måltid og spist peberrodskød og kål og vafler og drukket juleøl, og Gösta havde fået dem til både at le og græde ved at fortælle om majoren og fruen og Brobypræsten, hørtes der bjælder i gården, og straks efter trådte den onde Sintram ind til dem.

Han strålede af fornøjelse lige fra det skaldede hoved ned til de lange, brede fødder. Han svingede med sine lange arme og skar ansigter; det var let at se, at han bragte dårligt nyt.

"Har I hørt," spurgte den onde, "har I hørt, at der i dag er lyst første gang for Anna Stjärnhök og den rige Dahlberg i Svartsjö kirke? Hun må have glemt, at hun var forlovet med Ferdinand."

De havde ikke hørt et ord om det. De blev forbavsede og bedrøvede.

De tænkte sig allerede hjemmet plyndret for at betale gælden til den onde mand, deres elskede heste solgt og ligeså de slidte

møbler, som var en arv fra fruens hjem. De så enden på det muntre liv med fester og farten fra bal til bal. Bjørneskinken ville atter komme på bordet, og de unge måtte ud at tjene hos fremmede. Fruen klappede sin søn og lod ham føle trøsten af en aldrig svigtende kærlighed.

Dog – der sad Gösta Berling midt iblandt dem, og den uovervindelige tumlede tusind planer i sit hoved.

"Hør," råbte han, "endnu er det ikke tid at tænke på klager. Det er præstekonen nede i Svartsjö, som har bragt dette i stand. Hun har fået bugt med Anna nu, da hun bor hos hende i præstegården. Hende er det, som har fået hende til at forlade Ferdinand og tage gamle Dahlberg, men endnu er de ikke viede og skal ikke heller blive det. Nu kører jeg til Borg, og der træffer jeg Anna. Jeg skal tale med hende, jeg skal snappe hende bort fra præstens, fra fæstemanden. Jeg skal tage hende med mig hertil i nat; så skal gamle Dahlberg ikke mere få glæde af hende."

Sådan blev det. Gösta kørte alene til Borg uden at blive kusk for nogen af de glade frøkener; men med varme ønsker fulgte de tilbageblivende ham på turen. Og Sintram, som jublede over, at gamle Dahlberg skulle blive narret, besluttede at blive på Berga for at se Gösta vende tilbage med den troløse. I et anfald af velvilje svøbte han endog sit grønne rejsesjal om ham, – en gave fra jomfru Ulrika selv.

Men fruen kom ud på trappen med tre små bøger, indbundet i rødt, i hånden.

"Tag dem," sagde hun til Gösta, som allerede sad i slæden, "tag dem og behold dem, hvis du har uheld med dig. Det er

Corinne, madame Staëls *Corinne*; jeg vil ikke have, at den skal gå til auktion."

"Jeg har aldrig uheld med mig."

"Ak, Gösta, Gösta," sagde hun og fo'r med hånden hen over hans blottede hoved, "stærkest og svagest blandt mennesker! Hvor længe vil du huske på, at nogle arme menneskers lykke ligger i din hånd!"

Atter fløj Gösta hen ad landevejen, trukket af den sorte Don Juan, fulgt af den hvide Tankred, og eventyrets jubel fyldte hans sjæl. Han følte sig som en ung erobrer; ånden var over ham. Hans vej førte ham til præstegården i Svartsjö. Han svingede ind der og spurgte, om han ikke måtte køre til bal for Anna Stjärnhök. Og det måtte han. En smuk, egensindig, ung pige fik han med sig i slæden. Hvem ville ikke køre med den sorte Don Juan!

De unge var først tavse, men så begyndte hun samtalen, trodsig som forvovenheden selv.

"Har Gösta hørt, hvad præsten læste op i kirken i dag?"

"Har han sagt, at du er den smukkeste pige mellem Löfven og Klarelven?"

"Du er en tosse, Gösta, det ved vi jo nok. – han har lyst for mig og gamle Dahlberg."

"Sandelig, om jeg ville haft dig i slæden og selv stået her bagpå, havde jeg vidst det! Jeg ville aldrig have kørt for dig."

Og den stolte arving svarede: "Jeg kunne vel være kommet til Borg uden Gösta Berling."

"Det er dog skade for dig, Anna," sagde Gösta tankefuldt, "at du hverken har fader eller moder. Nu er du, som du er, og ingen kan tage det så nøje med dig."

"Det er endnu større skade, at du ikke har sagt det før, så skulle en anden være kommet til at køre for mig."

"Præstefruen tænker som jeg, at du trænger til en, som kan være dig i faders sted; ellers havde hun vel ikke sat dig til at gå i spand med sådan en gammel krik."

"Det er ikke præstefruen, som har bestemt det."

"Ih, bevar os vel, har du selv valgt dig sådan en smuk mand?"

"Han tager mig ikke for pengene."

"Nej, de gamle, de løber bare efter blå øjne og røde kinder, og nogle gode narre er de, at de gør det."

"Å, Gösta, at du ikke skammer dig."

"Men husk nu på, at du ikke leger med de unge mænd længere. Det er forbi med dans og leg. Din plads er i sofahjørnet – eller kanske du agter at spille rambus med gamle Dahlberg?"

Så sad de tavse, lige til de kørte op ad de bratte bakker ved Borg.

"Tak for god befordring! Det skal vare længe, inden jeg igen kører med Gösta Berling."

"Tak for løftet! Mangen en ved jeg, som har angret den dag, han kørte med dig til gilde."

Lidet blid trådte egnens trodsige skønhed ind i dansesalen og så ud over de forsamlede gæster.

Først af alle så hun den lille, skaldede Dahlberg ved siden af den høje, slanke, lyslokkede Gösta Berling. Hun havde lyst til at jage dem ud af stuen begge to. Hendes fæstemand kom for at byde hende op til dans, men hun modtog ham med hånlig forundring.

"Vil du danse? Hvornår plejer du det?"

Og de unge piger kom for at lykønske hende.

"Skab jer ikke, pigebørn. I tror vel ikke, at nogen bliver forelsket i gamle Dahlberg? Men han er rig, og jeg er rig; derfor passer det godt sammen."

De gamle fruer gik hen til hende, trykkede hendes hvide hånd og talte om livets største lykke.

"Gratulér pastorinden," sagde hun så. "Hun er mere glad over det end jeg."

Men der stod Gösta Berling, den glade kavaler, hilset med jubel for sin friske latter og for sine smukke ord, som strøede guldstøv ud over livets grå vadmel. Aldrig før havde hun set ham sådan som denne aften. *Han* var ikke en udstødt, en forkastet, en hjemløs spasmager, nej en konge blandt mænd, en født konge.

Han og de andre unge mænd sammensvor sig mod hende. Hun skulle få lov at betænke, hvor ilde hun handlede ved at give sig selv bort med sit smukke ansigt og sin store rigdom til en gammel mand. Og de lod hende sidde ti danse.

Hendes blod kogte af harme.

Den ellevte dans kom en mand, den ringeste blandt de ringe, en stakkel, som ingen anden ville danse med, og bød hende op.

"Øllet er drukket, nu kommer bærmen," sagde hun.

Så legede de panteleg. Lyslokkede, unge piger stak deres hoveder sammen og dømte hende til at kysse den, hun holdt mest af. Og med smilende mund ventede de på at se den stolte skønhed kysse gamle Dahlberg. Men hun rejste sig statelig i sin vrede og sagde:

"Må jeg ikke lige så gerne give den en ørefigen, som jeg holder mindst af?"

Et øjeblik efter brændte Göstas kind under hendes faste hånd. Han blev blussende rød, men han besindede sig, greb hendes hånd, holdt den fast et sekund og hviskede:

"Mød mig om en halv time i den røde sal nedenunder!"

Hans blå øjne strålede ned på hende og omsluttede hende med magiske lænker. Hun følte, at hun måtte lyde.

Dernede mødte hun ham med stolthed og onde ord.

"Hvad angår det Gösta Berling, hvem jeg gifter mig med?"

Han havde ikke endnu milde ord på tungen: ikke heller syntes det ham rådeligt straks at tale om Ferdinand.

"Jeg synes ikke, det var for streng en straf, at du kom til at sidde over ti danse. Men du vil have lov til ustraffet at bryde eder og løfter. Havde en bedre mand end jeg taget straffedommen i sin hånd, kunne han have gjort den hårdere."

"Hvad har jeg gjort dig og jer alle, at jeg ikke kan være i fred? Det er for pengenes skyld, I forfølger mig. Jeg skal kaste dem i Löfven, så kan hvem der vil fiske dem op."

Hun holdt hænderne for øjnene og græd af harme.

Da rørtes poetens hjerte. Han skammede sig over sin strenghed. Hans stemme blev øm.

"Ak, barn, barn, tilgiv mig! Tilgiv den stakkels Gösta Berling! Ingen bryder sig om, hvad sådan en pjalt siger eller gør, det ved du jo. Ingen græder over hans vrede; man kunne lige så gerne græde over en mygs stik. Vanvid var det, men jeg ville hindre, at vor skønneste og rigeste pige skulle gifte sig med den gamle. Og nu har jeg kun bedrøvet dig."

Han satte sig i sofaen ved siden af hende. Sagte lagde han sin arm om hendes liv for med kærtegnende ømhed at støtte og hjælpe. Hun trak sig ikke bort. Hun trykkede sig ind til ham,

slog sine arme om hans hals og græd med sit skønne hoved på hans skulder.

Ak, Poet, stærkest og svagest blandt mennesker; ikke var det om din hals, disse hvide arme skulle hvile.

"Havde jeg vidst dette," hviskede hun, "aldrig havde jeg da taget den gamle. Jeg har set på dig i aften, ingen er som du."

Men mellem blege læber frempressede Gösta: "Ferdinand."

Hun bragte ham til tavshed med et kys.

"Han er ingen ting, ingen er noget, uden du. Dig skal jeg være tro."

"Jeg er Gösta Berling," sagde han mørkt, "med mig kan du ikke gifte dig."

"Du er den, jeg elsker, den første blandt alle mænd er du. Ingen ting behøver du at gøre, ingen ting at være. Du er født konge."

Da brusede Poetens blod. Hun var skøn og yndig i sin kærlighed. Han sluttede hende i sin favn.

"Hvis du vil blive min, kan du ikke blive i præstegården. Lag mig køre dig lige til Ekeby i denne nat, der skal jeg vide at forsvare dig, til vi kan holde bryllup."

Det blev en berusende færd i natten. De lød kærlighedens bud og lod Don Juan bortføre sig. Det var, som om sneens knitren under mederne var de svegnes klager. Hvad brød de sig om det? Hun hang om hans hals, og han bøjede sig frem og hviskede i hendes øre:

"Kan nogen salighed lignes i liflighed med stjålen glæde?"

Lysning – hvad betød det? De havde kærlighed. Og menneskers vrede? Gösta Berling troede på skæbnen. Skæbnen

havde betvunget dem; mod skæbnen kan ingen stride. Havde stjernerne været bryllupslysene, der var tændt til hendes bryllup, havde Don Juans bjælder været kirkeklokkerne, som kaldte folk sammen for at se hendes bryllup med gamle Dahlberg, så havde hun dog måttet flygte med Gösta Berling. Så mægtig er skæbnen.

De var lykkelig og vel kommet forbi præstegården og Munkerud. De havde tre fjerdingvej til Berga og derefter tre fjerdingvej til Ekeby. Vejen gik langs med skovkanten, til højre for dem lå mørke bjerge, til venstre en lang, hvid dal.

Da kom Tankred styrtende. Den løb, så det så ud, som om den lå langs ad jorden. Hylende af rædsel sprang den op i slæden og krøb sammen ved Annas fødder.

Det gav et ryk i Don Juan, og den satte afsted i firspring.

"Ulve!" sagde Gösta Berling.

De så en lang, grå streg bevæge sig frem langs gærdet. Der var mindst en halv snes.

Anna blev ikke bange. Dagen havde været rigt velsignet med eventyr, og natten lovede at blive den lig. Dette var liv – at ile frem over blinkende sne, trodsende vilde dyr og mennesker.

Gösta udstødte en ed, bøjede sig frem og gav Don Juan et vældigt rap med pisken.

"Er du bange?" spurgte han. "De skyder genvej og vil indhente os derhenne, hvor vejen slår en bugt."

Don Juan sprang og løb om kap med skovens vilde dyr, og Tankred hylede af raseri og angst. De nåede vejens krumning på samme tid som ulvene, og Gösta drev den forreste bort med pisken.

"Ak, Don Juan, min dreng, hvor let skulle du ikke slippe bort fra tolv ulve, hvis du ikke havde os mennesker at slæbe på."

De bandt det grønne rejsesjal fast bag i slæden. Ulvene blev bange for det og holdt sig en tid på afstand. Men da de havde overvundet deres frygt, fo'r en af dem hvæsende, med hængende tunge og åbent gab hen til slæden. Da tog Gösta madame Staëls *Corinne* og kastede i gabet på den.

Atter fik de en stund pusterum, mens dyrene søndersled dette bytte, og atter mærkede de rykkene, når ulvene sled i det grønne rejseskærf, og hørte deres korte, hastige åndedræt. De vidste, at de ikke ville træffe på nogen menneskebolig før Berga, men værre end døden syntes Gösta det var at se dem, han havde bedraget. Han indså også, at hesten ville blive træt, og hvad skulle der så blive af dem?

Da så de Berga gård i skovbrynet. Der brændte lys i vinduerne. Gösta vidste nok, for hvis skyld.

Dog, nu flygtede ulvene, bange for menneskers nærhed, og Gösta kørte forbi Berga. Han kom alligevel ikke længere end til det sted, hvor vejen på ny går ind i skoven; der så han en mørk gruppe foran sig – ulvene ventede på ham.

"Lad os vende tilbage til præstegården og sige, at vi har gjort en lysttur i stjerneskin. Dette går ikke."

De vendte, men i næste øjeblik var slæden omringet af ulve. Grå skikkelser gled forbi dem; de hvide tænder skinnede i de vidtåbne gab, og de glødende øjne lyste. De tudede af sult og blodtørst. De skinnende tænder var rede til at hugge ind i blødt menneskekød. Ulvene sprang op på Don Juan og hængte sig fast i seletøjet. Anna sad og tænkte på, om de ville æde dem op, helt og holdent, eller om der ville blive noget tilbage, og om folk

næste morgen ville finde søndergnavede lemmer i den nedtrampede, blodige sne.

"Nu gælder det vort liv," sagde hun, bøjede sig ned og greb Tankred i nakken.

"Lad være, det nytter intet! Det er ikke for hundens skyld, ulvene er ude i nat."

Dermed kørte Gösta ind på Berga gård, men ulvene forfulgte ham lige hen til trappen. Han måtte værge sig mod dem med pisken.

"Anna," sagde han, da de holdt ved trappen. "Gud ville det ikke. Hold nu gode miner, hvis du er den kvinde, jeg anser dig for, hold gode miner."

De derinde hørte bjældeklangen og kom ud.

"Han har hende!" råbte de, "han har hende. Leve Gösta Berling!" Og de nyankomne fo'r fra favn til favn.

Der blev ikke gjort mange spørgsmål. Natten var langt fremskreden, de rejsende var betaget af deres farlige færd og trængte til hvile. Det var jo nok, at Anna var kommet.

Alt var godt. Kun *Corinne* og det grønne rejsesjal, jomfru Ulrikas højt skattede gave, var ødelagt.

Hele huset sov. Da stod Gösta op, klædte sig på og sneg sig ud. Han trak ubemærket Don Juan ud af stalden, spændte den for slæden og ville drage afsted. Da kom Anna Stjärnhök ud af huset.

"Jeg hørte dig gå ud," sagde hun. "Da stod jeg også op. Jeg er rede til at rejse med dig."

Han gik hen til hende og tog hendes hånd.

"Forstår du det ikke endnu? Det kan ikke ske. Gud vil det ikke. Hør nu, og prøv at forstå. Jeg var her i middags og så deres jammer over din troløshed. Da kørte jeg til Borg for at bringe dig tilbage til Ferdinand. Men jeg har al tid været en usling og bliver aldrig andet. Jeg sveg ham og beholdt dig for egen regning. Her er en gammel kvinde, som tror, at jeg skal blive en mand. Hende sveg jeg. Og en anden gammel stakkel vil fryse og sulte her, bare for at få lov at dø blandt venner, men jeg var rede til at lade den onde Sintram hjemføre hende. Du var skøn og synden liflig. Gösta Berling er så let at lokke. Å, hvad jeg er for en stakkel! – Jeg ved, hvor de elsker deres hjem, de derinde, og dog var jeg nys rede til at overgive det til plyndring. Jeg glemte alt for din skyld, du var så yndig i din kærlighed. Men nu, Anna, nu, da jeg har set deres glæde, vil jeg ikke beholde dig. O, du min elskede! Han deroppe leger med vor vilje. Nu er det på tide, at vi bøjer os under den tugtende hånd. Sig, at du fra denne dag vil tage din byrde på dig. Alle de derinde stoler på dig. Sig, at du vil blive hos dem og være deres støtte og hjælp! Hvis du elsker mig, hvis du vil lette min dybe sorg, lov mig da dette! Min elskede, er dit hjerte så stort, at det kan overvinde sig selv og smile ved det?"

Hun modtog forsagelsens bud med begejstring.

"Jeg skal gøre, som du vil – ofre mig og smile ved det."

"Du vil ikke hade mine fattige venner?"

Hun smilede vemodigt.

"Så længe jeg elsker dig, skal jeg elske dem."

"Nu først ved jeg, hvilken kvinde du er. Det er tungt at rejse fra dig."

"Farvel, Gösta! Far nu med Gud. Min kærlighed skal ikke lokke dig til synd."

Hun vendte sig for at gå ind. Han fulgte hende.

"Vil du snart glemme mig?"

"Rejs nu Gösta. Vi er kun mennesker."

Han kastede sig i slæden, men da kom hun tilbage.

"Tænker du ikke på ulvene?"

"Just på dem tænker jeg; men de har gjort deres gerning. Med mig har de intet mere at skaffe i nat."

Endnu en gang strakte han armene imod hende, men Don Juan blev utålmodig og satte i løb. Han greb ikke tømmerne. Han sad baglæns og så sig tilbage. Så støttede han sit hoved mod slædens kant og græd som en fortvivlet.

"Jeg har ejet lykken og drevet den fra mig. Selv drev jeg den fra mig. Hvorfor beholdt jeg den ikke?"

Ak, Gösta Berling! Stærkest og svagest blandt mennesker!

5. La Cachucha

Stridshest, stridshest! Du gamle, som nu står tøjret på marken, husker du din ungdom?

Husker du kampens dag, modige ganger? Du sprængte frem, som om du blev båret af vinger, din manke vajede over dig som viftende luer, blod og skumstænk skinnede på din sorte bringe. I guldsmykket seletøj sprængte du frem, marken drønede under dine hovslag. Du skjalv af fryd, du modige. Ak, hvor du var skøn!

Det er en grå mørkningstime oppe i kavalerfløjen. I det store rum står kavalerernes rødmalede kister langs væggene, og deres søndagsklæder hænger i krogen. Skinnet fra ildstedet spiller på de hvidkalkede mure og på de gulternede gardiner, som skjuler alkoverne i væggen. Kavalerfløjen er ikke et kongeligt gemak, ikke et serail.

Men Liljecronas violin lyder der. Han spiller *La Cachucha* i mørkningen. Om og om igen spiller han den.

Skær strengene over, knæk buen! Hvorfor spiller han denne fordømte dans? Hvorfor spiller han den, når Örneclou, fændrikken, ligger til sengs i sådanne gigtsmerter, at han ikke kan røre sig? Nej, riv violinen fra ham og kast den mod væggen, hvis han ikke vil holde op!

La Cachucha, er den for os, maëstro? Kan den danses over kavalerfløjens gyngende gulvbrædder, mellem trange vægge, sodede af røg og fedtede af snavs, under dette lave tag? Ve dig, som du spiller!

La Cachucha, er den for os kavalerer? Udenfor tuder snestormen. Vil du lære snefnokkene at danse i takt, spiller du for snefogets letfodede børn?

Kvindelegemer, som skælver under det hede blods pulsslag, små sodede hænder, som har kastet gryden for at gribe kastagnetterne, nøgne fødder under opkiltrede skørter, gård med marmorfliser, sigøjnere på hug med sækkepibe og tamburin, mauriske buegange, måneskin og sorte øjne, har du dette, maëstro, eller lad din bue hvile!

Kavalerer tørrer deres våde klæder henne ved ilden. Kan de svinge sig i dansen i lange, jernbeslåede støvler med tommetykke såler? Hele dagen har de vadet gennem alenhøj sne for at nå bjørnens hi. Tror du, de vil danse i våde, dampende vadmelsklæder med den lodne bamse til dame?

Stjernebesået aftenhimmel, røde roser i mørkt kvindehår, berusende varme i aftenluften, medfødt plastik i bevægelserne, elskov stigende op af jorden, regnende ned fra himlen, svævende i luften, har du dette, maëstro? Hvorfor ellers tvinge os til at længes efter sligt?

Du grusomme, blæser du kampsignalet for den tøjrede stridshingst? Rutger von Örneclou ligger fængslet til sin seng af gigtsmerter. Spar ham for de skønne minders kval! Også han har båret sombreroen og det brogede hårnet, også han har båret fløjlstrøje og dolk i bæltet. Spar den gamle Örneclou, maëstro!

Men Liljecrona spiller *La Cachucha*, stadig *La Cachucha*. Og Örneclou pines som elskeren, når han ser svalen tage vejen til den elskedes fjerne bolig, som hjorten, der af forfølgerne jages forbi den læskende kilde.

Liljecrona tager et øjeblik violinen fra hagen.

"Fændrik, husker du Rosalie von Berger?"

Örneclou bander en vældig ed.

"Hun var så let som en lue. Hun gnistrede og dansede som diamanten i violinbuens spids. Du husker hende nok fra teatret i Karlstad. Vi så hende, dengang vi var unge, husker du, fændrik?"

Om fændrikken husker! Hun var lille og vild, sprudende som ild. Hun kunne danse *La Cachucha*. Hun lærte alle de unge herrer i Karlstad at danse cachucha og slå kastagnetter. På landshøvdingens bal blev der danset en *pas de deux* af fændrikken og frøken von Berger, klædte som spaniere. Og han havde danset sådan, som man danser under figentræer og plataner, som en spanier, en rigtig spanier.

Ingen i hele Värmland kunne danse cachucha som han. Ingen kunne danse den, så det var værd at tale om, uden han. Hvilken kavaler mistede ikke Värmland, da gigten gjorde hans lemmer stive, og der voksede store knuder ud over leddene! Hvilken kavaler han var, så slank, så skøn, så ridderlig! "Den smukke Örneclou" kaldte de ham, disse unge piger, som kunne blive uvenner for livstid for hans skyld.

Så begynder Liljecrona igen *La Cachucha*, stadig *La Cachucha*, og Örneclou føres tilbage til gamle tider.

Der står han, og der står hun, Rosalie von Berger! De har lige været alene i toiletværelset. Hun var spanierinde, han spanier. Han fik lov at kysse hende, men forsigtigt, for hun var bange for hans sværtede skæg. Nu danser de. Ak, som man danser under figentræer og plataner. Hun viger, han følger, han bliver dristig, hun stolt, han fornærmet, hun forsonlig. Da han til sidst falder

på knæ og modtager hende i sine udbredte arme, går der et suk gennem salen, et suk af henrykkelse.

Han havde været en spanier, en rigtig spanier.

Netop ved det buestrøg havde han bøjet sig sådan, rakt armene sådan ud og strakt foden for at svæve frem på tåspidserne. Hvilken gratie! Man kunne have hugget ham i marmor.

Han ved ikke, hvordan det er gået til, men han har fået foden over sengekanten, han står oprejst, han bøjer sig, han løfter armene, knipser med fingrene og vil svæve hen over gulvet som i gamle dage, da han brugte så snævre sko, at strømpefoden måtte klippes af.

"Bravo Örneclou, bravo Liljecrona, spil liv i ham!"

Foden svigter ham, han kan ikke komme op på tåspidsen. Han spjætter et par gange med det ene ben, mere kan han ikke, så falder han igen ned på sengen.

Smukke señor, I er blevet gammel. Señorita måske med?

Det er kun under Granadas plataner, at *La Cachucha* danses af evig unge gitanos. Evigt unge, som roserne er, fordi hver vår bringer ny.

Så er da timen kommet til at skære violinens strenge over?

Nej, spil Liljecrona, spil *La Cachucha*, stadig *La Cachucha*! Lær os, at skønt vi i kavalerfløjen har fået tunge legemer og stive lemmer, er vi i hjertet altid de samme, altid spaniere.

Stridshest, stridshest! Sig, at du elsker trompetens stød, som narrer dig til galop, om du end slår benet til blods i tøjret.

6. Ballet på Ekeby

O, I svundne tiders kvinder! At tale om eder er som at tale om Himmerige: idel skønhed var I, idel lys. Evig unge, evig skønne var I, og milde som en moders øjne, når hun ser på sit barn. Bløde som egernunger hang I om mandens hals. Aldrig skælvede eders stemme af vrede, aldrig fik eders pande rynker, eders bløde hånd blev aldrig ru og hård. I blide helgener! Som smykkede billedstøtter stod I i hjemmets tempel. Røgelse og bønner blev der ofret til eder; ved eder udførte kærligheden sine undere, og om eders isse slog poesien sin guldstrålende glorie.

O, svundne tiders kvinder, dette er fortællingen om, hvorledes en anden af eder skænkede Gösta Berling sin kærlighed.

Fjorten dage efter ballet på Borg var der fest på Ekeby. Det var den herligste fest af verden. Gamle mænd og kvinder kunne blive unge gå ny, le og glæde sig, blot de talte om den.

Men kavalererne var også eneherskere over Ekeby på den tid. Majorinden gik omkring i landet med tiggerpose og vandringsstav, og majoren boede på Sjö. Han kunne ikke engang være med til festen, for der var udbrudt kopper på Sjö, og han var bange for at bringe smitten videre.

Hvilken fylde af nydelse rummedes der ikke indenfor disse tolv skønne timer, lige fra knaldet af den første flaskeprop ved middagsbordet til det sidste buestrøg, da midnatstimen for længst var slået. Ned i tidens afgrund sank de, disse kronede timer, opildnede af fyrig vin, af de lækreste retter, af den

herligste musik, af de vittigste komedier, af de skønneste tableauer. Ned sank de, svimle af den vildeste dans. Hvor fandtes der så glatte gulve, så høviske kavalerer, så skønne kvinder!

Ja, I svundne tiders kvinder! Ekebys sale vrimle af de skønneste af eders skønne skare. Der er den unge grevinde Dohna, sprudlende glad og altid oplagt til leg og dans, som det sig anstår hendes tyve år, der er lagmandens smukke døtre fra Munkerud og de glade frøkner fra Berga, der er Anna Stjärnhök, tusinde gange smukkere end før i det blide tungsind, der var kommet over hende siden den nat, da hun blev forfulgt af ulvene; der er endnu mange flere, som vel ikke endnu er glemte, men som snart vil blive det, og der er også den dejlige Marianne Sinclaire.

Hun, den vidt berømte, som har glimret ved kongens hof og strålet i greveslotte, skønhedens dronning, som har draget landet rundt og modtaget hyldest overalt, hun som tændte kærlighedens gnist, hvor hun viste sig, hun havde værdigedes at komme til kavalerernes fest.

Värmlands ære strålede klart i de tider, båret oppe af mange stolte navne. Meget havde det skønne lands glade børn at være stolte af, men når de nævnte deres storheder, da undlod de aldrig at nævne Marianne Sinclaire.

Sagaen om hendes sejre fyldte landet.

Man talte om grevekroner, som havde svævet over hendes hoved, om millioner, som var lagt for hendes fødder, om krigersværd og digterkranse, hvis glans havde vinket hende.

Og hun var ikke blot skøn. Hun var åndrig og belæst. Tidens ypperste mænd var glade ved at samtale med hende. Selv var

hun ikke forfatter, men mange af hendes ideer, som hun havde nedlagt i sine digtende venners sjæle, levede op i sang.

I Värmland, i bjørnelandet, opholdt hun sig sjældent. Hendes liv tilbragtes på bestandige rejser. Hendes fader, den rige Melchior Sinclaire, sad med sin hustru hjemme på Björne og lod Marianne rejse til sine fornemme venner i de store byer eller på de prægtige herregårde. Han havde sin glæde af at fortælle om alle de penge, hun ødslede bort, og de to gamle levede lykkeligt i glansen af Mariannes strålende tilværelse.

Hendes liv var et liv fuldt af fornøjelser og hyldest. Luften omkring hende var kærlighed, kærlighed var hendes lys og lygte, kærlighed hendes daglige brød.

Ofte havde hun selv elsket, ofte, ofte, men aldrig havde en sådan flamme varet længe nok, til at man deri kunne smede de lænker, som binder for livet.

"Jeg venter på den kærlighed, der kommer som en erobrer," plejede hun at sige. "Hidtil har den ikke klatret over nogen vold eller svømmet over nogen grav. Jeg venter på den vældige, som bringer mig ud af mig selv. Så stærk vil jeg føle kærligheden i mig, at jeg må bæve for den; nu kender jeg blot den kærlighed, ad hvilken min klogskab ler."

Hendes nærværelse gav ordet ild og vinen fyrighed. Hendes glødende sjæl satte fart i buerne, dansen svævede lettere, mere berusende end før over den tilje, som hun berørte med sin smalle fod. Hun strålede i tableauerne, hun beåndede lystspillene, hendes skønne læber – – –

Å, tys, det var ikke hendes skyld, det havde aldrig været hendes mening! Det var balkonen, det var måneskinnet,

kniplingssløret, ridderdragten, sangen, som var skyld i det. De stakkels unge mennesker var uskyldige.

Alt dette, som førte til så megen ulykke, var dog gjort i den bedste mening. Patron Julius, som forstod sig på alt, havde arrangeret et tableau, ene og alene for at Marianne skulle komme til at stråle i sin fulde glans.

På teatret, som var stillet op i den store sal på Ekeby, sad de hundrede gæster og så på scenen Spaniens gule måne vandre hen over en mørk nattehimmel. En Don Juan kom listende hen ad Sevillas gade og standsede under en vedbendklædt balkon. Han var forklædt som munk, dog kunne man se en broderet manchet stikke frem af ærmet og en blank kårdespids komme til syne nedenfor kutten.

Den forklædte løftede sin stemme til sang:

Jeg drikker ej et bæger vin,
og ingen pigelæbe rød
jeg nogen tid har kyst.
En kind, hvis lød så skær og fin
mit øjekast har tændt i glød,
et blik, som be'er: Mit øje med! –
Sligt rører ej mit bryst.

Kom ej i eders skønheds glans,
señora frem til gitret her,
jeg eders nærhed skyr.
Jeg kutte bær' og rosenkrans,
Madonna er min hjertenskær,
et bæger vand min trøster er,
did jeg i sorgen flyr.

Da han tav, trådte Marianne ud på balkonen i sort fløjlsdragt med kniplingsslør. Hun bøjede sig ud over rækværket og sang langsomt og ironisk:

Hvorfor da tøve, fromme mand,
ved midnatstid ved min balkon?
Beder I for min sjæl?

Men så på én gang varmt og stærkt:

Nej, fly, fly rask! Man komme kan.
Din kårde stikker frem så lang,
man hører, trods al hellig sang,
dog sporen ved din hæl.

Ved disse ord kastede munken sin forklædning, og Gösta Berling stod under balkonen i en ridderdragt af silke og guld. Han brød sig ikke om den skønnes advarsel, tværtimod klatrede han op ad en af balkonens piller, svang sig over gitteret, og, som patron Julius havde arrangeret, faldt han på knæ ved den skønne Mariannes fødder.

Hun smilede huldsaligt til ham, idet hun rakte ham sin hånd til kys, og mens de to unge betragtede hinanden, betaget af kærlighed, faldt tæppet.

Og foran hende lå Gösta Berling med et ansigt blidt som en digters og kækt som en feltherres, med dybe øjne, som strålede af skælmeri og ånd, som tiggede og truede. Smidig og kraftig var han, ildfuld og indtagende.

Mens tæppet gik op og gik ned, blev de unge stadig i samme stilling. Gøstas øjne blev ved at se på den skønne Marianne; de tiggede, de truede.

Så standsede bifaldet, tæppet holdt sig stille, ingen så dem.

Da bøjede den skønne Marianne sig ned og kyssede Gösta Berling. Hun vidste ikke hvorfor; hun måtte. Han lagde armene om hendes hals og holdt hende fast. Hun kyssede ham atter og atter.

Men det var balkonen, det var måneskinnet, det var kniplingssløret, ridderdragten, sangen, bifaldet, som havde al skylden; de stakkels unge mennesker var uskyldige. De havde ikke villet det. Hun havde ikke stødt de grevekroner fra sig, som havde svævet over hendes hoved og gået forbi millioner, der havde ligget for hendes fod, af længsel efter Gösta Berling, og han havde ikke allerede glemt Anna Stjärnhök. Nej, de var uden skyld, ingen af dem havde villet dette.

Det var den blide Löwenborg, ham med tåren i øjet og smilet på læben, som den dag trak tæppet op og ned. Optaget af mange sorgens minder lagde han kun lidet mærke til denne verdens ting og havde aldrig lært at passe dem rigtigt. Da han nu så, at Gösta og Marianne havde indtaget en ny stilling, troede han, at dette også hørte med til tableauet, og så begyndte han at trække tæppet op.

De unge på balkonen mærkede ingenting, førend bifaldsstormen atter brusede dem i møde.

Det gav et sæt i Marianne, og hun ville flygte, men Gösta holdt hende fast og hviskede: "Stå stille, de tror, at det hører med til tableauet."

Han følte hendes legeme skælve af angst og kyssenes glød slukkes på hendes læber.

"Vær ikke bange," hviskede han, "skønne læber har ret til at kysse."

De måtte stå stille, mens tæppet gik op og ned, og hver gang de hundrede par øjne så dem, tilklappede lige så mange par hænder dem et stormende bifald.

For det er smukt at se to skønne, unge mennesker give en fremstilling af kærlighedens lykke. Ingen kunne tro, at disse kys var andet end teaterblændværk, ingen anede, at señoraen skælvede af blusel, og ridderen af uro. Ingen kunne tro andet, end at det alt sammen hørte med til tableauet. Endelig stod Marianne og Gösta bagved scenen.

Hun strøg sig over panden, op over håret. "Jeg forstår ikke mig selv," sagde hun.

"Fy for pokker, frøken Marianne," sagde han, gjorde en grimasse og slog ud med hænderne. "Kysse Gösta Berling, fy for pokker."

Marianne måtte le.

"Alverden ved jo, at Gösta Berling er uimodståelig. Min fejl er ikke større end andres."

Og de kom i al samdrægtighed overens om at holde gode miner, så ingen skulle få mistanke om sandheden.

"Kan jeg være sikker på, at sandheden aldrig kommer ud, hr. Gösta?" spurgte hun, da de skulle til at gå ind blandt tilskuerne.

"Det kan frøken Marianne være sikker på. Kavalererne kan tie, for dem svarer jeg."

Hun slog øjnene ned, og et ejendommeligt smil krusede hendes læber.

"Hvis nu sandheden alligevel kommer for en dag, hvad vil folk så tro om mig, hr. Gösta?"

"De vil ikke tro noget; de vil vide, at dette ingen ting betyder. De vil tænke, at vi var inde i rollen og blev ved at spille."

Endnu et spørgsmål sneg sig frem under de nedslagne øjne, under det påtagne smil.

"Men hvad tænker hr. Gösta selv om tingen?"

"Jeg tænker, at frøken Marianne er forelsket i mig," lo han.

"Tro ikke noget sådant," sagde hun smilende, "da måtte jeg gennembore hr. Gösta med denne min spanske dolk for at vise, at han har uret."

"Dyre er kvindekys," sagde Gösta. "Koster det livet at blive kysset af frøken Marianne?"

Da lynede et blik imod ham fra Mariannes øjne, så skarpt, at det føltes som et dolkestød.

"Jeg gad se ham død, Gösta Berling, død, død!"

Disse ord tændte en gammel længsel i poetens blod.

"Ak," sagde han, "gid disse ord var mere end ord, gid de var pile, som kom hvinende ud fra et mørkt krat, gid de var dolk eller gift og havde magt til at gøre det af med denne usle krop og give min sjæl friheden."

Hun var atter rolig og smilende. "Barnagtigheder," sagde hun og tog hans arm for at gå ud blandt gæsterne.

De beholdt deres dragter på, og deres triumfer gentog sig, da de viste sig udenfor scenen. Alle roste dem. Ingen havde nogen mistanke.

Ballet begyndte atter, men Gösta flygtede bort fra balsalen. Hans hjerte sved efter Mariannes blik, som om det var blevet såret af skarpt stål. Han forstod nok meningen med hendes ord. En skam var det at elske ham, en skam var det at elskes af ham, en skam værre end døden. Han ville aldrig danse mere, han ville ikke se dem mere, de skønne kvinder. Han vidste det nok. Disse skønne øjne, disse røde kinder luede ikke for ham.

Ikke for ham svævede disse lette fødder, ikke for ham klang denne dæmpede latter. Ja, danse med ham, sværme med ham, det kunne de, men ingen af dem ville for alvor blive hans.

Poeten gik ind i rygeværelserne til de gamle herrer og satte sig ved et af spillebordene. Tilfældigvis kom han til at sidde ved samme bord, hvor den vældige herre til Björne sad; snart spillede han, snart holdt han bank og samlede en stor bunke seksskillinger og tolvskillinger foran sig.

Spillet gik allerede højt. Nu satte Gösta endnu værre fart i det. De grønne bankosedler kom frem, og bestandig voksede pengebunken foran den vældige Melchior Sinclaire.

Men også foran Gösta samlede der sig både kobberpenge og sedler, og snart var han den eneste, som holdt ud i kampen mod den store brugspatron på Björne. Snart vandrede endog den store pengebunke over fra Melchior Sinclaire til Gösta Berling.

"Nå, lille Gösta," råbte brugspatronen leende, da han havde spillet alt det bort, som han havde i sin tegnebog og sin pung. "Hvordan skal vi nu bære os ad? Jeg er læns, og jeg spiller aldrig med lånte penge, det har jeg lovet min moder."

Han fandt dog på råd. Han spillede sit ur bort og sin bæverskindspels og var netop i færd med at sætte hest og slæde på spil, da Sintram standsede ham.

"Sæt noget ind, som kan forslå," rådede den onde brugspatron fra Fors. "Sæt noget ind, som kan bryde uheldet."

"Fanden må vide, hvad jeg da skal finde på!"

"Spil om dit rødeste hjerteblod, Melchior, spil om din datter."

"Det kan brugspatronen trygt vove," sagde Gösta leende. "Den gevinst falder aldrig i min pose."

Den vældige Melchior kunne heller ikke andet end le. Han tålte ikke gerne, at Mariannes navn blev nævnt ved spillebordene, men denne idé var så rent ravgal, at han ikke kunne blive vred. Spille Marianne bort til Gösta, ja det kunne han gerne vove.

"Det vil sige," erklærede han, "at hvis du kan vinde hendes Jaord, Gösta, så sætter jeg min velsignelse til ægteskabet ind på dette kort."

Gösta satte hele sin gevinst ind, og spillet begyndte. Han vandt, og brugspatron Sinclaire holdt op at spille. Han kunne ikke kæmpe med uheldet, det så han. –

Nå, Gösta Berling, banker ikke dit hjerte ved alt dette? Forstår du ikke, hvad din skæbne vil? Hvad betød Mariannes kys, hvad betød hendes vrede? Forstår du dig ikke længere på kvindehjerter? Og nu dette vundne spil! Ser du ej, at skæbnen vil, hvad kærligheden vil? Op, Gösta Berling!

Nej, denne aften er Gösta Berling ikke i erobrerlune. Han knurrer over skæbnens ubøjelighed. Hvorfor læges kærlighed kun af kærlighed? Han ved, hvordan alle disse kønne viser ender. Ingen kan blive hos ham. Kærlighed kan han få, men ingen hustru. Det kan ikke nytte at prøve på det. –

Natten led, det var over midnat. De skønne damers kinder begyndte at blegne, lokkerne faldt ud, garneringerne var krøllede. De gamle damer rejste sig fra sofahjørnerne og sagde, at da festen nu havde varet i tolv timer, kunne det være på tide at tage hjem.

Og denne skønne fest skulle være forbi. Men da tog Liljecrona selv fat på fiolen og spillede op til den sidste *polska*. Slæderne holdt for døren, de gamle fruer tog deres pelse og kyser på, de

gamle herrer viklede rejsesjalerne om halsen og knappede pelsstøvlerne.

Men de unge kunne ikke rive sig løs fra dansen. De dansede i overtøjet; de dansede firemandspolska, slængpolska, ringpolska, en vanvittig dans var det. Så snart en kavaler slap en dame, kom der en anden og rev hende med sig.

Selv den sørgmodige Gösta Berling blev draget med ind i hvirvlen. Han ville danse sorgen og ydmygelsen bort, han ville have brusende livslyst ind i blodet igen, han ville være glad, han som alle andre. Og han dansede, så væggene i salen løb rundt, og hans tanker blev svimle.

Men hvad var det for en dame, han havde revet til sig midt i flokken? Hun var let og smidig, og det var ham, som om der gik strømme af ild mellem ham og hende. Å, Marianne!

Mens Gösta dansede med Marianne, sad Sintram allerede i sin slæde nede i gården, og ved siden af ham stod Melchior Sinclaire. Den store brugspatron var utålmodig over, at han måtte vente på Marianne. Han stampede i sneen med de store pelsstøvler og slog ud med armene; for det var bitterlig koldt.

"Du skulle dog måske ikke have spillet Marianne bort til Gösta, Sinclaire," sagde Sintram.

"Hvad behager?"

Sintram ordnede tømmerne og løftede pisken, inden han svarede:

"Det hørte ikke med til tableauet, det kysseri."

Den vældige brugspatron løftede armen til et knusende slag, men Sintram var allerede borte. Han fo'r afsted, piskende hesten til vild fart, uden at vove at se sig om; for Melchior Sinclaire havde en tung hånd og en kort tålmodighed.

Brugspatronen på Björne gik nu ind i dansesalen for at hente sin datter og så da, hvordan Gösta og Marianne dansede.

Vild og voldsom var den sidste polska. Nogle par var blege, andre blussende røde; støvet lå som en røgsky over salen, vokslysene glødede, nedbrændte i lysepiberne, og midt i al denne uhyggelige ødelæggelse fløj de afsted, Gösta og Marianne, kongelige i deres utrættelige kraft, uden plet på deres skønhed, lykkelige ved at hengive sig til den herlige bevægelse.

Melchior Sinclaire så en stund på dem; så gik han og lod Marianne danse. Han slog døren hårdt i, trampede frygteligt på trappen og satte sig uden et ord i slæden, hvor hans hustru allerede ventede, og kørte hjem.

Da Marianne var færdig med at danse og spurgte efter sine forældre, var de kørt. Da hun fik dette at vide, lod hun sig dog ikke mærke med nogen forundring. Hun klædte sig stille på og gik udenfor. Damerne i påklædningsværelset troede, at hun kørte i egen slæde.

Men hun skyndte sig i sine tynde silkesko hen ad vejen uden at tale til nogen om sin nød. I mørket kendte ingen hende, som hun gik der ved vejkanten; ingen kunne tro, at denne nattevandrer, som af de forbikørende slæder blev trængt op i de høje snedriver, var den skønne Marianne. Da hun kunne gå i ro midt på vejen, gav hun sig til at løbe. Hun løb, så længe hun kunne, så gik hun, så løb hun igen. En uhyggelig, pinefuld angst drev hende fremad.

Fra Ekeby til Björne kan der ikke være længere end i det højeste en fjerdingvej. Marianne var snart hjemme, men hun troede næsten, hun var gået fejl. Da hun nåede gården, var alle

døre stængte, alle lys slukkede, hun troede først, at hendes forældre ikke var kommet hjem.

Hun gik hen og slog et par tunge slag på indgangsdøren. Hun tog fat i dørlåsen og ruskede, så det gav genlyd i hele huset. Ingen kom og lukkede op, men da hun ville slippe jernhåndtaget, som hun havde grebet fat i med bare hænder, flåedes den fastfrosne hud af hånden.

Den store brugspatron, Melchior Sinclaire, var kørt hjem for at stænge Björnes porte for sit eneste barn. Han var sanseløs af vin, vild af vrede. Han hadede sin datter, fordi hun holdt af Gösta Berling. Nu lukkede han tjenestefolkene inde i køkkenet og sin hustru i sovekammeret. Med vældige eder lovede han dem, at den som prøvede på at lukke Marianne ind, ville han slå fordærvet. De vidste, at han holdt ord.

Så vred havde endnu ingen set ham. Værre sorg var aldrig overgået ham. Var hans datter kommet ham for øje, havde han måske dræbt hende.

Han havde givet hende smykker af guld og klæder af silke; han havde givet hende fin dannelse og boglig lærdom. Hun havde været hans stolthed, hans ære. Han havde gjort sig til af hende, som om hun havde båret en krone. Å, hans dronning, hans gudinde, hans tilbedte, skønne, stolte Marianne! Havde han sparet noget, når det gjaldt hende? Havde han ikke følt sig alt for simpel til at være hendes fader? Å, Marianne, Marianne!

Måtte han ikke hade hende, når hun er forelsket i Gösta Berling og kysser ham! Burde han ikke forstøde hende, stænge sin dør for hende, når hun vil krænke sin højhed ved at elske en sådan mand! Lad hende blive på Ekeby, lad hende løbe til naboerne for at få nattelogis, lad hende sove i snedriverne, det

er det samme, hun er allerede slæbt i smudset, den skønne Marianne. Glansen over hende er borte. Glansen over hans liv er borte.

Han ligger derinde i sin seng og hører hende banke på forstuedøren. Hvad kommer det ham ved! Han sover. Derude står en, som vil gifte sig med en afsat præst; han har intet hjem for sådanne. Hvis han havde elsket hende mindre, hvis han havde været mindre stolt af hende, så kunne han have ladet hende komme ind.

Ja, sin velsignelse kunne han ikke nægte dem. Den havde han spillet bort. Men åbne sin dør for hende, det ville han ikke. Å, Marianne!

Den skønne unge kvinde stod stadig udenfor hjemmets dør. Snart ruskede hun i låsen i afmægtig vrede, snart faldt hun på knæ, foldede sine sønderflængede hænder og bad om tilgivelse.

Men ingen hørte hende, ingen svarede, ingen lukkede op.

Ak, var dette ikke skrækkeligt! Jeg gribes af rædsel, når jeg fortæller det. Hun kom fra et bal, hvis dronning hun havde været. Hun havde været stolt rig, lykkelig; et øjeblik – og hun var kastet ned i en så bundløs elendighed. Udestængt fra sit hjem, prisgivet til kulden, ikke hånet, ikke slået, ikke forbandet, blot med kold, ubønhørlig ukærlighed udestængt.

Jeg tænker på den kolde, stjerneklare nat, som hvælvede sig over og om hende, den store, vide nat med de tomme, øde snemarker, med de stille skove. Alt sov, alt var nedsænket i smertefri søvn; kun ét levende punkt fandtes der i alt dette sovende hvide. Al sorg og angst og rædsel, som ellers er fordelt over verden, sneg sig frem mod dette ene punkt. Å, Gud, at lide alene midt i den sovende, stivfrosne verden.

For første gang i sit liv mødte hun ubarmhjertighed og hårdhed. Hendes moder ville ikke engang stå op af sin seng for at frelse hende. Gamle tjenestefolk, som havde ledet hendes første skridt, hørte hende og rørte ikke en hånd for hendes skyld. Hvilken forbrydelse blev hun da straffet for? Hvor kunne hun vente barmhjertighed, om ikke her ved denne dør? Hvis hun havde myrdet et menneske, ville hun dog have banket på den med tro på, at de derinde ville tilgive hende. Var hun sunket ned til det usleste af alle væsener og var kommet ødelagt og i pjalter, så ville hun dog trygt være gået til denne dør og have ventet en kærlig velkomst. Denne dør var indgangen til hendes hjem; bag den kunne hun kun møde kærlighed.

Havde hendes fader nu ikke prøvet hende nok? Ville de ikke snart lukke op?

"Fader, fader," råbte hun, "lad mig komme ind! Jeg fryser, jeg ryster. Her er forfærdeligt herude!"

"Moder, moder, du som har gået så mange skridt for min skyld. Du som har våget så mange nætter over mig, hvorfor sover du nu? Moder, moder, våg denne ene nat endnu, og jeg skal aldrig mere gøre dig sorg."

Hun råber og synker så hen i åndeløs tavshed for at lytte efter svar. Men ingen hørte hende, ingen adlød hende, ingen svarede.

Da vrider hun hænderne i angst, men hendes øjne har ingen tårer.

Det lange, mørke hus med sine stængte døre og uoplyste vinduer lå uhyggeligt, ubevægeligt i natten. Hvad skulle der nu blive af hende, hjemløs som hun var. Brændemærket og vanæret var hun, så længe jordens himmel hvælvede sig over hende. Og

det var hendes fader selv, som trykkede det røde jern ned i hendes skuldre.

"Fader," råber hun endnu en gang, "hvad skal der blive af mig? Menneskene vil tro alt ondt om mig."

Hun græd og våndede sig, hendes legeme var stift af kulde.

O ve, at dog sådan en jammer kan sænke sig over den, som nylig stod så højt! At det går så let at blive hensat i den dybeste elendighed! Må vi ikke ræddes for livet! Hvem sejler i et trygt fartøj? Rundt om os svulmer sorgen som et bølgende hav; se, bølgerne slikker begærligt skibets sider, se de bruser op for at overvælde det. O, intet sikkert fodfæste, ingen fast jord, intet trygt fartøj, så vidt øjet når, kun en ukendt himmel over et hav af sorg.

Men tys, endelig, endelig! Der kommer lette skridt gennem forstuen.

"Er det moder?" spurgte Marianne.

"Ja, mit barn."

"Må jeg nu komme ind?"

"Fader vil ikke lade dig komme ind."

"Jeg har løbet i snedriverne i mine tynde sko fra Ekeby hertil. Jeg har stået her en time og banket og råbt. Jeg fryser ihjel herude. Hvorfor kørte I fra mig?"

"Mit barn, mit barn, hvorfor kyssede du Gösta Berling?"

"Men så sig dog til fader, at jeg ikke bryder mig om ham. Det var jo leg. Tror han, at jeg vil have Gösta?"

"Gå ned til avlsgården, Marianne, og bed, om du må være der i nat. Fader er fuld. Fader vil ikke tage imod fornuft. Han har holdt mig fanget deroppe. Jeg sneg mig ud, da jeg troede, han sov. Han slår dig ihjel, hvis du kommer ind."

"Moder, moder, skal jeg gå til fremmede, når jeg har et hjem? Er min moder lige så hård som min fader? Hvor kan du finde dig i, at jeg lukkes ude? Jeg lægger mig i snedriven her udenfor, hvis moder ikke slipper mig ind."

Da lagde Mariannes moder sin hånd på låsen for at lukke op, men i det samme hørtes der tunge skridt på trappen, og en skarp stemme kaldte på hende.

Marianne lyttede; hendes moder skyndte sig bort, den skarpe stemme skældte hende ud, og så ...

Marianne hørte noget forfærdeligt – hun kunne høre hver lyd i det stille hus.

Hun hørte lyden af et slag, – et stokkeslag eller en ørefigen, så hørte hun en svag lyd og så igen et slag.

Han slog hendes moder, den skrækkelige, den kæmpestore Melchior Sinclaire slog sin hustru.

Og i bleg forfærdelse kastede Marianne sig ned på dørtærsklen og vred sig i angst. Nu græd hun, og hendes tårer frøs til is på hjemmets tærskel.

Nåde, forbarmelse! Luk op, luk op, så at hun kan komme til at bøje sin egen ryg under slagene! Å, at han kunne slå moder, slå hende, fordi hun ikke ville se sin datter død i sneen næste dag, fordi hun havde villet trøste sit barn.

En stor fornedrelse overgik den nat Marianne. Hun havde drømt, at hun var dronning, og hun lå der, kun lidet bedre end en pisket trælkvinde.

Men hun rejste sig i kold vrede. Endnu en gang slog hun sin blodige hånd mod døren og råbte:

"Hør, hvad jeg siger dig, du som slår min moder. Du skal komme til at græde, Melchior Sinclaire, græde!"

Derpå gik den skønne Marianne hen og lagde sig til hvile i snedriven. Hun kastede pelsen af sig og lå i sin sorte fløjlskjole, let at skelne i den hvide sne. Hun lå og tænkte på, hvordan hendes fader ville komme ud næste dag på sin tidlige morgentur og finde hende der. Hun ønskede blot dette, at han selv måtte finde hende.

O Død, blege ven, er det lige så sandt, som det er trøstende, at jeg aldrig kan undgå at møde dig? Også til mig, den sendrægtigste af jordens arbejdere, kommer du engang, drager den slidte lædersko af min fod, river grødsleven og melbøtten ud af min hånd, tager arbejdsklæderne af min krop. Med blid magt henstrækker du mig på det kniplingsprydede leje og smykker mig med lange, baldyrede linklæder. Mine fødder trænger ikke mere til sko, men mine hænder dækkes med snehvide handsker, som intet arbejde skal tilsmudse. Indviet af dig til sød hvile sover jeg en tusindårig søvn. O, forløser! Den sendrægtigste af jordens arbejdere er jeg, og jeg drømmer med en gysen. Af vellyst om den stund, da jeg skal optages i dit rige.

Blege ven, på mig må du frit øve dine kræfter, men jeg siger dig, hårdere var kampen mod de svundne tiders kvinder. Livets kræfter var stærke i deres slanke legemer, ingen kulde kunne køle deres varme blod.

Du havde lagt den skønne Marianne på dit leje, o Død, og du sad ved hendes side, som en gammel barnepige sidder ved vuggen for at lulle barnet til ro. Du trofaste gamle amme, som ved, hvad der godt for menneskenes børn, hvor må det ikke harme dig, når legekammeraterne kommer og med støj og bulder vækker dit halvt slumrende barn. Hvor kunne du andet

end vredes, da kavalererne løftede den skønne Marianne op fra lejet, da en mand trykkede hende til sit bryst, og varme tårer faldt fra hans øjne ned på hendes ansigt.

På Ekeby var alle lys slukkede og alle gæster borte. Kavalererne stod alene tilbage oppe i kavalerfløjen omkring den sidste halvtømte bolle.

Da slog Gösta på bollen og holdt en tale for eder, I svundne tiders kvinder. At tale om eder, sagde han, var som at tale om Himmerige, idel skønhed var I, idel lys. Evigt unge, evigt skønne var I, og milde som en moders øjne, når hun ser på sit barn. Bløde som egernunger hang I om mandens hals. Aldrig hørte man eders stemme skælve af vrede, aldrig fik eders pande rynker, eders bløde hånd blev aldrig ru og hård. Blide helgener, smykkede billeder i hjemmets tempel var I. Mændene lå for eders fod, ofrende eder røgelse og bønner. Ved eder udførte kærligheden sine undere, om eders pande fæstede poesien den guldstrålende glorie.

Og kavalererne sprang op, fortumlede af vin, fortumlede af hans ord, med blodet brusende i festglæde. Den gamle farbroder Eberhard og den dovne fætter Kristoffer holdt sig ikke tilbage fra spøgen. I flyvende fart spændte kavalererne heste for bredslæde og spidsslæde og ilede ud i den kolde nat for at yde endnu en hyldest til dem, som aldrig kan hyldes nok, for at synge en serenade til hver en af dem, som havde de røde kinder og de klare øjne, der nylig strålede i Ekebys store sale.

Men kavalererne nåede ikke langt på dette tog; for allerede da de kom til Björne, fandt de den skønne Marianne liggende i snedriven lige ved porten til hendes hjem.

De gøs og harmedes ved at se hende der. Det var som at finde et tilbedt helgenbillede liggende lemlæstet og plyndret udenfor kirkeporten, det var, som om en misdæder havde knækket stangen og sprængt strengene på en Stradivarius.

Gösta truede med sin knyttede hånd ad det mørke hus. "I hadets børn," råbte han, "I haglbyger, I nordenvinde, I ødelæggere af Guds paradis!"

Beerencreutz tændte sin hornlygte og lyste ned over det blåblege ansigt. Da så kavalererne Mariannes sønderflængede hænder og tårerne, som var frosset til is i hendes øjenhår, og de jamrede som kvinder; for hun var dog ikke blot et helgenbillede og en strengeleg, men en skøn kvinde, som havde været til glæde for gamle hjerter.

Gösta Berling kastede sig ned på knæ ved siden af hende.

"Her ligger hun nu, min brud," sagde han. "Hun gav mig brudekysset for et par timer siden, og hendes fader har lovet mig sin velsignelse. Hun ligger og venter, at jeg skal komme og dele hendes hvide seng."

Og Gösta løftede den livløse op på sine stærke arme.

"Hjem til Ekeby med hende," råbte han. "Nu er hun min. I snedriven har jeg fundet hende, nu skal ingen tage hende fra mig. Vi skal ikke vække dem derinde. Hvad har hun at gøre indenfor de porte, hun har slået sin hånd til blods imod?"

Han fik lov at gøre, som han ville. Han lagde Marianne i den forreste slæde og satte sig ved siden af hende. Beerencreutz stillede sig bagpå og tog tømmerne.

"Tag sne og gnid hende med, Gösta!" befalede han.

Kulden havde lammet hendes lemmer, det var ikke andet. Det vildt oprørte hjerte bankede endnu. Hun havde ikke engang

tabt bevidstheden, hun vidste det hele med kavalererne, og hvordan de havde fundet hende, men hun kunne ikke røre sig. Så lå hun stiv og ubevægelig i slæden, mens Gösta Berling gned hende med sne og skiftevis græd og kyssede hende, og hun følte en uendelig trang til at kunne løfte blot en hånd så meget, at hun kunne gengælde hans kærtegn.

Hun mindedes alt, lå der stiv og ubevægelig og tænkte så klart som aldrig før. Elskede hun Gösta Berling? Ja, det gjorde hun. Var det blot et indfald for den aften? Nej, det havde varet længe, i mange år.

Hun sammenlignede sig selv med ham og de andre mennesker i Värmland. De var alle umiddelbare som børn. Hver lyst, som drev dem, fulgte de. De levede blot det ydre liv, havde aldrig ransaget deres sjæls dybder. Men hun var blevet sådan, som man bliver ved at færdes ude mellem mennesker; hun kunne aldrig hengive sig helt til noget. Når hun elskede – ja, hvad hun så gjorde, så stod ligesom den ene halvdel af hendes Jeg og så til med et koldt hånsmil. Hun havde længtes efter en lidenskab, som kom og rev hende med i vild sanseløshed. Og nu var han kommet, den vældige. Da hun kyssede Gösta Berling på balkonen, da havde hun for første gang glemt sig selv.

Og nu kom lidenskaben atter over hende, hendes hjerte arbejdede, så hun kunne høre det slå. Blev hun ikke snart herre over sine lemmer? Hun følte en vild glæde over at være udstødt fra sit hjem. Nu ville hun tilhøre Gösta uden betænkning. Hvor dum hun dog havde været, hvor mange år hun dog havde gået og betvunget sin kærlighed. Å, herligt, herligt er det at give efter for kærligheden, at føle blodet bruse. Men skulle hun da

aldrig, aldrig blive udfriet af disse islænker! Hun har været is i det indre og ild udvendig, nu er det omvendt, en ildsjæl i et islegeme.

Så føler Gösta to arme sagte løftes op omkring hans hals med et svagt, kraftløst tryk.

Det var lige netop, han kunne føle det, men Marianne troede, at hun havde givet den sammensnørede lidenskab inden i sig luft i en knugende omfavnelse.

Men da Beerencreutz så dette, lod han hesten løbe, som den ville, på den kendte vej. Han løftede sit blik og stirrede hårdnakket og ufravendt på Syvstjernen.

7. De gamle køretøjer

Venner, menneskebørn! Skulle det hænde, at I sidder eller ligger og læser dette om natten, ligesom jeg nu skriver det i de tavse nattetimer, da skal I ikke drage et lettelsens suk og tænke, at de gode herrer kavalerer fik en uforstyrret søvn, efter at de var kommet hjem med Marianne og havde skaffet hende en god seng i det bedste gæstekammer indenfor den store sal.

Til sengs gik de, og i søvn faldt de, men de fik ikke lov at sove i ro lige til middag.

For det må ikke glemmes, at imens gik den gamle majorinde omkring i landet med tiggerpose og stav, og at det aldrig var hendes sag, når hun havde noget vigtigt for, at tage hensyn til trætte synderes bekvemmelighed. Nu kunne hun så meget mindre gøre det, som hun havde besluttet i den nat at fordrive kavalererne fra Ekeby.

Den tid, da hun sad i glans og herlighed på Ekeby og strøede glæde over jorden, som Gud strør stjerner over himlen, den var forbi. Og mens hun drog hjemløs omkring i landet, var den store gårds magt og ære overladt i kavalerernes hænder, for at røgtes af dem, som vinden røgter asken, som vårsolen røgter snedriven.

Stundom skete det, at kavalererne kørte ud i en lang slæde med klingende bjælder. Mødte de da majorinden, der gik på landevejen som en tigger, slog de ikke øjnene ned. Den larmende skare strakte deres knyttede næver imod hende. Med et voldsomt sving af slæden tvang de hende op i snedriverne, og

major Fuchs, bjørnejægeren, passede altid på at spytte tre gange for at betage et sådant møde dets onde virkning.

De havde ingen barmhjertighed med hende. De betragtede hende som en led heks. Havde en ulykke truffet hende, ville de ikke have sørget mere, end den, der en valborgsaften affyrer en bøsse, ladet med messingknapper, sørger over, at han tilfældigvis har truffet en forbiflyvende troldkælling. Det var dem en salighedssag, de stakkels kavalerer, at forfølge majorinden. Menneskene har ofte pint hinanden på det hårdeste, når de har været i angst for deres sjæles salighed.

Når kavalererne langt ud på natten ravede fra drikkebordet hen til vinduet for at se, om natten var rolig og stjerneklar, så de ofte en mørk skygge glide over gårdspladsen, og de forstod, at majorinden kom for at se til sit elskede hjem; men da rystede kavalerfløjen af de gamle synderes hånlatter, og spottegloser fløj gennem de åbne vinduer ned til hende.

Sandelig – hjerteløshed og hovmod havde begyndt at få indpas hos de stakkels eventyrere. Sintram havde sået had i deres hjerter. Hvis majorinden var blevet i fred på Ekeby, kunne deres sjæle ikke have været i større fare. Der falder flere på flugten end i slaget.

Majorinden nærede ikke særlig vrede mod kavalererne. Havde hun haft magten, da havde hun tugtet dem med ris som uvorne drenge og derefter skænket dem sin gunst og nåde igen. Men nu var hun i bekymring for sin elskede gård, der var overladt i kavalerernes hænder for at røgtes af dem, som ulven røgter fårene.

Der er ikke få, der har fristet den samme sorg. Hun er ikke den eneste, der har set ødelæggelsen brede sig over et elsket

hjem, og følt, hvad det vil sige, når barndomshjemmet har set på én som et såret dyr. Mangen én føler sig som en forbryder, når han ser træerne overgros af lav og grusgangene dækkes af græs. Han kunne gerne kaste sig på knæ på disse marker, som fordum bugnede af rig afgrøde, og bede dem ikke anklage ham for den skam, der overgår dem. Han vender sig bort fra de stakkels gamle heste, han mangler mod til at møde deres blik. Han tør ikke stå ved leddet og se kvæget komme fra græsgangen. Ingen plet på jorden er det så bittert at betræde som et forfaldent hjem.

Ak, jeg beder jer, alle I, som har marker og enge og glædebringende blomsterhaver at drage omsorg for, vogt dem vel! Vogt dem med kærlighed, med arbejde! Det er ikke godt, når naturen må sørge over menneskene.

Når jeg tænker på, hvad det stolte Ekeby måtte lide under kavalerernes regimente, da ønsker jeg, at majorinden havde nået sit mål, og at Ekeby var blevet taget fra kavalererne.

Det var ikke hendes tanke selv at komme til magten igen. Hun havde blot ét mål: at befri sit hjem fra disse galninge, disse røvere, denne græshoppesværm, efter hvis fremfærd der ikke voksede græs.

Mens hun gik tiggende omkring i landet og levede af almisser, måtte hun stadig tænke på sin moder, og den tanke satte sig fast i hendes hjerte, at der aldrig ville komme bedre tider for hende, før hendes moder havde taget forbandelsens åg fra hendes skuldre. Ingen havde endnu meldt den gamles død, så hun måtte endnu leve deroppe på gården i Elvedalsskovene. Med sine halvfemsindstyve år levede hun endnu i uafladeligt arbejde, passede sine mælkefade om sommeren og sine

kulmiler om vinteren, arbejdende lige til det sidste, længselsfuld efter den dag, da hendes livskald var opfyldt.

Og majorinden tænkte, at når den gamle levede så længe, var det, for at hun skulle kunne tage forbandelsen fra hendes liv. Den moder kunne ikke dø, der havde nedkaldt en slig elendighed over sit barn.

Så ville da majorinden gå til den gamle, at de begge kunne få ro. Hun ville vandre op gennem de mørke skove langs med den lange elv til sit barndomshjem. Før kunne hun ikke finde hvile. Der var mange, som i de dage bød hende et lunt hjem og et trofast venskabs gaver, men hun havde intet blivende sted. Barsk og vred gik hun fra gård til gård, thi forbandelsen tyngede hende.

Hun ville drage til sin moder, men først ville hun sørge for sit elskede Ekeby. Hun ville ikke efterlade det i hænderne på letsindige ødelande, på uduelige svirebrødre, på ligegyldige forødere af Guds gaver. Skulle hun gå for at komme igen og finde sin arv forødt, sine smedjer tavse, sine heste udpinte, sine tjenestefolk borte? Nej, endnu en gang vil hun rejse sig i sin kraft og jage kavalererne bort.

Vel vidste hun, at hendes husbond så med glæde på, at hendes arv blev forødt. Men hun kendte ham nok til at vide, at når hun blot fordrev hans græshopper, ville han være for lad til at skaffe andre. Var kavalererne først borte, da ville hendes gamle forvalter og avlskarl styre bedriften på Ekeby i det vante spor.

Derfor havde hendes mørke skygge i mange nætter sneget sig om på de sorte veje omkring jernværket. Hun havde stjålet sig ind og ud af husmandshusene, hun havde hvisket med mølleren

og hans karle i det nederste rum i det store kværnhus, hun havde lagt råd op med smedene i det mørke kulhus.

Og alle havde svoret at hjælpe hende. Den store ejendoms ære og anseelse skulle ikke længere lades i hænderne på skødesløse kavalerer for at røgtes af dem som vinden røgter asken, som ulven røgter hjorden.

Og i denne nat, som de muntre herrer har danset og drukket bort, til de i dødstræt søvn er sunket ned på deres senge, i denne nat må de bort. Hun har ladt dem hovmode sig. Barsk har hun siddet i smedjen og ventet, til festen var forbi. Hun har ventet endnu længere, indtil kavalererne kom tilbage fra deres natlige færd, hun har ventet i tavshed, til det blev meldt hende, at det sidste lys var slukt i kavalerfløjen, og at den store gård sov. Da stod hun op og gik ud. Klokken var allerede fem om morgenen, men endnu hvælvede den mørke strålende februarnat sig over jorden.

Majorinden bød alle gårdens folk at samle sig ved kavalerfløjen; selv gik hun først op til gården. Hun gik hen til hovedbygningen, bankede på og blev lukket ind. Brobypræstens datter, som hun havde oplært til en dygtig tjenestepige, tog imod hende.

"Fruen er så hjertelig velkommen!" sagde pigen og kyssede hendes hånd.

"Sluk lyset," sagde majorinden. "Tror du ikke, jeg kan finde vej her uden lys?"

Og så begyndte hun sin vandring gennem det tavse hus. Hun gik fra kælder til loft for at sige farvel. Med listende fjed gik de fra det ene værelse til det andet.

Majorinden talte med sine minder. Pigen sukkede og hulkede ikke, men tåre efter tåre trillede ustandselig ned ad hendes kinder, mens hun fulgte sin madmoder. Majorinden lod linnedskabet og sølvskabet åbne og strøg med hånden over de fine damaskes duge og over de prægtige sølvkander. Hun lod hånden glide hen over den mægtige dynge af dundyner på klædekammeret. Alt husgeråd: væverstole, spinderokke, garnvinder, måtte hun røre ved. Hun stak prøvende sin hånd i krydderiskuffen, og hun følte på de rækker af tællelys, der hang på sped under loftet.

"Lysene er tørre," sagde hun. "Nu kan de tages ned og lægges hen."

I kælderen var hun, bankede på tønderne og lod hånden glide hen over hylderne med vinflasker. Hun var i fadebur og køkken, hun følte på alt, undersøgte alt. Hun udrakte sin hånd og tog afsked med alt i sit hus.

Til sidst gik hun ind i stuerne. I spisesalen lod hun hånden glide hen over det store fløjbord.

"Mange har spist sig mætte ved dette bord," sagde hun.

Hun gik gennem alle værelserne. Hun fandt de lange brede sofaer på deres plads, hun klappede det kolde marmor på konsollerne, som, båret af forgyldte griffe, understøttede de kostbare spejle.

"Et rigt hus," sagde hun. "En herlig mand var han, som gav mig alt dette at råde over."

I den store sal, hvor dansen nylig havde hvirvlet, stod allerede de højryggede lænestole i stiv orden langs med væggene. Hun gik hen til klaveret og anslog sagte en tone.

"Heller ikke i min tid savnedes der glæde og munterhed her," sagde hun.

Majorinden gik også ind i gæsteværelset bag den store sal. Der var bælgmørkt. Majorinden følte for sig med hånden og kom til at røre ved pigens ansigt.

"Græder du!" spurgte hun, for hendes hånd blev våd af tårer.

Da hulkede den unge pige højt. "Ak, frue, kære frue!" udbrød hun; "de ødelægger alt. Hvorfor går fruen fra os og lader kavalererne ødelægge hele huset?"

Majorinden trak gardinet til side og pegede ud i gården. "Har jeg lært dig at græde og jamre?" spurgte hun. "Se, gården er fuld af folk; i morgen findes der ikke én kavaler mere på Ekeby."

"Kommer fruen så igen?" spurgte pigen.

"Min tid er endnu ikke kommet," sagde majorinden. "Landevejen er mit hjem, grøften min seng. Men du skal vogte Ekeby for mig, pige, mens jeg er borte."

Og de gik videre. Ingen af dem vidste eller tænkte på, at Marianne sov netop i dette værelse.

Hun sov heller ikke. Hun var lysvågen, hørte alt og forstod alt. Hun havde ligget i sin seng og digtet en hymne til kærligheden.

"Du herlige, som har hævet mig op over mig selv," sagde hun. "Jeg lå i bundløs elendighed, og du har forvandlet den til et paradis. På den stængte ports jernhåndtag hang mine hænder fast og sønderflængedes; på mit hjems tærskel ligger mine tårer frosne til perler af is. Vredens kulde gennemisnede mit hjerte, da jeg hørte slagene på min moders ryg. I den kolde snedrive ville jeg sove min vrede bort; men så kom du. O, kærlighed, du barn af ild, du kom – til den af kulden gennemisnede kom du.

Når jeg sammenligner min elendighed med den herlighed, jeg derved har vundet, synes den mig intet. Løst er jeg fra alle bånd, hverken fader eller moder eller hjem har jeg. Menneskene vil tro alt ondt om mig og vende sig fra mig. Vel, så ske din vilje, o kærlighed, for hvorfor skulle jeg stå højere end min elskede? Hånd i hånd skal vi vandre ud i verden. Fattig er Gösta Berlings brud. I snedriven fandt han hende. Så lad os fæste bo sammen, ikke i de høje sale, men i bondehytten i skovbrynet. Jeg vil hjælpe ham at passe milen, jeg vil hjælpe ham at sætte snarer for tjur og hare, jeg vil lave hans mad og lappe hans klæder. O, min elskede, tror du, jeg vil savne og sørge, mens jeg sidder alene i skovbrynet og venter dig? Det vil jeg, det vil jeg, men ikke efter rigdommens dage, kun efter dig, kun efter dig vil jeg spejde og længes efter dine fodtrin på skovstien, efter din glade sang, når du kommer med øksen på nakken. O, min elskede, min elskede! Så længe mit liv varer, kan jeg sidde og vente på dig."

Således havde hun ligget og digtet hymner til hjertets altbeherskende gud og havde ikke lukket sine øjne til søvn, da majorinden trådte ind.

Da hun var gået, stod Marianne op og klædte sig på. Endnu en gang måtte hun iføre sig den sorte fløjlsdragt og. De tynde balsko. Hun svøbte tæppet om sig som et sjal og skyndte sig endnu en gang ud i den forfærdelige nat.

Rolig, stjerneklar og bidende kold hvilede februarnatten endnu over jorden; det var, som om den aldrig skulle få ende. Og det mørke og den kulde, som denne lange nat spredte, dvælede på jorden længe, længe efter, at solen var stået op,

længe efter, at de snedriver, som den skønne Marianne var vandret igennem, havde opløst sig til vand.

Marianne skyndte sig bort fra Ekeby for at skaffe hjælp. Hun kunne ikke lade det ske, at de mænd blev forjaget, som havde taget hende op af sneen og åbnet hjerter og hjem for hende. Hun ville gå ned til Sjö, til major Samzelius. Hun måtte skynde sig. Først om en time kunne hun være tilbage.

Da majorinden havde sagde farvel til sit hjem, gik hun ud på gårdspladsen, hvor folkene ventede hende, og striden om kavalerfløjen begynder.

Majorinden stillede folkene op rundt om den høje smalle bygning, hvis øverste etage er kavalerernes berygtede hjem. I den store stue deroppe med de kalkede vægge, de rødmalede kister og det store slagbord, hvor rambuskortene svømmer i det spildte brændevin, hvor de brede senge skjules af gulternede omhæng, der sover kavalererne. De sorgløse!

Og i stalden, foran fyldte krybber sover kavalerhestene og drømmer om deres ungdoms farter. Det er skønt i hvilens dage at drømme om ungdommens vilde bedrifter, om markedsrejser, hvor de nætter og dage måtte stå ude under åben himmel, om kapkørsel hjem fra julemorgens froprædiken, om prøvekørsel før hestebytningen, når fulde kavalerer med tømmerne løse i hånden rakte sig ud af vognen hen over deres ryg og brølede eder i deres øren. Det er skønt at drømme, når de ved, at de aldrig mere skal forlade Ekebys fulde krybber. De sorgløse!

I et gammelt forfaldent vognskur, hvor ubrugelige vogne og afdankede slæder plejer at kastes hen, findes der en løjerlig samling gamle køretøjer.

Der står grønmalede kurveslæder og rød- og gulmalede pindevogne. Der står den første karriol, der sås i Värmland, den Beerencreutz vandt som krigsbytte år 1814. Der står alle tænkelige arter af enspændervogne, gigger på gyngende svanehalsfjedre, og der står skydskærrer, løjerlige pinselsredskaber med agestolen hvilende på træfjedre. Der finder man dem, alle de skumplende stolkærrer og triller og gumpekærrer, som vore bedsteforældre stødte peber i på landevejene. Og der står den lange slæde, som rummer tolv kavalerer, og den forfrosne fætter Kristoffers kalecheslæde og Örneclous gamle familieslæde med det mølædte bjørneskind og det afslidte familievåben på skærmen, samt spidsslæder. En ren uendelighed af spidsslæder!

Mange er de kavalerer, som har levet og døet på Ekeby. Deres navne har verden glemt; og de har ingen plads mere i menneskenes hjerter, men majorinden har gemt de køretøjer, de kom til gården i. Hun har samlet dem alle i det gamle vognskur.

Og derinde står de og sover og lader støvet falde i tætte lag over sig. Skruer og søm slipper deres tag i det trøskede træ. Malingen skaller af, krølhåret i ryg og hynder stikker ud af de huller, som møllene har ædt. "Lad os hvile, lad os falde fra hinanden," siger de gamle køretøjer. "Vi har skumplet længe nok på vejene; vi har suget væde nok i os fra regn og sne. Lad os hvile! Længe er det, siden vi kørte afsted med de unge herrer til deres første bal, længe siden vi drog nyvaskede og skinnende ud på kanefartens herlige eventyr, længe siden vi bragte muntre helte ad opblødte vårveje ned til Trossnæs lejr. De sover, de

fleste af dem, men de sidste og de bedste vil aldrig mere forlade Ekeby, aldrig mere."

Og så revner overlæderet, så løsnes hjulringene, så rådner eger og hjulnav; de gamle køretøjer bryder sig ikke om at leve; de vil dø. Støvet ligger allerede over dem som et ligklæde, og under dets beskyttelse lader de alderdommen få magt over sig. I et uforstyrret driverliv står de der og forfalder. Ingen bruger dem, og dog ødelægges de. En gang om året går vognporten op, hvis en ny kammerat er kommet, der vil slå sig ned på Ekeby, og så snart porten atter er lukket, lægger trætheden, søvnen, alderdomssvagheden sig også over den nyankomne. Mus og bænkebidere og møl og træpikkere og hvad de hedder allesammen, de rovlystne, kaster sig over den, og den ruster og smuldrer hen i stille, drømmeløs ro.

Men nu i februarnatten lader majorinden vognporten slå op. Ved skinnet af lygter og lys lader hun de køretøjer søge ud, som tilhører Ekebys nuværende kavalerer: Beerencreutz' gamle karriol og Örneclous våbensmykkede slæde og den smalle kaleche, fætter Kristoffer krøb sammen i. Om det er vinter- eller sommerkøretøj, bryder hun sig ikke om. Hun sørger blot for, at hver får sit.

Og i stalden vækkes de nu, alle de gamle kavalererheste, som nys drømte foran de fyldte krybber. Drømmen skal blive sandhed en gang endnu, I sorgløse. I skal atter tære det mugne hø i kroernes rejsestalde, skælve for de fulde hestebytteres knudepisk og vanvittige kapkørsler på den skinnende is, der er så glat, at I bæver for at betræde den.

Nu kommer der ret skik på de gamle køretøjer, når de små grå norbagger spændes for en høj benradagtig gig, eller når de

langbenede, knoklede rytterheste spændes for lave spidsslæder. De gamle dyr pruster og vrinsker, når bidslet lægges i deres tandløse mund, de gamle køretøjer knirker og hviner. Ynkelig brøstfældighed, som skulle have haft lov at sove i ro til verdens ende, drages nu frem for dagens lys; stive haser, lamme forben, spat og kværke kommer for dagen.

Staldkarlene opnår dog at få dem alle spændt for. Derefter går de hen til majorinden og spørger, hvad køretøj Gösta Berling skal have; for som Gud og hvermand ved, kom han kørende til Ekeby i majorindens kulkærre.

"Spænd Don Juan for vor bedste slæde," siger majorinden, "og bred bjørneskindet med sølvkløerne over den." Og da staldkarlen mukker, siger hun: "Der er ikke den hest på min stald, som jeg ikke ville give for at blive af med den knægt, skal I vide!"

Så, nu er køretøjerne vækket og hestene også, men kavalererne sover endnu. Nu er det deres tur at føres ud i vinternatten; men det er en voveligere gerning at angribe dem i deres senge end at trække stivbenede heste og gamle forfaldne vogne ud. De er dristige, stærke, farlige mænd, hærdede i hundrede eventyr. De er rede til at forsvare sig til sidste blodsdråbe; det er ingen let sag mod deres vilje at få dem ud af deres senge og ned i vognene, der skal føre dem bort.

Så lader majorinden sætte ild på en stak halm, der står så nær ved gården, at luen må lyse ind til de sovende kavalerer.

"Stakken er min, hele Ekeby er mit," siger hun. Og da stakken står i lys lue, råber hun: "Væk dem nu!"

Men kavalererne sover bag vel stængte døre. Folkeskaren udenfor opløfter dette forfærdelige, skrækindjagende råb:

"Brand, brand!" Men kavalererne sover.

Smedens tunge hammer dundrer mod døren, men kavalererne sover.

En vel knuget snebold knuser ruden, farer ind i værelset og preller af mod sengeomhænget, men kavalererne sover.

De drømmer, at en smuk pige kaster lommetørklædet til dem, de drømmer om bifaldssalver bag det nedrullede fortæppe, de drømmer om munter latter og midnatsfesters buldrende larm. Et kanonskud ved deres øre, et hav af iskoldt vand måtte der til for at vække dem. De har danset, musiceret, sunget og spillet komedie. De er tunge af vin, dødtrætte, og sover en søvn så dyb som dødens.

Denne velsignede søvn er lige ved at redde dem. Karlene begynder at tro, at denne stilhed skjuler en fare. Hvad om det betyder, at de står vågne med hånden på aftrækkeren, på vagt bag vinduer og døre, rede til at fælde den første, der træder ind! De er snu og stridbare, disse mænd; noget må de mene med deres tavshed. Hvem kan tro om dem, at de vil lade sig overrumple som en bjørn i sit hi?

Folkene brøler: "Brand, brand!" gang efter gang, men intet hjælper.

Da, mens alle andre skælver, griber majorinden selv en økse og sprænger yderdøren. Så løber hun alene op ad trappen, river døren op til kavalerstuen og brøler: "Brand!"

Det er en stemme, der finder bedre genklang i kavalerernes øren end karlenes skrål. Vante til at lystre den stemme styrter på én gang tolv mænd op af sengene, ser skæret af ilden, river klæderne til sig og styrter ned ad trappen ud i gården.

Men i porten står gårdens store smed og to håndfaste møllerkarle, og nu overgår der kavalererne en stor skam. Efterhånden som de kommer ned, gribes de, kastes omkuld, bindes på hænder og fødder og bæres derpå uden videre hen til det køretøj, som var bestemt for hver enkelt af dem. Ingen undkom; de fangedes alle. Beerencreutz, den barske oberst, blev bundet og ført bort, ligeså Kristian Berg, den stærke kaptajn, og farbroder Eberhard, filosoffen. Selv den uovervindelige Gösta Berling blev fanget. Majorindens anslag var lykkedes, hun er dog større end alle kavalerer.

Ynkelige er de at se til, som de sidder der med bundne lemmer i de leddeløse gamle køretøjer. Med hængende hoveder og skulende øjekast sidder de, og gården genlyder af eder og vilde udbrud af afmægtig vrede.

Men majorinden går fra den ene til den anden. "Sværg," siger hun, "at du aldrig vil komme tilbage til Ekeby."

"Rid til Bloksbjerg, din heks!"

"Sværg," siger hun, "eller jeg kaster dig ind i kavalerfløjen igen, bundet som du er, så kan du brænde op med den, for i nat brænder jeg kavalerfløjen af, kan jeg fortælle dig."

"Det tør majorinden ikke."

"Tør ikke! Er Ekeby ikke mit? Din kæltring! Tror du ikke, jeg husker, du spyttede efter mig på landevejen? Gjorde jeg dig din ret, så lod jeg dig og jer alle brænde inde med det samme! Løftede du din hånd til mit forsvar, da jeg blev jaget ud af mit hjem? Sværg!"

Og majorinden står der så skrækindjagende, skønt hun måske lader vredere, end hun er, og der står så mange mænd

med store økser om hende, at de er nødt til at sværge, for at der ikke skal ske en stor ulykke.

Så lader majorinden deres klæder og kister hente ned fra kavalerfløjen, løser deres hænder og lægger tømmerne i dem.

Men under alt dette er tiden gået, og Marianne er nået til Sjö. Majoren var en morgenduelig herre, hun traf ham i gården, hvor han havde givet sine bjørne morgenmad. Han sagde ikke mange ord, men lagde straks grime på sine bjørne, førte dem ud og skyndte sig til Ekeby.

Marianne fulgte ham. Hun var nærved at styrte af træthed, men da så hun et ildskær på himlen, og en dødelig angst greb hende.

Hvad var dog dette for en nat? En mand slår sin hustru og lader sit barn fryse ihjel udenfor sin dør. Ville nu en kvinde brænde sine fjender inde, og ville den gamle major slippe bjørnene løs mod sine egne tjenestefolk?

Hun betvang sin træthed, ilede forbi majoren og kom før ham til Ekeby, hvor majorinden stod midt iblandt sine folk ved karriolerne med de bundne kavalerer. Åndeløs råbte hun: "Majoren! Majoren kommer med bjørnene!"

Der blev stor bestyrtelse. Alles blikke rettedes mod majorinden.

"Du har hentet ham," sagde hun til Marianne.

"Fly, for Guds skyld," råbte denne endnu ivrigere. "Jeg ved ikke, hvad majoren tænker på, men han har bjørnene med sig."

Alle stod stille med øjnene fæstet på majorinden.

"Tak for hjælpen, kære børn," sagde hun roligt til sine folk. "Alt, hvad der er sket i nat, har været ordnet således, at ingen af

jer kan komme i ulykke for det. Gå nu hjem. Jeg vil ikke se nogen af mine folk dræbe eller blive dræbt. Gå nu!"

Men folkene blev stående.

Majorinden vendte sig til Marianne. "Jeg ved, at du elsker," sagde hun, "du handler i kærlighedens vanvid. Gid den dag aldrig må komme, da du magtesløs må se dit hjem blive ødelagt. Gid du altid må være herre over din tunge og din hånd, når vrede fylder sjælen."

"Men kom nu, kære børn, kom nu," vedblev hun, henvendt til folkene. "Nu må Gud beskytte Ekeby; jeg går til min moder. Ak, Marianne, når du får din forstand igen og Ekeby er hærget og landet sukker i nød, da tænk på, hvad du har gjort i nat, og tag dig af de stakkels mennesker."

Så gik hun, og folkene fulgte hende.

Da majoren kom til gården, fandt han ikke en levende sjæl der uden Marianne og en lang række heste og vogne, en lang bedrøvelig række, hvor hest og vogn og ejer alle var lige ringe, lige medtagne af livet.

Marianne gik om og løste de bundne. De bed læberne sammen og så til siden. De skammede sig som aldrig for. Større skændsel var aldrig overgået dem.

"Jeg havde det ikke bedre, da jeg lå på knæ på trappen op til Björne for et par timer siden," sagde Marianne.

Og så, kære læser, hvad der videre hændte den nat, hvorledes de gamle køretøjer igen kom ind i skuret, hestene i stalden og kavalererne i kavalerfløjen, det skal jeg ikke indlade mig på at fortælle. Morgenrøden begyndte at vise sig over bjergene i øst, og dagen kom med klarhed og fred. Hvor langt fredeligere er

ikke de klare, sollyse dage end de mørke nætter, under hvis beskyttende vinger rovdyrene jager og uglerne tuder.

Kun dette vil jeg sige, at da kavalererne igen var kommet ind og i punchebollen havde fundet nogle dråber at fylde i deres glas, da kom der en pludselig begejstring over dem.

"Skål for majorinden!" råbte de. "Hun er dog en kvinde uden lige!"

Hvad bedre kunne de forlange end at tjene hende og tilbede hende?

Er det dog ikke sørgeligt, at Djævelen har fået magt over hende, og at al hendes tragten går ud på at sende kavalerernes sjæle til Helvede!

8. Den store bjørn i Gurlitafjeldet

I skovenes mørke bo fredløse dyr, hvis kæber er væbnet med uhyggeligt skinnende tænder, og hvis fødder bærer skarpe klør, som higer efter at bide sig fast i en blodfyldt hals, og hvis øjne skinner af mordlyst.

Der bor ulvene, som kommer frem om natten og jager efter bondens slæde, lige til moderen må tage det lille barn, hun har på sit skød, og kaste det ud til dem for at frelse sit eget og sin mands liv.

Der bor lossen, som bønderne kalder "göpa"; for i skoven er det farligt at nævne dens rette navn. Den, der har nævnt det om dagen, må se godt efter fårehusets døre og glugger om aftenen; for ellers kommer den. Den klatrer lige op ad væggen, for dens kløer er som stærke stålhager, lister sig ind gennem den trangeste gang og kaster sig over fårene. Og göpa hænger sig ved deres strube og drikker blod af halsåren og myrder og sønderriver, lige til hvert eneste får er dødt. Den standser ikke sin vilde dødedans blandt de forskræmte dyr, så længe et eneste af dem giver tegn til liv. Og om morgenen finder bonden alle fårene liggende døde med sønderrevne struber; for göpa lader intet levende efter sig, hvor den hærger.

Der bor uglen, som tuder i skumringen. Tuder man da efter den, kommer den susende ned over én på brede vinger og

hugger éns øjne ud, for den er ingen rigtig fugl, den er en fordømt ånd.

Og der bor den forfærdeligste af dem alle, bjørnen, som har tolv mands styrke, og som, når den er blevet "mandbjørn", kun kan fældes med en sølvkugle. Kan noget i den grad omgive et dyr med rædslens nimbus som dette, at det kun kan fældes med en sølvkugle? Hvad er det for frygtelige skjulte kræfter, der bor i det og gør det så hårdt, at almindeligt bly ikke kan bide på det? Må ikke børnene ligge vågne i mange timer og gyse for dette gruelige dyr, som de onde magter beskytter?

Og skulle man engang møde mandbjørnen i skoven, stor og høj som en vandrende klippe, da skal man ikke løbe, heller ikke forsvare sig, men kaste sig ned på jorden og lade, som man er død. Mange små børn har i tankerne ligget på jorden og haft bjørnen over sig. Han har trillet dem rundt med sin lab, og de har følt hans hede hvæsende ånde i deres ansigt; men de har ligget stille, til han er gået bort for at grave et hul at gemme dem i. Da har de sagte rejst sig og listet sig bort, først sagte, men siden i åndeløs hast.

Men tænk, tænk om bjørnen skulle synes, de ikke var rigtigt døde, men prøvede at bide i dem, eller om han var meget sulten, eller om han så dem, når de rørte sig, og løb efter dem. Å Gud!

Rædslen er en heks, der sidder i skovenes mørke, og fylder menneskenes øren med troldkvad og deres hjerter med uhyggelige tanker. Deraf kommer lammende frygt, som tynger livet og formørker smilende egnes skønhed. Naturen er ond og grum, lumsk som en sovende slange, intet kan man tro. Der ligger Löfvensøen i strålende skønhed, men tro den ikke, den

lurer på rov: hvert år kræver den sin skat af druknede. Der ligger skoven fredeligt lokkende, men tro den ikke! Skoven er fuld af fredløse dyr, der er besatte af onde hekses og mordlystne røveres sjæle.

Tro ikke bækken med det rislende vand! Det bringer sygdom og død at vade i den efter solnedgang. Tro ikke gøgen, der kukker så lystigt om våren! Når sommeren er forbi, bliver den en høg med hvasse øjne og frygtelige kløer! Tro ej mosset, ej lyngen, ej bjerget; naturen er ond, besat af usynlige magter, som hader menneskene. Der findes ikke det sted, du kan sætte din fod med tryghed, det er ubegribeligt, at den svage menneskeslægt kan slippe fra al denne forfølgelse!

Rædslen er en heks. Sidder hun endnu i de värmlandske skoves mørke og synger troldkvad? Fordunkler hun endnu smilende egnes skønhed, lammer hun endnu glæden over at leve? Hendes magt har været stor, det ved jeg, som har haft stål liggende i vuggen og kulgløder i badevandet; jeg ved det, jeg, der har følt hendes jernhånd om mit hjerte.

Men ellers skal ingen tro, at jeg nu vil fortælle om noget uhyggeligt og rædselsfuldt. Det er bare en gammel historie om den store bjørn i Gurlitafjeldet, jeg nu vil fortælle, og det skal stå enhver frit for at tro den eller lade være at tro den, som det sig hør og bør med alle rigtige jagthistorier.

Den store bjørn har sit hjem på den prægtige bjergtop, der kaldes Gurlita Klint, og som hæver sig stejl og utilgængelig ved bredden af den øvre Löfvensø. Roden af en omblæst gran, som græstørven endnu hænger ved, danner væg og tag om hans bolig; grene og krat beskytter den, sneen gør den tæt. Han kan

ligge der inde og sove en god, rolig søvn fra sommer til sommer.

Er han da en poet, en sygelig drømmer, denne skovens lodne konge, denne skævøjede røver? Vil han sove vinterens kolde nætter og farveløse dage bort for at vækkes af brusende bække og fuglesang? Vil han ligge der og drømme om rødmende jordbærbakker og om myretuer, fulde af lækre brune småvæsener, og om de hvide lam, som græsser på skråningerne? Vil han undgå livets vinter, den lykkelige?

Sneen fyger og knyger ind imellem fyrretræerne udenfor; der ude strejfer ulv og ræv omkring, vanvittige af sult. Hvorfor skal bjørnen alene have lov at sove? Lad ham stå op og føle, hvor kulden bider, hvor tungt det er at vade i den dybe sne. Lad ham komme ud!

Han har redt så godt om sig, han ligner den sovende prinsesse i eventyret: ligesom hun vækkedes af kærligheden, således vil han vækkes af våren. Af en solstråle, der lister sig ind gennem krattet og varmer hans snude, af nogle dråber fra den smeltende sne, der trænger gennem hans pels, vil han vækkes. Ve den, der vækker ham i utide!

Men sæt nu, ingen spørger, hvorledes skovens konge vil have det; sæt nu pludselig en hel sværm hagl kom susende ind og stak ham som ondskabsfulde myg!

Han hører pludselig råb, larm og skud. Han ryster søvnen af sine ledemod og skyder krattet til side for at se, hvad det er. Her er arbejde for den gamle slagsbroder. Det er ikke våren, som larmer og buldrer udenfor dens hi, det er ikke vinden, der vælter graner og hvirvler sneen op, det er kavalererne – kavalererne fra Ekeby.

Det er gamle bekendte af skovens konge. Han husker nok den nat, da Fuchs og Beerencreutz sad på lur i en nygårdsbondes lade, hvor man ventede besøg af ham. De var netop faldet i søvn over snapseglasset, da han svingede sig ind gennem tørvetaget, men de vågnede, da han skulle til at løfte den dræbte ko ud af båsen, og faldt over ham med bøsse og kniv. Koen tog de fra ham og det ene øje med, men livet bjergede han da.

Jo – han og kavalererne er gamle bekendte. Skovens konge husker nok en anden gang, de kom over ham, just som han og hans høje gemalinde havde lagt sig til vinterhvile i den gamle kongeborg her på Gurlita Klint med deres unger. Han husker, hvor uforvarende de kom over ham. Vel slap han fra dem, han rev alt til side, der standsede ham, og fo'r afsted uden at agte på kuglerne, men halt blev han for hele sin livstid af et skud, han fik i låret; og da han om natten vendte tilbage til sin kongeborg, var sneen rød af hans høje gemalindes blod, og de kongelige børn var ført bort til menneskers bolig for at vokse op der og blive menneskenes tjenere og venner.

Ja, nu ryster jorden, nu spredes snedriven, som dækker hiet, nu bryder han ud, den store bjørn, den gamle kavalerfjende. Giv nu agt, Fuchs, gamle bjørnejæger, giv nu agt, Beerencreutz, oberst og rambusspiller, giv nu agt, Gösta Berling, du helt i hundrede eventyr!

Ve over alle poeter, alle drømmere, alle elskovshelte! Der står nu Gösta Berling med fingeren på aftrækkeren, og bjørnen kommer lige imod ham. Hvorfor skyder han ikke? Hvad tænker han på? Hvorfor sender han ikke straks en kugle ind i den brede bringe? Han står just på den rette plads til at gøre det. De andre

kan ikke komme til at skyde netop i det rette øjeblik. Tror han måske, han står på parade for skovmajestæten?

Gösta har naturligvis stået og drømt om den skønne Marianne, som i disse dage ligger alvorligt syg på Ekeby, syg efter den nat, da hun sov i snedriven. Han tænker på hende, som nu også er blevet et offer for den hadets forbandelse, der hviler over jorden, og han gyser over sig selv, at han er gået ud for at forfølge og dræbe.

Og der kommer den store bjørn lige imod ham. Blind på det ene øje af et stik fra en kavalers kniv, halt på det ene ben af en kugle fra en kavalers bøsse. Bister og stridhåret, ensom fra den tid, de dræbte hans hustru og bortførte hans børn. Og Gösta ser ham, sådan som han er: et fattigt, forfulgt dyr, som han ikke vil berøve livet, det sidste, han har tilbage, efter at menneskene har taget alt andet fra ham.

"Lad ham kun dræbe mig," tænkte Gösta, "men jeg skyder ikke."

Og mens bjørnen bryder frem imod ham, står han stille som på parade, og da skovens konge står lige foran ham, gør han et skridt til siden og skuldrer geværet.

Da fortsætter bjørnen sin vej, vel vidende, at han har ingen tid at spilde, bryder ind i skoven, baner sig vej gennem mandshøje snedriver, ruller ned ad bratte skråninger og er så håbløst forsvundet, mens alle de, som har stået med spændt hane og ventet på Göstas skud, skyder deres bøsser af efter ham.

Men det er forgæves, ringen er brudt og bjørnen borte. Fuchs skænder, og Beerencreutz bander, men Gösta ler bare. Hvor kan

de dog forlange, at et menneske, der er så lykkelig som han, skal gøre nogen af Guds skabninger ondt?

Den store bjørn i Gurlitafjeldet slap således med livet fra den historie, og vækket af vintersøvnen er han, det får bønderne at mærke. Ingen bjørn har større færdighed i at rive taget på deres lave kælderagtige fæhuse itu; ingen ved bedre at liste sig fra et baghold.

Folk deroppe ved Øvre Löfven vidste snart ikke deres levende råd med ham. Der gik bud på bud ned efter kavalererne, at de endelig måtte komme derop igen og dræbe bjørnen.

Dag efter dag, nat efter nat, hele februar måned, drager nu kavalererne op til Øvre Löfven for at finde bjørnen, men han undgår dem. Har han lært snedighed af ræven og hurtighed af ulven? Ligger de på vagt i den ene gård, da hærger han i den anden. Søger de ham i skoven, da forfølger han bonden, som kommer kørende over isen. Han er blevet den frækkeste røver: han kryber ind på loftet og tømmer vor mors honningkrukke; han slår hesten ihjel for vor fars slæde.

Men så lidt efter lidt begynder man at forstå, hvad det er for en bjørn, og hvorfor Gösta ikke kunne skyde på ham. Det er uhyggeligt at tale om, forfærdeligt at tro; men det *er* ingen almindelig bjørn. Ingen kan tænke på at fælde ham, medmindre han har en sølvkugle i bøssen. En kugle af sølv og klokkemalm, støbt en torsdag aften ved nymåne i kirketårnet, uden at præst eller klokker eller noget menneske ved af det, den ville kunne dræbe ham; men sådan en er nok ikke let at skaffe til veje.

På Ekeby er der en mand, som mere end nogen anden må græmme sig over alt dette. Det er, som man vel kan vide, Anders Fuchs, bjørnejægeren. Han sætter både madlyst og søvn til af harme over ikke at kunne fælde den store bjørn i Gurlitafjeldet. Til sidst indser også han, at bjørnen kun kan fældes med en sølvkugle.

Den barske major, Anders Fuchs, var ingen smuk mand. Han havde en tung, klodset krop og et bredt, rødt ansigt med hængende kinder og en mangedobbelt hage. Stive som børster sad de små sorte knebelsbarter over hans tykke læber, og det sorte hår stod stift og tæt ud fra hovedet. Derhos var han en mand af få ord, men af en vældig appetit. Han var ikke en af dem, som kvinder hilser med solskinssmil, heller ikke sendte han dem blide øjekast. Man troede aldrig, han ville træffe nogen kvinde, han kunne finde behag i, og alt, hvad der havde med kærlighed og sværmeri at gøre, var langt fra ham. Når han altså gik og ventede på måneskin, må man ikke tro, at han ville vælge den gode fru Luna til sin fortrolige i hjerteanliggender. Nej, han tænkte blot på sølvkuglen, der måtte støbes ved nymåne.

Så kommer der en torsdag aften, da månen netop er to fingre bred, og dvæler over horisonten et par timer efter, at solen er gået ned; da begiver major Fuchs sig bort fra Ekeby uden at sige noget om, hvor han agter sig hen. Han har fyrstål og kugleform i jagttasken og bøssen på ryggen, og går op imod Bro kirke for at se, hvad lykken vil gøre for en ærlig mand.

Kirken ligger på den østre bred af det smalle sund mellem den øvre og den nedre Löfvensø, og major Fuchs må gå over broen for at komme derhen. Altså går han ned mod broen i dybe tanker uden at se op mod Broby bakker, hvor husene

tegner sig skarpt mod den klare aftenhimmel, eller mod Gurlita Klint, der hæver sin runde isse op i aftenskæret. Han ser blot mod jorden og grubler over, hvordan han skal få fat i kirkenøglen, uden at nogen mærker det.

Da han kommer ned på broen, hører han nogen skrige så fortvivlet, at han er nødt til at løfte øjnene fra jorden.

På den tid var Faber, den lille tysker, organist i Bro. Han var en lille spinkel fyr, ringe både på den ene og den anden måde. Klokker var Jan Larsen, en dygtig bonde, men fattig; for Brobypræsten havde snydt ham for hans fædrenearv, hele fem hundrede rigsdaler.

Klokkeren ville gerne giftes med organistens søster, den lille fine jomfru Faber, men organisten ville ikke lade ham få hende; derfor var de to ikke gode venner. Denne aften mødte klokkeren organisten nede på broen og fo'r lige ind på ham. Han griber ham i brystet og holder ham i stiv arm ud over broens rækværk, mens han sværger højt og dyrt, at han vil kaste ham i vandet, hvis han ikke må få den lille fine jomfru. Men den lille tysker vil ikke give sig; han spræller og skriger, men siger Nej i ét væk, endskønt han dybt under sig ser den sorte fure af det åbne vand bruse frem mellem hvide iskanter.

"Nej, nej," skriger han, "nej, nej."

Uvist er det, om klokkeren ikke til sidst i sit raseri havde ladet ham danse ned i det kolde sorte vand, hvis ikke major Fuchs netop var kommet over broen. Nu bliver klokkeren bange, sætter igen Faber ned på broen og løber sin vej, det bedste han har lært.

Den lille Faber falder nu majoren om halsen og takker ham for sit liv; men majoren ryster ham af sig og siger, at det er ikke

noget at takke for. Majoren har ikke noget tilovers for tyskere fra den tid, han lå i kvarter i Pultusk på Rügen under den pommerske krig. Han havde aldrig i sit liv været så nær ved at sulte ihjel som den gang.

Så vil den lille Faber løbe op til lensmand Scharling og anklage klokkeren for mordforsøg, men majoren lader ham vide, at det er ikke umagen værd, for her i landet koster det ingenting at slå en tysker ihjel, ikke en rød øre. Og for at bevise sandheden af sine ord tilbyder han selv at kaste ham ned i strømmen.

Da slår den lille Faber sig til ro og byder majoren med hjem at spise medisterpølse og drikke gammeløl.

Majoren følger ham, for han er kommet i tanker om, at organisten vist må have en kirkenøgle derhjemme, og så går de op ad bakken, hvor Bro kirke ligger med provstegård, klokkergård og organistbolig rundt om sig.

"Undskyld, undskyld," siger den lille Faber, da han og majoren træder ind i hans hjem. "Her er ikke rigtig pænt herinde i dag. Vi har haft så meget for, min søster og jeg; vi har slagtet en hane."

"Det var som tusind ..." udbryder majoren.

Så kom den lille fine jomfru Faber ind med gammeløl i store lerkrus. Nu ved enhver, at majoren ikke så på kvinder med milde øjne, men på den lille jomfru Faber måtte han dog se med en vis fornøjelse, så net som hun stod der i bul og hue. Det lyse hår lå strøget glat ned om panden, den hjemmegjorte kjole var så net og så blændende ren; hendes små hænder var så geskæftige og flinke, og hendes lille ansigt så rosenrødt og rundt, at han ikke kunne lade være at tænke på, at havde han set

sådan et lille stykke kvindfolk for femogtyve år siden, så havde han vist måttet ud at fri. Men så net og rødmosset og behændig hun er, er hendes øjne dog helt forgrædte. Det er netop det, der indgiver ham så milde tanker om hende.

Mens mændene spiser og drikker, har hun sin gang ud og ind i stuen. En gang kommer hun hen til sin broder, nejer og siger: "Hvordan befaler min broder, at vi skal stille køerne i skuret?"

"Stil tolv til højre og elleve til venstre; så stanges de ikke," siger den lille Faber.

"Det var som pokker, har Faber så mange køer?" udbryder majoren.

Men det hang sådan sammen, at organisten kun havde to køer, men han kaldte den ene Elleve og den anden Tolv, for at det skulle lyde stort, når han talte om dem. Og så får majoren at vide, at Faber er ved at bygge sin lade om, så køerne må gå ude om dagen og om natten stå i brændeskuret.

Den lille jomfru Faber har sin gang ud og ind i stuen; hun kommer igen hen til sin broder, nejer for ham og siger, at tømmermanden spørger, hvor høj laden skal være.

"Mål på koen," siger organist Faber, "mål på koen!"

Det synes major Fuchs er godt svaret.

Som de sådan sidder, begynder majoren at spørge organisten, hvorfor hans søsters øjne er så røde, og da får han at vide, at hun græder, fordi han ikke vil give hende lov til at gifte sig med den fattige klokker, gældbunden og arveløs som han er.

Se, ved alt dette falder major Fuchs mere og mere i tanker. Han tømmer den ene kande øl efter den anden og spiser den ene pølse efter den anden, uden at tænke over det. Den lille

Faber bliver rent forfærdet over en sådan appetit og tørst, men jo mere majoren spiser og drikker, jo klarere bliver han i hjernen og jo mere resolut i hjertet. Des fastere bliver også hans beslutning at gøre noget for den lille jomfru Faber.

Det var major Fuchs, den mærkelige mand, der på én aften spiste en hel pressesylte op for lagmandsfruen i Munkerud, som hun havde tænkt skulle vare julen ud. Han blev så glad i hu ved at tænke på, hvad dette dog var for en dejlig medisterpølse. Ja, han ville sandelig sørge for, at jomfru Fabers øjne ikke behøvede at græde mere.

Han har imidlertid holdt øjnene fæstet på den store nøgle med den krusede kam, der hænger på en krog ved døren, og aldrig så snart har den lille Faber, der har måttet gøre majoren besked ved gammelølskruset, lagt hovedet på bordet og begyndt at snorke, før major Fuchs får fat i nøglen, tager kasketten på og skynder sig afsted.

Et minut senere famler han sig op ad tårntrapperne ved skinnet af sin lille hornlygte og kommer så endelig op til klokkerummet, hvor klokkerne spærrer deres vældige gab op over ham. Der oppe skraber han først med en fil lidt klokkemalm af og skal netop til at tage kugleform og fyrtønde frem af jagttasken, da han mærker, at han savner det allervigtigste: han har intet sølv fået med sig. Skal der være nogen kraft i kuglen, må den jo støbes der i tårnet. Alting er i orden: det er torsdagaften og nymåne, og ingen har en anelse om, at han er der, og nu kan han ingenting gøre. I nattens stilhed bander hen en ed med sådan fynd og klem, at det runger i klokkerne.

Straks efter hører han en svag støj nede fra kirken og synes, han mærker trin på trappen. Ja, så sandelig kommer der tunge trin op ad trappen!

Major Fuchs, som står der oppe og bander, så klokkerne giver genlyd, bliver lidt betænkelig ved dette. Han kan ikke lade være at tænke på, hvem det er, der kommer for at hjælpe ham at støbe kuglen. Trinnene kommer nærmere og nærmere. Den kommende vil nok helt op til klokkerummet.

Majoren lister sig til side helt ind mellem bjælker og sparrer og slukker hornlygten. Bange er han just ikke, men hele historien ville jo være spoleret, hvis nogen fik ham at se der oppe. Ikke så snart har han skjult sig, før den nyankomne stikker hovedet op ad trappehullet.

Majoren kender ham straks, det er den gerrige Brobypræst. Han, der er næsten gal af gerrighed, plejer at gemme sine skatte på de underligste steder. Han kommer nu med en pakke sedler, som han vil gemme i tårnet. Da han ikke ved, at nogen ser ham, løfter han en planke i gulvet op, lægger pengene ned og begiver sig derpå bort igen.

Men majoren er ikke sen, han løfter den samme planke op. Nej, hvilken masse penge! Den ene seddelpakke ved siden af den anden og imellem dem brune læderposer fulde af sølvpenge. Majoren tager akkurat så meget sølv, som der behøves til en kugle; det øvrige lader han ligge.

Da han kommer ned til jorden igen, har han sølvkuglen i bøssen. Han går og tænker på, om lykken skulle have tiltænkt ham flere gode ting i denne nat; i torsdagsnætterne kan der jo ske de underligste ting. For det første gør han en vending op ad organistboligen til. Hvad om den pokkers bjørn vidste, at

Fabers køer står i et usselt skur, så godt som under åben himmel.

Ja sandelig! ser han ikke noget stort, sort noget komme over marken hen imod bræddeskuret? Det må være bjørnen.

Han lægger bøssen til kinden og skal lige til at skyde, men så betænker han sig.

Jomfru Fabers forgrædte øjne vise sig for ham i mørket; han tænker på, at han vil hjælpe hende og klokkeren, men det koster ham nogen overvindelse ikke selv at skulle dræbe den store Gurlitabjørn. Han sagde selv bag efter, at intet i verden havde kostet ham så megen overvindelse, men da den lille jomfru var sådan en pæn og fin lille en, så måtte det gøres.

Han går hen til klokkergården, vækker klokkeren, trækker ham ud halvt påklædt og halvt nøgen og siger, at han skal skyde på bjørnen, der lister om uden for Fabers bræddeskur.

"Skyder du den bjørn, så giver han dig nok sin søster," siger han, "for da bliver du på en gang en respekteret mand. Det er ingen almindelig bjørn, er det, og de bedste mænd i landet ville sætte en ære i at have nedlagt den."

Og han stikker ham sin egen bøsse i hånden, ladet med en kugle af sølv og klokkemalm, støbt i et kirketårn en torsdagaften ved nymåne, men han ikke kan lade være at dirre af misundelse over, at en anden end han selv skal nedlægge skovens konge, den gamle bjørn i Gurlitafjeldet.

Klokkeren sigter – ja Gud hjælpe os, han sigter, som om han ville skylde *den* store bjørn, der ellers hedder Karlsvognen, som højt oppe på himlen går i kreds om Polarstjernen, og ikke en bjørn, der spadserer om på Broby marker; og skuddet går af med et knald, der kan høres lige op til Gurlita klint.

Men hvordan han så sigter: bjørnen falder. Sådan er det, når man skyder med sølvkugle. Man træffer bjørnen i hjertet, selv om man har sigtet på Karlsvognen.

Folk kommer straks styrtende ud af alle gårde og huse og spørger, hvad der er på færde, for aldrig har et skud skraldet værre og vækket flere sovende egern end dette; og klokkeren bliver højligt rost, for bjørnen har været en rigtig landeplage.

Den lille Faber kommer også ud, men nu bliver major Fuchs slemt narret. Der står klokkeren æret og hædret, og oven i købet har han frelst Fabers køer, men den lille organist er hverken rørt eller taknemmelig. Han åbner ikke sin favn for ham og hilser ham ikke som helt og svoger.

Majoren rynker sine øjenbryn og stamper i jorden af harme over en sådan skammelighed. Han vil tale og forklare den gerrige, snæverhjertede lille karl, hvilken heltegerning det er, men da begynder han at stamme, så han ikke kan få et ord frem. Og han bliver mere og mere harmfuld ved tanken om, at han til ingen nytte har givet afkald på den ære at fælde den store bjørn. Det er ham ikke muligt at begribe, at den, der har udført en sådan bedrift, ikke skulle være værdig at vinde den stolteste brud.

Klokkeren og nogle unge karle skal til at flå bjørnen; de går hen til slibestenen at hvæsser deres knive, de andre går hjem i seng, og majoren står alene tilbage hos den døde bjørn.

Da går han op til kirken en gang til, stikker atter kirkenøglen i låsen, klatrer op ad de smalle trapper og stejle stiger, vækker de sovende duer og kommer igen op til klokkerummet.

Lidt efter, da bjørnen flås under majorens eget tilsyn, finder man mellem dens kæber en pakke sedler på femhundrede

rigsdaler. Det er umuligt at sige, hvordan den er kommet der, men det er jo en mærkelig bjørn, og da klokkeren har fældet bjørnen, så er pengene hans, det er jo klart nok.

Da dette bliver bekendt, forstår også den lille Faber, hvilken ærefuld bedrift klokkeren har udført, og han erklærer, at han vil være stolt af at få klokkeren til svoger.

Fredag aften vender major Anders Fuchs hjem til Ekeby, efter at have været med til bjørnegilde i klokkegården og forlovelsesgilde i organistboligen. Han vandrer af sted med tungt hjerte, ingen glæde føler han over, at fjenden er faldet, og ingen stolthed over det prægtige bjørneskind, som klokkeren har foræret ham.

Nu er der kanske dem, der vil tro, at han sørger over, at den lille fine jomfru skal tilhøre en anden. Å nej, det volder ham ingen sorg. Men hvad der går ham til hjertet er, at skovens gamle enøjede konge er faldet, uden han er kommet til at skyde en sølvkugle imod den.

Så kommer han op i kavalerfløjen, hvor kavalererne sidder rundt omkring ilden, og kaster uden at sige et ord, bjørneskindet midt iblandt dem. Ingen må tro, at han fortalte noget om sin færd; det var først længe efter, at man fik lokket sagens rette sammenhæng ud af ham. Heller ikke forrådte han Brobypræstens gemmested, og denne opdagede måske aldrig tyveriet.

Kavalererne undersøger skindet.

"Det var en prægtig bælg," siger Beerencreutz. "Jeg gad vidst, hvordan den fyr er kommet op af vintersøvnen, eller skød du ham kanske i hiet?"

"Han blev skudt i Bro."

"Ja, så stor som Gurlitabjørnen var han da ikke," siger Gösta, "men et svært dyr har det været."

"Havde han været enøjet," siger Kevenhüller, "så ville jeg have troet, at du havde skudt den gamle selv, så stor er han; men denne her har hverken sår eller ar ved øjet, så ham kan det ikke være."

Fuchs giver sig til at bande og sværge over sin dumhed, men lidt efter lyser det sådan op i hans ansigt, at han bliver formelig smuk. Så er den store bjørn altså dog ikke faldet for en anden mands skud.

"Herre Gud, hvor du er god!" siger han og folder hænderne.

9. Auktionen på Björne

Ofte måtte vi unge undre os over de gamles fortællinger. "Var der da bal hver dag, så længe som jeres strålende ungdom varede?" spurgte vi dem. "Var livet da et eneste langt eventyr? Var alle unge damer smukke og elskværdige på den tid, og endte hver fest med, at Gösta Berling bortførte en af dem?"

Da rystede de gamle på deres ærværdige hoveder og begyndte at fortælle om spinderokkens snurren og væverstolens klapren, om travlhed i køkkenet, om plejlens slag på loen, og øksens hug i skoven; men det varede ikke længe, inden de igen var inde på den gamle tone. Da svingede slæderne op for stentrappen, da ilede hestene afsted gennem mørke skove med de glade unge mennesker, da hvirvlede dansen, og fiolens strenge sprang. Med larm og bulder susede eventyrets vilde jagt rundt om den lange Löfvensø. Langt borte hørtes drønet af den; skovens træer vaklede og faldt, alle ødelæggelsens magter slap løs: ildebranden flammede, fossen hærgede, de vilde dyr sneg sig sultne omkring gårdene. Under de ottefodede hestes hove trampedes al stille lykke i støvet. Hvor jagten susede forbi, der flammede mændenes hjerter op i vildhed, og kvinderne måtte i bleg forfærdelse fly fra deres hjem.

Og vi unge sad undrende, tavse, uhyggeligt til mode og dog lyksalige. "Hvilke mennesker!" tænkte vi. "Mage til dem får vi aldrig at se."

"*Tænkte* den tids mennesker aldrig på, hvad de gjorde?" spurgte vi.

"Vist tænkte de, børn!" svarede de gamle.

"Men ikke som vi tænker!" påstod vi. Og så forstod de gamle ikke hvad vi mente.

Men vi tænkte på selviagttagelsens underlige ånd, som allerede havde holdt sit indtog i vort hjerte. Vi tænkte på ham med isøjnene og de lange krogede fingre, han, som sidder derinde i sjælens mørkeste krog og piller vort væsen til trevler, som gamle koner piller lapper af uld og silke i stykker.

Stykke for stykke havde de lange, hårde, krogede fingre pillet, til vort hele jeg lå der som en bunke pjalter, og så var vore bedste følelser, vore mest umiddelbare tanker, alt hvad vi havde gjort og sagt, blevet undersøgt, gennemforsket, pillet itu, og isøjnene havde set til, og den tandløse mund havde hånlét og hvisket: Se, det er pjalter, bare pjalter.

Der var vel også dem blandt de tiders mennesker, der havde opladt sin sjæl for ånden med isøjnene. Hos en af dem sad han iagttagende ved handlingernes kilde, hånleende ad ondt og godt, forstående alt, fordømmende intet, undersøgende, forskende, sønderplukkende, lammende hjertets bevægelser og tankens kraft ved at hånlé uden ophør.

Den smukke Marianne bar selviagttagelsens ånd i sig. Hun følte, at hans isøjne og hånsmil fulgte hvert skridt, hvert ord. Hendes liv var blevet til et skuespil, hvor han var den eneste tilskuer. Hun var ikke menneske mere, hun led ikke, glædedes ikke, elskede ikke; hun udførte den smukke Marianne Sinclaires rolle, og selviagttagelsen sad med stirrende isøjne og flittige, plukkende fingre og så hende træde op.

Hun var delt i to halvdele. Bleg, usympatetisk og hånende sad den ene halvdel af hendes Jeg og så spotsk på, at den anden

handlede, og aldrig havde den underlige ånd, som pillede hendes væsen i stumper, et eneste medfølende ord.

Men hvor havde han da været, den blege bevogter af handlingernes kilde, hin nat, da hun havde lært livets fylde at kende? Hvor var han, da hun, den kloge Marianne, kyssede Gösta Berling i hundrede par øjnes påsyn, og da hun i harme havde kastet sig ned i snedriven for at dø? Da var isøjnene blindede, da var hånsmilet lammet, for lidenskaben havde stormfyldt hendes sjæl. Larmen af eventyrets vilde jagt havde suset for hendes øren. Hun havde været et helt menneske i denne ene forfærdelige nat.

O, du selvforhånelsens gud! Da Marianne med uendelig anstrengelse opnåede at løfte sine stivnede arme og slå dem om Göstas hals, da måtte du som gamle Beerencreutz vende dine øjne bort fra jorden og se på stjernerne. I den nat havde du ingen magt. Død var du, mens hun digtede sine kærlighedshymner, den smukke Marianne, død, mens hun ilede til Sjö efter majoren, død, da hun så luerne farve himlen rød over skovens toppe.

Se, de var kommet, de stærke stormfugle, de dæmoniske lidenskabers ørne. Med ildvinger og stålkløer var de kommet susende ned over dig, du ånd med isøjnene; de havde slået deres kløer i din nakke og slængt dig hen i det ukendte. Død og knust var du. Men nu var de faret videre, de stolte, de vældige, de, hvis vej ingen beregning kender, og som ingen iagttager har fulgt; og fra det ukendtes dyb var selviagttagelsens underlige ånd genopstanden og havde atter slået sig ned i den smukke Mariannes sjæl.

Hele februar måned lå Marianne syg på Ekeby. På Sjö var hun blevet smittet af kopperne. Den gruelige sygdom havde med hele sin voldsomhed kaster sig over hende, forkølet og udmattet som hun var; døden havde været hende nær, men sidst på måneden kom hun sig. Svag var hun dog stadig og meget skæmmet. Hun ville aldrig mere blive kaldt den smukke Marianne.

Dette tab, som skulle bringe sorg over hele Värmland, som om en af landets kosteligste skatte var tabt, var dog endnu ikke kendt af nogen uden af Marianne og hendes sygeplejerske. Ikke engang kavalererne vidste det. Det sygeværelse, hvor kopperne herskede, stod ikke åbent for alle og enhver.

Men hvornår er selviagttagelsens magt større end i helbredelsens lange timer? Da sidder den og stirrer og stirrer med sine isøjne, og piller og plukker med sine hårde, knoglede fingre. Og ser man rigtigt til, så sidder der bag den et andet gulblegt væsen, som stirrer og lammer med sit hånsmil, og bag det igen nok et og nok et – alle hånleende ad hinanden og ad hele verden.

Og mens Marianne lå og så på sig selv med alle de stirrende isøjne, døde alle oprindelige følelser i hende.

Hun lå der og spillede syg, hun lå der og spillede ulykkelig, spillede forelsket, spillede hævnlysten. Hun var alt dette, og dog var det kun spil. Alt blev til spil og uvirkelighed under isøjnene, som vogtede på hende, mens de atter iagttoges af et par bag dem, som iagttoges af et andet par i endeløst perspektiv.

Alle livets stærke kræfter lå i dvale. Hun havde haft evne til glødende had og hengiven kærlighed én eneste nat, ikke mere. Hun vidste ikke engang, om hun elskede Gösta Berling. Hun

længtes efter at se ham for at prøve, om han kunne bringe hende ud af sig selv.

Så længe sygdommens magt varede, havde hun kun haft én klar tanke: hun havde sørget for, at hendes sygdom ikke skulle blive kendt. Hun ville ikke se sine forældre, hun ville ingen forsoning med sin fader, hun vidste, han ville fortryde, hvad han havde gjort, hvis han vidste, hvor syg hun var. Derfor befalede hun, at til hendes forældre og alle andre skulle der kun siges, at den øjensygdom, som hun jævnligt fik, når hun besøgte sit hjem, tvang hende til at sidde bag nedrullede gardiner. Hun forbød sin plejerske at tale om, hvor syg hun var; hun forbød kavalererne at hente læge fra Karlstad. Hun havde nok kopper, men i en ganske let grad; i husapoteket på Ekeby var der nok til at frelse hendes liv.

Hun tænker aldrig på at dø; hun lå blot og ventede på at komme sig for at tage til præsten med Gösta og bestille lysning.

Men nu var sygdommen og feberen borte. Hun var igen kold og klog. Det var hende, som om hun alene var klog i denne verden af dårer. Hun hverken hadede eller elskede. Hun forstod sin fader, hun forstod dem alle. Den, som forstår, hader ikke.

Hun havde fået at vide, at Melchior Sinclaire havde i sinde at holde auktion på Björne og ødelægge alt, hvad han ejede og havde, for at hun ikke skulle få nogen arv efter ham. Man sagde, at han ville gøre ødelæggelsen så grundig som muligt: først ville han sælge møbler og husgeråd, så besætning og avlsredskaber og til sidst hele gården; og alle pengene ville han komme i en sæk og sænke ned i Löfvensøens dyb. Adsplittelse, ødelæggelse og tilintetgørelse skulle være hendes arv. Marianne smilede

bifaldende, da hun hørte det: sådan var hans karakter, sådan måtte han handle.

Sælsomt syntes det hende, at hun nogensinde havde sunget kærlighedens pris. Hun havde drømt om en hytte og hans hjerte; nu kunne hun ikke forstå, at hun nogensinde havde haft en sådan drøm.

Hun sukkede efter natur. Hun var træt af dette evige spil. Aldrig havde hun en stærk følelse. Hun sørgede knap over sin skønhed, men hun gyste for fremmedes medynk.

O, blot ét sekunds selvforglemmelse! Ét ord, én bevægelse, én handling, som ikke var beregnet!

En dag, da værelset var blevet renset for smitten, og hun lå påklædt på en sofa, lod hun Gösta Berling kalde. Der blev svaret, at han var rejst til auktion på Björne.

Der var sandelig stor auktion på Björne. Det var et gammelt rigt hjem. Folk var kommet langvejs fra for at byde.

Den store Melchior Sinclaire havde dynget alt, hvad huset ejede, sammen i den store sal. Tusinder af ting lå der, rodet sammen i store bunker, som nåede fra gulv til loft. Han havde selv gået omkring i hele huset som en ødelæggelsens engel på Dommens Dag og slæbt sammen, hvad han ville sælge. Køkkentøjet: de sorte gryder, træstolene, tinkrusene, kobberkarrene, alt det kunne være i fred for ham, for ved dem var der intet, som mindede om Marianne; men dette var også det eneste, der undgik hans vrede.

I Mariannes værelse brød han ind og ødelagde alt. Hendes dukkeskab stod der, og hendes boghylde, den lille stol, han

havde ladet lave til hende, hendes smykker og hendes klæder, hendes sofa og hendes seng, alt dette måtte bort.

Derefter gik han fra det ene værelse til det andet. Han rev alt til sig, som mishagede ham, og bar store byrder ned i auktionssalen. Han stønnede under de tunge sofaer og marmorborde, men han holdt ud. Og han rodede det hele sammen i et forfærdeligt virvar. Han slog skabene op og tog det prægtige familiesølv frem. Væk med det! Marianne havde rørt ved det. Han tog favnen fuld af snehvidt damask, solidt hjemmegjort arbejde, frugterne af mange års flid, og slængte det hele på dyngen. Væk med det! Marianne var ikke værd at eje det. Han stormede gennem værelserne med stabler af porcelæn, uden at bryde sig om, at han knuste tallerkener i dusinvis, og han greb de gamle Sèvreskopper, hvorpå familievåbnet var indbrændt. Væk med dem! Lad hvem der vil, tage dem! Han væltede bjerge af sengeklæder ned fra loftet: puder og dyner så bløde, at man sank ned i dem som i en bølge. Væk med dem! Marianne havde sovet på dem.

Han kastede forbitrede blikke på de gamle, velbekendte møbler. Fandtes der en stol eller en sofa, som hun ikke havde siddet på, et maleri, som hun ikke havde betragtet, en lysekrone, som ikke havde lyst for hende, et spejl, som ikke havde gengivet hendes træk? Han knyttede mørk sin hånd mod denne verden af minder. Helst var han faret løs på dem med en kølle og havde knust det hele i stumper og stykker.

Dog syntes han, det var en endnu grundigere hævn at holde auktion over det hele. Ud til fremmede skulle det! Ned at tilsøles i husmandsstuer, at forfalde under ligegyldige fremmedes hænder. Kendte han ikke nok disse afgnavede

auktionsmøbler i bondestuerne, foragtede og vanærede ligesom hans smukke datter. Væk med dem! Lad dem stå med krølhåret strittende ud, med afslidt forgyldning, med brækkede ben og revnede bordplader og længes efter deres gamle hjem. Væk med dem til alle verdens hjørner, så intet øje kan finde dem igen, ingen hånd samle dem!

Da auktionen begyndte, havde han fyldt den halve sal med et utroligt virvar af opstablet husgeråd.

Tværs igennem salen havde han stillet en lang disk. Bag den stod auktionsholderen og råbte op, der sad skriverne og skrev op, og der havde Melchior Sinclaire et brændevinsanker stående. I salens anden halvdel, i forstuen og gården var køberne. Der var mange folk, megen støj og munterhed. Buddene faldt hurtigt og auktionen gik livligt. Men ved brændevinsankeret, med hele sin ejendom i et grænseløst virvar bag sig, sad Melchior Sinclaire, halv fuld og halv gal. Håret stod i stride totter om hans røde ansigt, de blodunderløbne, bistre øjne rullede. Han råbte og lo, som om han var i det bedste humør, og hver gang en gjorde et godt bud, kaldte han ham hen og bød ham en snaps.

Blandt dem, der så ham der, var også Gösta Berling, der havde blandet sig mellem køberne, men undgik at komme for Melchior Sinclaires øjne. Han blev uhyggelig ved, hvad han så, og hans hjerte sammensnøredes som i forudfølelsen af en ulykke.

Han undrede sig meget over, hvor Mariannes moder kunne være under alt dette. Og nu gik han, halvt mod sin vilje, men drevet af skæbnen, ud at lede efter fru Gustava Sinclaire.

Han gik gennem mange døre, inden han fandt hende. Den store brugspatron havde en kort tålmodighed og holdt ikke af klager og kvindegråd. Han var blevet træt af at se hendes tårer flyde ved den skæbne, der overgik hendes hjems skatte. Han blev rasende over, at hun kunne græde over linned og sengeklæder, når det, som var mere, hans smukke datter, selv var tabt; og så havde han med knyttede næver drevet hende foran sig hele huset igennem, ud i køkkenet og lige ind i spisekammeret.

Længere kunne hun ikke komme, og han havde ladet sig nøje med at se hende der, sammenkrøbet bag trappen, vente hårde slag, måske døden. Han lod hende blive der, men døren låsede han og stak nøglen i lommen. Så kunne hun sidde der, så længe auktionen varede. Sulte kunne hun ikke, og hans øre var i fred for hendes klager.

Der sad hun endnu som en fange i sit eget spisekammer, da Gösta kom gående ad gangen til køkkenet. Der så han fru Gustavas ansigt i et lille vindue højt oppe på væggen; hun var krøbet op og kiggede ud af sit fængsel.

"Hvad vil tante [Note 1)] Gustava deroppe?" spurgte Gösta.

"Han har lukket mig inde," hviskede hun.

"Brugspatronen?"

"Ja, jeg troede, han havde slået mig helt ihjel. Men hør nu, Gösta, tag nøglen til salsdøren og gå ind i køkkenet og luk spisekammerdøren op med den, så kommer jeg ud. Den nøgle kan lukke op her."

Gösta gjorde det, og et par minutter efter stod den lille kone ude i køkkenet, som var ganske folketomt.

"Tante skulle have ladet en af pigerne lukke op med salsnøglen," sagde Gösta.

"Tror du, jeg ville lære dem det kneb? Så havde jeg nok aldrig mere mit spisekammer i fred. Og for resten tog jeg mig over at rydde op på de øverste hylder. Det trængte der min sandten til. Jeg begriber ikke, at jeg har kunnet lade så meget dynge sig op der."

"Tante har så meget at sørge for," sagde Gösta undskyldende.

"Ja det kan du tro. Når jeg ikke selv er med alle vegne, så kommer hverken rok eller væv i ordentlig gang. Og når ..."

Her standsede hun og tørrede en tåre af øjet.

"Gud hjælpe mig, som jeg snakker," sagde hun; "jeg får nok aldrig noget at se efter mere. Han sælger jo alt, hvad vi ejer og har."

"Ja, det er jo en elendighed," sagde Gösta.

"Du ved, det store spejl i salen. Det var sådan et dejligt stykke, for hele glasset var ud i ét stykke, og ikke en plet var der i forgyldningen. Jeg havde fået det af min moder, og nu vil han sælge det."

"Han er jo gal."

"Det må du nok sige. Det er han. Han holder såmænd ikke op, førend vi kommer til at gå og tigge på landevejen ligesom majorinden."

"Så vidt går det vel ikke," svarede Gösta.

"Jo, Gösta. Da majorinden gik bort fra Ekeby, spåede hun os ulykke, og nu kommer den. Hun ville aldrig have tilladt, at han solgte Björne. Og tænk dog, hans eget porcelæn, de gamle kopper fra hans eget hjem, dem sælger han. Det havde majorinden aldrig fundet sig i."

"Men hvad går der af ham?" spurgte han.

"Å, det er bare det, at Marianne ikke er kommet igen. Han har gået her og ventet og ventet. Han har gået hele dage op og ned i alléen og ventet på hende. Han længes, så jeg tror, han går fra forstanden; men jeg tør jo ingenting sige."

"Marianne tror, han er vred på hende."

"Det tror hun ikke, du. Hun kender ham nok; men hun er stolt og vil ikke gøre det første skridt. De er stive og hårde begge to, og det går ud over mig, som må sidde mellem to hårde stene."

"Tante ved vel, at Marianne vil gifte sig med mig?"

"Ak, Gösta, det gør hun aldrig. Hun siger det bare for at drille ham. Hun er alt for forvænt til at gifte sig med en fattig mand, og alt for stolt også. Gå du hjem og sig hende, at kommer hun ikke snart, går hele hendes arv i løbet. Å, han lader vel det hele gå uden at få noget ordentligt for det."

Gösta blev vred på hende. Der sad hun på et stort køkkenbord og havde ikke hjerte for noget andet end sine spejle og sit porcelæn.

"Tante skulle skamme sig!" udbrød han. "Der kaster De Deres datter ud i snedriven, og så tror De, at det er bare ondskab, at hun ikke kommer tilbage. Og De tror, at hun ikke er bedre, end at hun forlader den, hun holder af, bare for at hun ikke skal blive arveløs."

"Kære Gösta, bliv nu ikke også du vred. Jeg ved jo ikke, hvad jeg siger. Jeg prøvede på at lukke op for Marianne, men han trak mig bort. De siger altid her hjemme, at jeg ingenting forstår. Jeg under dig gerne Marianne, Gösta, hvis du kan gøre hende lykkelig. Det er ikke så let at gøre en kvinde lykkelig, Gösta."

Gösta så på hende. Hvor kunne han tale vredt til et menneske som hende! Forskræmt og forjaget var hun, men sådan et godt hjerte.

"Tante spørger ikke, hvordan Marianne har det," sagde han sagte.

Hun brast i gråd. "Bliver du ikke vred, hvis jeg spørger dig?" sagde hun. "Jeg har længtes efter at spørge dig hele tiden. Jeg ved jo ikke mere om hende, end at hun lever. Ikke en hilsen har jeg fået fra hende hele denne tid, ikke engang da jeg sendte hende klæder, og så tænkte jeg, at du og hun ikke ville lade mig vide noget om hende."

Gösta kunne ikke udholde det længere. Han var et vildt og galt menneske – stundom måtte Vorherre sende sine ulve efter ham for at tvinge ham til lydighed – men den gamle kones tårer var værre for ham end ulvenes hyl. Han fortalte hende sandheden.

"Marianne har været syg hele tiden," sagde han. "Hun har haft kopper. I dag skulle hun op og ligge på sofaen. Jeg har ikke set hende siden den første nat."

Med et spring stod fru Gustava på gulvet. Hun lod Gösta stå og fo'r uden at sige et ord ind til sin mand.

Folk i auktionssalen så hende løbe hen til ham og ivrigt hviske ham noget i øret. De så, at hans ansigt blev endnu rødere, og hans hånd, der hvilede på hanen, drejede denne rundt, så brændevinen strømmede ud på gulvet.

Det så ud for alle, som om fru Gustava var kommet med så vigtige nyheder, at auktionen straks måtte standse. Auktionsholderens hammer faldt ikke, skrivernes penne standsede, ingen ny bud hørtes.

Melchior Sinclaire fo'r op af sine tanker.

"Nå," råbte han, "hvad bliver det til?"

Og auktionen var igen i fuld gang.

Gösta sad og ventede i køkkenet, og fru Gustava kom grædende ud til ham.

"Det hjalp ingenting," sagde hun. "Jeg tænkte, han ville holde op, når han fik at vide, at Marianne havde været syg, men nu lader han dem blive ved. Han ville nok holde op, når det ikke var for skams skyld."

Gösta trak på skuldrene og sagde hende farvel. I forstuen mødte han Sintram.

"En fandens morsom historie," råbte Sintram og gned sig i hænderne. "Du er en mester, Gösta. Hvad du dog kan sætte i gang!"

"Om lidt bliver det endnu morsommere," hviskede Gösta. "Brobypræsten er her med slæden fuld af penge. De siger, han vil købe hele Björne og betale kontant. Da vil jeg nok se, hvad for et ansigt den store brugspatron sætter op."

Sintram trak hovedet ned mellem skuldrene og lo en lang indvendig latter. Så gik han ind i auktionssalen og lige hen til Melchior Sinclaire.

"Vil du have en snaps, Sintram, så får du S... annamme mig gøre et bud først."

"Du har da også altid held med dig, min broder," sagde Sintram. "Her er kommet én kørende med en slæde fuld af penge. Han vil købe Björne med indbo, besætning og det hele. Han har aftalt med en hel mængde, at de skal byde for ham; han viser sig nok ikke selv så længe."

"Du kan vel sige, hvem det er, når jeg byder dig en snaps for ulejligheden?"

Sintram tog snapsen og gik et par skridt tilbage inden han svarede.

"Det skal nok være Brobypræsten, broder Melchior!"

Melchior Sinclaire havde bedre venner end Brobypræsten. Der havde været en årelang fejde imellem dem. Der gik sagn om, at den store brugspatron havde ligget på lur i mørke nætter på de veje, præsten skulle komme ad, og givet ham mangt et ærligt livfuld hug, den sleskeper og bondeplager.

Vel havde Sintram trukket sig et skridt tilbage, dog undgik han ikke helt den store mands vrede. Et snapseglas fik han mellem øjnene og hele brændevinsankeret over fødderne. Men så fulgte der også en scene, som glædede hans hjerte for lange tider.

"Vil Brobypræsten have *min gård?*" brølte patron Sinclaire. "Står I her og tilslår Brobypræsten min gård? I skulle skamme jer som hunde, skulle I!"

Han fik fat i en lysestage og et blækhus og slyngede det imod folkehoben. Det var al hans stakkels hjertes bitterhed, der endelig fik luft. Brølende som et vildt dyr knyttede han næven mod de omkringstående og slyngede alt, hvad han kunne få fat på, som kastevåben imod dem. Snapseflasker og glas fløj igennem salen. Han vidste ikke selv, hvad han gjorde.

"Auktionen er færdig," brølede han. "Ud med jer! Aldrig så længe jeg lever, skal Brobypræsten få Björne. Ud med jer! Jeg skal lære jer at råbe op for Brobypræsten!"

Han gik løs på auktionsholderen og skriverne. De fo'r til side. I forvirringen væltede de disken, og brugspatronen fo'r som en

rasende ind blandt den store skare fredelige mennesker.

Der blev flugt og vild forvirring. Et par hundrede mennesker trængte sig mod døren af skræk for én mand. Og han stod stille, brølende sit: "Ud med jer!" Han sendte forbandelser efter dem, idet han svingede en stol over sit hoved som en kølle.

Han forfulgte dem ud i forstuen, men ikke længere. Da den sidste fremmede var nede af trappen, gik han tilbage til salen og låsede døren efter sig. Så trak han en madras og et par puder frem af bunken, lagde sig ned på dem og sov ind midt i ødelæggelsen; han vågnede ikke før næste dag. –

Da Gösta kom hjem, fik han at vide, at Marianne ville tale med ham. Det traf sig godt; han havde netop tænkt på, hvordan han skulle få hende i tale.

Da han kom ind i det mørke værelse, hvor hun lå, blev han først stående inden for døren. Han kunne ikke se, hvor hun var.

"Bliv, hvor du er, Gösta," sagde Marianne. "Det kan være farligt at komme mig nær."

Men Gösta var kommet farende op ad trappen i et par spring, skælvende af iver og længsel. Hvad brød han sig om smitten? Han ville nyde den salighed at se hende.

For hun var skøn, hans hjertes elskede. Ingen havde så blødt et hår, så klar og strålende en pande. Hele hendes ansigt var et spil af skønt svungne linjer.

Han tænkte på øjenbrynene, tegnede skarpt og klart som honningvejen på en lilje, og på næsens kækt buede linje, på læberne, fint krusede som en rullende bølge, på kindens oval og hagens udsøgt fine form. Han tænkte på hudens skære farve, på de natsorte øjenbryn under det lyse hår, på de blå øjestene i det klare hvide, og på lysglimtet i øjekrogene.

Dejlig var hun, hans elskede. Han tænkte på, hvilket varmt hjerte hun skjulte under det stolte ydre. Hun havde kraft til hengivenhed og opofrelse dulgt under det elegante væsen og de stolte ord. Det var salighed at se hende.

I to spring var han kommet op ad trappen, og så troede hun, at han ville blive stående ved døren! Han stormede gennem værelset og kastede sig på knæ ved hendes hovedgærde.

Han ville se hende, kysse hende og sige hende farvel. Han elskede hende; han ville aldrig ophøre at elske hende, men hans hjerte var vant til at trædes i støvet.

O, hvor skulle han finde hende, denne rose uden støtte og rod, som han kunne tage til sig og kalde sin? Ikke engang hende, som han havde fundet forkastet og halvdød ved vejkanten, kunne han få lov at beholde. Når skulle vel hans kærlighed istemme sin sang, så høj og så ren, at ingen mislyd skar igennem? Når skulle hans lykkes slot bygges på en grund, som intet andet hjerte med uro og savn længtes efter?

Han tænkte på, hvordan han skulle sige hende farvel.

"Der er stor jammer i dit hjem," ville han sige. "Mit hjerte sønderrives ved at tænke på det. Du må tage hjem og give din fader hans forstand igen. Din moder lever i bestandig livsfare. Du må hjem, min elskede."

Se, sådanne forsagelsens ord havde han på læberne, men de blev ikke udtalt.

Han faldt på knæ ved hendes hovedgærde, og han tog hendes hoved mellem sine hænder og kyssede hende, men så fandt han ingen ord. Hans hjerte begyndte at banke så voldsomt, som om det skulle sprænge brystet.

Kopperne havde hærget det skønne ansigt. Huden var blevet grov og arret. Aldrig mere skulle det røde blod skinne frem i kinderne eller de fine blå årer komme til syne i tindingen. Øjnene lå matte under ophovnede øjenlåg. Øjenbrynene var faldet af, og øjnenes hvide emalje havde et gult skær.

Alt var ødelagt. De kække linjer var blevet grove og tunge.

De var ikke få, som senere begræd Marianne Sinclaires svundne skønhed. Men den første mand, som så hende, efter at hun havde mistet sin skønhed, hengav sig ikke til sorg. Uudsigelige følelser fyldte hans sjæl. Jo længere han så på hende desto varmere blev det inden i ham. Kærligheden voksede og voksede som en flod om foråret. Som ildbølger vældede den frem af hans hjerte, den fyldte hele hans væsen, den steg ham op i øjnene som tårer, sukkede på hans læber, dirrede i hans hænder, i hele hans legeme.

O, at elske hende, forsvare hende, holde hende skadesløs, skadesløs! At være hendes slave, hendes skytsånd!

Stærk er kærligheden, når den har fået smertens ilddåb. Han kunne ikke tale med Marianne om skilsmisse og forsagelse. Han kunne ikke forlade hende. Han skyldte hende sit liv. Han kunne begå dødssynder for hendes skyld.

Han sagde ikke et fornuftigt ord, græd blot og kyssede hende, lige til den gamle sygeplejerske fandt, at det var på tide, han gik.

Da han var gået, lå Marianne og tænkte på ham og hans bevægelse. "Det er godt at være så elsket," tænkte hun.

Ja, det var godt at være elsket, men hvorledes var det med hende selv? Hvad følte hun? Å, intet, mindre end intet.

Var den død, hendes kærlighed, eller hvor var den flyet hen? Hvor dulgte det sig, hendes hjertes barn? Levede det endnu, var det krøbet ind i hjertets mørkeste krog og sad der og frøs under isblikkene, skræmt af hånlatteren, halvkvalt af de knoklede fingre?

"Å, min kærlighed," sukkede hun, "mit hjertes barn! Lever du, eller er du død, død som min skønhed?"

Næste morgen tidlig kom den store brugspatron ind til sin kone. "Se til, at huset kommer i orden igen, Gustava," sagde han. "Jeg kører over og henter Marianne hjem."

"Ja, kære Melchior, det skal nok komme i orden igen," svarede hun.

Dermed var alting klart imellem dem. En time senere var den store brugspatron på vej til Ekeby.

Man kunne ikke se en noblere og mere velvillig gammel herre end brugspatronen, som han sad der i den nedslåede kalecheslæde, i sin bedste pels og med sit bedste halstørklæde på. Nu lå hans hår glatkæmmet over issen, men ansigtet var blegt, og øjnene var sunket i deres huler.

Og der var heller ikke måde med den glans, som fra den klare himmel strømmede ned over februardagen. Sneen funklede som unge pigers øjne, når der spilles op til første dans. Birkene strakte deres kniplingsværk af fine brunrøde kviste op imod himlen, og på nogle af dem sad en frynse af små funklende istapper.

Der var festglans over dagen. Hestene kastede dansende forbenene i vejret, og kusken måtte knalde med pisken af bare fornøjelse.

Efter en kort rejse holdt den store brugspatrons slæde udenfor Ekeby. Tjeneren kom ud.

"Hvor har du herskabet?" spurgte brugspatronen.

"De er på jagt efter den store bjørn i Gurlitafjeldet."

"Allesammen?"

"Allesammen, patron! Den, der ikke går med for bjørnens skyld, går nok med for madposens."

Brugspatronen lo, så det genlød over hele den stille gård. Han gav tjeneren en daler for svaret.

"Sig til min datter, at jeg er her for at hente hende. Hun skal ikke være bange for at fryse. Jeg har kalecheslæde og en ulveskindspels at svøbe hende i."

"Vil patronen ikke træde indenfor?"

"Nej, tak, jeg sidder godt, hvor jeg sidder."

Tjeneren forsvandt, og brugspatronen satte sig til at vente. Han var den dag i så strålende humør, at intet kunne forstyrre det. Han havde nok tænkt, at han blev nødt til at vente lidt på Marianne; måske hun ikke engang var stået op. Han kunne more sig med at se sig om imens.

Der hang ved tagskægget en lang istap, som solen havde et grueligt besvær med. Den begyndte på den fra oven, smeltede en dråbe løs og ville have den til at løbe langs ned ad istappen og så falde. Men inden dråben nåede halvvejs, var den stivnet på ny. Solen gjorde stadig ny forsøg, men havde aldrig held med sig. Men endelig var der en fribytter af en stråle, som hængte sig fast i istappens spids, en lille en, som skinnede og gnistrede af ivrighed, og inden man så sig for, havde den nået sit mål: en dråbe faldt plaskende til jorden.

Brugspatronen så på det og lo: "Du var ikke så dum, du!" sagde han til solstrålen.

Gården var stille og tom. Ikke en lyd hørtes fra det store hus. Men brugspatronen blev ikke utålmodig. Han vidste, at fruentimmer behøver megen tid, inden de kan blive færdige.

Han sad og så på dueslaget. Det var tilgitret. Duerne var lukket inde, så længe vinteren varede, for at høgen ikke skulle tage dem. Af og til kom en due og stak sit hvide hoved ud gennem ståltrådsnettet.

"Den venter på foråret," sagde Melchior Sinclaire. "Men den kommer til at have tålmodighed."

Duen kom så regelmæssigt, at han tog sit ur op og holdt øje med den. Præcis hvert tredje minut stak den hovedet ud.

"Nej, min lille ven," sagde han, "tror du, foråret bliver færdigt på tre minutter? Du må lære at vente."

Og han måtte selv vente, men han havde god tid.

Hestene skrabede først utålmodigt i sneen; men så blev de søvnige af at stå og blinke mod solen. De stak hovederne sammen og sov. Kusken sad stiv på bukken med pisk og tømme i hånden og ansigtet vendt lige mod solen og sov, så han snorkede.

Men brugspatronen sov ikke. Han havde aldrig været mindre oplagt til at sove. Sjældent havde han haft fornøjeligere timer end denne glade ventetid. Marianne havde været syg. Hun havde ikke kunnet komme før, men nu kom hun nok. Ja, naturligvis kom hun. Og alt skulle blive godt igen.

Nu måtte hun jo kunne se, at han ikke var vred på hende. Han var jo kommet selv med kalechen med to heste for.

Henne på brættet udenfor bikubens flyvehul havde en mejse fundet på et rigtig djævelsk kneb. Han skulle nu have middagsmad, og så bankede han på brættet med sit lille skarpe næb. Men inde i kuben hang bierne i en stor mørk pung. Alt er i den strengeste orden; skafferne deler madportionerne ud, mundskænken løber fra mund til mund med nektar og ambrosia. De som hænger inderst, bytter i et evigt mylder plads med de yderste, at varme og bekvemmelighed kan fordeles ligeligt.

Da hører de mejsens banken, og hele kuben bliver et surr af nysgerrighed. Er det ven, eller er det fjende? Er det en fare for samfundet? Dronningen har en dårlig samvittighed; hun kan ikke vente i fred og ro. Er det de myrdede droners genfærd, der spøger derude? "Gå ud og se, hvad det er!" befaler hun portnersken. Denne går. Med et "Dronningen leve!" styrter hun ud, og vips! falder mejsen over hende. Med fremstrakt hals og vinger, der dirrer af ivrighed, griber han hende, knuser hende, æder hende – og ingen bærer bud om hendes død til herskerinden. Men mejsen begynder igen at banke, og bidronningen bliver ved at sende sine dørvogtersker ud, og alle forsvinder. Ikke én kommer tilbage med melding om, hvem det var, der bankede. Hu, der bliver uhyggeligt i den mørke kube. Det er hævnens ånder, der driver deres spil udenfor. Hvem der bare ikke havde øren! Hvem der bare kunne lade være at være nysgerrig! Hvem der bare kunne vente i ro!

Den store brugspatron lo, så han fik tårer i øjnene, ad de dumme fruentimmer inde i kuben og den snedige gulgrønne kavaler udenfor.

Det er ingen kunst at vente, når man er sikker i sin sag, og når der er så meget at adsprede tankerne med.

Solen begyndte at synke ned mod bjergene i vest. Melchior Sinclaire så på sit ur. Det var tre. Og moder, som havde haft middagen parat kl. tolv!

I det samme kom tjeneren og meldte, at frøken Marianne ønskede at tale med ham. Brugspatronen lagde ulveskindspelsen over armen og gik i strålende humør op ad trappen.

Da Marianne hørte hans tunge trin på trappen, vidste hun endnu ikke, om hun ville tage hjem med ham eller ej. Hun vidste kun, at hun måtte have en ende på denne lange ventetid.

Hun havde håbet, at kavalererne skulle komme hjem; men de kom ikke. Så måtte hun selv sørge for, at der blev en ende på det. Hun holdt det ikke ud længere.

Hun havde tænkt, at han ville køre bort igen i vrede, så snart han havde ventet i fem minutter, eller at han ville slå dørene ind eller prøve på at stikke huset i brand.

Men der sad han rolig og smilende og ventede. Hun følte hverken had eller kærlighed for ham. Men der var en indre røst, der advarede hende mod at give sig i hans vold en gang til. Og desuden ville hun holde sit ord til Gösta.

Var han blot faldet i søvn, eller blevet urolig, eller havde vist noget tegn til tvivl, eller havde ladet slæden køre hen i skyggen! Men han var lutter tålmodighed og vished. Så sikker, så smittende sikker på, at hun kom nok, bare han ventede!

Det værkede i hendes hoved. Det dirrede i hver en nerve. Hun kunne ikke få ro, så længe hun vidste, at han sad der. Det var, som om hans vilje slæbte hende bundet ned ad trapperne.

Hun ville i det mindste tale med ham.

Inden han kom, lod hun gardinerne trække fra, og hun lagde sig således, at hendes ansigt kom i fuldt dagslys. Hun havde haft i sinde at stille ham på en slags prøve med dette; men Melchior Sinclaire var en mærkelig mand den dag.

Da han så hende, forandrede han ikke en mine, kom ikke med et udbrud. Det var, som om han ikke kunne se nogen forandring på hende. Hun vidste, hvor stolt han havde været af hendes skønhed. Men han lod sig ikke mærke med nogen sorg. Han beherskede sit hele væsen for ikke at bedrøve hende. Dette greb hende. Hun begyndte at forstå, at hendes moder blev ved at holde af ham.

Han viste ingen tvivl. Han kom hverken med bebrejdelser eller undskyldninger.

"Jeg svøber dig ind i ulveskindspelsen, Marianne. Den er ikke kold. Den har ligget på mit skød hele tiden."

Alligevel gik han hen til kaminen og varmede den. Derpå hjalp han hende at stå op fra sofaen, svøbte pelsen om hende, slog et sjal om hendes hoved, lagde det over kors på brystet og bandt det på ryggen.

Hun lod det ske. Hun var viljeløs. Det gjorde godt at blive hæget om; det var dejligt ikke at behøve at *ville*. Det gjorde godt for en, der var så oprevet som hun, for en, der ikke ejede en tanke eller en følelse, der var hendes egen.

Hun lukkede øjnene og sukkede, dels af velbehag, dels af savn. Hun sagde farvel til livet, det virkelige liv; men det kunne jo også være det samme for hende, som ikke kunne leve, men kun spille komedie.

Et par dage senere sørgede hendes moder for, at hun fik Gösta i tale. Hun sendte bud efter ham, mens brugspatronen gik sin lange tur op til tømmerkørerne, og førte ham ind til Marianne.

Gösta kom ind, men han hverken hilste eller talte. Han blev stående ved døren og stirrede ned for sig som en trodsig dreng.

"Men Gösta!" udbrød Marianne. Hun sad i en lænestol.

"Ja, det hedder jeg."

"Kom herhen, helt hen til mig, Gösta!"

Han gik stille hen til hende, men løftede ikke øjnene.

"Kom nærmere! Fald på knæ her!"

"Herregud, hvad skal alt dette til?" udbrød han, men adlød.

"Gösta, jeg vil sige dig, at jeg tror, det var bedst, at jeg kom hjem igen."

"Lad os håbe, at de ikke mere kaster frøken Marianne ud i snedriverne."

"O Gösta, bryder du dig ikke om mig mere? Synes du, jeg er for styg?"

Han trak hendes hoved ned og kyssede hende, men så lige kold ud.

Det morede hende egentlig. Hvis han fandt for godt at være skinsyg på hendes forældre, hvad så! Det måtte vel gå over. Nu morede det hende at prøve på at vinde ham tilbage. Hun vidste knap, hvorfor hun ville holde ham fast, men det ville hun. Hun tænkte på, at det dog én gang var lykkedes ham at befri hende for sig selv. Han var vel den eneste, som kunne gøre det en gang til.

Og nu begyndte hun at tale, ivrig efter at vinde ham tilbage. Hun sagde, at det havde ikke været hendes mening at forlade

ham for bestandig, men en tid måtte de for et syns skyld bryde deres forbindelse. Han havde jo selv set, at hendes fader stod på vanviddets tærskel, og at hendes moder gik i stadig livsfare. Han måtte jo kunne indse, at hun var nødt til at tage hjem.

Da brød hans vrede ud i ord. Hun behøvede ikke at spille den komedie. Han ville ikke længere være kastekæp for hende. Hun havde forladt ham, så snart hun havde fået lov at komme hjem, og han kunne ikke elske hende mere. Da han i forgårs kom hjem fra jagten og fandt hende borte uden en hilsen, uden et ord, da var hans blod stivnet i årerne; han havde været nær ved at dø af sorg. Men han kunne ikke elske den, der havde tilføjet ham så stor en smerte. Hun havde for resten aldrig elsket ham. Hun var en kokette, der ville have nogen, som kunne kysse og kærtegne hende også her på egnen, det var det hele.

Troede han da, at hun brugte at lade unge herrer kysse sig?

Å jo, det troede han nok. Kvinderne var ikke så hellige, som de så ud til. Egenkærlighed og koketteri fra først til sidst! Hun skulle blot vide, hvad han følte, da han kom hjem fra jagten! Det var, som om han havde vadet i isvand. Han ville aldrig forvinde den smerte. Den ville følge ham gennem hele livet. Han ville aldrig blive menneske mere.

Hun prøvede på at forklare ham, hvordan det hele var gået til. Hun søgte at bevise ham, at hun stadig var ham tro.

Ja, det kunne være det samme, for nu elskede han hende ikke mere. Nu havde han gennemskuet hende. Hun var en egoist. Hun elskede ham ikke. Hun var rejst fra ham uden et ord til hilsen.

Bestandig kom han tilbage til dette. Hun morede sig næsten over det. Vred kunne hun ikke blive. Hun forstod så godt hans

vrede. Et virkeligt brud frygtede hun heller ikke. Til sidst blev hun dog urolig. Var der virkelig indtrådt et sådant omslag hos ham, at han ikke mere kunne holde af hende?

"Gösta, var jeg egenkærlig, da jeg gik til Sjö efter majoren? Jeg vidste godt, at der var kopper. Det er heller ikke rart at gå i sne og kulde med tynde sko."

"Kærligheden lever af kærlighed og ikke af tjenester og velgerninger," sagde Gösta.

"Du vil altså, at vi herefter skal være fremmede for hinanden, Gösta?"

"Det vil jeg."

"Gösta Berling er meget lunefuld."

"Det beskylder man mig for."

Han var kold, ikke til at tø op, og egentlig var hun selv endnu koldere. Selviagttagelsen sad og hånlo ad hendes forsøg på at spille den forelskede.

"Gösta," sagde hun og gjorde endnu en anstrengelse. "Jeg har aldrig med min vilje forurettet dig, om det end kan se sådan ud. Jeg beder dig: tilgiv mig."

"Jeg kan ikke tilgive dig."

Hun vidste, at havde hun blot ejet én hel følelse, kunne hun have vundet ham tilbage. Og hun søgte at spille den lidenskabelige. Isøjnene hånede hende, men hun prøvede det i hvert fald. Hun ville ikke miste ham.

"Gå ikke, Gösta! Gå ikke i vrede! Tænk på, hvor styg jeg er blevet. Ingen kan elske mig mere."

"Jeg gør det heller ikke," sagde han. "Du må finde dig i, at der bliver trådt på dit hjerte som på andres."

"Gösta, jeg har aldrig formået at elske nogen anden end dig. Tilgiv mig! Forlad mig ikke! Du er den eneste, der kan frelse mig fra mig selv."

Han skød hende fra sig. "Du taler ikke sandhed," sagde han med iskold ro. "Jeg ved ikke, hvad det er, du vil mig, men jeg ser, at du lyver. Hvorfor vil du holde mig fast? Du er så rig, at du aldrig vil mangle friere."

Dermed gik han.

Og ikke så snart havde han lukket døren efter sig, før savnet og smerten i hele sin majestæt holdt sit indtog i Mariannes hjerte.

Det var kærligheden, hendes eget hjertes barn, der kom frem fra den krog, som isøjnene havde forvist den til. Den kom, den længselsfuldt ventede, nu, da det var for sent. Nu trådte den frem, alvorlig og almægtig – og savn og smerte bar slæbet af dens kongekåbe.

Da Marianne med vished kunne sige sig selv, at Gösta Berling havde forladt hende, følte hun en ligefrem legemlig smerte, så voldsom, at hun næsten bedøvedes af den. Hun trykkede sine hænder mod hjertet og sad i timevis på samme sted, kæmpende med tåreløs sorg.

Og det var hende selv, der led, ikke en fremmed, ikke en skuespillerinde. Hende selv var det.

Hvorfor kom hendes fader og skilte dem? Hendes kærlighed var jo ikke død; det var blot i hendes svaghedstilstand efter sygdommen, at hun ikke kunne føle dens magt.

O Gud, o Gud, at hun havde mistet ham! O Gud, at hun var vågnet så sent!

Ak, han var den eneste, han var hendes hjertes behersker! Af ham kunne hun tåle alt. Hårdhed og onde ord fra ham bøjede hende blot til ydmyg kærlighed. Havde han slået hende, ville hun være krøbet hen til ham som en hund og have kysset hans hånd.

Hun vidste ikke, hvad hun skulle gøre for at skaffe sig lindring i denne gruelige smerte.

Hun greb pen og papir og skrev med feberagtig hast. Først skrev hun om sin kærlighed og sit savn; derefter bad hun om hans kærlighed, blot hans barmhjertighed. Det var en slags vers hun skrev.

Da hun var færdig, tænkte hun, at hvis han fik dette at se, måtte han dog tro, at hun havde elsket ham. Og hvorfor skulle hun ikke sende ham, hvad hun havde skrevet? Hun ville sende det næste dag, og hun troede nok, det ville bringe ham tilbage til hende.

Næste dag gik hun i angst og kamp med sig selv. Hvad hun havde skrevet, forekom hende så ynkeligt og dumt. Det havde hverken rim eller rytme. Det var ren og skær prosa. Han ville vel blot le ad sådanne vers. Hendes stolthed vågnede også. Elskede han hende ikke mere, da var det en gruelig nedværdigelse at tigge om hans kærlighed.

Stundom meldte klogskaben sig og sagde, at hun kunne være glad, hun var sluppet ud af forbindelsen med Gösta og alle de bedrøvelige forhold, den ville have draget med sig.

Men hendes hjertes kval var dog så voldsom, at følelsen til sidst fik lov at råde. Tre dage efter den, da hun var blevet sig sin kærlighed bevidst, var versene lagt i omslag, og Göstas navn skrevet uden på. Men de blev aldrig afsendt. For inden hun

havde fået en passende budbringer, hørte hun sådant nyt om Gösta Berling, at hun indså, det allerede var for sent at vinde ham tilbage.

Men det blev hendes livs sorg, at hun ikke havde sendt de vers afsted i rette tid, mens hun endnu havde kunnet vinde ham. Al hendes smerte knyttede sig til dette ene: "Havde jeg blot ikke ventet så længe, havde jeg blot ikke ventet så mange dage!"

Livets lykke eller i det mindste livets virkelighed skulle disse skrevne ord have erobret til hende. Hun var vis på, de ville have bragt ham tilbage.

Dog, sorgen gjorde hende samme tjeneste som kærligheden. Den gjorde hende til et helt menneske med evne til at give sig hen i godt som i ondt. Brændende følelser strømmede frit gennem hendes sjæl uden at hæmmes af selviagttagelsens iskulde. Så blev hun da også, trods sin grimhed, meget elsket.

Dog siger man, at hun aldrig glemte Gösta Berling. Hun sørgede over ham, som man sørger over et forspildt liv.

Og hendes stakkels vers, som en tid blev læst meget, er for længe siden glemte. Dog er der noget underlig rørende ved dem, som jeg ser dem her for mig, på gulnet papir med afbleget blæk, skrevet med en fin, pyntelig håndskrift. Der er et helt livs savn knyttet til disse fattige ord, og jeg skriver dem af med en vis hemmelig bæven, som om der boede mystiske kræfter i dem.

Jeg beder jer læse dem og tænke på dem. Hvem ved dog, hvad magt de kunne haft, hvis de var blevet afsendt? De er dog lidenskabelige nok til at vidne om en sand følelse. Måske de kunne have ført ham tilbage til hende.

De er gribende nok, ømme nok i deres kejtede formløshed. Ingen kan ønske dem anderledes. Ingen kan ønske at se dem snæret i rimets og rytmens lænker, og dog er det så vemodigt at tænke på, at måske netop denne ufuldkommenhed hindrede hende i at sende dem i tide.

Jeg beder jer læse dem og holde af dem. Det er et menneske, stedt i stor nød, der har skrevet dem.

Barn, du har elsket; men aldrig mer
skal du smage elskovens fryd.
Lidenskabs storm har rystet din sjæl.
Vær glad, du er gangen til ro!
Ej mer skal du løftes til himmelhøj fryd.
Vær glad, du er gangen til ro!
Ej mer skal du sænkes i smertens dyb,
ak, aldrig mer!

Barn, du har elsket, men aldrig mer
luer i flammer din sjæl.
Du var som en eng med fortørret græs –
du fyldtes af ild for et kort sekund.
For kvælende røgskyer, for flager af ild
flyede himlens fugle med høje skrig.
Lad dem nu vende hjem! Du brænder ej mer,
kan ej brænde mer.

Barn, du har elsket, men aldrig mer
skal du høre elskovens røst.
Dit hjertes kræfter som trætte børn,
der sidder på skolens hårde bænk,
længes ud til frihed og lege;
men ingen kalder dem mer.
De sidder som vagter, glemt på post:
Ingen kalder dem mer.

Barn, *han* er nu borte
og med ham al elskov og elskovs fryd.
Han, som du elsked, som havde han lært dig
at flyve med vinger i luftens hvælv.
Han, som du elsked, som havde han budt dig
den eneste sikre plads i en oversvømmet by:
han er borte, han, som ene forstod
at åbne dit hjertes der.

Jeg vil bede dig om en eneste ting, du min elskede:
"O, læg aldrig hadets byrde på mig!"
Det svageste af alt svagt, er det ej et menneskehjerte?
Hvor kunne det leve under den nagende tanke,
at det var en anden til plage.

O, min elskede, om du vil dræbe mig,
da skaf dig ingen dolk, køb ej gift eller reb.
Men lad mig blot vide, at du gad se mig forsvinde
fra jordens blomstrende enge, fra livets rige –
og jeg vil synke i graven.

Du gav mig livets liv. Du mig kærlighed gav.
Og du tager din gave igen. O, jeg ved det vel.
Men giv mig ikke had i stedet!
Jeg elsker jo dog at leve. O tænk på det!
Men jeg ved, jeg må dø under hadets byrde.

Note 1: **Tante:** I Sverige er det brug, at yngre mennesker tiltaler ældre venner og bekendte med navnene "Farbroder" og "Tante". *Overs.anm.*

10. Den unge grevinde

Den unge grevinde sover til klokken ti om morgenen og vil hver dag have frisk brød på frokostbordet. Den unge grevinde syr fransk broderi og læser poesi. Madlavning og vævning forstår hun sig ikke på. Den unge grevinde er forkælet.

Men hun er glad og lader sin munterhed stråle over alt og alle. Man tilgiver hende gerne den lange morgensøvn og det friske brød, for hun ødsler med velgerninger mod de fattige og er venlig mod alle.

Den unge grevindes fader er en svensk adelsmand, som hele sit liv har boet i Italien, fordi det skønne land og en af dets skønne døtre har holdt ham fast der. Da grev Henrik Dohna rejste i Italien, var han blevet optaget i adelsmandens hjem, havde gjort bekendtskab med hans døtre, giftet sig med en af dem og ført hende med hjem til Sverige.

Hun, som altid havde kunnet svensk og var blevet opdraget til at elske alt svensk, befinder sig vel oppe i bjørnelandet. Hun svinger sig så glad i den ringdans af fornøjelser, der hvirvler rundt om den lange Löfvensø, at man skulle tro, hun altid havde levet deroppe. Men at være grevinde forstår hun sig ikke meget på. Der er ingen stivhed, ingen nedladende værdighed ved denne glade unge kvinde.

Det var især de gamle herrer, der var indtaget i den unge grevinde. Det var rent mærkværdigt, hvad for en høj stjerne hun havde hos de gamle herrer. Når de havde truffet hende på et bal, kunne man være vis på, at de allesammen, både lagmanden i

Munkerud og provsten i Bro og Melchior Sinclaire og kaptajnen på Berga, bagefter fortalte deres koner i dybeste fortrolighed, at havde de truffet den unge grevinde for tredive eller fyrre år siden, da ...

"Ja, da var hun nok ikke født," siger de gamle fruer. Og næste gang, de træffer den unge grevinde, driller de hende med, at hun tager de gamle herrers hjerte fra dem.

De gamle fruer ser på hende med en vis bekymring. De husker godt grevinde Märta. Hun var lige så glad og god og elsket, da hun første gang kom til Borg; og af hende var der blevet en forfængelig, nydelsessyg kokette, som nu aldrig tænkte på andet, end hvordan hun skulle more sig. "Havde hun bare en mand, som kunne holde hende til arbejde!" siger de gamle fruer. "Kunne hun blot slå en væv op!" For at slå væven, det trøster for al sorg, det sluger alle interesser, det har været mange kvinders redning.

Den unge grevinde vil gerne være en dygtig husmoder. Hun ved ikke noget bedre end at leve som en lykkelig hustru i et godt hjem; og i de store selskaber sætter hun sig ofte hen til de gamle.

"Henrik vil så gerne have, at jeg skal lære at blive en dygtig husmoder," siger hun, "som hans egen moder er. Lær mig, hvordan man slår en væv op!"

Da drager de gamle et dobbelt suk; først over grev Henrik, som kan tro, at hans moder var en dygtig husmoder, og dernæst over vanskeligheden ved at sætte dette unge ukyndige barn ind i så indviklede sager. Man behøvede blot at nævne fed og søller, at tale om vinkler og skaft, toskaft eller firskaft, for at det skulle

løbe rundt for hende, endsige da når der blev tale om "bygkorn", "gåseøje" eller "kastekæp"!

Ingen, som ser den unge grevinde, kan lade være at undre sig over, hvor hun har kunnet gifte sig med den dumme grev Henrik.

De stakler, som er dumme! Det er hårdt for dem, hvor de så er. Men værst er det for den, der er dum og bor i Värmland.

Der var allerede mange historier om grev Henriks dumhed, og han er endnu ikke mere end nogle og tyve år gammel. Man fortæller, hvordan han underholdt Anna Stjärnhök på en kanetur.

"Du er smuk, Anna!" sagde han.

"Å snak, Henrik!"

"Du er den smukkeste i hele Värmland."

"Nej vist er jeg ikke."

"Den smukkeste her på kaneturen er du da."

"Nej, Henrik, det er jeg heller ikke."

"Jamen den smukkeste i denne kane er du da. Det kan du ikke nægte!"

Nej, det kunne hun ikke. For grev Henrik er ikke smuk; han er lige så grim som han er dum. Man plejer at sige om ham, at det hoved, der sidder på hans skuldre, er gået i arv i slægten i et par hundrede år; det er derfor, hjernen er så udslidt hos den sidste arving. "Hovedet har været i brug både hos hans fader og hans farfader; hvorfor skulle ellers håret være så tyndt, læberne så blodløse og hagen så spids?"

Han har altid spasmagere om sig, der narrer ham til at sige dumheder og så udspreder dem og forbedrer dem. En lykke er det for ham, at han ikke mærker noget. Han er selv højtidelig og

værdig i hele sin optræden; han kan ikke tænke sig andet, end at andre også er det. Værdigheden har sat sig i kroppen på ham; han bevæger sig afmålt, går stift og drejer aldrig hovedet, uden at hele legemet følger med.

Men den unge grevinde holder alligevel af ham, til trods for hans gammelmandshoved. Hun vidste jo ikke, da hun så ham der nede i Rom, at han i sit eget land var omgivet af en sådan dumhedens martyrglorie. Der nede havde der været noget af ungdommens glans over ham, og de var blevet forenede under så højst romantiske omstændigheder. Man skulle blot høre grevinden fortælle, hvordan grev Henrik måtte bortføre hende. Munke og kardinaler var rasende over, at hun ville forlade sin moders religion, som hun var opvokset i, og blive protestant. Hele pøblen havde været i oprør, hendes faders palads blev belejret. Henrik blev forfulgt af banditter, hendes moder og søstre bønfaldt hende om at opgive dette giftermål. Men hendes fader var blevet rasende over, at det italienske pak ville forbyde ham at give sin datter til hvem han ville. Han befalede grev Henrik at bortføre hende. Og så, da det var umuligt for dem at blive viet hjemme, så listede hun og Henrik sig ad alle slags baggyder til det svenske konsulat. Og da hun der havde frasagt sig sin katolske tro og var blevet protestant, så blev de øjeblikkelig viede og sendt afsted nordpå i en lukket vogn med et par raske heste for, "der var ikke tid til lysning, ser I," plejer den unge grevinde at sige. "Og det var jo uhyggeligt at blive viet på et kontor i stedet for i en af de smukke kirker, men ellers havde Henrik slet ikke fået mig. Der nede er de alle så hidsige; både papa og mama og kardinaler og munke, alle er så hidsige. Derfor måtte alt gå så hemmeligt til, for hvis folk havde set os

liste bort, havde de vist slået os ihjel begge to, bare for at redde min sjæl. Henrik var naturligvis allerede fortabt."

Men den unge grevinde holder af sin mand, også efter at de er kommet hjem til det roligere liv på Borg. Hun elsker hos ham glansen af det gamle navn og de berømmelige forfædre. Hun holder af at se, hvorledes hendes nærværelse mildner stivheden i hans væsen, at høre, hvorledes hans røst bliver blød, når han taler med hende. Og desuden holder han af hende og forkæler hende, og så er hun nu engang gift med ham. Den unge grevinde kan ikke tænke sig andet, end at en gift kone må holde af sin mand.

På en vis måde svarer han også til hendes ideal af mandighed. Han er retskaffen og sandhedskærlig. Han har aldrig svigtet sit givne ord. Hun anser ham for en ægte adelsmand.

Den ottende marts holder lensmand Scharling fødselsdag og da vrimler det med gæster op ad Broby bakker. Fra øst og vest kommer de, kendte og ukendte, indbudte og uindbudte, til lensmandsgården. Alle er velkomne. Der er mad og drikke nok til alle, og i dansesalen er der plads til de danselystne fra syv kirkesogne.

Den unge grevinde kommer også; hun kommer overalt, hvor man kan vente sig dans og lystighed.

Men hun er ikke *så* glad som ellers. Det er, som om hun har en forudfølelse af, at nu er det hendes tur at blive revet med i eventyrets vilde jagt.

På vejen har hun siddet og betragtet den synkende sol. Den gik ned fra en himmel, hvor den ikke efterlod guldstriber på

lette skyer. Gråbleg skumring med jagende kolde vindstød hang over egnen. Den unge grevinde så, hvorledes dagen og natten kæmpede, og hvorledes alt levende blev grebet af angst ved de vældiges strid. Hestene fo'r afsted med det sidste læs for snart at komme under tag. Tømmerhuggerne skyndte sig hjem fra skoven, pigerne fra udhusene. De vilde dyr hylede i skovbrynet. Dagen, menneskenes lyst og glæde, bukkede under.

Farverne forsvandt, lyset slukkedes. Kulde og grimhed var alt, hvad hun så. Hvad hun havde håbet, elsket og virket, syntes hun også at se indhyllet i skumringens grålys. Det var træthedens, nederlagets, afmagtens time for hende som for hele naturen. Hun tænkte på, at hendes eget hjerte, som nu i sprudlende glæde indhyllede tilværelsen i purpur og guld, at dette hjerte måske engang skulle miste sin kraft til at oplyse hendes verden.

"O, afmagt, mit eget hjertes afmagt!" sagde hun til sig selv. "Du kvælende grå skumring, du skal engang blive hersker i min sjæl. Da skal jeg se livet grimt og gråt, som det måske er, da skal mit hår gråne, og min ryg bøjes, og min hjerne lammes."

I det samme svingede slæden ind i lensmandsgården, og da den unge grevinde netop så op, fik hun øje på et tilgitret vindue i en sidebygning, og bag dette så hun et ansigt med et par bistre øjne.

Det ansigt tilhørte majorinden på Ekeby, og den unge frue følte, at nu var det forbi med hendes glæde for den aften. Man kan nok være glad, når man ikke ser sorgen men kun hører den omtale som en, der er langt borte. Værre er det at bevare hjertets glæde, når man står ansigt til ansigt med den bitre nød.

Grevinden ved nok, at lensmanden har arresteret majorinden, at hun skal anklages for den voldsgerning, hun øvede hin nat, da det store bal var på Ekeby. Men hun har ikke tænkt på, at hun holdes i forvaring der på lensmandsgården, så nær ved balsalen, at man derfra kan se ind i hendes værelse, så nær, at hun kan høre dansemusikken og den muntre larm. Og tanken på hende røver grevinden hele hendes glæde.

Grevinden danser vel både vals og kvadrille, hun er med både i menuetten og i anglaisen, men mellem hver dans må hun liste sig hen til vinduet og se over til sidebygningen. Der er lys i majorindens vindue, og hun kan se hende gå frem og tilbage i værelset. Det ser ud, som om hun aldrig hviler, men går og går uden ophør. Men for hver gang, grevinden har set ud, bevæger hendes fødder sig tungere i dansen og latteren bliver hende siddende i halsen.

Lensmandens frue lægger mærke til, at hun tørrer duggen af vinduerne for at se ud, og kommer hen til hende.

"Ak, hvilken elendighed, hvilken elendighed," hvisker hun til grevinden.

"Jeg synes næsten ikke, det er muligt at danse i aften," hvisker grevinden igen.

"Det er ikke med min gode vilje, at vi holder bal her, mens hun sidder der," svarer fru Scharling. "Hun har siddet i arresten i Karlstad hele tiden, men nu skal sagen snart for, og derfor er hun kommet hertil i dag. Vi kunne ikke sætte hende i den usle arrest i tinghuset, så satte vi hende i væverstuen derovre. Hun skulle have boet i mit værelse, grevinde, hvis ikke alle disse mennesker just var kommet i dag. Ja, grevinden har jo knap kendt hende, men hun har været som en moder og en dronning

for os alle. Hvad må hun tænke om os, som danser her, mens hun er i sådan nød? Det er godt, at de fleste ikke ved, hun sidder der."

"Hun burde aldrig have været arresteret," siger den unge grevinde strengt.

"Nej, det er et sandt ord, grevinde, men der var ikke andet for, om ikke værre ulykker skulle ske. Der var ingen, der kunne forbyde hende at stikke ild på sine egne halmstakke og jage kavalererne bort, men majoren fo'r jo om på jagt efter hende. Gud ved, hvad han havde gjort, om hun ikke var blevet taget i forvaring. Scharling har haft megen ærgrelse af, at han satte hende fast. Om det så var i Karlstad, var de misfornøjede, fordi han ikke så igennem fingre med, hvad der skete på Ekeby; men han gjorde jo, hvad han troede var bedst."

"Nu bliver hun vel dømt!" siger grevinden.

"Å nej, dømt bliver hun ikke; majorinden på Ekeby bliver nok frikendt, men det er alligevel for meget for hende, alt det, hun har måttet udholde i disse dage. Bare hun ikke går fra forstanden. Tænk dog, sådan en stolt frue, at blive behandlet som en forbryderske! Jeg tror, det havde været bedst, om hun havde fået lov at gå; da var hun måske undsluppet på egen hånd."

"Slip hende fri," siger grevinden.

"Det kan alle andre gøre end lensmanden og hans hustru," hvisker fru Scharling. "Vi må jo passe på hende. Især i nat, da så mange af hendes venner er her; derfor sidder der to karle på vagt udenfor døren, og der er både låset og stængt, så ingen kan komme til hende. Men hvis nogen ville hjælpe hende ud, grevinde, ville både Scharling og jeg blive så glade."

"Kan jeg ikke få lov at gå til hende?" spørger den unge grevinde.

Fru Scharling griber hende ivrigt om håndleddet og trækker hende med ud. I forstuen kaster de et par sjaler om sig og skynder sig så over gården.

"Det kan godt være, hun ikke engang vil tale til os," siger fru Scharling. "Men så kan hun da se, at vi ikke har glemt hende."

De går gennem det første værelse, hvor de to mænd sidder og holder vagt ved den låsede dør, og kommer uhindret ind til majorinden. Hun var indelukket i et stort værelse, der var fuldt af væverstole og lignende sager. Det blev egentlig brugt til væverstue, men der var jernstænger for vinduerne og svære låse for døren, for at det i nødsfald kunne bruges som fængsel.

Majorinden bliver ved at gå uden at agte synderligt på dem. Hun har en lang vandring for i de dage. Hun kan ikke tænke på andet, end at hun må gå de tredive mil op til sin moder, som sidder deroppe i Elvedalsskovene og venter på hende. Hun har ikke tid at hvile. Hun må gå. Der er en rastløs travlhed over hende. Hendes moder er over halvfems. Hun kan ikke leve længe.

Hun har målt gulvets længde i alenvis, og nu tæller hun omgangene, lægger alenerne sammen til favne, favnene til mil.

Tung og lang forekommer vejen hende, og dog tør hun ikke hvile. Hun vader gennem dybe snedriver. Hun hører de evige skove suse, hvor hun går. Hun hviler sig i finnernes røgstuer og i kulsviernes rishytter. Stundom, når der ikke findes mennesker på flere miles vej, må hun bryde grene af til et leje og sove under roden af en omblæst gran.

Og endelig har hun nået målet, de tredive mil er til ende, skoven åbner sig, røde huse viser sig på en snedækt gårdsplads. Klarelven bruser skummende frem i en række små vandfald, og på den velkendte brusen hører hun, at hun er hjemme.

Og hendes moder, der ser hende komme, tiggende som hun har villet, går hende i møde …

Når majorinden er kommet så langt, løfter hun hovedet, ser sig omkring, får øje på den tillåsede dør, og så ved hun, hvor hun er.

Da spørger hun sig selv, om hun er ved at blive gal, og hun sætter sig til at tænke og hvile. Men et øjeblik efter er hun igen på vej, tæller alen og favne sammen til mil, holder rast i rishytterne og sover hverken nat eller dag, før hun igen har tilbagelagt de tredive mil. I hele den tid, hun har siddet arresteret, har hun næsten aldrig sovet.

Og de to kvinder, som kommer for at se til hende, ser på hende med angst. Den unge grevinde kan siden aldrig glemme hende, som hun gik der. Hun ser hende tit i sine drømme og vågner da op med øjnene våde af tårer og med en klage på læberne.

Den gamle har skæmmet sig sørgeligt; håret ser så tyndt ud, og løse tjavser stritter ud af den tynde fletning. Ansigtet er skarpt og indsunket, klæderne uordentlige og forrevne. Men med alt det har hun dog så meget tilbage af den fornemme dame, af herskerinden, at hun ikke blot indgyder medlidenhed men også ærbødighed.

Men hvad grevinden sidst glemte, var øjnene, indsunkne, indadvendte, endnu ikke berøvede forstandens lys, men næsten lige ved at slukkes, og med en gnist af vildhed lurende i dybet,

så man måtte ræddes og frygte for i næste øjeblik at have den gamle over sig, med tænderne rede til at bide, neglene til at kradse.

De har stået der en god stund, da majorinden pludselig standser foran den unge kvinde og ser på hende med et strengt blik. Grevinden viger et skridt tilbage og griber fru Scharlings arm.

Majorindens træk får på én gang liv og udtryk, hendes øjne ser atter ud i verden med fuld klarhed.

"Å nej, å nej," siger hun og smiler, "så slemt er det endnu ikke, min kære unge dame."

Hun byder dem til sæde og sætter sig selv. Hun får en air af gammeldags fornemhed, velkendt fra de store fester på Ekeby og kongeballerne i landshøvdingspalæet i Karlstad. De glemmer pjalterne og fængslet og ser kun den stolteste og rigeste frue i Värmland.

"Min kære grevinde," siger hun, "hvad bringer Dem til at gå fra ballet for at opsøge en ensom gammel kone som mig? De er alt for god."

Grevinde Elisabet kan ikke svare; hendes stemme er kvalt af bevægelse. Fru Scharling svarer i hendes sted, at hun ikke kunne danse, fordi hun tænkte på majorinden.

"Kære fru Scharling," svarer majorinden, "er det nu kommet så vidt med mig, at jeg forstyrrer de unge i deres glæde? Græd ikke over mig, min kære unge grevinde," vedblev hun. "Jeg er en gammel ond kvinde, som fortjener sin skæbne. De holder det jo ikke for rigtigt at slå sin moder?"

"Nej, men ..."

Majorinden afbryder hende og stryger det lyse krusede hår fra hendes pande. "Barn, barn," siger hun, "hvor kunne De gå hen og gifte Dem med den dumme Henrik Dohna?"

"Men jeg elsker ham."

"Jeg ser det hele, jeg ser det hele," siger majorinden. "Et godt barn og ikke andet, græder med de bedrøvede og ler med de glade. Og nødt til at sige '*ja*' til den første, der siger: 'Jeg elsker dig.' Ja vist, ja. – Gå De nu ind og dans, min kære unge grevinde. Dans og vær glad. I Dem er der intet ondt."

"Men jeg ville så gerne gøre noget for majorinden."

"Barn," siger majorinden højtideligt, "der boede en gammel kvinde på Ekeby, som holdt himlens vinde fangne. Nu er hun selv en fange, og vindene er frie. Er det da underligt, at der går en storm over landet?"

Jeg, som er gammel, har set den før, grevinde. Jeg kender den. Jeg ved, at Guds vældige stormvejr kommer over os. Snart bruser det hen over de store riger, snart over de små glemte samfund. Guds storm glemmer ingen. Den kommer over store som over små. Det er stort at se Guds storm komme.

Guds storm, du Herrens velsignede vejr, blæs over jorden! I stemmer fra luften og fra vandet, lyder og forfærder! Gør guds storm vældig, gør Guds storm skrækindjagende! Lad stormbygerne suse over landet, fare løs mod de vaklende vægge, bryde de rustne låse og omstyrte de hældende huse!

Angst skal brede sig over landet. De små fuglereder skal rystes fra grenene. Høgereden i fyrrens top skal falde til jorden med brag, og lige ind til uglereden i bjergkløften skal vinden hvæse med sin dragetunge.

Vi syntes, alt var så godt hos os; men det var det ikke. Guds stormvejr kan der nok trænges til. Jeg forstår det og klager ikke. Jeg ønsker blot, at jeg må nå hjem til min moder."

Hun falder på én gang sammen.

"Gå nu, unge kvinde," siger hun. "Jeg har ikke tid længere. Jeg må gå. Gå nu, men vogt dig for dem, som kommer på stormens vinger."

Så begynder hun igen sin vandring. Trækkene slappes, blikket bliver indadvendt. Grevinden og fru Scharling må forlade hende.

Så snart de er kommet tilbage til de dansende, går den unge grevinde lige hen til Gösta Berling.

"Jeg skal hilse hr. Berling fra majorinden," siger hun. "Hun venter, at hr. Berling vil hjælpe hende ud af fængslet."

"Da kommer hun til at vente længe, grevinde!"

"Å, hjælp hende, hr. Berling!"

Gösta ser mørkt ned for sig. "Nej," siger han, "hvorfor skulle jeg hjælpe hende? Hvad skylder jeg hende tak for? Alt, hvad hun har gjort, har været til min ulykke."

"Men, hr. Berling ..."

"Havde hun ikke været," svarer han heftigt, "så sov jeg nu deroppe i de evige skove. Er jeg pligtig at vove livet hende, fordi hun har gjort mig til kavaler på Ekeby? Tror grevinden, at der følger megen ære med det embede?"

Den unge grevinde vender sig fra ham uden at svare. Hun er vred.

Hun går til sin plads med bitre tanker om kavalererne. Her er de kommet med valdhorn og violiner og vil lade buerne fare over strengene, til hårene slides itu, uden at tænke på, at de

lystige toner klinger over til den fangnes elendige stue. Her er de kommet for at danse, til skosålerne slides til pjalter, og tænker ikke på, at deres gamle velgørerinde kan se deres skygger svinge forbi indenfor de duggede ruder. Ak, hvor verden blev grå og grim! Ak, hvilken skygge nøden og hårdheden kastede over den unge grevindes sjæl!

Lidt efter kommer Gösta og byder hende op til en dans.

Hun siger Nej – rentud Nej.

"Vil grevinden ikke danse med mig?" spørger han og bliver meget rød.

"Hverken med Dem eller med nogen anden af kavalererne," siger hun.

"Er vi ikke værdige en sådan ære?"

"Det er ingen ære, hr. Berling. Men jeg finder ingen fornøjelse i at danse med dem, som glemmer taknemmelighedens bud."

Gösta har allerede drejet sig om på hælen.

Denne scene høres og ses af mange. Alle giver grevinden ret. Kavalerernes utaknemmelighed og hjerteløshed mod majorinden har vakt almindelig harme.

Men i de dage er Gösta Berling farligere end et vildt dyr i skoven. Lige siden han kom hjem fra jagten og fandt Marianne borte, har hans hjerte været som et åbent sår. Han har den inderligste lyst til at tilføje en eller anden en blodig uret og at sprede sorg og kvide i vide kredse.

Vil hun have det sådan, siger han til sig selv, da skal hun få det sådan. Men hun får ikke lov at spare sit eget skind. Grevinden holder jo af bortførelser. Hun skal få sin lyst styret. Han har ikke noget mod et eventyr. I otte dage har han gået og

sørget for en kvindes skyld. Det er længe nok. Han kalder på Beerencreutz, obersten, på Kristian Bergh, den stærke kaptajn, og på den sendrægtige fætter Kristoffer, som aldrig betænker sig på et vanvittigt eventyr, og lægger råd op med dem om, hvordan man skal hævne kavalerfløjens krænkede ære.

Så kommer slutningen på gæstebuddet. En lang række slæder kører op i gården. Herrerne tager deres pelse på. Damerne leder efter deres overtøj i påklædningsværelsets fortvivlede uorden.

Den unge grevinde har skyndt sig at komme hjem fra dette afskyelige bal. Hun er først færdig af alle damerne. Hun står smilende midt på gulvet og ser på forvirringen, da døren bliver revet op, og Gösta Berling viser sig på tærsklen.

Ingen mand har ellers ret til at trænge ind i dette værelse. Gamle damer står der med deres tynde hår, nu da de har taget de fine kapper af. Og de unge har trukket deres kjoler op under pelsene, for at de stive garneringer ikke skal blive trykket under kørslen.

Men uden at bryde sig om de advarende råb styrter Gösta Berling hen til grevinden og griber hende. Han løfter hende op i sine arme og styrter ud af værelset, ud i forstuen og derfra ud på trappen med hende.

De overraskede kvinders skrig kan ikke standse ham. Da de skynder sig efter ham, ser de blot, at han kaster sig i en slæde med grevinden i favnen. De hører kusken knalde med pisken og ser hesten fare afsted. De kender kusken; det er Beerencreutz. De kender hesten; det er Don Juan. Og i dyb bekymring for grevindens skæbne kalder de på mændene.

Og disse spilder ikke tiden med mange spørgsmål, men styrter hen til slæderne. Med greven i spidsen gør de jagt på kvinderøveren.

Men han ligger i slæden og holder den unge grevinde fast. Al sorg er glemt, og betaget af eventyrets berusende glæde synger han af fuld hals en vise om kærlighed og roser. Han holder hende trykket tæt ind til sig, men hun gør ikke noget forsøg på at undfly. Hendes ansigt ligger hvidt og forstenet ved hans bryst.

Ak, hvad skal en mand gøre, når han har et blegt, hjælpeløst ansigt så nær ved sig, når han ser det lyse hår, som ellers skygger over den skinnende hvide pande, strøget til side, og når øjenlågene har lukket sig tungt over de grå, skælmsk strålende øjne?

Kysse, naturligvis, kysse de blege læber, de lukkede øjne, den hvide pande.

Men da vågner den unge kvinde op. Hun kaster sig til siden. Hun er som en spændt stålfjeder. Og han må kæmpe med hende af alle kræfter, for at hun ikke skal kaste sig ud af slæden, inden han får hende tvunget ned i slædens ene hjørne, kuet og dirrende.

"Se," siger Gösta da ganske roligt til Beerencreutz. "Grevinden er den tredje, som Don Juan og jeg bortfører i vinter. Men de andre hang mig om halsen og kyssede mig, og hun vil hverken kysses af mig eller danse med mig. Kan du blive klog på disse kvinder, Beerencreutz?"

Men da Gösta kørte ud af gården, da kvinderne skreg og mændene bandede, da bjælderne klang, og piskene knaldede,

og alt var støj og forvirring, da blev de mænd, som bevogtede majorinden, underlig til mode.

"Hvad er der i vejen?" tænkte de. "Hvad skriger de for?"

På engang bliver døren revet op, og en stemme råber til dem:

"Hun er borte. Nu kører han med hende."

De afsted over hals og hoved som gale mennesker uden at se efter, om det var majorinden eller hvem det var, som var borte. De havde held med sig, så de endog kom op at køre i en slæde. Og de kørte både langt og længe, inden de fik at vide, hvem det var, de forfulgte.

Men Berg og fætter Kristoffer gik i al ro og mag hen til døren, sprængte låsen og lukkede op for majorinden.

Hun kom ud. De stod så stive som støtter på hver sin side af døren og så ikke til hende.

"Der holder en forspændt slæde her udenfor."

Hun gik da ud, satte sig i køretøjet og kørte bort. Hende forfulgte ingen. Der var heller ingen, der vidste, hvor hun kørte hen.

Don Juan iler ned ad Broby bakker, ned mod søens isbelagte flade. Den stolte ganger flyver afsted. Styrkende, iskold luft hviner om de kørendes kinder. Bjælderne klinger. Stjerner og måne blinker. Sneen ligger blåhvid og lyser med sin egen glans.

Gösta føler poetiske tanker vågne i sig. "Beerencreutz," siger han. "Dette er livet. Ligervis som Don Juan iler bort med denne unge kvinde, således iler tiden bort med menneskene. Du er nødvendigheden, som styrer farten. Jeg er attråen, som holder viljen fangen. Og således drages den magtesløse dybere og dybere nedad."

"Snak nu ikke," brøler Beerencreutz. "Nu er de efter os." Og med susende piskeslag ægger han Don Juan til bestandig videre fart.

"Der er ulvene, her er byttet," råber Gösta. "Don Juan, min dreng, tænk dig, at du er en ung elg. Styrt frem gennem krattet, vad gennem mosen, spring fra fjeldryggen ned i den klare sø, svøm over den med kækt løftet hoved og forsvind, forsvind i den tætte granskovs frelsende mørke. Løb, Don Juan, gamle kvinderøver! Løb som en ung elg!"

Hans vilde hjerte fyldes af glæde ved den lynsnare fart. Forfølgernes skrig er for ham en jubelsang. Hans vilde hjerte fyldes af glæde, da han mærker, at grevindens legeme ryster af skræk, da han hører hendes tænder klapre.

Pludselig løsnes det jerngreb, hvormed han har holdt hende fast. Han rejser sig op i slæden og svinger med huen.

"Jeg er Gösta Berling," råber han, "herre til titusinde kys og trettentusinde kærlighedsbreve. Hurra for Gösta Berling! Tag ham, hvem der kan!"

Og i næste øjeblik hvisker han grevinden i øret: "Er dette ikke en herlig fart? Er det ikke en kongelig færd? Bagved Löfven ligger Vänern. Bagved Vänern ligger havet, overalt uendelige flader af klar, blåsort is og bagved dem igen en strålende verden. Rullende torden i den knagende is, skingrende råb bagved os, stjerneskud i luften og klingende bjælder foran os. Fremad! Bestandig fremad! Har I lyst at prøve den rejse, min unge, skønne frue?"

Han har sluppet hende. Hun støder ham heftigt fra sig.

I næste øjeblik ligger han på knæ ved hendes fødder.

"Jeg er en usling, en usling. Grevinden skulle ikke have tirret mig. De stod der så stolt og fin og troede, at en kavalernæve aldrig kunne nå Dem. Himmel og jord elsker Dem. De skulle ikke lægge sten til byrden for den, som er foragtet af himmel og jord."

Han griber hendes hænder og fører dem op til sit ansigt.

"Hvis De blot vidste," siger han, "hvad det vil sige at vide, man er et udskud. Man bryder sig ikke om, hvad man gør. Nej, man gør ikke."

I samme øjeblik mærker han, at hun ikke har noget på hænderne. Han trækker et par store lodne vanter op af lommen og giver hende dem på. Og så er han på engang blevet ganske rolig. Han sætter sig til rette i slæden, så langt som muligt fra den unge grevinde.

"Grevinden behøver ikke at være bange," siger han. "Ser grevinden ikke, hvor vi kører hen? De kan jo nok begribe, at vi ikke tør gøre Dem fortræd."

Hun har næsten været fra sans og samling af skræk, men nu ser hun, at de allerede er kørt over søen, og at Don Juan nu strider sig op ad de stejle bakker ved Borg. De holder hesten an ved trappen op til hovedbygningen og lader den unge grevinde stå af slæden ved porten til hendes eget hjem.

Men da hun ser sig omringet af tjenestefolkene, der kommer løbende ud, vender hendes mod og åndsnærværelse tilbage.

"Vil De tage Dem af hesten, Andersson," siger hun til kusken. "Disse herrer, som har kørt mig hjem, er nok så venlige at gå lidt med ind. Greven kommer straks."

"Som grevinden ønsker," siger Gösta og står straks ud af slæden. Beerencreutz kaster tømmerne fra sig uden et øjebliks

betænkning. Men den unge grevinde går i forvejen og viser dem med slet skjult skadefryd ind i salen.

Grevinden havde sikkert ventet, at kavalererne havde betænkt sig på at efterkomme forslaget om at vente på hendes mand. De vidste altså ikke, hvilken streng og retfærdig mand han var. De frygtede ikke for den straf, han ville give dem, der med vold havde grebet hende og tvunget hende til at køre med dem. Hun ville høre ham forbyde dem nogen sinde mere at sætte sine fødder i hendes hjem. Hun ville se ham kalde tjenestefolkene ind for at udpege kavalererne som mænd, de for fremtiden aldrig måtte lade komme indenfor Borgs porte. Hun ville høre ham udtale sin foragt ikke blot for det, de havde gjort imod hende, men også for deres opførsel mod den gamle majorinde, deres velgører.

Ja, han som overfor hende var lutter ømhed og hensynsfuldhed, han ville rejse sig i retfærdig harme mod hendes forfølgere. Kærligheden ville give hans ord ild. Han, som beskyttede og vågede over hende som et væsen af finere art end enhver anden, han ville ikke tåle, at rå mænd slog ned og greb hende, som rovfuglen slår ned på spurven. Hele den lille kvinde glødede af hævntørst fra hoved til fod. Hendes mand skulle hjælpe hende i hendes afmagt og fordrive de mørke skygger.

Beerencreutz, obersten med den tykke hvide knebelsbart, gik dog uforfærdet ind i spisesalen og gik hen til kaminen, hvor der altid skulle være tændt et bål, når grevinden kom hjem fra selskab.

Gösta blev i mørket nede ved døren og betragtede tavs grevinden, mens tjeneren hjalp hende overtøjet af. Som han sad

der og så på denne unge kvinde, blev han så glad, som han ikke havde været i mange år. Det gik så klart op for ham, det var ham så sikkert som en åbenbaring, at der i hendes indre boede den skønneste sjæl.

Længe havde den ligget bunden og slumret, men den ville nok komme frem. Han blev så glad over at have opdaget al den renhed og fromhed og uskyld, som boede inderst inde i hende. Han var nær ved at le ad hende, fordi hun så så vred ud og stod med blussende kinder og rynkede bryn.

"Du ved ikke selv, hvor mild og god du er," tænkte han.

Den side af hendes væsen, som var vendt mod yderverdenen, ville aldrig lade hendes indre Jeg vederfares fuld retfærdighed, tænkte han. Men Gösta Berling måtte fra dette øjeblik af være hendes tjener, som man må tjene alt skønt og guddommeligt. Ja, det var ham umuligt at fortryde, at han nylig havde faret så voldsomt frem imod hende. Hvis hun ikke havde været så bange, hvis hun ikke havde stødt ham så heftigt fra sig, hvis han ikke havde følt, hvordan hele hendes væsen oprørtes ved hans råhed, så havde han aldrig fået at vide, hvilken fin, hvilken ædel ånd der boede i hende.

Han havde ikke haft grund til at tro det før. Hun havde jo været lutter danselyst og munterhed. Og så havde hun jo kunnet gøre sådan noget som at gifte sig med den dumme grev Henrik.

Ja, nu ville han være hendes slave til sin død: hund og træl, som kaptajn Kristian plejede at sige, og ikke andet.

Han sad dernede ved døren, gjorde Gösta Berling, med foldede hænder og holdt en slags gudstjeneste. Siden den dag, da han første gang følte inspirationens ildtunge flamme over

sig, havde han ikke følt en sådan højtid i sin sjæl. Han lod sig ikke forstyrre, skønt grev Dohna kom ind med en mængde mennesker, som bandede og tordnede over kavalerernes tusinde spilopper.

Han lod Beerencreutz ride stormen af. Han selv havde andet at tænke på. Ganske rolig stod ridderen af de mange eventyr henne ved kaminen, satte foden op på kamingitteret, støttede albuen mod knæet og hagen i hånden og så på de indstormende.

"Hvad skal alt dette betyde?" brølede den lille greve til ham.

"Det betyder," sagde han, "at så længe der er fruentimmer til, så længe er der også tosser, som danser efter deres pibe."

Den unge greve blev rød i hovedet. "Jeg spørger, hvad det skal sige?" gentog han.

"Ja, det spørger jeg med," spottede Beerencreutz. "Må jeg spørge, hvad det skal sige, at Henrik Dohnas gemalinde ikke vil danse med Gösta Berling."

Greven vendte sig spørgende til sin hustru.

"Jeg kunne ikke, Henrik," udbrød hun. "Jeg kunne ikke danse med ham eller med nogen af dem. Jeg tænkte på majorinden, som de lod vansmægte i fængsel."

Den lille greve rettede sin stive krop og knejste med sit gammelmandshoved.

"Vi kavalerer," sagde Beerencreutz, "tillader ingen at forhåne os. Den, som ikke vil danse med os, må køre med os. Der er ikke sket grevinden nogen skade, og dermed kan den ting være forbi."

"Nej," sagde greven, "dermed kan den ikke være forbi. Det er mig som må svare for min hustrus handlinger. Nu spørger jeg,

hvorfor Gösta Berling ikke henvendte sig til mig for at få oprejsning, da min hustru havde fornærmet ham."

Beerencreutz smilede.

"Jeg spørger –" gentog greven.

"Man spørger ikke ræven om forlov, når man trækker bælgen af den," sagde Beerencreutz.

Greven lagde hånden på sit smalle bryst.

"Jeg har ord for at være en retfærdig mand," sagde han. "Jeg kan holde dom over mine tjenestefolk. Hvorfor skulle jeg ikke kunne holde dom over min hustru? Kavalererne har ikke ret til at dømme hende. Den straf, de har anvendt overfor hende, ophæver jeg. Den har aldrig fundet sted. Forstår De, mine herrer? Den har aldrig fundet sted."

Greven skreg ordene ud med sin højeste falset.

Beerencreutz kastede et hurtigt blik på selskabet. Der var ikke en af de tilstedeværende – Sintram og Daniel Bendix og Dalberg og hvem det nu ellers var, der var fulgt med ind – som ikke stod og lo i skægget, fordi han sådan drev gæk med den dumme Henrik Dohna.

Den unge grevinde forstod det ikke straks. Hvad var det, som skulle regnes for ingen ting? Hendes angst, kavalerernes hårde tag om hendes fine legeme, den vilde sang, de vilde ord, de vilde kys, skulle dette være som intet? Var der da denne aftenstund intet, som den grå skumringsgudinde ikke herskede over?

"Men, Henrik ..."

"Ti stille," sagde han. Og han rettede sig for at holde straffetalen til hende. "Ve dig, at du, som er kvinde, har villet gøre dig til dommer over mænd," siger han. "Ve dig, at du, som

er min hustru, vover at fornærme nogen, hvis hånd jeg trykker. Hvad vedkommer det dig, at kavalererne har sat majorinden i fængsel? Havde de ikke ret? Du vil aldrig kunne forstå, hvor en mand må harmes i sin sjæls inderste, når han hører tale om kvinders utroskab. Agter du selv at vandre den onde vej, siden du tager en sådan kvinde i forsvar?"

"Men, Henrik ..."

Hun klagede som et barn og strakte armene ud, som for at afværge de onde ord. Hun havde måske aldrig før hørt så hårde ord rettet til sig. Hun var så hjælpeløs blandt disse hårde mænd, og nu vendte hendes eneste forsvarer sig imod hende. Aldrig mere skulle hendes hjerte have kraft til at gøre verden lys.

"Men Henrik, det var jo dig, som skulle beskytte mig."

Gösta Berling var blevet opmærksom nu, da det var for sent. Han vidste ikke, hvad han skulle gøre. Han mente hende det så godt. Men han vovede ikke at kaste sig imellem mand og hustru.

"Hvor er Gösta Berling?" spurgte greven.

"Her," sagde Gösta. Og han gjorde et ynkeligt forsøg på at slå det hele hen i spøg. "Greven var vist i færd med at holde en tale, og jeg faldt i søvn. Hvad mener greven om, at vi tog hjem, så De kunne få lov at komme i seng?"

"Gösta Berling, eftersom min gemalinde har nægtet at danse med dig, befaler jeg, at hun skal kysse din hånd og bede dig om forladelse."

"Min kære grev Henrik," siger Gösta smilende, "det er ikke en hånd, som det passer sig for en ung kvinde at kysse. I går var den rød af blodet fra et skudt elsdyr, i morgen er den sort af sod

efter et slagsmål med en kulsvier. Greven har fældet en ædel og højsindet dom. Det er oprejsning nok. Kom, Beerencreutz!"

Greven stillede sig i vejen for ham. "Gå ikke," sagde han, "min hustru må adlyde mig. Jeg vil have, at min gemalinde skal vide, hvad det fører til at handle egenrådigt."

Gösta blev rådvild stående. Grevinden stod ganske bleg, men hun rørte sig ikke.

"Gå," sagde greven.

"Henrik, jeg kan ikke."

"Du kan," sagde greven hårdt. "Du kan. Men jeg ved, hvad du vil. Du vil tvinge mig til at slås med den mand, fordi du i din lunefuldhed ikke synes om ham. Nuvel da, når du ikke vil give ham oprejsning, så vil jeg. Det er altid kvinder kært, når mænd bliver dræbt for deres skyld. Du har begået fejlen, men vil ikke afsone den. Jeg vil duellere, min gemalinde. Om nogle timer vil jeg være et blodigt lig."

Hun så på ham med et langt blik. Og hun så ham, sådan som han var: dum, fej, opblæst af hovmod og forfængelighed, det ynkeligste menneske, man kunne se.

"Berolig dig," sagde hun. Og hun var blevet kold som is. "Jeg skal gøre det."

Men nu blev Gösta Berling helt ude af sig selv.

"Grevinden må ikke! Nej, De må ikke! De er jo kun et barn, et svagt, uskyldigt barn, og De skulle kysse min hånd. De har så ren og skøn en sjæl. Jeg skal aldrig mere komme Dem nær, å, aldrig mere. Jeg bringer død og fordærvelse over alt, hvad der er godt og uskyldigt. De skal ikke røre ved mig. Jeg gyser tilbage for Dem som ild for vand. De må ikke!"

Han holdt hænderne på ryggen.

"Det gør mig ikke noget, hr. Berling. Nu gør det mig ikke noget mere. Jeg beder Dem om forladelse. Jeg beder Dem, lad mig kysse Deres hånd!"

Gösta blev ved at holde hænderne på ryggen. Han lod blikket glide hen over salen og nærmede sig døren.

"Hvis du ikke modtager den oprejsning, min hustru tilbyder dig, må jeg slås med dig, Gösta Berling, og må desuden pålægge hende en anden, hårdere straf."

Grevinden trak på skuldrene. "Han er jo rent forstyrret af fejhed," hviskede hun. "Lad det ske! Det har ingen ting at sige, at jeg bliver ydmyget. Det er jo det, De har villet hele tiden."

"Har jeg villet det? Tror De, jeg har villet det? Nu, når jeg ikke mere har hænder, som De kan kysse, vil De vel forstå, at jeg ikke har villet det," udbrød han.

Han løb hen til kaminen og stak sine hænder ind i den. Flammen slog op om dem, huden skrumpede ind, neglene knitrede. Men i samme øjeblik tog Beerencreutz ham i nakken og slængte ham voldsomt hen ad gulvet. Han tumlede over mod en stol og blev siddende der. Han sad næsten og skammede sig over sin opførsel. Ville hun tro, at han kun havde gjort det af praleri? At bære sig sådan ad i en stue fuld af mennesker måtte jo tage sig ud som dumt praleri. Der havde ikke været gnist af fare.

Inden han havde rejst sig fra stolen, lå grevinden på knæ ved siden af ham. Hun greb de røde, sværtede hænder og betragtede dem.

"Jeg vil kysse dem, kysse dem," udbrød hun, "så snart de ikke er for ømme og syge!" Og tårerne styrtede hende ud af øjnene, mens hun så vablerne hæve sig under den afsvedne hud.

Således blev han for hende som en åbenbaring af en ukendt herlighed. At der dog endnu kunne ske sådanne ting på jorden, at noget sådant kunne gøres for hendes skyld! Hvad var han dog ikke for en mand, i stand til alt, vældig i godt som i ondt, stordådens mand, de stærke ords, de glimrende bedrifters mand! En helt, en helt! Skabt af andet stof end andre. Slave af et lune, af øjeblikkets lyst, vild og forfærdelig, men i besiddelse af en vældig kraft, ikke bange for noget i verden.

Hun havde følt sig så trykket hele aftenen, ikke set andet end sorg og grusomhed og fejhed. Nu var al ting glemt. Den unge grevinde var atter glad over at være menneske. Skumringsgudinden var besejret. Den unge grevinde så lys og farver oplyse verden.

Da grevinden kort efter fik at vide, at majorinden var befriet, gjorde hun middagsselskab for kavalererne. Dermed begyndte hendes og Gösta Berlings lange venskab.

11. Spøgelseshistorier

I børn af sene tider! Jeg har intet nyt at fortælle jer, kun det, som er gammelt og næsten glemt. Eventyr har jeg, fra barnekammeret, hvor de små sad på lave skamler omkring den hvidhårede eventyrfortællerske, fra brændebålet i hytten, hvor karle og husmænd sad og pratede, mens dampen røg af deres våde klæder, og de trak knive ud af læderskeden ved halsen for at smøre smør på tykt, blødt brød; eller fra salen, hvor gamle herrer sad i vuggende gyngestole og talte, oplivede af den dampende toddy, om gamle tider.

Stod så et barn, der havde lyttet til eventyrfortællersken, til daglejerne, til de gamle herrer, ved vinduet om vinteraftnerne, da var det ikke skyer, det så i horisonten, men skyerne var kavalerer, der jog over synskredsen i leddeløse karrioler, stjernerne var vokslysene, som tændtes i den gamle grevegård på Borgs odde, og spinderokken, som snurrede i stuen ved siden af, trådtes af gamle Ulrika Dillner. For barnets hoved var fuldt af de gamle tiders mennesker; for dem levede og sværmede det.

Men blev et sådant barn, hvis hele sjæl var mættet med eventyr, sendt over det mørke loft ind på pulterkammeret efter linnedklude eller tvebakker, da fo'r de små fødder afsted, da gik det i flyvende fart ned ad trappen, gennem forstuen og ud i køkkenet. For deroppe i mørket var barnet kommet i tanke om alle de gamle historier, det havde hørt om den onde

brugspatron på Fors, om ham, som havde forskrevet sig til Fanden.

Den onde Sintrams støv hviler for længst på Svartsjö kirkegård, men ingen tror, at hans sjæl hviler i Gud, som der står på gravstenen.

Mens han levede, var han en af dem, til hvis hjem der på lange, regnfulde søndageftermiddage plejede at komme kørende en tung karosse, forspændt med sorte heste. En elegant, sortklædt herre står ud af vognen og hjælper husets herre til med kort og terninger at fordrive de sendrægtige timer, der i deres ensformighed har bragt ham til fortvivlelse. Spillepartiet fortsættes til efter midnat, og når den fremmede i morgendæmringen rejser bort, efterlader han altid en eller anden uheldvarslende afskedsgave.

Ja, så længe Sintram var her på jorden, var han en af dem, hvis komme bebudes af ånderne. Der går varsler forud for dem; deres vogn ruller ind på gården, deres pisk knalder, deres stemme høres på trappen, husdøren slås op og i. Hunde og mennesker vågner ved larmen, så stærk er den, men der er ingen, der kommer, det er bare forvarsler.

Hu, disse forfærdelige mennesker, som hjemsøges af onde ånder! Hvad kunne det nu være for en stor hund, som viste sig på Fors i Sintrams tid? Den havde forfærdelige, gnistrende øjne og en lang ildrød tunge, som hang langt ud af den gispende flab. En dag, netop mens karlene var inde i køkkenet at spise til middag, havde den kradset på køkkendøren, og alle pigerne havde skreget af forfærdelse, men den største og stærkeste af karlene havde taget en flammende brand fra skorstenen, revet døren op og slynget branden i gabet på hunden. Da var den

flygtet med et forfærdeligt vræl, ild og røg havde stået ud af munden på den, gnister hvirvlede om den, og dens fodspor på vejen skinnede som ild.

Og var det ikke skrækkeligt, dette, når brugspatronen var ude at rejse: han kørte hjemmefra med heste, men når han kom tilbage sent om natten, havde han altid sorte tyre for vognen. Folk, som boede ved landevejen, kunne se de store sorte horn aftegne sig mod nattehimlen, når han kørte forbi; de hørte dyrene brøle og forfærdedes over den stribe af gnister, som vognhjul og klove slog af det tørre grus.

Ja, de små fødder måtte nok skynde sig for at komme over det store, mørke loft. Tænk, om noget forfærdeligt, om han, hvis navn man ikke kan nævne, var kommet frem af en mørk krog deroppe! Hvem kunne være sikker? Det var ikke blot de onde, han viste sig for. Havde ikke Ulrika Dillner set ham! Både hun og Anna Stjärnhök kunne fortælle om, hvordan de havde set ham.

Venner, menneskebørn! I som danser og ler! Jeg beder jer så bønligt, dans varligt, le stille, for det kan afstedkomme så megen ulykke, når jeres tyndsålede silkesko træder på menneskehjerter i stedet for på brædder, og jeres sølvklare latter kan jage en sjæl til fortvivlelse.

Det var sikkert, fordi de unges fødder havde trådt for hårdt på gamle Ulrikas hjerte, og de unges latter havde lydt for overmodigt i hendes øre, at der pludselig kom over hende en uimodståelig længsel efter en gift kones navn og værdighed. Hun sagde endelig Ja til den onde Sintrams langvarige frieri, fulgte ham til Fors som hans hustru og var således skilt fra de

gamle venner på Berga, de gamle, kære sysler og den gamle bekymring for det daglige brød.

Det gik i en fart med det giftermål. Sintram friede ved juletid, og i februar stod brylluppet. Anna Stjärnhök boede nu i kaptajn Ugglas hjem. Hun var en god erstatning for gamle Ulrika, så denne kunne uden samvittighedsnag drage ud og erobre sig fruetitlen.

Uden samvittighedsnag, men ikke uden anger. Det var ikke et godt sted, hun flyttede til; de store, tomme værelser var fyldte med skræmmebilleder. Så snart det blev mørkt, begyndte hun at gyse og blive bange. Hun var nærved at forgå af hjemve.

De lange søndageftermiddage var værre end alt andet. Der blev aldrig ende på dem, så lidt som på de nagende tanker, der slæbte sig gennem hendes hjerne.

Så skete det en dag, da Sintram ikke var kommet hjem fra kirke til middag, at hun gik ind i salen og satte sig til klaveret. Det var hendes sidste trøst. Klaveret, med en fløjtespiller og en hyrdinde malet på det hvide låg, var hendes eget, arvet efter hendes forældre. For det kunne hun klage sin nød, det forstod hende.

Men ved I, hvad hun spiller? Kun en *polska* – og hun som er så uendelig bedrøvet.

Ak, hun kan ikke andet end den. Inden hendes fingre krummedes stive om sleven og forskærerkniven, havde hun lært den ene *polska*. Den sidder endnu i fingrene på hende, men hun kan ikke et eneste stykke foruden den, ingen sørgemarch, ingen lidenskabelig sonate, ikke engang en vemodig folkevise, kun en *polska*.

Den spiller hun, hver gang hun har noget at betro det gamle klaver. Hun spiller den både når hun trænger til at le og til at græde. Da hun fejrede sit bryllup, spillede hun den, og da hun for første gang kom til sit eget hjem, og ligeså nu.

De gamle strenge forstår hende nok; hun er ulykkelig, ulykkelig.

En vejfarende, som drager forbi og hører tonerne af *polskan*, kunne tro, at den onde brugspatron holdt bal for venner og naboer, så muntert lyder den. Det er en rask og munter melodi. Med den har hun i gamle dage spillet sorgløsheden ind og sulten ud på Berga; når den lød, måtte alle op til dans. Den sprængte gigtens bånd om ledemodene og lokkede firsårige kavalerer ud på gulvet. Hele verden kunne få lyst til at danse efter den *polska*, så muntert lyder den – men gamle Ulrika græder.

Hun har uvillige tjenestefolk om sig og arrige dyr. Hun længes efter at se et venligt ansigt og en smilende mund. Det er denne fortvivlede længsel, den muntre *polska* skal tolke.

Folk har så ondt ved at huske, at hun er fru Sintram. Alle kalder hende jomfru Dillner. Se, det er meningen, at *polskan* skal tolke hendes anger over den forfængelighed, som lokkede hende til at jage efter fruetitlen.

Gamle Ulrika spiller, som om hun vil sprænge strengene. Der er så meget at overdøve: Veråb af forarmede bønder, forbandelser af udpinte arbejdere, hånlatter af trodsige tjenestefolk og først og sidst skammen, skammen over at være en ond mands hustru.

Til disse toner har Gösta Berling ført dansen op med den unge grevinde Dohna. Marianne Sinclaire og hendes mange

beundrere har danset efter dem, og majorinden på Ekeby har bevæget sig i takt med dem, da den smukke Altringer endnu levede. Hun ser dem hvirvle forbi, par efter par, forenede i ungdom og skønhed. Der gik en strøm af munterhed fra dem til hende, fra hende til dem. Det var hendes *polska*, som fik deres kinder til at gløde, deres øjne til at stråle. Hun er skilt fra alt det nu. Lad *polskan* klinge – der er så mange minder at overdøve!

Hun spiller for at døve sin angst. Hendes hjerte er nær ved at briste af rædsel, når hun ser den sorte hund, når hun hører tjenestefolkene hviske om de sorte tyre. Hun spiller *polskan* om og om igen for at døve sin angst.

Da mærker hun, at hendes mand er kommet hjem. Hun hører, at han kommer ind i værelset og sætter sig i gyngestolen. Hun kender så godt den lyd, når gængerne knirker mod gulvet, at hun ikke engang ser sig om.

Alt imens hun spiller, bliver gyngningen ved; nu høres ikke mere tonerne, kun gyngningen.

Stakkels gamle Ulrika, udpint, ensom, hjælpeløs, vildfarende i fjendeland, uden en ven at klage sig for, uden anden trøster end et skrattende klaver, som svarer hende med en *polska*. Det er som en skoggerlatter ved en begravelse, en drikkesang i en kirke.

Men mens gyngestolen bliver ved at gynge, hører hun pludselig, at klaveret spotter hendes klage, og hun standser midt i en takt. Hun rejser sig og ser hen til gyngestolen.

Men i næste øjeblik ligger hun besvimet på gulvet. Det var ikke hendes mand, der sad i gyngestolen, men en anden – han, hvis navn børn ikke tør nævne, han, der ville have skræmt livet af dem, hvis de mødte ham på det ensomme loft.

Mon den, hvis sjæl er blevet fyldt med eventyr, nogensinde kan frigøre sig for deres magt? Nattevinden tuder derude, et gummitræ og en nerium pisker altanens rækværk med deres stive blade, himlen hvælver sig mørk over de langstrakte bjerge, og jeg, som sidder alene ved nattetide og skriver med lampen tændt og gardinerne oprullede, jeg som nu er gammel og burde være klog, jeg føler den samme gysen krybe ned ad rygraden, som da jeg hørte denne historie første gang, og jeg må hvert øjeblik løfte øjnene fra arbejdet for at se efter, om nogen har gemt sig derhenne i krogen; jeg må ud på altanen for at se, om ikke et sort hoved kigger op over rækværket. Den forlader mig aldrig, denne skræk, som vækkes af de gamle historier, når natten er mørk og ensomheden dyb, og den bliver mig til sidst så overmægtig, at jeg må krybe ned i min seng og trække tæppet over hovedet.

Det var min barndoms store hemmelige forundring, at Ulrika Dillner overlevede den eftermiddag. Jeg havde ikke gjort det.

En lykke var det, at Anna Stjärnhök straks efter kom kørende til Fors, at hun fandt hende på gulvet i salen og fik hende bragt til live igen. Med mig var det ikke gået så godt. Jeg havde for længst været død.

Jeg vil ønske jer, kære venner, at I må slippe for at se gamle øjnes tårer. At I ikke må stå hjælpeløse, når et gråt hoved hælder sig til jeres bryst for at få støtte, eller gamle hænder folder sig om jeres i tavs bøn. Gid I må slippe for at se de gamle nedsænkede i sorg, som I ikke kan husvale.

Hvad er de unges klager? De har styrke, de har håb. Men hvilken elendighed er det ikke, når de gamle græder, når de, som har været jeres unge dages støtte, synker hen i magtesløs klage.

Der sad Anna Stjärnhök og hørte på gamle Ulrika, og hun så ingen udvej for hende. Den gamle græd og rystede. Hendes øjne var vilde, hun talte undertiden så forvirret, som om hun ikke mere vidste, hvor hun var. De tusinde rynker, der gennemfurede hendes ansigt, var dobbelt så dybe som sædvanlig, hængekrøllerne, der hang ned over hendes øjne, faldt ud ved tårerne, og hele den lange magre skikkelse rystedes af hulken.

Endelig måtte Anna gøre en ende på jammeren. Hun havde taget sin beslutning; hun ville tage hende med tilbage til Berga. Vel var hun Sintrams hustru, men på Fors kunne hun ikke blive. Hun ville jo gå fra forstanden, hvis hun blev hos den onde mand. Anna besluttede at tage gamle Ulrika med sig.

Ak, hvor den gamle blev glad og forskrækket over denne beslutning! Men hun turde bestemt ikke tage bort fra sin mand og sit hus. Han var i stand til at sende den store sorte hund efter hende.

Men Anna Stjärnhök overvandt hendes modstand, dels med spøg, dels med trusler, og inden en halv time var gået, havde hun hende hos sig i slæden. Anna kørte selv, og det var gamle Disa, hun kørte med. Føret var slemt, for man var langt henne i marts, men det gjorde gamle Ulrika godt atter at sidde i den velkendte slæde, med den gamle hest foran, som i så mange år havde været en tro tjener på Berga – mindst lige så længe som hun.

Da hun nu havde et godt humør og et frejdigt sind, denne gamle arbejdstræl, holdt hun op at græde, da hun kom forbi Arvidstorp; ved Högberg lo hun allerede, og da de kørte forbi Munkeby, var hun ved at fortælle om, hvordan det gik til i hendes unge dage, dengang hun var hos grevinden på Svaneholm.

De kørte nu ind i de ensomme, folketomme strækninger norden for Munkeby på en bakket og stenet vej. Vejen slæbte sig op ad alle de bakker, den kunne komme til, krøb op ad dem i langsomme bugter, styrtede hovedkulds ned ad dem igen og skyndte sig så over den jævne dalbund i så lige linje som muligt for straks igen at finde en ny skrænt at klatre op ad.

De var netop ved at køre ned ad Västratorpsbakken, da gamle Ulrika pludselig blev tavs og greb Anna hårdt i armen. Hun stirrede på en stor sort hund ved vejkanten.

"Se!" sagde hun.

Hunden fo'r afsted ind i skoven. Anna fik ikke set den rigtigt.

"Kør," sagde gamle Ulrika, "kør, så hurtigt du kan! Nu får Sintram bud om, at jeg er her."

Anna prøvede på at le ad hendes angst, men hun blev ved.

"Vi får snart hans bjælder at høre, skal du se. Vi får dem at høre, inden vi kommer op på næste bakke."

Og mens gamle Disa pustede et øjeblik på toppen af Elofsbakken, hørtes der bjældeklang nedenfor den.

Nu blev gamle Ulrika helt ude af sig selv af angst. Hun rystede, hulkede og jamrede sig ganske som nylig i salen på Fors. Anna ville skynde på Disa, men den vendte blot hovedet og sendte hende et højst forbavset blik. Troede hun, Disa ikke vidste, når det var tid at løbe, og når det var tid at gå? Ville hun

lære den at trække en slæde, den, som i mere end tyve år havde kendt hver en sten, hver en bro, hvert et led og hver en bakke på disse kanter?

Imidlertid kom bjældeklangen stadig nærmere.

"Det er ham, det er ham, jeg kender hans bjælder," jamrer gamle Ulrika.

Lyden kommer stadig nærmere. Af og til er den så unaturligt stærk, at Anna vender sig om for at se, om Sintrams hest har sit hoved ind på hendes slæde, snart dør den hen. De hører den snart til højre, snart til venstre for vejen, men ser ingen. Det er, som det blot var bjældeklangen, der forfulgte dem.

Som om natten, når man kører hjem fra et gæstebud, sådan er det nu: bjælderne klinger i melodier, synger, taler, svarer. Skoven genlyder af dem. Anna længes næsten efter, at de forfølgende omsider skal komme så nær, at hun kan se Sintram selv og hans røde hest. Hun bliver uhyggelig til mode under denne forfærdelige bjældeklang. Hun er ikke bange, har aldrig været det, men disse bjælder piner og plager hende.

"De bjælder piner mig," siger hun. Og straks fanger bjælderne ordet. "Pine mig," ringer de, "pine mig, pine, pine, pine mig," synger de på alle mulige melodier.

Det var ikke længe siden, hun var kørt denne samme vej, forfulgt af ulve. Hun havde i mørket set hvide tænder skinne i åbne gab, hun havde tænkt, at hun ville blive sønderslidt af skovens vilde dyr, men da havde hun ikke været bange. En herligere nat havde hun aldrig oplevet. Skøn og kraftig havde hesten været, som trak hende, skøn og kraftig var manden, som delte eventyrets glæde med hende.

Å, denne gamle hest, denne gamle skælvende rejsefælle! Hun føler sig så magtesløs, at hun gerne kunne græde. Hun kan ikke slippe bort fra denne forfærdelige, ophidsende bjældeklang.

Hun holder stille og står af slæden. Dette må have en ende. Hvorfor skal hun flygte, som om hun var bange for den onde, foragtelige usling?

Endelig ser hun et hestehoved komme frem af den tiltagende skumring og efter hovedet en hel hest, en slæde – og i den sidder Sintram selv. Hun lægger imidlertid mærke til, at det ikke er, som om de var kommet ad landevejen, denne hest, denne slæde og denne mand, men snarere, som om de var blevet til der for hendes øjne, og var trådt frem af mørket, efterhånden som de var blevet færdige.

Anna kaster tømmerne til Ulrika og går Sintram i møde. Han holder hesten an.

"Se, se," siger han, "hvilket heldigt træf! Kære frøken Stjärnhök, lad mig flytte min rejsefælle over i Deres slæde. Han skal til Berga i aften, og jeg har travlt med at komme hjem."

"Hvor er den rejsefælle?"

Sintram knapper fodposen op og viser Anna en mand, som ligger sovende på bunden af slæden. "Han er lidt fuld," siger han, "men hvad gør det? Han sover nok. Det er for resten en god bekendt, frøken Stjärnhök, det er Gösta Berling."

Anna gyser.

"For jeg skal sige os," vedbliver Sintram, "at den som forlader sin elskede, sælger ham til Djævelen. Sådan var det, jeg kom i hans klør. Man tror naturligvis, at man bærer sig så rigtigt ad; at forsage, det er af det gode, og elske, det er af det onde."

"Hvad mener brugspatronen? Hvad taler De om?" spørger Anna rystet.

"Jeg mener, at frøken Anna skulle ikke have ladet Gösta Berling rejse fra sig."

"Det var Guds vilje."

"Javist, sådan er det; forsagelsen er af det gode, og kærligheden er af det onde. Den gode Gud holder ikke af at se menneskene lykkelige. Han sender ulve efter dem; men sæt nu, det ikke var Gud, som gjorde det, frøken Anna? Kunne det ikke lige så godt have været mig, som hentede mine små grå lam fra Dovrefjeld og sendte dem efter den unge mand og den unge pige? Hvad om det var mig, der sendte ulvene, fordi jeg ikke ville miste en af dem, der hørte mig til? Hvad om det ikke var Gud, der gjorde det?"

"Brugspatronen skal ikke lokke mig til at tvivle på den ting," siger Anna med svag stemme, "for da er jeg fortabt."

"Se nu her," siger Sintram og bøjer sig ned over den sovende Gösta Berling, "se på hans lille finger! Det sår her læges aldrig. Der tog vi blod, da han skrev kontrakten under. Han hører mig til. Der er en stor kraft i blod. Han er min; det er kun kærligheden, der kan løse ham, men hvis jeg får lov at beholde ham, skal han nok blive god."

Anna Stjärnhök kæmper og kæmper for at blive fri for den fortryllelse, der har grebet hende. Dette er jo vanvid, det rene vanvid. Ingen kan forskrive sin sjæl til den Onde. Men hun har ikke magt over sine egne tanker, skumringen ligger tungt over hende, skoven står så mørk og tavs. Hun kan ikke frigøre sig for øjeblikkets uhyggelige rædsel.

"Mener frøken Anna måske," vedbliver brugspatronen, "at der ikke er meget tilbage at fordærve hos ham? Tro ikke det! Har han pint bønder, har han sveget fattige venner, har han spillet falsk? Har han, frøken Anna, har han været en gift kones elsker?"

"Jeg tror, brugspatronen er den Onde selv!"

"Lad os bytte, frøken Anna. Tag hun Gösta Berling, og gift sig med ham. Behold ham og giv dem på Berga pengene. Jeg afstår ham til hende, og hun ved jo, han er min. Tænk at det ikke var Gud, der sendte ulvene den nat, og lad os bytte."

"Hvad vil patronen have til gengæld?"

Sintram grinede.

"Hvad jeg vil have? Å, jeg er fornøjet med lidt. Jeg vil bare have det gamle fruentimmer der henne i hendes slæde, frøken Anna."

"Satan, Frister," råber Anna, "vig fra mig! Skal jeg svigte en gammel ven, der stoler på mig! Skal jeg give hende i din vold, for at du kan pine forstanden ud af hende!"

"Se, se, vær rolig, frøken Anna! Tænk over sagen! Her en ung smuk mand, og der er en gammel udslidt kælling. En af dem må jeg have. Hvem af dem vil hun lade mig få?"

Anna lo; en fortvivlet latter. "Skal brugspatronen og jeg stå her og bytte sjæle, som man bytter heste på Broby marked?"

"Akkurat, ja! – Men, om frøken Anna så vil, kan vi også tage det på en anden måde. Vi kan tænke på den stjärnhökske ære."

Så begynder han med høj stemme at kalde på sin kone, som sidder foran i Annas slæde, og til den unge piges usigelige skræk lystrer denne straks, står ud af slæden og kommer skælvende og gysende hen til dem.

"Se, se, en lydig hustru!" siger Sintram. "Frøken Anna kan ikke gøre for, at hun kommer, når hendes mand kalder. Nu løfter jeg Gösta ud af min slæde og lader ham blive her. Jeg forlader ham for *bestandig*, frøken Anna. Hvem der vil, kan så tage ham."

Han bøjer sig ned for at løfte Gösta op, men da bøjer Anna sig helt ned til hans ansigt, gennemborer ham med sit blik og hvæser som et tirret dyr:

"I Guds navn, kør til dit hjem! Ved du ikke, hvem der sidder i gyngestolen i salen og venter på dig? Tør du lade ham vente?"

Det er for Anna næsten højdepunktet af dagens rædsler at se, hvorledes disse ord virker på den onde mand. Han rykker i tømmerne, vender slæden og kører hjemefter, idet han driver hesten i galop med piskeslag og vilde råb. Ned ad den skrækkelige skrænt går den livsfarlige fart, mens en lang strime af gnister spruder frem under meder og hestehove i den tynde martssne.

Anna Stjärnhök og Ulrika Dillner står alene tilbage på vejen, men de taler ikke et eneste ord. Ulrika gyser for Annas vilde blikke, og Anna har intet at sige til den gamle stakkel, for hvis skyld hun har ofret den elskede.

Hun kunne have grædt, raset, væltet sig på vejen og strøet sne og sand på sit hoved. Før havde hun følt forsagelsens liflighed, nu følte hun dens bitterhed. Hvad var det at ofre sin kærlighed mod det at ofre sin elskede?

De kørte ind på Berga, stadig tavse, men da de var der, og døren til stuen gik op, da besvimede Anna Stjärnhök for første og eneste gang i sit liv. Derinde sad Sintram og Gösta Berling

og passiarede i ro og mag. Toddybakken stod allerede foran dem; de havde vel været der mindst en time.

Anna Stjärnhök besvimede, men gamle Ulrika stod rolig. Hun havde nok mærket, at det hang ikke rigtigt sammen med ham, der forfulgte dem på landevejen.

Siden fik kaptajnen og hans frue det ordnet således med brugspatronen, at gamle Ulrika blev på Berga.

Han ville sandelig ikke gøre hende forrykt, sagde han.

I børn af sene tider! Jeg forlanger jo ikke, at nogen skal tro på disse gamle historier. De kan jo ikke være andet end løgn og opspind. Men angeren, som vugger frem og tilbage over hjertet, til det jamrer sig som gulvbrædderne i Sintrams sal under gængerne, og tvivlen, som ringer for ørerne, som bjælderne ringede for Anna Stjärnhök i den ensomme skov, når bliver de til løgn og opspind?

O, at de kunne blive det!

12. Ebba Dohnas historie

Den smukke odde på Löfvens østlige bred, som bugterne omslutter med blide bølger, den stolte odde, hvor herregården Borg ligger, den må du vogte dig for at betræde.

Aldrig så man Löfven skønnere end fra dens top. Ingen ved, hvor skøn mine drømmes sø er, førend han fra Borgs odde har set morgentågerne glide bort fra dens glatte flade, inden han fra vinduet i det lille blå kabinet, hvor der bor så mange minder, har set den afspejle en blegrød solnedgang.

Men jeg siger dog: Gå ikke derhen!

For måske bliver du grebet af ønsket om at dvæle i det gamle herresædes sorgfyldte sale, måske gør du dig til ejer af denne skønne plet, og hvis du er ung, rig og lykkelig, opslår du måske dit hjem der med en ung hustru.

Nej, det er bedre ikke at se den smukke odde; for på Borg kan ingen lykke bo. Det må du vide: hvor rig, hvor lykkelig end du mon være, som flytter derind, så vil disse gamle tårevædede gulve snart vædes også af dine tårer, og disse vægge, som kan give så mange klagelyde fra sig, vil også gemme dine suk.

Der hviler en ublid skæbne over denne skønne gård. Det er, som om ulykken lå begravet der, men ikke kunne finde ro i sin grav: bestandig står den op igen for at skræmme de levende. Hvis jeg var herre på Borg, da ville jeg gennemrode jorden, både granskovens stengrund og kældergulvet i stuehuset og muldjorden ude på markerne, lige til jeg fandt det ormædte lig af den heks, og så ville jeg give hende en grav i indviet jord på

Svartsjö kirkegård. Og ved begravelsen ville jeg ikke spare på betaling til klokkeren, men kirkeklokkerne skulle ringe længe og stærkt over hende, og jeg ville sende rige gaver til præst og degn, for at de med dobbelt kraft skulle indvie hende til den evige hvile med tale og sang.

Hjalp dette ikke, da ville jeg en stormfuld nat sætte ild på de gamle trævægge og lade flammerne hærge alt, så at mennesker ikke mere skulle lokkes til at bo i ulykkens hjem. Så skulle ingen mere betræde dette fordømte sted; kun de sorte alliker i kirketårnet skulle få lov at grundlægge en nybygd i den vældige skorstensmur, som sodet og uhyggelig hævede sig over den sorte brandtomt.

Dog ville jeg sikkert blive underlig beklemt, når jeg så flammerne slå sammen over taget, når tykke røgskyer, røde af ildskæret og fulde af gnister, væltede frem fra den gamle grevegård. I ildens knitren og hvæsen ville jeg tro at høre hjemløse minders klage, på flammernes blå spidser ville jeg tro at se husets forjagede ånder svæve. Jeg ville tænke på, hvor sorgen forskønner, hvor ulykken kaster glans, og græde, som om et tempel for gamle guder var dømt til undergang.

Dog, stille, du ravn, som skriger om ulykker. Vent, til natten er kommet, hvis du vil tude om kap med skovens ugle. Endnu ligger Borg og stråler i solen højt oppe på odden, beskyttet af sin park af vældige graner, og de snedækte marker nedenfor glitrer i martsdagens stikkende solskin; endnu høres indenfor dens vægge den glade grevinde Elisabets muntre latter.

Om søndagen går hun i Svartsjö kirke, som ligger nær ved Borg, og beder derefter et helt lille middagsselskab med hjem. Lagmandens fra Munkerud plejer at komme og kaptajnens fra

Berga og kapellanen og den onde Sintram. Og er Gösta Berling kommet gående til Svartsjö over isen, så indbyder hun også ham. Hvorfor skulle hun ikke indbyde Gösta Berling?

Hun ved jo ikke, at sladderen begynder at hviske om, at Gösta så ofte kommer over til den østlige bred for at træffe grevinden. Måske han også kommer for at drikke og spille med Sintram, men det taler man ikke så meget om; alle ved, at hans legeme er af jern, men med hans hjerte er det en anden sag. Der er ingen, der tror, at han kan se et par strålende øjne og lyst hår, som kruser sig om en hvid pande, uden at blive forelsket.

Den unge grevinde er god imod ham. Der er ikke noget mærkeligt i det, hun er god imod alle. Hun tager pjaltede tiggerbørn på skødet, og når hun på landevejen kører forbi en gammel stakkel, lader hun kusken holde og tager den fattige fodgænger op i sin slæde.

Gösta sidder gerne i det lille blå kabinet, hvor man har den dejlige udsigt imod nord over søen, og læser digte for hende. Det kan der da ikke være noget ondt i. Han glemmer ikke, at hun er grevinde og han en hjemløs eventyrer, og det er godt for ham at omgås med en, som står høj og hellig for ham. Han kunne lige så gerne tænke på at forelske sig i dronningen af Saba, hvis billede pryder pulpituren i Svartsjö kirke, som i hende.

Han ønsker blot at få lov til at tjene hende, som en page tjener sin høje herskerinde, at få lov at spænde hendes skøjter på, holde garn for hende og styre hendes kælke. Der kan ikke være tale om kærlighed imellem de to; men han er netop mand for at føle sig lykkelig i et romantisk, uskyldigt sværmeri.

Den unge greve er stille og rolig, og Gösta er sprudlende munter. Han er netop det selskab, som den unge grevinde ønsker sig. Ingen, som ser hende, tror, at hun går og bærer på forbuden kærlighed. På dans og munterhed tænker hun. Hun så helst, at jorden var helt glat, uden stene, klipper og søer, så man kunne danse over det hele. I smalle, tyndsålede silkesko ville hun danse fra vuggen til graven.

Men rygtet er ikke skånsomt mod de unge kvinder.

Når disse gæster kommer til Borg og spiser til middag, plejer herrerne efter bordet at gå ind i grevens værelse for at sove og ryge, og de gamle damer plejer at synke ned i lænestolene i salen og læne deres ærværdige hoveder mod den høje stoleryg, men grevinden og Anna Stjärnhök går ind i det blå kabinet og udveksler fortrolige meddelelser i det uendelige.

Her sidder de også søndagen efter, at Anna Stjärnhök hentede Ulrika Dillner tilbage til Berga.

Ingen på jorden er ulykkeligere end den unge pige. Al hendes munterhed er borte, og det er forbi med den glade trods, som hun satte imod alt og alle, der kom hende for nær.

Alt hvad der var hændt hende på hjemvejen, er for hendes bevidsthed sunket ned i det halvmørke, det blev tryllet frem fra; hun har ikke et eneste klart indtryk tilbage.

Jo, ét, som forgifter hendes sjæl.

"*Hvis* det nu ikke var Gud, som gjorde det," hvisker hun atter og atter til sig selv, "*hvis* det nu ikke var Gud, som sendte ulvene!"

Hun begærer tegn, hun begærer undere. Hun spejder på himmel og jord. Men hun ser ingen finger udrakt af skyerne for at vise hende vej. Ingen skystøtte eller ildstøtte går foran hende.

Som hun nu sidder lige over for grevinden i det lille blå kabinet, falder hendes blik på en lille buket blå anemoner, som grevinden har i hånden. Som et lyn slår det ned i hende, at hun ved, hvor de anemoner er groet, at hun ved, hvem der har plukket dem.

Hun behøver ikke at spørge. Hvor i hele egnen vokser der blå anemoner allerede i begyndelsen af april uden i birkelunden på strandbakken ved Ekeby?

Hun sidder og stirrer på de små, blå stjerner, disse lykkelige, som alle mennesker elsker, disse små profeter, som, skønne i sig selv, tillige omstråles af glansen af alt det skønne, de bebuder, af alt det skønne, der skal komme. Og mens hun sidder og ser på dem, samler der sig i hendes sjæl en vrede, dump som tordenen, lammende som lynet.

"Med hvad ret," tænker hun, "bærer grevinde Dohna denne buket blå anemoner, som er plukket på strandbakken ved Ekeby?"

De var fristere allesammen: Sintram, grevinden, alle mennesker ville lokke Gösta Berling til det, som var ondt, men hun ville forsvare ham, forsvare ham mod alle. Om det så skulle koste hendes hjerteblod, ville hun gøre det.

Hun føler, at hun må se de blomster blive revet ud af grevindens hånd og kastet på jorden, trampet på, knuste, inden hun går ud af det lille blå kabinet.

Det føler hun, og hun begynder en kamp mod de små blå stjerner. Ude i salen støtter de gamle fruer deres ærværdige hoveder mod stoleryggen og aner ingen ting, herrerne damper i ro og mag på deres piber inde i grevens værelse, alt er fred, kun i det lille blå kabinet raser en fortvivlet kamp.

Ak, hvor *de* gør ret, som holder deres hænder fra sværdet, de som forstår at tie og bie, at lægge deres hjerter til ro og lade Gud råde! Altid farer det urolige hjerte vild. Altid gør ondt det onde værre.

Men Anna Stjärnhök tror, at hun nu endelig har set en finger i skyen.

"Anna," siger grevinden, "fortæl en historie."

"Om hvad?"

"Å," siger grevinden og kærtegner buketten med sin hvide hånd. "Kan du ikke noget om kærlighed, noget om at elske?"

"Nej, jeg ved ingenting om kærlighed."

"Hvor du snakker! Er der ikke et sted, der hedder Ekeby, og er der ikke fuldt af kavalerer?"

"Jo," siger Anna, "der er et sted, som hedder Ekeby, og der er der mænd, som udsuger landets marv, som gør os uskikkede til alvorligt arbejde, som forfører vor opvoksende ungdom og leder vore bedste hoveder på afveje. Vil du høre om dem? Vil du høre kærlighedshistorier om dem?"

"Det vil jeg. Jeg kan godt lide kavalererne."

Da taler Anna Stjärnhök, taler i korte strofer som en gammel salmebog, for hun er nærved at kvæles af stormende følelser. Hemmelig lidenskab bæver under hvert ord, og grevinden må lytte til hende på engang angst og interesseret.

"Hvad er en kavalers kærlighed, hvad er en kavalers troskab? En kæreste i dag, en i morgen, en i øster, en i vester. Intet er ham for højt, intet for lavt: den ene dag en grevinde, den næste en tiggertøs. Intet i verden er så rummeligt som hans hjerte. Men ve den stakkel, der elsker en kavaler! Hun må lede efter ham, når han ligger fuld ved vejkanten. Hun må se til i tavshed,

når han bortspiller hendes børns hjem. Hun må tåle, at han sværmer omkring fremmede kvinder. Ak, Elisabet, beder en kavaler en hæderlig kvinde om en dans, burde hun nægte ham den, giver han hende en buket blomster, burde hun kaste den til jorden og træde den under fødder, elsker hun ham, burde hun hellere dø end gifte sig med ham. – Der var blandt kavalererne en, der havde været præst. Han havde mistet sit embede for drik. Han var fuld i kirken. Han drak altervinen. Har du hørt om ham?"

"Nej."

"Straks efter at han havde mistet embedet, strejfede han om i landet som en tigger. Han drak som et galt menneske. Han kunne stjæle for at få brændevin."

"Hvad hedder han?"

"Han er ikke mere på Ekeby. – – Majorinden på Ekeby tog sig af ham, gav ham klæder og overtalte din svigermoder, grevinde Dohna, til at tage ham til huslærer for din mand, den unge grev Henrik."

"En afsat præst!"

"Å, han var en ung kraftig mand og havde gode kundskaber. Der var ikke noget i vejen med ham, når han blot ikke drak. Grevinde Märta var ikke nøjeregnende. Det morede hende at drille provsten og kapellanen. Dog befalede hun, at ingen måtte omtale hans tidligere liv for hendes børn, for da ville hendes søn have tabt respekten for ham, og hendes datter ville ikke have tålt ham; for hun var en helgen.

Så kom han her til Borg. Han blev stående ved døren, han satte sig på en kant af stolen, han tav ved bordet og flygtede ned i parken, når der kom fremmede.

Men derude på de ensomme veje mødte han ofte den unge Ebba Dohna. Hun var ikke af dem, der elskede de larmende fester, som buldrede gennem salene på Borg, efter at grevinden var blevet enke; hun var ikke af dem, der sender trodsige blikke ud i verden. Hun var så blid, så bly. Selv efter at hun havde fyldt sytten år, var hun som et barn, men dejlig var hun med sine brune øjne og den svage, fine rødme på kinderne. Hendes slanke legeme var lidt bøjet. Hendes smalle hånd listede sig ind i éns med et svagt tryk. Hendes lille mund var den tavseste og tillige den alvorligste af alle munde. Og så hendes stemme, hendes lille bløde stemme, som udtalte ordene så langsomt og så smukt, men aldrig klang ungdomsfrisk, ungdomsvarm, men lød dvælende med et mat tonefald, som en træt kunstners slutningsakkord.

Hun var ikke som andre. Hendes fod trådte så let på jorden, som om hun havde været en bange flygtning. Hun holdt sine øjne sænkede for ikke at forstyrres i beskuelsen af de indre syners herlighed. Hendes sjæl havde vendt sig fra jorden, allerede mens hun var barn.

Da hun var lille, plejede hendes farmoder at fortælle hende eventyr; og en aften sad de begge ved kaminen, men eventyrene var de færdige med. *Carsus og Moderus* og *Lunkentus* og *den skønne Melusina* havde levet deres tid; de havde som ildens flammer tumlet sig i glans og herlighed; men nu lå heltene slagne, og de skønne prinsesser var forkullede – indtil det næste bål vakte dem på ny. Men den lilles hånd lå stadig på den gamles knæ, og hun strøg henover silketøjet, dette morsomme tøj, der skreg som en lille fugl. Og denne lille bevægelse var hendes bøn, for hun var af de børn, der aldrig beder med ord.

Da begyndte den gamle ganske stille at fortælle hende om et lille barn i Jødeland, et lille barn, som fødtes til at være en stor konge. Englene havde fyldt jorden med lovsange, da det blev født. Vise mænd fra Østerland kom, vejledte af himlens stjerne, og bragte det guld og røgelse, og gamle mænd og kvinder spåede om dets herlighed. Dette barn voksede op til større skønhed og visdom end alle andre børn. Allerede da det var tolv år, var dets visdom større end ypperstepræsternes og de skriftkloges.

Så fortalte den gamle hende om det skønneste, jorden har set, om dette barns liv, mens det var blandt menneskene, de onde mennesker, der ikke ville erkende det for deres konge.

Hun fortalte hende, hvorledes barnet voksede op til mand, men underne omstrålede ham fremdeles. Alting på jorden tjente og elskede ham undtagen menneskene. Fiskene lod sig fange i hans net, brødet fyldte hans kurve, vandet forvandlede sig til vin, når han ville det.

Men menneskene satte ikke den store konge på tronen, gav ham ikke nogen guldkrone. Han havde ingen bukkende hofmænd om sig. De lod ham gå om iblandt dem som en tigger.

Og den store konge var dog så god imod dem. Han helbredte deres syge, gav de blinde deres syn igen og opvakte de døde.

'Men,' sagde den gamle, 'menneskene ville ikke have den gode konge til deres herre. De sendte krigsmænd imod ham og fangede ham, de smykkede ham spottende med krone og scepter og gav ham en lang kappe på og lod ham vandre til retterstedet med et tungt kors på ryggen. O, mit barn, den gode konge elskede de høje bjerge. Om natten steg han ofte op på dem for at tale med himlens beboere, og om dagen holdt han af

at sidde på bjergskråningen og tale til lyttende mennesker. Men nu førte de ham op på et bjerg for at korsfæste ham. De slog nagler gennem hans hænder og fødder og hængte den gode konge på et kors, som om han havde været en røver og en misdæder.

Og folket spottede ham. Kun hans moder og hans venner græd, fordi han måtte dø, inden han havde nået at blive konge.

O, hvor de døde ting sørgede ved hans død! Solen mistede sit skin, bjergene skjalv, forhænget i templet revnede, og graven åbnede sig for de døde, at de kunne gå ud og vise deres sorg.'

Da lå den lille med hovedet i sin farmoders skød og hulkede, som om hendes hjerte skulle briste.

'Græd ikke, barnlille, den gode konge stod op af sin grav og for op til sin fader i himlen.'

'Farmoder,' hulkede den lille stakkel, 'fik han da aldrig noget rige?'

'Han sidder ved Guds højre hånd i Himlen.'

Men det trøstede hende ikke. Hun græd så fortvivlet og ustandseligt, som et barn kan græde.

'Hvorfor var de så onde imod ham? Hvorfor fik de lov til at være så onde imod ham?'

Den gamle blev næsten bange for denne overvældende sorg.

'Farmoder, farmoder, sig, at du ikke har fortalt rigtigt! Sig, at det ikke endte sådan! Sig, at de ikke var så onde mod den gode konge. Sig, at han fik et rige her på jorden.'

Hun slog sine arme om den gamles hals og bad og græd ustandseligt.

'Barn, barn,' sagde da farmoderen for at trøste hende, 'der er dem, som tror, at han kommer tilbage. Da skal han underlægge

sig jorden og styre den, og da bliver den skønne jord til et dejligt rige. Det skal stå i tusind år. Da skal de onde dyr blive gode: små børn skal lege ved hugormens rede, bjørne og køer skal græsse sammen. Menneskene skal ikke mere gøre hinanden fortræd; spyddene skal smedes om til leer og sværdene til plovjern. Og alt skal være lyst og glæde, for de gode skal arve jorden.'

Da klaredes den lilles ansigt bag tårerne.

'Får den gode konge så en trone, farmoder?'

'En trone af guld.'

'Og tjenere og hofmænd og en guldkrone?'

'Det får han.'

'Kommer han snart, farmoder?'

'Ingen ved, når han kommer.'

'Får jeg lov til at sidde på en skammel ved hans fødder?'

'Det får du.'

'Farmoder, jeg er så glad,' siger den lille.

Aften efter aften, mange vintre igennem, sad disse to ved ilden og talte om den gode konge og hans rige. Den lille drømte om Tusindårsriget både nat og dag; hun blev aldrig træt af at smykke det med al den skønhed, hun kunne forestille sig.

Det er så med mange af de tavse børn, vi ser om os, at de bærer på en hemmelig drøm, som de ikke vover at nævne. Der rører sig underlige tanker under det bløde hår, de milde brune øjne ser underlige ting bag de sænkede øjenlåg. Mere end én skønjomfru har sin brudgom i Himlen; mere end én ønsker at salve den gode konges fødder og tørre dem med sit hovedhår.

Ebba Dohna vovede ikke at nævne det for nogen, men siden hin aften levede hun blot for Herrens genkomst og hans tusindårsrige.

Når om aftenen slottet i Vesterled åbnede sin gyldne port, tænkte hun på, om han ikke nu ville træde ud af den i sin strålende glans, fulgt af en hærskare af engle, drage forbi hende og tillade hende at røre ved fligen af hans klædebon. Hun tænkte også gerne på de fromme kvinder, der sikkert havde elsket ham lige så højt som hun, og som havde hængt nonnesløret over deres hoved og aldrig løftet øjnene fra jorden, men lukket sig inde i de grå klostres ro, i de små cellers mørke, for altid at kunne se de strålende syner, der træder frem for sjælens nat.

Sådan var hun vokset op, sådan var hun, da hun og den ny huslærer mødtes i parkens ensomme gange.

Jeg vil ikke sige mere ondt om ham, end jeg er nødt til. Jeg vil gerne tro, at han elskede dette barn, der snart valgte ham til ledsager på sine ensomme vandringer. Jeg tror, at hans sjæl fik sine vinger igen, når han gik ved siden af dette tavse barn, som aldrig havde betroet sig til nogen anden; jeg tror, at han da selv følte sig som et barn, from og god.

Men elskede han hende virkelig, hvorfor tænkte han da ikke på, at han ikke kunne give hende en ringere gave end sin kærlighed? Han, en af denne verden forkastet, hvad ville han, hvad tænkte han på, som han gik der ved grevedatterens side? Hvad tænkte den afsatte præst på, mens hun betroede ham sine fromme drømme? Han, der havde været en dranker og en slagsbroder og ville blive det igen, når lejlighed gaves, hvad ville han ved siden af hende, der drømte om en brudgom i himlen? Hvorfor flygtede han ikke langt bort fra hende? Havde det ikke været bedre for ham at vanke om i landet som en tigger og en tyv, end at gå der i de tavse alleer og atter blive from og god, når

det liv, han havde ført, dog ikke kunne leves om igen, og det ikke kunne undgås, at Ebba Dohna måtte elske ham?

Tro ikke, at han så ud som en fordrukken stakkel, med blege kinder og røde øjne. Han var endnu en statelig mand, smuk og kraftig, med en holdning som en konge og et jernlegeme, der kunne udholde det vildeste liv."

"Lever han endnu?" spørger grevinden.

"Å nej, nu er han vel død. Det er så længe siden alt dette skete."

Der er noget i Anna Stjärnhök, som begynder at ængstes for det, hun gør. Hun tænker på, at hun aldrig vil sige grevinden, hvem den mand er, hun taler om, men lade hende tro, at han er død.

"Den gang var han endnu ung," fortæller hun videre. "Glæden over livet tændtes atter i hans sjæl. Han ejede ordets gave og et ildfuldt, let begejstret hjerte.

Der kom en aftenstund, da han talte til Ebba Dohna om kærlighed. Hun svarede ikke, hun sagde ham kun, hvad hendes farmoder havde fortalt hende om vinteraftenerne, og beskrev sine drømmes land for ham. Og derpå tog hun et løfte af ham. Hun lod ham sværge, at han ville blive en ordets forkynder, en af dem, som bereder Herrens vej, at hans genkomst må fremskyndes.

Hvad skulle han gøre? Han var en afsat præst, og ingen vej var så afgjort stængt for ham som den, hun forlangte, at han skulle betræde. Men han vovede ikke at sige hende sandheden. Han nænnede ikke at bedrøve dette yndige barn, som han elskede. Han lovede alt, hvad hun ville.

Flere ord behøvedes ikke mellem dem. Det var sikkert, at hun engang ville blive hans hustru. Det var ikke en kærlighed med kys og kærtegn. Han vovede næppe at nærme sig til hende; hun var ømtålig som en fin blomst. Men stundom løftede hun sine brune øjne fra jorden for at søge hans. Når de i månelyse aftener sad på verandaen, hældede hun sig op til ham, og da kyssede han hendes hår, uden at hun mærkede det.

Du ser, at hans synd var den: han glemte både fortid og fremtid. At han var fattig og ringe, måtte han gerne glemme, men han burde have husket, at den dag måtte komme, da i hendes hjerte kærlighed rejste sig mod kærlighed, jord mod himmel, og da hun blev nødt til at vælge mellem ham og Tusindårsrigets strålende hersker. Men hun var ikke den, der kunne udholde en sådan kamp.

Der gik en sommer, et efterår, en vinter. Da foråret kom og isen smeltede, blev Ebba Dohna syg. Der var tøbrud i dalene, is på bakkerne, søerne var usikre, vejene umulige at befærde både med slæde og med vogn.

Da ville grevinde Dohna have lægen hentet fra Karlstad. Der fandtes ingen nærmere. Men hendes befalinger var forgæves. Hun kunne hverken med bønner eller trusler formå nogen af sine tjenestefolk til at tage afsted. Hun kastede sig på knæ for kusken, men han sagde nej. Hun lå i krampe og hysteriske anfald af sorg over sin datter – grevinde Märta er vild i sorg som i glæde.

Ebba Dohna havde lungebetændelse, og hendes liv var i fare, men der kunne ikke blive hentet nogen læge.

Da kørte huslæreren til Karlstad. At gøre den tur, sådan som vejene var, var at lege med livet, men han gjorde den. Den gik

over bølgende is og halsbrækkende glatte bakker, stundom måtte han hugge trappetrin til hesten i isen, stundom trække den op af vejens dybe ler. Man sagde, at doktoren nægtede at følge ham, men at han med pistolen i hånden tvang ham til at køre med.

Da han kom igen, var grevinden nær ved at kaste sig for hans fødder. 'Tag alt,' sagde hun. 'Sig, hvad De ønsker, hvad De forlanger, min datter, mit gods, mine penge!'

'Deres datter,' svarede huslæreren."

Anna Stjärnhök tier pludselig.

"Nå, og så, hvad så?" spørger grevinde Elisabet.

"Nu kan det være nok," svarer Anna; for hun er et af de ulykkelige mennesker, som lever i tvivlens angst og bæven. Det har hun gjort nu i en hel uge. Hun ved ikke, hvad hun vil. Hvad hun den ene time synes er rigtigt, er blevet uret den næste. Nu ønsker hun, at hun aldrig havde begyndt på denne historie.

"Jeg begynder at tro, at du vil gøre nar ad mig, Anna. Forstår du ikke, at jeg *må* høre slutningen på denne historie?"

"Der er ikke meget tilbage at fortælle. – Stridens time var kommet for den unge Ebba Dohna. Kærlighed rejste sig mod kærlighed, jord mod himmel.

Grevinde Märta fortalte hende om den livsfarlige rejse, som den unge mand havde gjort for hendes skyld, og hun sagde hende, at hun til løn derfor havde skænket ham hendes hånd.

Den unge frøken Ebba var da så meget i bedring, at hun lå påklædt på en sofa. Hun var mat og bleg og endnu mere stille, end hun plejede.

Da hun hørte disse ord, løftede hun, klagende og bebrejdende, sine brune øjne mod sin moder og sagde til

hende:

'Moder, har du givet mig til en afsat præst, til en, som har forskertset sin ret til at være Guds tjener, til en mand, som har været en tyv og en tigger?'

'Men barn, hvem har fortalt dig det? Jeg troede ikke, du vidste noget om det.'

'Jeg fik det at vide. Jeg hørte dine gæster tale om ham samme dag, jeg blev syg.'

'Men barn, tænk på, at han har reddet dit liv.'

'Jeg tænker kun på, at han har bedraget mig. Han skulle have sagt mig, hvem han var.'

'Han siger, at du elsker ham.'

'Det har jeg gjort. Jeg kan ikke elske den, som har bedraget mig.'

'Hvordan har han bedraget dig?'

'Det kan du ikke forstå, moder.'

Hun ville ikke tale med sin moder om sine drømmes tusindårsrige, som hendes elskede skulle hjulpet hende med at gøre til virkelighed.

'Ebba,' sagde grevinden, 'hvis du elsker ham, så skal du ikke spørge, hvad han har været, men gifte dig med ham. Den, der er gift med grevinde Dohna, bliver så rig og så mægtig, at hans ungdomssynder nok kan tilgives ham.'

'Jeg bryder mig ikke om hans ungdomssynder, moder. Det er, fordi han har bedraget mig og aldrig kan blive, hvad jeg ville, han skulle blive, at jeg ikke kan gifte mig med ham.'

'Husk, at jeg har givet ham mit ord, Ebba.'

Den unge pige blev ligbleg.

'Moder, jeg siger dig, at hvis du gifter mig med ham, skiller du mig fra Gud.'

'Jeg har besluttet at gøre din lykke,' siger grevinden. 'Jeg er vis på, at du bliver lykkelig med denne mand. Det er jo allerede lykkedes dig at gøre ham til en helgen, jeg har besluttet at overse standsforskellen og glemme, at han er fattig og foragtet, for at sætte dig i stand til at frelse ham. Jeg føler, at jeg gør, hvad ret er. Du ved, at jeg foragter alle gamle fordomme.'

Men alt det siger hun blot, fordi hun ikke kan tåle, at nogen modsætter sig hendes vilje. Måske mente hun det også, dengang hun sagde det. Grevinde Märta er ikke let at blive klog på.

Den unge pige blev liggende længe på sin sofa, efter at grevinden havde forladt hende. Hun stred sin strid. Jord rejste sig imod himmel, kærlighed mod kærlighed; men hendes barndoms elskede vandt sejr. Der, hvor hun lå – det var netop her på sofaen – så hun vestens himmel gløde i en herlig solnedgang. Hun tænkte, at dette var en hilsen fra den gode konge, og da hun ikke havde kraft til at blive ham tro, hvis hun skulle leve, så besluttede hun at dø. Hun kunne ikke gøre andet, da hendes moder ville, at hun skulle tilhøre en mand, som ikke kunne blive den gode konges tjener.

Hun gik hen til vinduet, lukkede det op, og lod den kolde fugtige aftenluft gennemisne hendes stakkels svage legeme. Det var en let sag for hende at pådrage sig døden. Den var hende vis, hvis sygdommen begyndte på ny, og det gjorde den.

Ingen uden jeg ved, at hun søgte døden, Elisabet. Jeg fandt hende ved vinduet. Jeg hørte hendes feberfantasier. Hun ville gerne have mig ved sin side i sine sidste dage.

Det var mig, som så hende dø, som så hende en aftenstund strække armene ud mod den glødende aftenhimmel og dø med et smil, som om hun havde set nogen træde frem af solnedgangens glans og gå hende i møde. Det var også mig, som måtte bringe hendes sidste hilsen til ham, hun havde elsket. Jeg skulle bede ham tilgive, at hun ikke kunne blive hans hustru. Den gode konge ville ikke tillade det.

Men jeg har ikke haft mod til at sige den mand, at han var hendes morder. Jeg har ikke haft mod til at lægge byrden af en sådan kval på hans skuldre. Og dog – han, som løj sig hendes kærlighed til, var han ikke hendes morder? Var han ikke, Elisabet?"

Grevinde Dohna har for længe siden holdt op at lege med de blå blomster. Nu rejser hun sig op, og buketten falder på gulvet.

"Anna, du fører mig hele tiden bag lyset. Du siger, at det er en gammel historie, og at manden for længe siden er død. Men jeg ved jo, at det er knap fem år, siden Ebba Dohna døde, og du siger jo, at du selv har oplevet det alt sammen. Du er ikke gammel. Sig mig nu, hvem manden er."

Anna Stjärnhök giver sig til at le.

"Du ville jo have en kærlighedshistorie. Nu har du fået en, som har kostet dig både tårer og uro."

"Er den da ikke sand?"

"Ikke andet end digt og opspind alt sammen!"

"Du er styg, Anna."

"Det kan gerne være. Jeg er heller ikke videre lykkelig, skal jeg sige dig. – Men fruerne er vågnet, og herrerne er kommet ind i salen. Lad os gå derind."

I døren bliver hun standset af Gösta Berling, som kommer for at se efter de unge damer.

"De må have tålmodighed med mig," siger han leende. "Jeg skal ikke plage Dem mere end i ti minutter, men nu må De høre nogle vers."

Han fortæller dem, at han den nat havde drømt så levende som aldrig før, drømt, at han havde skrevet vers. Han, som folk kaldte "Poeten", skønt han hidtil uforskyldt havde måttet bære dette øgenavn, var da stået op midt om natten og halvt i søvne, halvt vågen, havde han sat sig til at skrive. Og om morgenen havde han fundet et helt digt på sit skrivebord. Han havde aldrig tiltroet sig selv noget sådant. Nu skulle damerne høre det.

Og han læser:

Nu stod månen op, og med den kom døgnets lifligste
stund.
Fra det klare, blegblå, høje hvalv
gød den sit lysskær ned på vinløvomranket veranda,
ved hvis fod i sin urne skjalv
en gulrød lilje, hvis kalk af gyldne striber var bræmmet.
På de brede trappetrins hårde
grund havde vi samlet os både gamle og unge.
Stille først lod vi følelsen sjunge
hjertets gamle sange i døgnets lifligste stund.

Fra resedabedet vifted' til os en yndig duft,
og fra buskadsernes mørke krat
listede skygger ud på det skinnende, dugsprængte grønne.
Således glider fra legemets nat
ånden til lysets hjem, til de egne, den knap kan skønne,
til den lyse, blegblå høje luft,
i hvis klarhed knap man øjner en stjerne.
O, hvem kan for følelsens leg sig værne
ved nattens skyggers spil, ved resedaens sorgfyldte duft?

En Provencerose fældede tavs sit sidste blegnede blad,
uden at vindens leg offeret fra den tvang.
Så – tænkte vi – ville vort liv vi give,
svinde i rummet som toners klang,
som høstens gulnede blad uden klager til intet blive.
Ej ønske vi øget årenes rad
ej krænke naturens fred for at vandre ad livsstier vilde.
Døden er livets løn; for vil vi forlade det stille,
som en Provencerose tavs fælder sit sidste, blegnede blad.

På sin lydløse vinge fløj en flagermus os forbi,
svandt og blev synlig igen, hvor månen skinnede klar.
Men da steg frem fra det beklemte hjerte
gåden som ingen gættet har,
gåden, som sorgen tung, gammel som livets smerte:
"O, hvor går vi hen, hvor går vor vej og vor sti,
når vi ej mer på jordens grønnende enge vandre?"
Kan nogen vel vise åndens vej for de andre?
Lettere viser han vej for det dyr, som nys flagrede os forbi.

Så lagde hun mod min skulder sit hoved, sit bløde hår,
hun, som elskede mig, og hviskede blidt til mig:
"Tro ej, at sjælene sig til fjerne verdener hæve,
når jeg er død, tro ikke, jeg da er fjern.
Ind i et elsket menneskes sjæl min hjemløse ånd vil svæve
og jeg vil komme og bo hos dig."
O, hvilken kval! Af sorg var mit hjerte nær ved at briste,
hun skulle da dø, dø snart. Var denne nat hendes sidste?
Kyssed' jeg sidste gang min elskedes bølgende hår?

År ere svundne hen. End sidder jeg mangen gang
på den gamle plads, når natten er mørk og tyst.
Men jeg bæver for månens skin på vinløvomranket
veranda,
den, som alene ved, hvor ofte jeg der har min elskte kyst,
den, som ofte sin sitrende glans i de tårer har blandet, som
faldt ned på min elskedes hår.
Ve over mindets kval! Ve min arme, syndige sjæl for kvide,
at den er hendes hjem. Hvad straf skal *han* vel lide,
som knytted' til sig en sjæl så ren, så syndfri en gang?

"Gösta," siger Anna i en spøgende tone, mens hendes strube sammensnøres af angst, "de siger, om dig, at du har oplevet flere digte, end andre har skrevet, der ikke har bestilt andet hele deres liv; men du gør bestemt bedst i at digte på din egen måde: det digt er nattearbejde."

"Du er ingen mild dommer."

"At komme og læse sådant noget om død og elendighed! Skammer du dig ikke?"

Gösta hører ikke mere på hende; han ser ufravendt på den unge grevinde. Hun sidder stiv og ubevægelig som en

billedstøtte. Han tror, hun er nær ved at besvime.

Men med uendeligt besvær presser hun et ord frem:

"Gå," siger hun.

"Hvem skal gå? Skal *jeg* gå?"

"Præsten skal gå," fremstammer hun.

"Elisabet, ti dog stille!"

"Den fordrukne præst skal ud af mit hus!"

"Anna, Anna," spørger Gösta, "hvad mener hun?"

"Det er bedst, du går, Gösta."

"Hvorfor skal jeg gå? Hvad betyder alt dette?"

"Anna," siger grevinde Elisabet, "sig ham, sig ham ..."

"Nej, grevinde, sig ham det selv."

Grevinden bider tænderne sammen og får bugt med sin bevægelse.

"Hr. Berling," siger hun og går hen imod ham, "De har en mærkelig evne til at få folk til at glemme, hvem De er. Jeg har ikke vidst det før i dag. Jeg har nylig hørt fortællingen om Ebba Dohnas død, og at det var visheden om, at den mand, hun elskede, ikke var hende værdig, som dræbte hende. Af Deres digt forstår jeg, at De var denne mand. Jeg forstår ikke, hvor en mand med Deres fortid kan få lov til at vise sig i en hæderlig kvindes selskab. Jeg forstår det ikke, hr. Berling. Er jeg nu tydelig nok?"

"Grevinden er tydelig nok. Jeg vil kun sige et eneste ord til mit forsvar. Jeg har hele tiden været overbevist om, at De vidste alt om mig. Jeg har aldrig forsøgt at skjule noget; men det er ikke fornøjeligt at få sit livs bitreste ulykker råbt ud på gader og stræder, allermindst at gøre det selv."

Han går. Og i samme øjeblik sætter grevinde Dohna sin smalle fod på buketten med de blå stjerner.

"Nu har du gjort, hvad jeg ville," siger Anna Stjärnhök hårdt til grevinden, "men nu er det også forbi med vort venskab. Du må ikke tro, jeg kan tilgive, at du har været grusom imod ham. Du har vist ham bort, hånet og såret ham, ham, som jeg gerne fulgte i fængsel, til stodderbænken, om så skulle være. Det er mig, der skal vogte ham og bevare ham. Du har gjort, hvad jeg ville, men jeg tilgiver dig aldrig."

"Men, Anna, Anna!"

"Når jeg fortalte dig dette, tror du så, jeg gjorde det med et glad sind? Har jeg ikke siddet her og stykke for stykke revet hjertet ud af brystet på mig selv?"

"Hvorfor gjorde du det da?"

"Hvorfor? Fordi jeg ikke ville have – ikke ville have, at han skulle blive en gift kones elsker."

13. Mamsell Marie

Å, stille, tys!

Det summer over mit hoved. Det må være en humlebi, som kommer flyvende.

Å, nej, vær stille! Hvilken duft! Så sandt jeg lever, er det ikke hjertensfryd og lavendler og syrener og pinseliljer! Det er en ren velsignelse i den grå efterårsaften midt inde i byen. Når blot jeg tænker på den velsignede lille stump jord, straks begynder det at summe og dufte rundt om mig, og inden jeg ved af det, er jeg midt i en lille firkantet rosenhave, fuld af blomster og hegnet af en ligusterhæk. I hjørnerne er der syrenlysthuse med smalle træbænke, og rundt omkring blomsterbedene, der er formede som hjerter og stjerner, går der smalle gange, belagte med hvidt strandsand. På de tre sider om rosenhaven står skoven. Røn og hæggebær, som er halvt civiliserede og har smukke blomster, står nærmest og blander deres duft med syrenerne. Bag dem kommer der birke, og derefter begynder granskoven, den rigtige skov, stille og mørk og strittende og skægget.

Og på den fjerde side ligger et lille gråt hus.

Den rosenhave, jeg nu tænker på, ejedes for tres år siden af gamle fru Moræus, som levede af at brodere og lave mad for bønderne til deres gilder.

Kære venner! Af alt, hvad godt jeg ønsker jer, vil jeg først og fremmest nævne en brodereramme og en rosenhave. En stor gammeldags brodereramme af den slags, som fem-seks personer kan sy ved på én gang, hvor man kappes om, hvem der

kan sy hurtigst og få de smukkeste sting på undersiden, hvor man spiser stegte æbler og passiarer og leger "skibet er ladet med ..." eller "Fruens penge", og ler, så de små egern falder ned af træerne af forskrækkelse. En brodereramme til vinteren og en rosenhave til sommeren! Ikke en stor have, hvor man må grave flere penge ned, end der kommer fornøjelse op for, nej en lille rosenhave, som man kan passe med sine egne hænder. Der skulle stå små rosenbuske midt i de små bede, og en krans af forglemmigej slynge sig om deres fod; den storblomstrede valmue, som sår sig selv, skulle komme op alle vegne, både i græskanten og i grusgangen, og der skulle være en brunsveden græsbænk, hvor der skulle vokse akelejer og kejserkroner både på sædet og på ryggen.

Gamle fru Moræus ejede mange ting. Hun ejede tre muntre, flittige døtre og et lille hus ved vejkanten. Hun havde en nødskilling på kistebunden, tykke silkesjaler, højryggede lænestole og kundskab i mange ting, som er nyttige for den, der selv må tjene sit brød. Men det bedste, hun ejede, var brodererammen, som gav hende arbejde året om, og rosenhaven, som gav hende glæde, så længe sommeren varede.

Dernæst er at melde, at i fru Moræus' lille hus var der en logerende, en lille tør jomfru på omkring de fyrre, som boede i et gavlværelse på loftet. Mamsell Marie, som hun altid blev kaldt, havde sine egne anskuelser om mange ting, som den gerne får, der sidder meget alene og lader sine tanker dreje sig om alt, hvad ens øjne har set.

Mamsell Marie troede, at kærligheden var roden og ophavet til alt ondt i denne sørgelige verden.

Hver aften, inden hun faldt i søvn, foldede hun sine hænder og læste sin aftenbøn. Når hun da havde læst "Fadervor", endte hun altid med at bede Gud bevare hende for kærligheden.

"Det blev jo den rene elendighed," sagde hun. "Jeg er gammel og grim og fattig. Nej, gid jeg bare må slippe for at blive forelsket!"

Hun sad dag ud og dag ind oppe på loftskammeret i madam Moræus' lille hus og filerede gardiner og tæpper. Dem solgte hun siden til bønderne og på herregårdene. Hun havde snart fileret sig et helt lille hus til. For et lille hus på udsigtsbakken over for Svartsjö kirke, det var, hvad hun ønskede sig, et hus, som lå højt oppe på en bakke, så man kunne se langt bort, det var hendes drøm. Men kærligheden ville hun ikke høre tale om.

Når hun om sommeraftenerne hørte violinen lyde fra korsvejen, hvor spillemanden sad på stenten, og de unge svingede sig i polskdansen, så støvet røg om ørene, da gik hun en lang omvej gennem skoven for at slippe for at høre og se.

Anden juledag, når bondebrudene kom, fem-seks stykker, for at blive klædt af madam Moræus og hendes døtre, når de blev pyntet med myrtekranse og høje kroner med glasperler, med livbælter af silke og brystbuketter af hjemmegjorte roser, og kjolen blev kantet med guirlander af tøjblomster, da lukkede hun sig inde på sit værelse for at blive fri for at se, hvordan de blev pyntet til ære for kærligheden.

Når jomfruerne Moræus sad ved brodererammen om vinteraftenerne, og den store stue strålede af hyggelighed, når de stegte æbler snurrede på kakkelovnen, og når den smukke Gösta Berling eller den rare Ferdinand, som var kommet på besøg, drillede pigebørnene med at trække tråden ud af nålen

for dem eller narrede dem til at sy skæve sting, og værelset genlød af latter, passiar og gækkeri, og hænder mødte hinanden under brodererammen, da rullede hun ærgerlig sit fileretøj sammen og gik sin vej, for hun hadede kærligheden og kærlighedens veje.

Men kærlighedens misgerninger kendte hun, og dem vidste hun at fortælle om. Hun kunne ikke begribe, at Gud Amor endnu vovede at vise sig på jorden, at han ikke var skræmt bort af de forladtes klager, af forbandelser fra dem, han havde gjort til forbrydere, af veråb fra dem, han havde smedet i forhadte lænker. Hun kunne ikke begribe, at hans vinger kunne bære ham så let og frit, at han ikke var sunket ned i et uendeligt dyb, tynget af sorg og skam.

Nej, hun havde vel været ung som andre, men kærligheden havde hun aldrig elsket. Aldrig havde hun ladet sig lokke til dans og kærtegn. Hendes moders guitar hang støvet og strengeløs på loftet. Aldrig sang hun kærlighedsviser til dens toner.

Hendes moders rosentræer stod i hendes vindue. Det var knap nok, hun gav dem vand. Hun elskede ikke blomsterne, disse kærlighedens børn. Bladene hang støvede, edderkopper spandt mellem grenene, og knopperne sprang aldrig ud. Og i madam Moræus' rosenhave, hvor sommerfugle flagrede og fugle sang, hvor duftende blomster sendte kærlighedsbud til sværmende bier, hvor alting talte om den forhadte, der satte hun sjældent sin fod.

Så skete det engang, at Svartsjö menighed lod sætte orgel i sin kirke. Det var sommeren før det år, da kavalererne regerede. En ung orgelbygger kom til sognet. Han blev også logerende

hos madam Moræus og kom til at bo i det andet lille gavlværelse på loftet.

Så satte han dette orgel op, som har sådanne underlige toner, hvis vældige basunstemme pludselig bryder frem, ingen ved hvorfor eller hvordan, midt i en fredelig salme, så børn i kirken giver sig til at græde.

At den unge orgelbygger ikke var nogen mester i kunsten, kan såmænd gerne være. Men en munter fyr var han med solskin i øjnene. Han havde venlige ord til enhver, rig og fattig, gammel og ung. Han blev snart gode venner med sine husfæller, ak, mere end ven.

Når han om aftenen kom hjem fra sit arbejde, holdt han garn for madam Moræus og arbejdede ved de unge pigers side i rosenhaven. Da deklamerede han "Aksel" og sang "Frithiof". Da tog han mamsell Maries nøgle op, hvor tit hun så tabte det, ja fik endog hendes gamle taffelur til at gå.

Han gik aldrig fra et bal, inden han havde danset med alle, fra den ældste frue til den yngste lille pige; og når en modgang ramte ham, satte han sig ved siden af den første kvinde, han traf på, og gjorde hende til sin fortrolige. Jo, han var en mand af dem, som kvinderne skaber i deres drømme! Det skal ikke siges om ham, at han talte til nogen om kærlighed. Men da han havde boet nogle uger i madam Moræus' lille gavlværelse, var alle døtrene forelskede i ham, og om det så var den stakkels mamsell Marie, så vidste hun, at hun havde bedt sine bønner forgæves.

Det var en sorgens tid og en glædens tid. Tårer faldt på brodererammen og slettede kridtstregerne ud. Ved aftentide sad ofte en bleg drømmerske i syrenlysthuset, og oppe i

mamsell Maries lille kammer blev der sat nye strenge på guitaren, og til dens toner blev der sunget gammeldags kærlighedsviser, som hun havde lært af sin moder.

Men den unge orgelbygger gik lige sorgløs og glad om og udstrøede smil og tjenester blandt disse længselsfulde kvinder, der stredes om ham, når han var borte ved sit arbejde. Og endelig kom den dag, da han måtte rejse.

Skydskærren stod for døren. Vadsækken var bundet fast bag på, og den unge mand sagde farvel. Han kyssede madam Moræus på hånden, omfavnede de grædende piger og kyssede dem på kinden. Han græd selv over at være nødt til at rejse, for han havde haft en solglad sommer i det lille grå hus. Til sidst så han sig om efter mamsell Marie.

Da kom hun ned ad den smalle loftstrappe i sin bedste stads. Guitaren hang om hendes hals i et bredt grønt silkebånd, og i hånden holdt hun en buket månedsroser, for i år var hendes moders rosentræ sprunget ud. Hun standsede foran den unge mand, klimprede på guitaren og sang:

"Du rejser nu fra os. Velkommen igen!
Hør venskabets stemme tale!
Vær lyk'lig! Glem ej en elskende ven
i Värmelands skove og dale!"

Derpå satte hun blomsterne i hans knaphul og kyssede ham midt på munden. Ja, og så forsvandt hun op ad loftstrappen igen, det gamle spektakel.

Kærligheden havde hævnet sig på hende og gjort hende til latter for alle og enhver. Men hun skændte aldrig mere over den. Hun lagde aldrig mere guitaren bort og glemte aldrig mere at passe sin moders rosentræer.

Hun havde lært at elske kærligheden med al dens sorg, dens tårer, dens længsel.

"Hellere sorgfuld med den end glad uden den," sagde hun.

Tiden gik. Majorinden blev jaget bort fra Ekeby, kavalererne kom til magten, og det skete, som nys er fortalt, at Gösta Berling en søndag aften læste et digt op for grevinden på Borg, og at hun derefter viste ham døren.

Der siges, at da Gösta lukkede døren efter sig, så han nogle slæder køre op for døren. Han kastede et blik på den lille dame, som sad i den forreste. Hvor mørk end den stund var for ham, blev den dog mørkere ved synet af hende. Han skyndte sig bort for ikke at blive genkendt, men en anelse om ulykker fyldte hans sind. Havde samtalen derinde tryllet denne kvinde frem? En ulykke føder altid en anden.

Tjenere kom ilende, fodposer knappedes op, tæpper kastedes til side. Hvem var kommet? Var det virkelig selve Märta Dohna, den vidtberømte grevinde?

Hun var den muntreste og letsindigste af alle kvinder. Verdens glæde havde løftet hende op på sin trone og gjort hende til sin dronning. Leg og løjer var hendes undersåtter. Spil og dans og eventyr var blevet hende til del, da livets lodder udskiftedes. Hun var nu ikke langt fra de halvtreds, men hun hørte til de vise mennesker, som ikke tæller årenes tal. "Den som ikke kan bevæge foden til dans eller munden til smil," sagde hun, "han er gammel. *Han* kender årenes tunge byrde, ikke jeg."

Glæden sad ikke uforstyrret på sin trone i hendes ungdoms dage, men usikkerheden og omskifteligheden gjorde blot hans

lystige tilværelse endnu lystigere. Hans Majestæt med sommerfuglevingerne holdt den ene dag kaffeselskab i hofdameværelserne på Stockholm slot og dansede den næste i kjole og med knortestok i selve Paris. Han besøgte Napoleons feltlejr, han sejlede på Nelsons flåde over det blå Middelhav, han overværede en kongres i Wien, han vovede sig til Bryssel på bal natten før et berømt slag. Og hvor som helst glæden var, der var Märta Dohna hans udvalgte dronning. Dansende, spillende, spøgende jog grevinde Märta verden rundt. Hvad havde hun ikke set, hvad havde hun ikke oplevet? Danset troner omkuld, spillet ecarté om fyrstendømmer, været med til at le, så ødelæggende krige var faret hen over Europa.

Når glæden stundom var hjemløs i den til en slagmark forvandlede verden, plejede hun for længere eller kortere tid at drage op til den gamle grevegård ved Löfvensøen. Der var hun også draget op, da fyrsterne og deres hof blev hende for triste i den hellige alliances tid. Det var under et sådant besøg, hun havde fundet for godt at gøre Gösta Berling til sin søns huslærer. Hun plejede at befinde sig vel deroppe. Aldrig havde glæden et herligere rige. Der var sang og spil, eventyrelskende mænd og skønne, glade kvinder. Der var hverken mangel på gæstebud eller baller, på sejlture over månebelyste søer eller kanefarter gennem mørke skove eller hjerterystende hændelser eller kærlighedens sorg og glæde. Men efter sin datters død havde hun holdt op at besøge Borg; hun havde ikke set det i fem år. Nu kom hun for at se, hvordan hendes svigerdatter holdt livet ud deroppe blandt granskove, snedriver og bjørne. Hun holder det for sin pligt at se efter, om ikke den dumme Henrik havde pint hende ihjel med sin kedsommelighed. Nu ville hun

være hjemmets milde engel. Solskinnet og lykken lå indpakkede i hendes fyrre læderkufferter, Lystighed hed hendes kammerpige, Spøg hendes kusk, Leg hendes selskabsdame.

Og da hun løb op ad trappen, mødtes hun af åbne arme. Hendes gamle lejlighed i nederste etage stod rede til hende. Hendes tjener, hendes selskabsdame og kammerjomfru, hendes fyrre læderkufferter, hendes tredive hatteæsker, hendes necessairer og sjaler og pelse, alt kom lidt efter lidt ind i huset. Der var larm og travlhed allevegne. Der blev slået med døre og rendt op og ned ad trapper. Det var at let mærke, at grevinde Märta var kommet.

Det var en forårsaften, en rigtig dejlig aften, skønt man endnu ikke var nået længere end til april, og isen ikke var brudt op. Mamsell Marie sad oppe på sit værelse for åbent vindue, klimprede på guitaren og sang.

Hun var så optaget af guitaren og minderne, så hun ikke mærkede, at en vogn kom kørende og holdt foran det lille hus. I vognen sad grevinde Märta, og hun havde sin fornøjelse af at se på mamsell Marie, som sad i vinduet med guitaren om halsen og, med øjnene vendt mod himlen, sang gamle længst forslidte kærlighedsviser. Til sidst stod grevinden af vognen og gik ind i stuen, hvor de unge piger sad omkring brodererammen. Hovmodig var hun ikke; revolutionens vind havde omsuset hende og blæst frisk luft ind i hendes lunger.

Hun bestilte broderier hos madam Moræus og roste døtrene. Hun så sig om i rosenhaven og fortalte om sine rejseeventyr. For hun oplevede altid eventyr. Til sidst vovede hun sig op ad

loftstrappen, som var gruelig stejl og smal, og opsøgte mamsell Marie på hendes gavlværelse.

Der lod hun sin sorte øjne lyne over det ensomme lille menneske, og sin melodiske stemme fryde hendes øren. Hun købte gardiner af hende. Hun kunne ikke leve deroppe på Borg uden at have filerede gardiner for alle sine vinduer, og på alle borde måtte hun have nogle af mamsell Maries filerede tæpper.

Så lånte hun hendes guitar og sang for hende om glæde og kærlighed. Hun fortalte hende historier, så mamsell Marie følte sig flyttet midt ud i den glade, brusende verden. Og grevindens latter var en sådan musik, at de forfrosne fugle i rosenhaven begyndte at synge, da de hørte den, og hendes ansigt, som knap var kønt mere – for teinten var ødelagt af sminke, og der lå træk af rå sanselighed om munden – forekom mamsell Marie så dejligt, at hun ikke begreb, hvor det lille spejl kunne lade det forsvinde, når det engang havde opfanget det på sin blanke flade. Da hun gik, kyssede hun mamsell Marie og bad hende komme op til Borg.

Mamsell Maries hjerte stod tomt, som svalerederne ved juletid. Hun var fri, men hun sukkede efter lænker som en gammel frigiven slave.

Nu begyndte atter en glædens tid og en sorgens tid for mamsell Marie; men ingen lang tid, kun otte korte dage. Grevinden hentede hende hvert øjeblik op til Borg. Hun spillede komedie for hende og fortalte om sin friere, og mamsell Marie lo, som hun aldrig havde let i sit liv. De blev de bedste venner af verden. Grevinden vidste snart alting om den unge orgelbygger og om afskeden. Og i mørkningen fik hun mamsell Marie til at sætte sig i vinduesfordybningen i det lille blå kabinet, hængte

guitaren om halsen på hende og fik hende til at synge kærlighedsviser. Så sad grevinden og så på, hvorledes den gamle jomfrus tørre magre figur og grimme lille hoved tegnede sig mod det røde aftenskær, og hun sagde, at den stakkels mamselle lignede en smægtende borgfrøken. Men alle viserne handlede om ømme hyrder og grusomme hyrdinder, og mamsell Maries stemme var så tynd, så tynd, og enhver kan begribe, at en sådan komedie måtte være til mageløs fornøjelse for grevinden.

Så var der selskab på Borg, som rimeligt var, da grevens moder var kommet hjem. Det gik som sædvanlig muntert til. Selskabet var dog ikke stort; der var kun folk fra sognet.

Spisesalen lå i nederste etage, og efter måltidet gik gæsterne ikke ovenpå igen, men slog sig ned i grevinde Martas værelser i stueetagen. Så fik grevinden fat i mamsell Maries guitar og gav sig til at synge for selskabet. Hun var en munter dame, grevinde Märta, og hun kunne tale og gå efter alle mennesker. Nu fik hun den ide at spille mamsell Marie. Hun vendte øjnene mod himlen og sang med en tynd skrigende barnestemme.

"Å nej, å nej, grevinde," bad mamsell Marie.

Men grevinden morede sig, og de fleste af gæsterne kunne heller ikke lade være med at le, skønt de nok syntes, det var synd for mamsell Marie.

Grevinden tog en håndfuld tørre rosenblade af en potpourrikrukke, gik under tragiske gebærder hen foran mamsell Marie og sang dybt rørt:

"Du rejser nu fra os. Velkommen igen!
Hør venskabets stemme tale!
Vær lykkelig! Glem ej en elskende ven
i Värmelands skove og dale!"

og strøede så rosenbladene på hendes hoved. Gæsterne lo, men mamsell Marie blev ude af sig selv af vrede. Hun så ud, som hun ville rive øjnene ud af hovedet på grevinden.

"Du er et slet menneske, Märta Dohna," sagde hun. "Ingen hæderlig kvinde burde omgås dig."

Men nu blev grevinde Märta også vred. "Ud med sig, mamsell," sagde hun, "jeg har haft nok af hendes galskaber."

"Ja, jeg skal nok gå," sagde mamsell Marie, "men først skal jeg have betaling for mine gardiner."

"Det gamle snavs!" råbte grevinden. "Vil hun have betaling for det gamle snavs? Tag det med sig! Jeg vil aldrig se det mere! Tag det straks med sig!"

Og grevinden river gardinerne ned og kaster dem til hende, for nu er hun i fuldt raseri.

Næste dag bad den unge grevinde sin svigermoder om at forsone sig med mamsell Marie; men grevinden ville ikke. Hun var ked af hende. Grevinde Elisabet kørte da hen og afkøbte mamsell Marie hele hendes lager af gardiner og hængte dem op i den øverste etage. Så syntes mamsell Marie, at hun havde fået oprejsning.

Grevinde Märta spøgte meget med sin svigerdatter over hendes kærlighed til filerede gardiner. Men hun kunne også gemme sin vrede og bevare den frisk og ny i årevis. For grevinde Märta var en begavet dame.

14. Fætter Kristoffer

De havde en gammel rovfugl oppe i kavalerfløjen. Han sad altid i kakkelovnskrogen og passede på, at ilden ikke gik ud. Pjusket og grå var han. Det lille hoved med det store næb og de halvt udslukte øjne sad og ludede tungsindigt på den lange magre hals over en brusende pelskrave. For rovfuglen gik i pelsværk både vinter og sommer.

Han havde været med i den sværm, som i den store kejsers følge jog hen over Europa, men hvad navn og titel han den gang bar, tør nu ingen sige. I Värmland vidste man ikke andet, end at han havde været med i de store krige, havde faret vældigt frem i buldrende slag, og at han efter 1815 havde måttet styre sine vingers kurs bort fra et utaknemmeligt fædreland. Han havde fundet beskyttelse hos den svenske kronprins, og denne havde rådet ham til at forsvinde i det fjerne Värmland. Tiden var nu sådan, at den, hvis navn havde bragt verden til at skælve, måtte være glad over, at ingen kendte hans engang så frygtede navn.

Han havde givet kronprinsen sit æresord på ikke at forlade Värmland og ikke uden nødvendighed omtale, hvem han var. Og så kom han til Ekeby med en håndskrivelse til majoren fra kronprinsen, som anbefalede ham på det bedste. Da åbnede kavalerfløjen sine døre for ham.

I begyndelsen spekulerede man meget over, hvem den navnkundige kunne være, som skjulte sig under hans påtagne navn. Men lidt efter lidt blev han forvandlet til kavaler og

värmlænding. Alle mennesker kaldte ham fætter Kristoffer uden rigtig at vide, hvorfor han havde fået netop det navn.

Men det er ikke godt for en rovfugl at leve i bur. Den er jo vant til andet end at hoppe fra pind til pind og blive madet af sin vogters hånd. Slagteriets og dødsfarens pirring satte engang hans blod i brand; han væmmes ved den dorske fred.

Sandt nok, heller ikke de andre kavalerer var lutter tamme fugle; men hos ingen af dem brændte blodet så hedt som hos fætter Kristoffer. En bjørnejagt var det eneste, der kunne oplive hans slappede livslyst, en bjørnejagt eller en kvinde, en eneste kvinde.

Han var levet op igen, da han for ti år siden for første gang så grevinde Märta, som allerede den gang var enke. En kvinde lunefuld som krigen, pirrende som faren, et sprudlende, kækt væsen – han elskede hende.

Og nu sad han der og blev gammel og grå uden at kunne begære hende til hustru. Nu havde han ikke set hende i fem år. Han visnede og døde hen lidt efter lidt, som en ørn gør i fangenskab. Med hvert år blev han tørrere og mere forfrossen. Han måtte krybe bedre ind i pelsen og nærmere til ilden.

Så sidder han da der, forfrossen, forpjusket og grå, morgenen til den dag, da man om aftenen skal affyre påskeskuddene og brænde "påskekællingen". Kavalererne er allesammen ude; men han sidder inde, i arnekrogen.

Å, fætter Kristoffer, fætter Kristoffer, ved du det ikke?

Den smilende vår er kommet. Naturen farer op af sin dorske søvn, og i de blå skyer tumler sommerfuglvingede ånder sig i vilter leg. Tætte som roser på den vilde rosenbusk skinner deres

ansigter oppe mellem skyerne. De ringer det ud som med tusinde stormklokker: "Lyst og glæde, lyst og glæde! Den er kommet, den sprudlende vår!"

Men fætter Kristoffer sidder stille og forstår ingenting. Han bøjer sit hoved ned mod de stive fingre og drømmer om kugleregn og om ærens træ, der gror på slagmarken. For sit indre øje fremtryller han laurbær og roser, som ikke behøver vårens blide skønhed for at blomstre.

Det er dog synd for ham, den ensomme gamle fremmede, som sidder deroppe i kavalerfløjen uden folk, uden land, han, som aldrig hører en lyd af sit hjemlands sprog, han, som engang får en navnløs grav på Bro kirkegård. Kan han gøre ved, at han er en ørn og født til at forfølge og dræbe?

O, fætter Kristoffer, længe nok har du siddet og drømt i kavalerfløjen! Op og drik livets sprudlende vin i de høje slotte! Vid, fætter Kristoffer, at der i dag er kommet et brev til majoren, et kongeligt brev, forsynet med det svenske rigssegl. Det er stilet til majoren, men indholdet angår dig. Du er underlig at se på, mens du læser brevet, du gamle rovfugl. Øjet får glans, og hovedet hæver sig. Du ser burets dør åben og hele verdensrummet opladt for dine længselsfulde vinger.

Fætter Kristoffer graver dybt ned på bunden af sin klædekiste. Så trækker han den omhyggelig gemte guldbroderede uniform frem og ifører sig den. Han sætter den fjersmykkede hat på hovedet, og snart sprænger han bort fra Ekeby på sin prægtige hvide ridehest.

Det er noget andet end at sidde i kakkelovnskrogen. Nu ser også han, at våren er kommet.

Han løfter sig i sadlen og sætter hesten i galop. Dolmanen med pelsværksforet flagrer; fjerbusken på hatten vajer. Manden er forynget som jorden selv; han er vågnet efter en lang vinter. Det gamle guld kan endnu glimre. Det kække krigeransigt under den trekantede hat er et stolt syn.

Et mærkeligt ridt! Bække sprudler frem af jorden, og anemoner spirer, hvor han rider. Trækfuglene skriger og jubler omkring den befriede fange. Hele naturen tager del i hans glæde.

Herlig som en sejrherre kommer han. Våren selv rider foran på en svævende sky. Den er let og luftig, den lyse ånd, blæser i skovhornet og hopper sprudlende glad op og ned i sadlen. Og rundt omkring fætter Kristoffer tumler en stab af gamle våbenbrødre deres heste: der er lykken, som står på tåspidsen i sadlen, og æren på sin statelige ganger, og kærligheden på sin fyrige araber. Et mærkeligt ridt, en mærkelig rytter. Sangdroslen råber ham an.

"Fætter Kristoffer, fætter Kristoffer! Hvor skal du hen? Hvor skal du hen?"

"Til Borg for at fri, til Borg for at fri," svarer fætter Kristoffer.

"Rid ikke til Borg, rid ikke til Borg! Ugift mand har ingen sorg," skriger sangdroslen efter ham.

Men han lytter ikke til advarslen. Bakke op og bakke ned rider han, til han endelig er der. Han springer af sadlen og føres ind til grevinderne.

Alt går godt. Grevinde Märta er nådig imod ham. Fætter Kristoffer ser, at hun ikke vil afslå at bære hans berømte navn og herske på hans slot. Han sidder og opsætter det lykkelige

øjeblik, da han skal vise hende kongens brev. Han nyder denne venten.

Hun passiarer og underholder ham med tusinde historier. Han ler ad alt og beundrer alt. Men da de netop sidder i et af de værelser, hvor grevinde Elisabet har hængt mamsell Maries gardiner op, giver grevinden sig også til at fortælle historien om dem. Og hun gør den så morsom, hun kan.

"Se," siger hun til sidst, "se, så slem er jeg. Her hænger nu disse gardiner, for at jeg hver dag og hver time skal tænke på min synd. Det er en bod uden lige. Uh, dette væmmelige filerarbejde!"

Den store krigsmand, fætter Kristoffer, ser på hende med lynende øjne.

"Jeg er også gammel og fattig," siger han, "og jeg har i ti år siddet i arnekrogen og længtes efter min elskede. Ler Deres Nåde også ad det?"

"Å, det er en anden sag," udbryder grevinden.

"Gud har taget lykke og fædreland fra mig og nødt mig til at spise andres brød," siger fætter Kristoffer alvorligt. "Jeg har lært at have respekt for fattigdommen."

"De også," råber grevinden og løfter hænderne i vejret. "Hvor menneskene dog er dydige! Gud, hvor de er blevet dydige!"

"Ja," siger han, "mærk det, grevinde, at hvis Gud engang i fremtiden skulle give mig min magt og rigdom igen, så vil jeg gøre bedre brug af dem end at dele dem med en verdensdame, en sminket, hjerteløs abekat, som gør nar ad fattigdommen."

"Det gør De ret i, fætter Kristoffer."

Og så marcherer fætter Kristoffer ud af stuen og rider hjem til Ekeby igen; men ånderne følger ham ikke, sangdroslen råber

ikke til ham, og han ser ikke mere den smilende vår.

Han kom til Ekeby, netop som påskeskuddene skulle affyres og "påskekællingen" brændes. Påskekællingen er en stor dukke af strå, med et ansigt af klude, hvorpå der er malet øjne, næse og mund med kul. Hun har et fattiglems aflagte klæder på, den langskaftede ildrager og kosteskaftet ved siden og smørehornet Note 2) om halsen. Hun er fuldt færdig til at fare til Blåkulla.

Major Fuchs lader sin bøsse og skyder den af op i luften den ene gang efter den anden. Så tændes der et bål af riskviste, troldkællingen kastes på det og brænder snart lystigt. Ja, kavalererne gør sandelig, hvad de kan, for på gammel prøvet vis at tilintetgøre det ondes magt.

Fætter Kristoffer står og ser til med mørke miner. Pludselig river han det store kongelige brev ud af sit ærmeopslag og kaster det på ilden. Gud alene ved, hvad han tænkte. Måske bildte han sig ind, at det var grevinde Märta selv, som brændte derhenne på bålet. Måske syntes han, at eftersom den kvinde, når alt kom til alt, kun bestod af pjalter og strå, så fandtes der ikke mere noget, der duede på jorden.

Han går atter ind i kavalerfløjen, tænder ilden på arnen og gemmer uniformen. Atter sætter han sig til ro i arnekrogen, og med hver dag bliver han mere og mere pjusket og grå. Han dør lidt efter lidt, som gamle ørne gør i fangenskab.

Han er ingen fange længer, men han bryder sig ikke om at bruge sin frihed. Verden står ham åben. Valpladserne, æren, livet venter ham. Men han har ikke mere kraft til at strække sine vinger til flugt.

Note 2: **Smørehornet:** Et horn med heksesalve hører ifølge svensk folketro med til heksenes udstyr, når de rider til Blåkulla (det svenske Bloksbjerg). *Overs.anm.*

15. Livets veje

Tunge er de veje, som menneskene har at vandre på jorden.

Ørkenstier, sumpstier, bjergstier.

Hvorfor får så megen sorg lov til at gå sin gang, til den går vild i ørkenen eller synker ned i sumpen eller styrter ned af bjerget? Hvor er de små blomsterpiger, hvor er de små eventyrprinsesser, i hvis spor der vokser roser, hvor er de, som skal strø blomster på de tunge veje?

Nu har Gösta Berling, Poeten, besluttet af gifte sig. Han leder blot efter en brud, der er fattig nok, ringe nok, for en gal præst. Skønne og ædle kvinder har elsket ham, men de skal ikke stå frem og bejle til hans hånd. Den forskudte vælger blandt de forskudte. Hvem skal han vælge, hvem skal han finde?

Der kommer stundom til Ekeby en fattig ung pige fra en ensom skovbygd højt oppe mellem bjergene og sælger koste. I den bygd, hvor der hersker evig fattigdom og stor elendighed, er der mange, som ikke er ved deres fulde forstand, og pigen med kostene er en af dem.

Men smuk er hun. Hendes store, sorte hår er flettet i så tykke fletninger, at de knap kan få plads på hendes hoved, hendes kinder er fint rundede, næsen lige og ikke meget stor, øjnene blå. Hun tilhører en melankolsk, madonnalignende skønhedstype, som man endnu kan finde hos smukke piger ved bredderne af den lange Löfvensø.

Nå, der havde jo Gösta en brud – en halvgal kostepige er en god hustru for en gal præst. Ingenting kan passe bedre. Han

har kun at rejse til Karlstad efter ringe, så kan de igen få sig en glad dag ved Löfvens bred. De skal endnu en gang le ad Gösta Berling, når han forlover sig med kostepigen og holder bryllup med hende. Ja, le skal de! Har han nogen sinde haft en morsommere streg for?

Tunge er de veje, menneskene vandrer: ørkenstier, sumpstier, bjergstier.

Må ikke den forskudte gå den forskudtes vej? Vredens vej, sorgens vej, ulykkens vej. Hvad gør det, om han styrter, om han går til grunde? Er der nogen, som bryder sig om at standse ham? Er der nogen, som rækker ham en støttende hånd eller en læskende drik? Hvor er de små blomsterpiger, hvor er de små eventyrprinsesser, hvor er de, som skulle strø roser på de tunge veje?

Nej, nej, den unge, blide grevinde på Borg vil ikke forstyrre Gösta Berling i hans planer. Hun vil tænke på sit rygte, hun vil tænke på sin mands vrede og sin svigermoders had, hun vil ikke gøre noget for at holde ham tilbage.

Under den lange gudstjeneste i Svartsjö kirke vil hun bøje sit hoved, folde sine hænder og bede for ham. I søvnløse nætter kan hun græde over ham og ængstes for ham, men hun har ingen blomster at strø på den forskudtes vej, ingen dråbe vand at give den, som tørster, intet let håndtryk, der kunne havde ført ham tilbage fra afgrundens rand.

Gösta Berling bryder sig ikke om at klæde sin udkårne i silke og smykker. Han lader hende gå fra gård til gård med koste, som hun plejer, men når han har samlet alle egnens fornemme mænd og kvinder til et stort gilde på Ekeby, vil han kundgøre sin trolovelse. Da vil han kalde hende ind fra køkkenet, sådan

som hun er kommet fra sine lange vandringer, med vejens støv og smuds på klæderne, måske pjaltet, måske uredt, med forvildede øjne, med en forvirret ordstrøm på læberne. Og så vil han spørge gæsterne, om han nu ikke har valgt en passende brud, om ikke den gale præst må være stolt af så skøn en brud, af dette blide madonnaansigt, af disse blå, sværmeriske øjne.

Det var hans mening, at ingen skulle vide noget i forvejen, men det lykkedes ham ikke at bevare hemmeligheden, og en af dem, der fik den at vide, var den unge grevinde Dohna.

Men hvad kunne hun gøre for at hindre ham? Forlovelsesdagen er kommet, skumringen er faldet på. Grevinden står ved vinduet i det blå kabinet og ser imod nord. Hun tror næsten, at hun kan se Ekeby, skønt tårer og tåge er i vejen. Hun ser så tydeligt det store treetageshus stråle med tre rækker oplyste vinduer, hun tænker sig champagnen blive skænket i glassene, skåltalen lyde, og Gösta Berling kundgøre sin trolovelse med kostepigen.

Hvis hun nu var ham nær og ganske sagte lagde hånden på hans arm eller blot gav ham et venligt blik, ville han da ikke vende om fra de forskudtes onde vej? Hvis et ord fra hende havde drevet ham til en sådan fortvivlet handling, ville da ikke et ord fra hende kunne standse ham?

Hun gøs for den synd, han ville begå mod dette stakkels ulykkelige barn, som nu skulle lokkes til at elske ham, måske blot for en dags morskab. Måske også – og da gøs hun endnu mere over den synd, han begik mod sig selv – for som en trykkende byrde at lænkes til ham for livet og for bestandig berøve hans ånd kraften til at nå opad.

Og når alt kommer til alt, var skylden hendes. Hun havde med et fordømmelsens ord stødt ham ud på den onde vej. Hun, som var kommet for at velsigne, for at mildne, hvorfor havde hun flettet endnu en torn ind i synderens tornekrone?

Ja, nu ved hun, hvad hun vil gøre. Hun vil lade de sorte heste spænde for slæden, fare hen over Löfvensøen, storme ind på Ekeby og stille sig lige overfor Gösta Berling og sige ham, at hun ikke foragter ham, at hun ikke vidste, hvad hun sagde, da hun forjog ham fra sit hjem … Nej, hun kunne dog ikke gøre noget sådant; hun ville blues og ikke have mod til at sige et ord. Hun var jo gift og måtte være forsigtig. Det ville give anledning til så megen sladder, hvis hun gjorde sådan noget. Men hvis hun ikke gjorde det, hvordan skulle det så gå med ham?

Hun måtte afsted.

Så tænker hun på, at det er umuligt at komme derover. På denne tid af året kan ingen hest mere færdes på Löfvensøen. Isen er ved at smelte; den har allerede løsnet sig inde ved land. Den ligger løs, sprukken og fæl at se til, vandet pibler op igennem den, på nogle steder har det samlet sig i sorte pytter, på andre steder er isen blændende hvid. For størstedelen er den dog grå, smudsig af smeltende sne, og vejene går som lange sorte striber over dens flade.

Hvor kan hun tænke på at tage afsted? Hendes svigermoder, den gamle grevinde Märta, ville aldrig tillade hende noget sådant. Hele aftenen må hun sidde ved siden af hende i den store dagligstue og høre på disse gamle hofhistorier, som er den gamles glæde.

Dog, natten kommer, og hendes mand er borte; nu er hun fri.

Køre kan hun ikke, hun tør ikke kalde på tjenestefolkene, men angsten driver hende ud af hendes hjem. Hun kan ikke andet.

Tunge er de veje, som menneskene vandrer på jorden: ørkenstier, sumpstier, bjergstier.

Men denne natlige vej over den smeltende is, hvad skal jeg ligne den ved? Er det ikke den vej, som de små blomsterpiger selv har at gå, en usikker, gyngende, slibrig vej, deres vej, som vil læge de slagne sår, deres vej, som vil oprejse, den lette fods, det hurtige øjes og det modige, kærlighedsfulde hjertes vej?

Det var over midnat, da grevinden nåede bredden ved Ekeby. Hun var faldet på isen, hun havde sprunget over brede revner, hun havde løbet let hen over steder, hvor fodsporene fyldtes med piblende vand, hun var gledet, hun havde krøbet. Det havde været en tung vandring; hun havde grædt, mens hun gik. Hun var blevet våd og træt, og derude på isen havde mørket, ensomheden og tomheden gjort hendes tanker bange. Nu, lige ved Ekeby, havde hun måttet vade i foddybt vand for at nå land. Og da hun var kommet op på bredden, havde hun ikke haft mod til andet end til at sætte sig ned på en sten og græde af træthed og hjælpeløshed.

Tunge veje vandrer menneskenes børn, og de små blomsterpiger segner stundom ved siden af deres kurv, netop når de har nået den, hvis vej de ville strø med blomster.

Denne unge fornemme dame var dog en elskelig lille heltinde. Sådanne veje havde hun ikke gået i sit lyse hjemland. Intet under, at hun sidder ved bredden af denne uhyggelige, forfærdelige sø, våd, træt og ulykkelig, som hun er, og tænker på sit sydlige fædrelands blide, blomsterbræmmede stier.

Ak, for hende er der ikke mere spørgsmål om syd og nord. Hun står midt inde i livet. Hun græder ikke af hjemve. Hun græder, den lille blomsterpige, den lille heltinde, fordi hun er så træt, at hun ikke kan nå den, hvis vej hun ville strø med blomster. Hun græder, fordi hun tror, hun er kommet for sent.

Da kommer nogle mennesker løbende langs med stranden. De iler forbi hende uden at se hende, men hun hører deres ord:

"Styrter dæmningen, så går smedjen," siger en. "Og møllen og værkstederne og smedenes huse," tilføjer en anden.

Da får hun nyt mod, rejser sig op og følger dem.

Ekeby mølle og smedje lå på et smalt næs, omkring hvilket Björksøelven brusede. Den kom susende ned imod næsset, pisket hvid i det vældige fald ovenfor, og for at beskytte den bebyggede strækning for vandet lå der dengang en vældig bølgebryder foran næsset. Men dæmningen var gammel nu, og kavalererne regerede. De lod dansen gå over stok og sten, men hvordan strømmen og frosten og tiden havde arbejdet på den gamle stendæmning, gav ingen sig tid til at se efter.

Så kommer vårflommen, og dæmningen begynder at give efter.

Vandfaldet ved Ekeby er en vældig kampestenstrappe, som Björksøelvens bølger kommer brusende nedover. De bliver svimle af farten, tumler over ende og tørner sammen. De farer op i vrede og sprøjter skum på hinanden, falder atter over en sten, over en tømmerstok, og så op igen for at falde atter og atter under skummen og prusten og brølen.

Og disse vilde, ophidsede bølger, berusede af vårluft, svimle af den nyvundne frihed, løber nu storm imod den gamle

stenmur. De kommer, pustende og arbejdende, stormer højt op på den og trækker sig igen tilbage, som om de havde stødt deres hvidlokkede hoveder. Det er et stormløb så godt som noget; de bruger store isstykker til skjoldtag, de tager tømmerstokke til murbrækkere, de styrter, bryder, bruser imod denne stakkels mur, indtil det på engang ser ud, som om én havde tilråbt dem et: varsko! Da styrter de tilbage, og efter dem kommer en stor sten, som løsner sig fra dæmningen og buldrende synker ned i strømmen.

Det ser ud, som om dette havde gjort dem forskrækkede; de standser, de jubler, de rådslår … og så afsted på ny. Der er de igen med isstykker og tømmerstokke, fulde af spilopper, ubarmhjertige, vilde, gale af ødelæggelseslyst.

Var bare dæmningen borte – siger bølgerne – var bare dæmningen borte, da skulle turen snart komme til smedjen og til møllen.

Frihedens dag er kommet … bort med mennesker og menneskeværk! De har sodet os til med kul, de har støvet os til med mel, de har lagt arbejdsåget på os som på okser, kørt i ring med os, lukket os inde, hæmmet os med stigbord, tvunget os til at trække de tunge hjul, bære de klodsede tømmerstokke. Men nu vil vi gøre os fri!

Frihedens dag er kommet! Hør det, I bølger oppe i Björksø, hør det, I brødre og søstre i mose og sump, i bjergelv og skovbæk! Kom, kom! Styrt jer ned i Björksøelven, kom med friske kræfter, buldrende, hvæsende, rede til at bryde århundreders åg, kom! Tyranniets bolværk skal falde. Død over Ekeby!

Og de kommer – bølge efter bølge styrter ned ad faldet for at støde hovedet mod dæmningen, for at hjælpe det store værk frem. Berusede af den nyvundne vårlige frihed, mandstærke, enige kommer de og løsner sten på sten, tue på tue fra den vaklende bølgebryder.

Men hvorfor lader da menneskene de vilde bølger rase uden at gøre modstand? Er Ekeby uddød?

Nej, mennesker er der, en forvirret, rådvild, hjælpeløs menneskeskare. Natten er mørk, de kan ikke se hinanden, kan ikke se, hvor de selv træder. Vandfaldet bruser stærkt, der er et forfærdeligt bulder af bristende is og sammentørnende tømmerstokke; de kan ikke høre, hvad de selv siger. Den svimmel, som har grebet de brusende bølger, fylder også menneskenes hjerner, de har ikke en tanke i deres hoveder, de er helt uden besindelse.

Fabriksklokken klemter; den som har øren at høre med, han høre! Vi hernede ved Ekeby smedje er ved at forgå. Elven er over os. Dæmningen vakler, smedjen er i fare, møllen er i fare og vore egne fattige boliger, elskede i al deres ringhed.

Bølgerne tror vel, at klokkeringningen kalder på deres venner; for der viser sig ikke et menneske. Men ude i skove og moser bliver der travlhed. "Send hjælp, send hjælp," ringer klokken. "Efter århundreders slaveri har vi endelig gjort os fri. Kom, kom!" De brusende bølger og den klemtende fabriksklokke synger dødssangen over al Ekebys ære og glans.

Og imidlertid går der bud på bud op på herregården efter kavalererne.

Er de i humør til at tænke på smedje og mølle? De hundrede gæster er samlet i Ekebys store sale. Kostepigen venter ude i

køkkenet. Overraskelsens spændende øjeblik er kommet. Champagnen perler i glassene; Julius rejser sig for at holde festtalen. Alle de gamle eventyrere på Ekeby glæder sig til den stumme forbavselse, som vil gribe forsamlingen.

Ude på Löfvensøens is vandrer den unge grevinde Dohna en uhyggelig, livsfarlig vej for at komme til at hviske et advarslens ord til Gösta Berling. Nede ved fossen løber bølgerne storm mod al Ekebys ære og magt, men i de store sale hersker der kun glæde og spændt forventning, vokslysene stråler, og vinen strømmer; derinde tænker ingen på, hvad der går for sig ude i den mørke, stormfulde forårsnat.

Netop nu er øjeblikket kommet. Gösta rejser sig og går ud for at hente sin brud. Han må gå igennem forstuen; de store døre står vidtåbne, – han bliver stående, han ser ud i den bælgmørke nat … og han hører, han hører.

Han hører klokken klemte, fossen bruse. Han hører drønet af den bristende is, larmen af de sammentørnende tømmerstokke, de oprørske bølgers brusende, hånende, sejrrige frihedshymne.

Da glemmer han alt og styrter ud i natten. For ham kan de derinde blive stående med løftede glas og vente lige til den yderste dag; han bryder sig ikke mere om dem. Hans brud må vente. Patron Julius' tale kan få lov at dø på hans læber. I nat bliver der ingen ringe vekslet, ingen stum forbavselse skal gribe den glimrende forsamling.

Ve jer nu, I oprørske bølger! Nu gælder det i sandhed at kæmpe for friheden, nu er Gösta Berling kommet ned til fossen, nu har folkene fået en fører, nu står forsvarere op på murene, nu begynder en vældig kamp.

Hør, hvor han råber til mængden, han befaler, han sætter alle i virksomhed.

"Lys må vi have, lys fremfor alt; her kan møllerens hornlygte ikke forslå. Se, de risbunker der; bær dem op på brinken og stik ild på dem. Det er arbejde for kvinder og børn. Blot hurtigt, lav et stort bål af kviste! Det skal lyse ved vort arbejde, det skal ses langt bort og kalde hjælp til. Og sorg for, at det ikke slukkes, hent halm og kvas, og lad de klare flammer lue op imod skyerne."

"Se, I voksne mænd, her er arbejde for jer. Her er tømmer, her er planker, tømr nu en nøddæmning sammen, som vi kan sænke ned foran denne vaklende mur. Hurtigt, hurtigt til arbejdet, gør den stærk og sikker. Hold stene og sandposer parat til at sænke den ned med. Hurtigt, sving jeres økser, lad hammerslagene drøne, lad boret gnave sig ind i træet og saven hvine i de tørre planker."

"Og hvor er drengene; frem med jer, frem, I vilde krabater. Hent stænger, hent bådshager, og kom her midt ind i kamptumlen. Ud på dæmningen med jer, drenge, midt iblandt bølger, som skummer og fråder og oversprøjter os med hvidt skum. Afværg dem og svæk dem og vis dem tilbage, disse angreb, som bringer murene til at revne. Skub tømmerstokkene og isstykkerne til side, kast jer ned, hvis ikke andet hjælper, og hold fast på de løsrevne stene med jeres hænder, bid i dem, grib om dem med jernkløer. Kæmp, drenge, døgenigter, vildkatte! Her ud på muren med jer! Vi skal kæmpe om hver tomme jord!"

Selv stiller Gösta sig yderst ude på dæmningen og står der oversprøjtet af skum, mens grunden ryster under ham; bølgen brøler og raser, men hans vilde hjerte glæder sig over faren,

uroen, striden. Han ler, han har muntre indfald til overs til drengene omkring sig på volden; aldrig har han været med til en lystigere nat.

Redningsværket skrider hurtigt fremad, bålene blusser, tømmermændenes økser drøner, dæmningen står endnu.

Også de andre kavalerer og de hundrede gæster er kommet ned til vandfaldet. Folk kommer løbende fra nær og fjern, alle arbejder, ved bålene, ved nøddæmningen, ved sandposerne, ude på den vaklende, rystende stendæmning.

Så, nu har tømmermændene fået nøddæmningen færdig, nu skal den sænkes ned foran den vaklende bølgebryder. Hold stene og sandposer rede, og bådshager og reb, så den ikke skal rives bort, at menneskene kan gå af med sejren og de kuede bølger vende tilbage til slaveriet!

Da sker det, lige inden det afgørende øjeblik, at Gösta får øje på en kvinde, som sidder på en sten ved elven. Flammerne fra bålet kaster lys på hende, som hun sidder der og stirrer ud i bølgerne; han kan ikke se hende klart og tydeligt gennem tåge og skum, men hans øjne drages uophørligt til hende. Atter og atter må han se på hende; det er, som om den kvinde havde et ærinde netop til ham.

Blandt alle de hundreder, som arbejder og bevæger sig på elvebredden, er hun den eneste, som sidder stille, og hans blik søger hende uophørligt; han ser ingen andre end hende.

Hun sidder så langt ude, at bølgerne slår op imod hendes fødder, og skummet stænker over hende. Hun må være drivvåd. Hun er mørkt klædt, har et sort sjal om hovedet, sidder og kryber sammen og støtter hagen i hænderne og stirrer uophørligt over til ham derude på bølgebryderen. Han føler, at

disse stirrende øjne drager og lokker, skønt han ikke engang kan skelne hendes ansigt, han tænker ikke på andet end på hende, som sidder ved bredden af de hvide bølger.

"Det er havfruen fra Löfvensøen, som er kommet her op i elven for at lokke mig i ulykke," tænker han. "Hun sidder der og lokker og lokker; jeg bliver nødt til at jage hende bort."

Han synes, at alle disse bølger med de hvide toppe er den sorte kvindes hære; det var hende, som ophidsede dem, hende, som førte dem frem til angreb mod ham.

"Jeg er jo nødt til at jage hende bort," siger han.

Han griber en bådshage, springer i land og iler hen til kvinden. Han forlader sin plads på bølgebryderens yderste spids for at jage havfruen bort. Det var ham i dette ophidselsens øjeblik, som om dybets onde magter kæmpede imod ham. Han vidste ikke, hvad han tænkte, hvad han troede, men han måtte jage den sorte bort fra stenen ved elvebredden.

Ak, Gösta, hvorfor står din plads tom i det afgørende øjeblik? Nu kommer de med nøddæmningen; en lang række mænd stiller sig op på bølgebryderen; de har reb og stene og sandposer rede for at tynge den ned og holde den fast; de står rede, de venter, de lytter. Hvor er befalingsmanden? Hører man ikke den stemme, som skal byde og ordne?

Nej, Gösta Berling jager efter havfruen, hans stemme høres ikke, hans befalinger leder ingen.

Da må nøddæmningen sænkes ned uden ham. Bølgerne farer til side; den styrter ned i dybet og efter den stene og sandposer. Men hvordan bliver værket udført uden lederen? Ingen omtanke, ingen orden. Bølgerne bruser frem på ny; de kæmper med fornyet raseri mod denne ny hindring, de giver sig til at

rulle sandposerne til side, slide rebene itu og løsne stenene, og det lykkes, det lykkes! Hånende, jublende løfter de hele volden på deres stærke skuldre, river og slider i den, og så har de den i deres magt. Bort med det usle forsvarsværk, ned i Löfven med det! Og så frem på ny mod den vaklende, hjælpeløse stendæmning.

Men Gösta Berling jager efter havfruen. Hun ser ham, da han kommer hen imod hende med bådshagen. Hun bliver bange. Det ser ud, som om hun ville styrte sig i vandet, men hun betænker sig og springer i land.

"Havfrue," råber Gösta og svinger bådshagen over hende. Hun løber ind imellem breddens ellebuske, hænger fast i de tætte grene og bliver stående.

Da kaster Gösta Berling bådshagen fra sig og går hen og lægger sin hånd på hendes skulder.

"De er sent ude i nat, grevinde Elisabet," siger han.

"Lad mig være, hr. Berling, lad mig gå hjem."

Han adlyder øjeblikkelig og vender sig bort fra hende.

Men eftersom hun ikke blot er en fornem dame, men egentlig et godt lille menneske, som ikke kan udholde den tanke, at hun har bragt en anden til fortvivlelse, eftersom hun er en lille blomsterpige, der altid har roser nok i sin kurv til at smykke den mest ensomme vej med, fortryder hun det straks, går efter ham og griber hans hånd.

"Jeg kom," siger hun og stammer … "jeg kom for at … Å, hr. Berling, De har jo ikke gjort det? Sig, at De ikke har gjort det. Jeg blev så bange, da De kom løbende efter mig, men det var netop Dem, jeg søgte. Jeg ville bede Dem om ikke at tænke på

det, jeg sagde sidst, men blive ved at komme til os som sædvanligt."

"Hvordan er grevinden kommet herhen?"

Hun ler nervøst. "Jeg vidste nok, at jeg ville komme for sent, men jeg ville ikke sige til nogen, at jeg gik, og for resten, ved De nok, kan man ikke mere køre over søen."

"Er grevinden gået over søen?"

"Ja, ja, jeg er, men, hr. Berling, sig mig det nu. Er De forlovet? De forstår nok, jeg ville så gerne have, at De ikke var det. Det er jo dog uret, og det er, ligesom det var mig, der var skyld i det hele. De skulle ikke have lagt så megen vægt på et ord af mig. Jeg er en fremmed, som ikke kender landets skik. Der har været så tomt på Borg, siden De har holdt op at komme der, hr. Berling."

Som Gösta Berling står der mellem de våde ellebuske på den sumpede jord, er det for ham, som om en kastede en hel favnfuld roser over ham. Han vader i roser lige op til knæet, de skinner for hans øjne i mørket, han indånder begærligt deres duft.

"Er det sket?" gentager hun.

Han må bestemme sig til at svare hende og gøre ende på hendes angst, skønt han føler sig så lykkelig over den. Hvor varmt der dog bliver indeni ham og hvor lyst, når han tænker på, hvilken vej hun er gået, hvor våd hun er, hvor forkommen, hvor ængstelig hun må være, og hvor forgrædt hendes stemme lyder.

"Nej," siger han, "jeg er ikke forlovet."

Da griber hun endnu en gang hans hånd og klapper den. "Jeg er så glad, jeg er så glad," siger hun, og hendes bryst, som har

været sammenpresset af angst, ryster nu af hulken.

Da er der blomster nok på poetens vej; alt mørkt og ondt og hadefuldt smelter bort af hans hjerte.

"Hvor De er god, hvor De er god," siger han.

Tæt ved dem løber bølgerne storm mod al Ekebys ære og herlighed. Nu har folkene ikke mere nogen leder, ingen indgyder dem mod og håb, nu styrter bølgebryderen, bølgerne slår sammen over den og styrter så sejrsstolte frem mod næsset, hvor møllen og smedjen ligger. Ingen arbejder mere for at modstå bølgerne, ingen tænker nu på andet end at redde liv og bohave.

De to unge mennesker synes, det er så naturligt, at Gösta må følge grevinden hjem; han kan jo ikke lade hende være alene i den mørke nat, ikke lade hende vandre alene endnu en gang over den smeltende is. De tænker ikke engang på, at man trænger til ham oppe ved smedjen, de er så lykkelige over igen at være venner.

Det ligger så nær at tro, at disse unge mennesker nærer en varm kærlighed til hinanden, men hvem kan vide det sikkert? I afbrudte og spredte stumper er deres livs strålende eventyr nået til mig. Jeg ved jo intet, så godt som intet om, hvad der boede inderst inde i deres sjæl. Hvad kan jeg sige om bevæggrunden til deres handlinger? Jeg ved blot, at den nat vovede en ung smuk kvinde sit liv, sin ære, sit rygte, sit helbred for at føre en elendig stakkel tilbage til den rette vej. Jeg ved blot, at den nat lod Gösta Berling den elskede gårds magt og glans falde for at følge hende, som for hans skyld havde overvundet frygten for døden, frygten. For skammen, frygten for straffen.

Ofte har jeg i mine tanker fulgt dem over isen denne forfærdelige nat, som dog for dem fik så god en slutning. Jeg tror ikke, at der i deres sjæl findes noget dulgt og forbudent, som må kues og undertrykkes netop nu, mens de vandrer over isen, muntre og talende om alt, hvad der var hændt i denne adskillelsens tid.

Han er atter hendes slave, hendes page, som ligger for hendes fødder, og hun er hans dame. De er kun glade, kun lykkelige. Ingen af dem siger et ord, som kan betyde kærlighed. Leende plasker de gennem vandet på bredden. Le gør de, når de finder vejen, når de går vild, når de glider, når de falder, når de rejser sig igen, stadig ler de.

Det er igen en lystig leg, dette velsignede liv, og de er børn, som har været uartige og skændtes. Å, hvor det er godt at være venner igen og begynde legen forfra.

Rygtet kom, og rygtet gik. I tidens løb nåede fortællingen om grevindens vandring også over til Anna Stjärnhök.

"Så ser jeg da," sagde hun, "at Gud har mere end én streng til sin bue. Jeg skal bringe mit hjerte til ro og blive, hvor man trænger til mig. Han kan gøre en mand af Gösta Berling uden min hjælp."

16. Bod

Kære venner, hvis det skulle hænde jer, at I møder en ynkelig stakkel på jeres vej, et lille bedrøvet væsen, som lader sin hat hænge på ryggen og bærer sine sko i hånden for ikke at have nogen som helst beskyttelse mod solens brand og vejens stene, en forsvarsløs, som af fri vilje nedkalder alt ondt over sit hoved, så gå ham forbi med stille bæven. Det er den bodfærdige, forstår I, den bodfærdige på vej til de hellige grave.

Den bodfærdige må gå med en grov kappe og leve af vand og tørt brød, selv om han er en konge. Han må gå og ikke køre. Han må tigge, ikke eje noget. Han må sove mellem tidsler. Han må slide de hårde gravstene med sine knæ. Han må svinge den knudrede svøbe over sin ryg. Han kan ikke finde sødme i andet end lidelsen, ikke glæde i andet end sorgen.

Den unge grevinde Elisabet var engang blandt dem, som bar den grove kappe og trådte de tornefulde veje. Hendes hjerte anklagede hende for synd. Det tragtede efter smerte som den trætte efter et varmt bad. Nød og elendighed bragte hun over sig, idet hun jublende steg ned i lidelsens nat.

Hendes mand, den unge greve med det gamle hoved, kom hjem til Borg morgenen efter den nat, da Ekebys mølle og smedje blev ødelagt af vårflommen. Han var næppe kommet, før grevinde Märta lod ham kalde ind til sig og fortalte ham underlige ting.

"Din hustru var ude i nat, Henrik. Hun var borte i mange timer. Hun kom hjem i selskab med en mand. Jeg hørte ham

sige godnat til hende. Jeg ved også, hvem han er. Jeg hørte både da hun gik og da hun kom, skønt det vel ikke var meningen. Hun bedrager dig, Henrik, hun bedrager dig, det skinhellige væsen, som hænger filerede gardiner for alle vinduer blot for at ærgre mig. Hun har aldrig elsket dig, min stakkels dreng. Hendes fader ville blot have hende godt gift. Hun tog dig for at blive forsørget."

Hun talte sin sag så godt, at grev Henrik blev som ude af sig selv. Han ville søge skilsmisse. Han ville sende sin hustru hjem til hendes fader.

"Nej, min ven," sagde grevinde Märta, "på den måde ville hun gå helt til grunde. Hun er forkælet og har fået en dårlig opdragelse. Men lad mig tage mig af hende, lad mig føre hende tilbage til pligtens vej."

Og greven kaldte grevinden ind for at sige hende, at hun herefter skulle stå under hans moder. Å, hvilken scene der nu fulgte; en sørgeligere komedie var vel aldrig blevet spillet i dette til sorgen indviede hus.

Mange onde ord lod han hende høre. Han løftede sine hænder mod Himlen og anklagede den, fordi den havde tilladt, at hans navn blev slæbt i snavset af en skamløs kvinde. Han truede ad hende med sin knyttede hånd og spurgte, hvad straf hun troede var stor nok for en forbrydelse som hendes.

Hun var slet ikke bange for sin mand. Hun troede stadig, at hun havde handlet ret. Hun sagde til ham, at hun allerede havde fået en skrækkelig snue, og at det kunne være straf nok.

"Elisabet," siger grevinde Märta, "dette er ikke noget at spøge med."

"Vi to," svarer den unge kvinde, "har aldrig kunnet blive enige om den rette tid til spøg og til alvor."

"Men du må dog forstå, Elisabet, at ingen ærbar kvinde forlader sit hjem for midt om natten at strejfe omkring med en berygtet eventyrer."

Da indså Elisabet Dohna, at hendes svigermoder havde besluttet at gøre hende ulykkelig. Hun indså, at hun måtte kæmpe til det yderste, for at det ikke skulle lykkes denne at bringe en frygtelig ulykke over hende.

"Henrik," beder hun, "lad ikke din moder stille sig imellem os. Lad mig fortælle dig, hvordan det hele er gået til. Du er retfærdig, du vil ikke dømme mig uhørt. Lad mig fortælle dig alting, og du skal se, at jeg kun har handlet sådan, som du har lært mig."

Greven nikkede tavs til tegn på samtykke, og grevinde Elisabet fortalte nu, hvordan hun var kommet til at drive Gösta Berling ud på de onde veje. Hun fortalte alt, hvad der var foregået i det lille blå kabinet, og hvorledes hun havde følt sig drevet af sin samvittighed til at gå ud at frelse den, hun havde gjort uret. "Jeg havde jo ingen ret til at dømme ham," sagde hun, "og min mand har selv lært mig, at intet offer er for stort, når man vil gøre en uret god igen. Ikke sandt, Henrik?"

Grev Henrik vendte sig til sin moder.

"Hvad siger moder hertil?" spurgte han. Hans lille krop var nu ganske stiv af værdighed, og hans høje, smalle pande fuld af majestætiske rynker.

"Jeg," svarede grevinden, "jeg siger, at Anna Stjärnhök er en klog pige, og at hun nok vidste, hvad hun gjorde, da hun fortalte Elisabet den historie."

"Moder behager at misforstå mig," sagde greven. "Jeg spørger, hvad moder siger til denne historie. Har grevinde Märta Dohna prøvet på at overtale sin datter, min søster, til at gifte sig med en afsat præst?"

Grevinde Märta tav et øjeblik. Å, hvor den Henrik dog var dum. Nu jagede han jo på det gale spor. Hendes jagthund forfulgte jægeren selv og lod haren løbe. Men om Märta Dohna manglede svar ét øjeblik, så varede det heller ikke længere.

"Kære ven," sagde hun med et skuldertræk, "der er en grund til at lade alle disse gamle historier om den ulykkelige mand hvile, den samme grund, som gør, at jeg nu beder dig undgå al offentlig skandale. Det er nemlig højst sandsynligt, at han er omkommet i nat."

Hun talte i en blid, beklagende tone, men der var ikke ét sandt ord i det, hun sagde.

"Elisabet har sovet længe i dag og har derfor ikke hørt, at der allerede er sendt folk ud rundt om søen for at søge efter hr. Berling. Han er ikke kommet tilbage til Ekeby, og man frygter for, at han er druknet. Isen brød op i morges. Se, stormen har splintret den i tusinde stykker."

Grevinde Elisabet så ud. Søen var næsten isfri.

Da skammede hun sig over sig selv. Hun havde villet undgå Guds retfærdighed. Hun havde løjet og hyklet. Hun havde kastet uskyldighedens hvide kappe over sig.

Den fortvivlede kastede sig på knæ for sin mand, og bekendelsen brød frem.

"Døm mig, forstød mig! Jeg har elsket ham. Tvivl ikke om, at jeg har elsket ham. Jeg river mit hår af, jeg sønderriver mine klæder af sorg. Jeg bryder mig ikke om noget nu, da han er død.

Jeg bryder mig ikke om at forsvare mig. Du skal få hele sandheden at vide. Jeg har taget mit hjertes kærlighed fra min mand og skænket den til en fremmed. Å, jeg ulyksalige, jeg har ladet mig lokke til forbuden kærlighed."

Du unge fortvivlede, lig der ved dine dommeres fødder, og sig dem alt! Velkommen, martyrium, velkommen, vanære, velkommen! Å, hvorledes skal du kunne tvinge himlens lyn til at slå ned i dit unge hoved!

Sig din mand, hvor du forfærdedes, da lidenskaben kom over dig, vældig og uimodståelig, hvor du bævede over dit hjertes usselhed. Hellere havde du mødt kirkegårdens genfærd end dæmonerne i din egen sjæl.

Sig dem, hvordan du, som var forvist fra Guds ansigt, følte dig uværdig til at gå på jordens overflade. I bøn og tårer har du kæmpet. "O Gud, frels mig! O, Guds søn, du som uddriver dæmoner, frels mig!" har du bedt.

Sig dem, at du har fundet, det var bedst at dølge alt. Ingen skulle lære din slethed at kende. Du troede, at det var Gud behageligt at handle sådan. Du troede også, at du gik Guds veje, da du ville frelse den mand, du elskede. Han vidste intet om din kærlighed. Han skulle ikke fortabes for din skyld. Vidste du, hvad der var ret? Vidste du, hvad der var uret? Gud alene vidste det, og han havde dømt dig. Han havde ramt dit hjertes afgud. Han havde ført dig ind på den store frelsende bodsvej.

Sig dem, at du ved, der findes ikke frelse i at dølge. Dæmonerne elsker mørket. Lad dine dommeres hænder kun knytte sig om svøben! Straffen skal falde som lindrende balsam på syndens sår. Dit hjerte længes efter lidelsen.

Sig dem alt dette, mens du ligger på knæ på gulvet og vrider hænderne i voldsom sorg, taler med fortvivlelsens vilde tonefald og med vild latter hilser tanken om straf og vanære, lige til din mand tager fat i dig og rejser dig op fra gulvet.

"Opfør dig, som det sømmer sig en grevinde Dohna, ellers må jeg bede min moder tugte dig som et barn."

"Gør med mig, hvad du vil!"

Da faldt grevens dom: "Min moder har bedt for dig. Derfor kan du blive boende her i mit hjem. Men for fremtiden er det hende, som befaler, og dig, som adlyder."

Se bodens vej! Den unge grevinde er blevet den ringeste af tjenestekvinderne. Hvor længe, o hvor længe?

Hvor længe vil et stolt hjerte kunne bøje sig? Hvor længe vil utålmodige læber kunne tie, hvor længe vil en heftig hånd kunne holdes tilbage?

Velgørende er fornedrelsens elendighed. Mens ryggen værker af det tunge arbejde, er hjertet stille. Til den, som kun sover nogle korte timer på et hårdt stråleje, kommer søvnen ukaldet.

Selv om den gamle kvinde forvandler sig til en ond ånd for at kunne pine den unge nok, så takker hun sin velgørerske. Endnu er det onde ikke dødt i hende. Jag den dødstrætte op klokken fire hver morgen. Læg et urimeligt dagværk ved den tunge drejlsvæv på den uvante arbejderske! Det er godt. Den bodfærdige har måske ikke kraft nok til selv at svinge svøben med tilstrækkelig styrke.

Da den store forårsvask kommer, lader grevinde Märta hende stå ved baljen i vaskerhuset. Hun kommer selv for at se på hendes arbejde. "Vandet er for koldt i din balje," siger hun og

tager kogende vand af en gryde og hælder det over hendes bare arme.

Det er en kold dag, da vaskerkonerne må stå ved søen og skylle tøjet. Byger farer hen over dem og gennembløder dem med sneblandet regn. Vaskerkonernes kjoler bliver våde og tunge som bly. Arbejdet med banketræet er hårdt. Blodet springer frem under de fine negle.

Men grevinde Elisabet klager ikke. Lovet være Guds godhed! Hvor er der lise for den bodfærdige uden i lidelsen? Svøbens skarpe knuder falder blødt som rosenblade på den bodfærdiges ryg.

Den unge kvinde får snart at vide, at Gösta Berling lever. Den gamle har blot villet narre hende til at gå til bekendelse. Ja, hvad så! Det er Guds vej. Det er Guds styrelse. Således har han lokket synderinden ind på forsoningens gode vej.

Der er kun én ting, der ængster hende. Hvorledes skal det gå hendes svigermoder, hvis hjerte Gud for hendes skyld har forhærdet? O, han vil dømme hende med mildhed. Hun må være ond for at hjælpe synderinden at genvinde Guds kærlighed.

Hun vidste ikke, hvor ofte en sjæl, som har prøvet al anden vellyst, går over til at søge sin glæde i grusomhed. Når den utålmodige, formørkede sjæl savner smiger og kærtegn og dansens beruselse og spillets spænding, da dukker den ned i sit mørke dyb og henter grusomheden op. Der findes endnu en kilde til glæde for de slappede følelser i at pine dyr og mennesker.

Den gamle er sig ingen ondskab bevidst. Hun tror blot, at hun revser en letfærdig hustru. Så ligger hun stundom vågen

om natten og grubler på ny pinsler. Ve hende, hvilken helligbrøde hun begår. Arbejdet selv, den store velgører, forvandler hun til en pine og en straf.

En aften går hun igennem huset og lader grevinden lyse for hende med et lys. Hun bærer det i hånden uden stage.

"Lyset er brændt ned," siger den unge.

"Er lyset brændt ned, så lad stagen brænde," svarer grevinde Märta.

Og de går videre, indtil den rygende tande slukkes på den forbrændte hånd.

Men dette er kun småting. Der gives pinsler for sjælen, som overgår alle legemets lidelser. Grevinde Märta gør selskab og lader husfruen selv gå ved sit eget bord og varte op.

Se, dette er den bodfærdiges store dag. Fremmede mennesker skal se hende i hendes fornedrelse. De skal se, at hun ikke mere er værdig til at sidde ved sin mands bord. O, med hvilken hån skal deres kolde blikke ikke hvile på hende!

Værre, mangefold værre bliver det. Ikke et blik møder hendes. Alle ved bordet sidder stille og nedslåede, mænd og kvinder lige forstemte.

Men hun samler det alt sammen op som gloende kul til at lægge på sit hoved. Er hendes synd da så forfærdelig? Er det en skam at være i hendes nærhed?

Så kommer fristelsen: Anna Stjärnhök, som har været hendes veninde, og lagmanden i Munkerud, Annas sidemand ved bordet, tager hende om livet, da hun kommer til dem, tager stegefadet fra hende, skyder en stol hen til hende og vil ikke lade hende slippe.

"Sid der, mit barn, sid der," siger lagmanden, "du har ikke gjort noget ondt!"

Og som med én mund erklærer alle middagsgæsterne, at hvis hun ikke bliver siddende ved bordet, vil de alle gå. De er ikke bødler. De går ikke Märta Dohnas ærinder. De lader sig ikke narre så let som et fårehoved af en greve.

"Å, I gode herrer! Å, I kære venner! Vær ikke så barmhjertige! I tvinger mig til selv at råbe min synd ud. Der er en, som jeg har holdt for meget af."

"Barn, du ved jo ikke, hvad synd er. Du ved ikke, hvor uskyldig du er. Gösta Berling vidste jo ikke engang, at du holdt af ham. Indtag nu atter din plads i dit hjem! Du har ikke gjort noget ondt."

De holder hendes mod oppe for en tid og er selv på engang muntre som børn. Latter og spøg lyder rundt om bordet. De hidsige, letrørte mennesker, de er så gode; men dog er de sendt af Fristeren. De vil indbilde hende, at hun er en martyr, og håner åbenlyst grevinde Märta, som om hun var en heks. Men de forstår det ikke. De ved ikke, hvor sjælen længes efter renhed, de ved ikke, hvorledes den bodfærdige af sit hjerte tvinges til at udsætte sig for vejens stene og solens brand.

Stundom tvinger grevinde Märta hende til hele dage igennem at sidde stille ved syrammen, og da fortæller hun hende uendelige historier om Gösta Berling, denne præst og eventyrer. Strækker hendes hukommelse ikke til, så digter hun noget, sørger blot for, at hans navn hele dagen igennem lyder i den unge kvindes øren. Det er det, hun frygter mest. På sådanne dage indser hun, at hendes bod aldrig vil få ende. Hendes kærlighed vil ikke dø. Hun tror, hun selv dør før den.

Hendes legemlige kræfter begynder at svigte hende. Hun er ofte meget syg.

"Men hvor bliver din ridder af?" spørger grevinden hånligt. "Dag efter dag har jeg ventet ham i spidsen for kavalererne. Hvorfor stormer han ikke Borg, sætter dig på tronen og kaster mig og din mand bundne i tårnet? Er du allerede glemt?"

Hun føler næsten trang til at forsvare ham og fortælle, at hun selv har forbudt ham at yde hende nogen som helst hjælp. Men nej, det er bedst at tie, tie og lide.

Dag for dag tæres hun mere og mere hen af overanstrengelsens ild. Hun går i bestandig feber og er så mat, at hun knap kan holde sig oppe. Hun ønsker blot at dø. Livets stærke kræfter er kuede. Kærligheden og glæden vover ikke at røre sig. Hun nærer ikke mere nogen frygt for lidelsen.

Det er, som hendes mand ikke mere ved, at hun er til. Han sidder indelukket i sit værelse næsten hele dagen og studerer halvt ulæselige håndskrifter og gammelt klattet tryk.

Han læser adelsbreve på pergament med det svenske rigssegl ved, stort og vældigt, formet i rødt voks og gemt i en drejet trækapsel. Han studerer gamle skjoldmærker med liljer i hvidt felt og griffe i blåt. Sådanne sager forstår han, dem tolker han med lethed. Og han læser om og om igen gamle ligtaler og personalia over de ædle grever Dohna, hvori deres bedrifter sammenstilles med Israels heltes og Hellas' guders.

Disse gamle ting har altid voldt ham glæde. Men sin unge hustru bryder han sig ikke om at tænke mere på.

Grevinde Märta har sagt et ord, som har dræbt al kærlighed i ham: "Hun har taget dig for pengenes skyld." Sligt kan vist

ingen mand tåle at høre. Det slukker al kærlighed. Nu var det ham ligegyldigt, hvordan det gik den unge kvinde. Hvis hans moder førte hende tilbage til pligtens vej, var det godt. Grev Henrik nærede stor beundring for sin moder.

Denne elendighed varede i en måneds tid. Men hele tiden var jo ikke så stormfuld og oprørt, som det kan lade, når begivenhederne sammentrænges på nogle skrevne sider. Grevinde Elisabet skal altid have været rolig at se til. Blot den ene gang, da hun fik at høre, at Gösta Berling skulle være død, var hun blevet overvældet af sindsbevægelse. Men så stor var hendes anger over, at hun ikke havde kunnet bevare kærligheden til sin mand, at hun rimeligvis havde ladet grevinde Märta pine sig til døde, hvis ikke en aftenstund hendes gamle husholderske havde talt til hende.

"Grevinden må tale med greven," sagde denne. "Herregud, grevinden er sådan et barn. Grevinden ved måske ikke engang selv, hvad De har i vente; men jeg ser nok, hvordan det er fat."

Men det var jo netop dette, hun ikke kunne sige sin mand, mens han gik og nærede sådan en sort mistanke til hende.

Den nat klædte hun sig stille på og gik ud. Hun bar en almindelig bondepigedragt og en bylt i hånden. Hun havde i sinde at flygte bort fra sit hjem og aldrig vende tilbage. Hun gik ikke sin vej for at undgå pine og lidelse. Men nu troede hun, at Gud havde givet hende et tegn, at hun havde lov til at gå, at hun måtte bevare sit legemes sundhed og kræfter.

Hun drog ikke imod vest over søen, for der boede den, som hun holdt meget af. Hun gik heller ikke mod nord, for der boede mange af hendes venner, og heller ikke mod syd, for langt, langt imod syd var hendes faders hjem, og hun ville ikke

komme det et skridt nærmere. Men hun gik imod øst; for der vidste hun, at hun ikke havde hjem, ikke nogen elsket ven, ikke noget menneske, hun kendte, ikke hjælp eller trøst.

Hun gik ikke med lette skridt, for hun troede sig ikke forsonet med Gud. Men dog var hun glad over, at hun for fremtiden skulle bære byrden af sin synd blandt fremmede. Deres ligegyldige blikke skulle hvile på hende, lindrende som koldt stål på et ophovnet lem.

Hun ville gå, til hun fandt et fattigt hus i skovbrynet, hvor ingen kendte hende. "I ser, hvordan det er fat mig, og mine forældre har jaget mig bort," ville hun sige. "Giv mig føde og klæder og tag over hovedet, til jeg selv kan fortjene mit brød. Jeg er ikke helt uden penge."

Så gik hun hen ad vejen i den lyse juninat, for maj måned var gået under hendes tunge lidelser. Ak, maj måned, den skønne tid, da birketræerne blander deres lyse grønne med granskovenes mørke, og da søndenvinden kommer igen langt sydfra, mættet af varme.

Jeg må synes mere utaknemmelig end andre, som har frydet sig ved dine gaver, du skønne måned. Ikke med et ord har jeg prist din skønhed.

Ak, maj, du kære lyse måned, har du nogensinde lagt mærke til et barn, som sidder på sin moders skød og hører eventyr? Så længe barnet hører om grusomme kæmper og om skønne prinsessers bitre lidelser, holder det hoved og øjne oppe, men hvis moderen giver sig til at tale om lykken og solskinnet, lukker den lille sine øjne og slumrer stille ind med hovedet mod hendes bryst.

Se, du skønne måned, sådant et barn er også jeg. Lad andre lytte til fortællinger om blomster og solskin; jeg for min part vælger de mørke nætter, fulde af syner og eventyr, jeg vælger de tunge skæbner, de forvildede hjerters sorgfyldte lidenskaber.

17. Jernet fra Ekeby

Det var forår, og jernet fra alle Värmlands jernværker skulle sendes til Gøteborg.

Men på Ekeby havde de intet jern at sende. Om efteråret havde der en tid været vandmangel, om foråret havde kavalererne regeret.

På deres tid skummede stærkt besk øl ned ad Björksøfaldets brede kampestenstrappe, og den lange Löfvensø var ikke fyldt med vand, men med brændevin. På deres tid lagdes der intet råjern i essen, men smedene stod i skjorte og træsko foran ilden og drejede umådelige stege på lange spid, mens smededrengene med lange tænger holdt spækkede kapuner over ilden. I de dage gik dansen over bakkerne. Man sov på høvlebænken og spillede kort på ambolten. I de dage blev der intet jern smedet.

Men foråret kom, og nede på grossererkontorerne i Gøteborg begyndte man at vente på jernet fra Ekeby. Man tog de kontrakter frem, som var afsluttet med majoren og majorinden, og hvori der stod nævnt leverancer på mange hundrede skippund.

Men hvad brød kavalererne sig om majorindens kontrakter? De holdt glæden og violinspillet og gæstereringen i gang. De sørgede for, at dansen gik over bakkerne.

Der kom jern fra Stömne, og der kom jern fra Sölje. Jernet fra Kymsberg fandt vej over hederne ned til Vänern. Fra Uddeholm

kom der jern og fra Munkefors og fra alle de mange gårde. Men hvor er jernet fra Ekeby?

Er Ekeby ikke mere det vigtigste af Värmlands jernværker? Våger ingen over den gamle gårds ære? Den er overladt til ligegyldige kavalerer, der lader dansen gå over bakkerne. Hvad andet mægter deres usle hjerner at have omsorg for.

Men fosse og elve, skuder og pramme, havne og sluser undrer sig og spørger: "Kommer jernet fra Ekeby ikke?"

Og det hvisker og spørger fra skov til sø, fra bjerg til dal: "Kommer jernet fra Ekeby ikke? Kommer der aldrig mere jern fra Ekeby?"

Og dybt inde i skoven giver kulmilen sig til at le, og det er, som om hovederne på de store hammere i de mørke smedjer ler hånligt, gruberne slår deres brede gab op og skoggerler, pultene på grosserernes kontorer, hvor majorindens kontrakter ligger gemt, vrider sig af latter. "Har I hørt så galt? De har intet jern på Ekeby, på det bedste af Värmlands jernbrug har de intet jern."

Op, I sorgløse, op, I hjemløse! Tåler I, at en sådan skændsel skal overgå Ekeby? Så sandt I elsker det skønneste sted på Guds grønne jord, så sandt det er jeres længsels mål på fjerne veje, så sandt I ikke kan nævne dets navn ude blandt fremmede, uden at I får tårer i øjnene, så stå op, kavalerer, red Ekebys ære!

Nå, men selv om Ekebys hammere har hvilet, så er der vel arbejdet ved de seks brug, der ligger under os. Der må findes jern nok og mere end nok.

Så drager Gösta Berling afsted for at tale med forvalterne på de seks gårde.

På Högfors, som ligger ved Björksøelven lidt ovenfor Ekeby, syntes han ikke, der var grund til at spørge. Det lå alt for nær

ved Ekeby, havde været så godt som under kavalerernes regimente. Men han kørte et par mil nordpå, til han kom til Lötafors. Det var et smukt sted, det var der ingen tvivl om. Øvre Löfven udbredte sig lige for, og tæt bagved lå Gurlita klint med sin stejle top og sit vilde og romantiske udseende, som passer godt for et gammelt bjerg. Men smedjen, den er ikke, som den skal være: drivhjulet er itu, og det har det været hele året.

"Men hvorfor er det ikke blevet gjort i stand?"

"Snedkeren, kære ven, snedkeren, der var den eneste i hele herredet, som kunne gøre det i stand, har været optaget andre steder. Vi har ikke kunnet smede et eneste skippund."

"Men hvorfor sendte I ikke bud efter snedkeren?"

"Sendte bud! Som om vi ikke har sendt bud efter ham hver eneste dag, men han kunne jo aldrig komme. Han har haft travlt med at bygge keglebaner og lysthuse på Ekeby."

Da går det pludselig op for Gösta, hvordan det vil gå ham på denne rejse.

Han drager videre nordpå op til Björnidet. Også det er et herligt sted med en beliggenhed, der kunne passe for et slot. Det store våningshus skuer ud over en halvcirkelformet dal, på tre sider omgivet af vældige højder og på den fjerde af Löfvensøen. Og Gösta ved, at der gives ikke bedre sted for måneskinsture og sværmeri end stien langs elvebredderne forbi fossen og ned til smedjen, som har fået en plads i vældige, ind i selve bjergvæggen sprængte hvælvinger. Men jern, er her noget jern?

Nej, selvfølgelig ikke. De havde jo ikke haft kul, og fra Ekeby havde de hverken kunnet få penge til at betale kulsviere eller

folk til at køre kullene. Hele driften har været nedlagt denne vinter.

Så styrer Gösta igen mod syd. Han kommer til Hån på Löfvens østre bred, og til Löfstafors, langt inde i skovene, til Elgfors, – men det går ham ikke bedre der. Ingen steder har de jern, og alle steder lader det til, at det er kavalerernes egen skyld, at det forholder sig således.

Til sidst kommer han til Elgfors, et lille jernværk langt inde mellem de østre højder, et af disse velsignede steder, som altid har haft en dragende magt over menneskene. Der findes prægtig jagt i skoven og rigt fiskeri i søen. Der findes odder med birkeskove, hvor man har lyst til at dvæle i stille grublerier, så lang dagen er, og der er en sådan stilhed og fred, at man ikke mere synes at tilhøre den bekymrede og urolige verden.

Men de fredens magter, som hersker der, har altid indrettet det sådan, at vejen derop er ufremkommelig eller næsten ufremkommelig. Det fik Gösta at mærke, da han og Don Juan omsider nåede op til bruget.

På Elgfors er Gustav Bendix bestyrer. Han lægger sit lange ansigt i de alvorligste folder, da han hører Göstas ærinde.

"De havde vel ikke noget på de andre brug?" spørger han.

"Nej, slet intet."

"De kanaljer!" udbryder han, "at komme med sådanne historier! Vil du tro, jeg har mødt deres jernkærrer her i skoven i vinter. Tro du mig, Gösta, de har allerede deres jern i Gøteborg!"

Da får Gösta håb. Han havde ikke ventet sig meget af Gustav Bendix, men nu begynder han at tro, at her er der jern.

Gustav Bendix tager ham ved hånden og fører ham ind på kontoret.

"Nu skal jeg vise dig noget mærkeligt, min broder," siger den gamle spasmager og tager et par små stålfile ud af en skuffe.

"Kan du gætte, hvor jeg har fundet dem?" siger Gustav Bendix og ser ham frygtelig alvorligt ind i ansigtet.

Nej, det kan Gösta ikke.

"Ser du her," siger han og tager en stor død rotte op af den samme skuffe; og så viser han Gösta, at den rotte ikke har haft almindelige fortænder, men et par stålfile i munden.

"Hvad siger du til det, min bror?" vedbliver Gustav Bendix. "Se, det synes jeg er uretfærdigt af Vorherre. En sådan rotte kan jo æde jern, og det er det, de gør, de små sataner. Alt vort stangjern har de hugget i sig. Der er ikke så meget som et skippund tilbage. Da jeg i går kommer ind i pakhuset, er hele oplaget borte; magasinet er som fejet. Der var ikke andet tilbage end disse par spåner og en død rotte; men i dens mund sad disse to file, og så begreb jeg jo, hvordan det hele hang sammen. Vil du have filene? De er dog ret interessante."

Og han vender sig med sit bekymrede ansigt til Gösta, som synker ned på kontorstolen og er nær ved at omkomme af latter, skønt det nok ikke er første gang, han hører, at brugsrotterne æder jern.

Så vender Gösta hjem til Ekeby, og kavalererne ser med mørke miner på de halvhundrede skippund eller så, som findes på oplaget, og de bøjer deres hoveder i sorg og skam, for de hører, hvordan hele naturen hånler ad Ekeby, og de synes, at jorden dirrer af hulken, og træerne truer ad dem med vrede

fagter, og græs og urter klager over, at det er forbi med Ekebys ære.

Men hvortil så mange ord og så megen forundring? Der har vi jo jernet fra Ekeby!

Der er det, læsset på pramme ved Klarelvens bred, færdigt til at sejle ned ad elven, færdigt til vejes på jernvægten i Karlstad, færdigt til på en vänerskude at føres til Gøteborg. Så er altså Ekebys ære reddet.

Men hvorledes er det muligt? På Ekeby fandtes der jo ikke mere end halvtredsindstyve skippund jern, på de seks andre gårde var der slet intet. Hvor er det muligt, at fuldtlastede pramme nu kan føre en uhørt mængde jern til vægten i Karlstad? Ja, det må man spørge kavalererne om.

Kavalererne er selv om bord på de tunge, grimme fartøjer; de agter selv at følge med jernet fra Ekeby til Gøteborg. Ingen almindelig færgekarl får lov at følge med jernet. Kavalererne er selv kommet med flasker og madkurve, med valdhorn og violiner, med bøsser og medesnore og spillekort. De vil gøre alt for deres kære jern og ikke forlade det, før det er losset på kajen i Gøteborg. De vil selv losse og laste, passe sejl og ror. De er netop de rette til at løse en sådan opgave. Er der vel en sandbanke i Klarelven eller et rev i Vänern, som de ikke kender? Falder ikke ror og talje dem lige så let i hånden som violinbue og tømme?

Ingen af kavalererne er blevet hjemme. Farbroder Eberhard har forladt sin skrivepult, og fætter Kristoffer er kommet frem fra kakkelovnskrogen. Endog den blide Löwenborg er der. Ingen kan holde sig borte, når det gælder Ekebys ære.

Men det er ikke godt for Löwenborg at se Klarelven. Han har ikke set den i syvogtredive år, og han har ikke været i en båd i lige så lang tid. Han hader søernes blanke flader og de grå elve. Han kommer til at tænke på alt for triste ting, når han kommer på vandet, og han undgår det derfor, men i dag har han ikke kunnet holde sig hjemme. Også han må følge med for at redde Ekebys ære. For syvogtredive år siden havde Löwenborg set sin brud drukne i Klarelven, og siden den tid havde hans stakkels hoved ofte været forvirret.

Men mens han står og ser på elven, begynder hans gamle hjerne at blive mere og mere omtåget. Den grå elv, som flyder afsted med mange små blinkende bølger, er en stor slange med sølvskæl, som ligger og lurer på rov, De høje gule sandvægge med sparsomme græstuer, gennem hvilke elven har skåret sin fure, er væggene i en faldgrube, på hvis bund slangen lurer, og den brede landevej, som bryder hul i væggen og gennem dybt sand vader ned til færgen, ved siden af hvilken prammene er fortøjede, er selve indgangen til den frygtelige dødshule.

Og den lille gamle mand står og stirrer med sine små blå øjne. Hans lange hvide hår flyver for alle vinde, og hans kinder, der som oftest har et mildt rosenskær, er ganske blege af angst. Han ved så sikkert, som om nogen havde sagt ham det, at der snart vil komme en fra vejen der og styrte sig i den lurende slanges gab.

Nu er kavalererne ved at støde fra land; de griber de lange stænger for at drive prammene ud i strømmen, men da råber Löwenborg:

"Stands, for Guds skyld, stands!"

De forstår nok, at han begynder at blive forvirret, fordi han føler prammen gynge under sig, men de lader uvilkårligt være at løfte stængerne. Og han, som ser, at elven lurer på rov, og at en nødvendigvis må komme og kaste sig i den, peger med en advarende bevægelse op ad vejen, ganske som om han så nogen komme.

Det ved vi alle, at livet gerne hidfører sådanne sammentræf som det, der nu fulgte. Den som endnu kan blive forbavset, kan gerne undre sig over, at kavalererne skulle ligge med deres pramme ved færgestedet over Klarelven netop morgenen efter den nat, da grevinde Elisabet havde begivet sig på vandring østerpå. Men det ville ganske vist have været mere underligt, om den unge kvinde ikke havde fundet hjælp i sin nød. Det traf sig nu således, at hun, som havde gået hele natten, kom ad landevejen, der førte ned til færgen, netop som kavalererne var i færd med at støde fra land, og de blev stående og så på hende, mens hun talte med færgekarlen, og han gjorde båden flot. Hun var klædt som en bondepige, og de anede ikke, hvem hun var. Men de stod dog og stirrede på hende, fordi der var noget bekendt ved hende. Som hun nu stod der og talte med færgekarlen, kom der en støvsky til syne på landevejen, og ud af støvskyen kom der en stor gul kaleche. Hun forstod straks, at den var fra Borg, at de var ude at lede efter hende, og at hun nu ville blive opdaget. Hun kunne ikke mere tænke på at komme bort i færgekarlens båd, og det eneste skjulested, hun så, var kavalerernes pramme. Hun styrtede hen imod dem uden at se, hvad det var for folk, der var om bord. Og godt var det, at hun ikke så det, for da havde hun vel hellere kastet sig under hestehovene end taget sin tilflugt til dem.

Da hun var kommet om bord, skreg hun blot: "Skjul mig, skjul mig!" Og så snublede hun og faldt på jernlasten. Men kavalererne bad hende være rolig. De stødte hurtigt fra land, så at prammen kom ud i strømmen, og drev ned imod Karlstad, netop som kalechen kom ned til færgestedet.

I vognen sad grev Henrik og grevinde Märta. Nu løb greven hen for at spørge færgekarlen, om han havde set grevinden. Men da grev Henrik var lidt forlegen over at være nødt til at spørge efter en bortrømt hustru, så sagde han kun:

"Der er noget, der er blevet borte!"

"Så?" sagde færgekarlen.

"Der er noget, der er blevet borte! Jeg spørger, om han har set noget?"

"Hvad er det, han spørger om?"

"Ja, det er lige meget, men der er noget, der er blevet borte. Jeg spørger, om han har færget noget over elven i dag?"

Men på den måde fik han intet at vide, og grevinde Märta måtte selv tale med karlen. Et minut efter vidste hun, at den, de savnede, var om bord på en af de tungt bortglidende pramme.

"Hvad er det for folk på de pramme der?"

"Å, det er jo kavalererne, som vi kalder dem."

"Ah," siger grevinden. "Ja, da er din hustru vel forvaret, Henrik. Så kan vi lige så gerne straks vende hjem."

Ude på prammen herskede der just ikke så stor glæde, som grevinde Märta havde troet. Så længe den gule kaleche var synlig, sad den forskræmte unge kvinde sammenkrøbet på lasten uden at røre sig eller sige et ord. Hun stirrede blot på vandet.

Det er rimeligt nok, at hun først genkendte kavalererne, da hun havde set den gule kaleche fjerne sig. Hun fo'r op. Det var, som om hun ville flygte på ny, men hun blev standset af den nærmest stående, og så sank hun med en sagte jamren igen ned på lasten.

Og kavalererne vovede ikke at tale til hende eller stille hende noget spørgsmål. Hun så ud, som om hun var på vanviddets rand.

De sorgløses hoveder begyndte sandelig at tynges af ansvar. Allerede dette jern var en tung byrde for uvante skuldre, og nu skulle de oven i købet passe på en ung, ædelbåren dame, som var flygtet fra sin mand.

Da de mødte denne unge kvinde ved vinterens fester, var en og anden kommet til at tænke på en lille søster, som han engang havde elsket. Når han havde leget og prøvet kræfter med denne søster, havde han været nødt til at tage varsomt på hende, og når han havde talt med hende, havde han måttet vænne sig til at passe på sig selv og ikke bruge stygge ord. Når en fremmed dreng havde jaget for vildt efter hende i legen eller sunget stygge viser for hende, da havde han kastet sig over drengen med grænseløs forbitrelse og næsten banket livet af ham; for hans lille søster skulle aldrig høre noget ondt eller lide nogen sorg eller nogensinde møde ondskab og had.

Grevinde Elisabet havde været alle kavalerernes glade lille søster. Når hun havde lagt sine små hænder i deres hårde næver, havde det akkurat været, som om hun havde sagt: "Føl, hvor skrøbelig jeg er, men du er min store broder, du skal beskytte mig både mod andre og mod dig selv." Og de havde været høviske riddersmænd, så længe de havde set hende.

Nu så kavalererne hende med forfærdelse og kendte hende ikke igen. Hun var forgræmmet og afmagret, halsen havde mistet sin runding, ansigtet var gennemsigtigt. Hun havde sagtens stødt sig på sin natlige vandring; for nu og da kom der en blodsdråbe piblende frem af et lille sår i tindingen, og det krusede lyse hår, som hang ned i panden, var klæbet sammen af blod. Hendes kjole var smudsig efter den lange vandring på dugvåde veje, og hendes sko var ilde tilredte. Kavalererne havde en uhyggelig følelse af, at dette var en fremmed. Den grevinde Elisabet, de havde kendt, havde ikke haft sådanne vilde, brændende øjne. Deres stakkels søster var næsten blevet jaget til vanvid. Det var, som om en sjæl, der var nedsteget fra en anden verden, kæmpede med den rigtige sjæl om herredømmet i dette udpinte legeme.

Men de behøver ikke at være bekymrede for, hvor de skal gøre af hende. De gamle tanker vågner hos hende. Der er jo fristelsen atter over hende. Gud vil atter prøve hende. Se, hun er iblandt venner. Har hun i sinde at forlade bodens vej?

Hun rejste sig og råbte, at hun måtte bort.

Kavalererne prøvede på at berolige hende. De sagde til hende, at hun kunne være rolig. De skulle nok beskytte hende mod al forfølgelse.

Hun bad blot, om hun måtte gå ned i den lille båd, som slæbte efter prammen, og ro i land for at fortsætte sin vandring alene.

Men de kunne jo ikke lade hende gå. Hvad skulle der blive af hende? Det var bedre, hun blev hos dem. Vel var de kun nogle fattige gamle mænd, men de skulle nok finde udvej til at hjælpe hende.

Da vred hun sine hænder og bad dem lade hende gå. Men de kunne ikke opfylde hendes bøn. De så, hun var så ussel og svag, at hun vist ville dø på landevejen.

Gösta Berling stod et stykke borte og så ned i vandet. Måske den unge kvinde helst ikke ville se ham. Han vidste det ikke; men hans tanker legede og lo. "Nu ved ingen, hvor hun er," tænkte han, "nu kan vi tage hende med os til Ekeby. Vi vil holde hende skjult der, vi kavalerer, og vi skal være gode imod hende. Hun skal være vor dronning, vor herskerinde, men ingen skal vide, at hun er der. Vi skal vogte hende så godt, så godt. Måske hun kan blive lykkelig iblandt os; alle de gamle vil have kærlig omsorg for hende som for en datter. Hun vil gøre os til mennesker; vi kommer til at drikke mandelmælk og tale fransk. Og når vort år er til ende, hvad så? Kommer tid, kommer råd."

Han havde aldrig vovet rigtigt at klare for sig selv, om han elskede hende. Han kunne ikke eje hende uden synd, og han ville ikke drage hende ned til noget lavt eller slet, det var alt, hvad han vidste. Men at have hende gemt på Ekeby og få lov til at være god imod hende, nu da andre havde været onde, og lade hende nyde alt, hvad godt livet ejer, ak, hvilke drømme, hvilke salige drømme!

Men han vågnede af dem, for den unge grevinde var fuldstændig fortvivlet, og hendes ord havde fortvivlelsens skærende klang. Hun havde kastet sig på knæ midt imellem kavalererne og bad dem om at komme bort.

"Gud har endnu ikke tilgivet mig," råbte hun. "Lad mig gå."

Gösta så, at ingen af de andre var i stand til at adlyde hende, og indså, at han måtte gøre det. Han, som elskede hende, måtte gøre det.

Det var så svært for ham at gå, som om hvert lem på hans legeme gjorde modstand mod hans vilje, men han slæbte sig hen til hende og sagde, at han ville bringe hende i land.

Hun stod straks op. Han bar hende ned i båden og roede hende over til den østlige bred. Han lagde til ved et smalt gangbræt og hjalp hende op af båden.

"Hvad skal der nu blive af grevinden?" sagde han.

Hun løftede alvorlig fingeren og pegede op imod himlen.

"Hvis grevinden skulle komme i nød ..."

Han kunne ikke tale, stemmen svigtede ham, men hun forstod ham og svarede:

"Jeg skal sende bud efter Dem, når jeg trænger til Dem."

"Jeg ville så gerne vogte Dem for alt ondt," sagde han.

Hun rakte ham sin hånd til farvel, og han var ikke i stand til at sige mere. Hendes hånd lå kold og slap i hans.

Grevinden havde ikke sans for andet end disse indre stemmer, som tvang hende til at gå ud blandt fremmede. Hun vidste vel knap, at det var netop den mand, hun elskede, som hun nu forlod.

Så lod han hende gå og roede igen ud til kavalererne. Da han kom op på prammen, skælvede han af træthed og så udmattet og kraftesløs ud. Han syntes, han havde gjort det tungeste arbejde i sit liv.

Endnu nogle dage holdt han modet oppe, indtil Ekebys ære var reddet. Han bragte jernet til vægten på Kannikenæsset; så var det for lang tid forbi med hans kræfter og hans livsmod.

Kavalererne mærkede ingen forandring hos ham, så længe de var om bord. Han spændte hver nerve for at holde munterheden og sorgløsheden oppe; for det var ved munterhed

og sorgløshed, at Ekebys ære skulle reddes. Hvorledes skulle vovespillet være lykkedes for dem, hvis de var gået til det med bekymrede ansigter og modfaldne hjerter?

Om det nu er sandt, hvad rygtet melder, at kavalererne havde mere sand end jern på prammene, om det er sandt, at de uafladelig bar de samme stænger til og fra vægten ved Kannikenæsset, til de mange hundrede skippund var vejet af – om det er sandt, at alt dette kunne gå for sig, fordi vejeren og hans folk blev så godt trakteret af madkurve og flaskefoder, som kavalererne havde med fra Ekeby, så kan man nok forstå, at de måtte være muntre på jernprammene.

Hvem kan vide det nu? Men om så var, da er det sikkert nok, at Gösta Berling ikke kunne have tid til at sørge. Men han mærkede ikke noget til eventyrets og farens glæde. Så snart han turde, sank han sammen i fortvivlelse.

"O, Ekeby, du mine længslers land," råbte han da til sig selv, "gid din ære må stråle!"

Så snart kavalererne havde fået vejerens kvittering, lastede de en vänerskude med deres jern. Det sædvanlige var ellers, at skippere af faget besørgede jernet ført ned til Gøteborg, og gårdene i Värmland bekymrede sig i reglen ikke mere om deres jern, når de havde fået vejerens kvittering for, at leverancen var modtaget. Men kavalererne ville ikke gøre deres ting halvt; de ville følge med jernet lige til Göteborg.

På vejen derhen ramtes de af ulykken. Der brød en storm løs om natten, skuden drev for vind og vove, stødte på et rev og sank med hele sin kostbare ladning. Valdhorn og kortspil og utømte vinflasker gik da til bunds. Men når man rigtig tænkte over sagen, hvad gjorde så det, at jernet var gået tabt? Ekebys

ære var dog reddet. Jernet var vejet på vægten ved Kannikenæsset. Og selv om majoren måtte sætte sig hen og skrive til grossererne dernede i den store by, at eftersom de ikke havde fået hans jern, ville han ikke have deres penge, så gjorde det heller ikke noget. Ekeby var så rigt, og dets ære var reddet.

Men om nu havne og sluser, om gruber og miler, skuder og pramme begynder at hviske underlige ting? Om det går som en dump susen gennem skovene, at hele farten var et bedrag, om man hele Värmland over påstår, at der aldrig havde været mere end usle halvhundrede skippund på prammene, og at skibbruddet var sat i scene med vilje? Nå ja – da er der blevet øvet en kæk bedrift, og en ægte kavalerstreg er blevet udført. Sligt skader ikke den gamle gårds ære.

Men det er nu så længe siden. Det kan jo gerne være, at kavalererne har købt jern andre steder, eller at de har fundet noget i nogle pakhuse, som de ikke havde kendt før. I sådanne ting bliver sandheden aldrig opdaget. Vejeren ville i det mindste aldrig høre tale om, at et bedrageri havde været muligt, og han måtte jo vide det.

Da kavalererne kom hjem, fik de nyt at høre. Grev Dohnas ægteskab skulle ophæves. Greven havde sendt sin hovmester ned til Italien for at skaffe beviser for, at ægteskabet ikke havde været lovligt. Han kom også tilbage hen på sommeren med tilfredsstillende oplysninger. Hvori disse bestod, ja det ved jeg ikke så nøje. Man må fare varligt med de gamle sagn; de er som halvvisne roser: de mister let bladene, når man tager for håndfast på dem. Folk siger, at vielsen i Italien ikke var forrettet af en rigtig præst. Jeg ved heller ikke mere; men vist er det, at

domstolen i Bro erklærede ægteskabet mellem grev Dohna og Elisabet von Thurn for aldrig at have været noget ægteskab.

Det vidste den unge kvinde dog ingen ting om. Hun levede blandt bønder i en fjern egn, hvis hun da levede.

18. Liljecronas hjem

Der var blandt kavalererne en, som jeg ofte har nævnt som en stor musiker. Han var en høj, sværlemmet mand med et stort hoved og sort busket hår. Han var sikkert ikke stort mere end fyrre år på denne tid, men han havde et grovt ansigt og et stilfærdigt væsen. Det gjorde, at mange antog ham for gammel. Han var en god mand, men tungsindig.

En eftermiddag tog han sin violin under armen og gik sin vej fra Ekeby. Han sagde ikke farvel til nogen, men det var alligevel hans mening aldrig at komme tilbage. Han væmmedes ved livet der, lige siden han havde set grevinde Elisabet i hendes ulykke. Han gik uden at hvile hele aftenen og hele natten, indtil han tidligt om morgenen ved solopgang kom til en lille gård ved navn Löfdala, som tilhørte ham.

Det var så tidligt, at der endnu ikke var et menneske vågent. Liljecrona satte sig på det grønne vippebræt udenfor hovedbygningen og så på sin ejendom. Herre Gud, et smukkere sted var der da ikke til. Græsplænen foran huset lå på en jævn skråning og var dækket med fint, lysegrønt græs. Der gaves ikke mage til græsplæne. Fårene fik lov at græsse på den, og børnene at tumle sig der med deres legetøj, men den holdt sig altid lige tæt og grøn. Den blev aldrig slået, men mindst en gang om ugen lod husmoderen alle pinde og strå og visne blade feje bort fra det friske græs. Han så på grusgangen foran huset og trak pludselig fødderne til sig. Børnene havde sent om aftenen revet den i mønstre, og hans store fødder havde gjort det fine arbejde

stor skade. Hvor alt dog voksede på dette sted! De seks rønnetræer, som bevogtede gårdspladsen, var så høje som bøgetræer og så bredkronede som egetræer. Sådanne træer havde man vist aldrig set før. Prægtige var de med de tykke stammer, bevoksede med gult lav, og med store, hvide blomsterklaser, som stak frem af det mørke løv. Han måtte tænke på himlen og dens stjerner. Det var til at undre sig over, som træerne voksede der på stedet. Der stod en gammel pil, så tyk, at to karle ikke kunne spænde om den. Den var nu frønnet og hul, og lynilden havde taget toppen af den, men den ville ikke dø. Hvert forår skød et knippe frisk grønt op af den knækkede hovedstamme for at vise, at den levede. Det hæggebærtræ ved den østlige gavl var blevet så stort, at det overskyggede hele huset. Hele græstørvtaget var hvidt af dets neddryssede blomsterblade, for hæggen var allerede afblomstret. Og birkene, som stod i små klynger hist og her på markerne, de havde ganske vist deres paradis på hans gård. De voksede der på så mange forskellige måder, som om de havde taget sig over at efterabe alle andre træer. En lignede en lind, tæt og løvrig, med en stor krone, en anden stod rank og pyramideformet som en poppel, og en hang med grenene som en tårepil. Der var ikke to, der var ens, men dejlige var de allesammen.

Så stod han op og gik rundt om huset. Der lå haven så forunderlig skøn, at han måtte standse og trække vejret dybt. Æbletræerne blomstrede. Ja, det vidste han jo. Det havde han set, at de gjorde, også på alle andre herregårde, der var blot den forskel, at de ikke nogensteds blomstrede sådan, som de gjorde på den gård, hvor han havde set dem blomstre, fra han var lille.

Han gik med foldede hænder og varsomme skridt op og ned i grusgangene. Jorden var hvid, og træerne var hvide, hist og her med en skygge af blegrødt. Noget så skønt havde han aldrig set. Han kendte hvert træ, sådan som man kender sine søskende og sine legekammerater. Astrakanæbletræerne var helt hvide, det var også vinteræbletræerne. Men sommeræbletræernes blomster var blegrøde og paradisæblernes var ganske røde. Allersmukkest var den gamle upodede abild, hvis små beske æbler ingen kunne spise. Den sparede ikke på blomster; den lignede en stor snedrive i morgensolen.

Husk nu, det var en morgenstund, ganske tidligt! Duggen bragte alle blade til at glinse, alt støv var skyllet bort. Over de skovklædte bjerge, som gården lå tæt inde under, kom de første solstråler listende. Det så ud, som om de havde tændt grantoppene i brand. Over de friske kløverenge, over rug- og bygmarkerne og over de unge havrespirer lå der den letteste tåge, det tyndeste skønhedsslør, og skyggerne faldt skarpe som i måneskin.

Så stod han stille og så på de store urtebede mellem havegangene. Han ved, at husmoderen og hendes piger har gjort arbejdet der. De har gravet, revet og gødet, luget kvikrødderne op og bearbejdet jorden, til den er blevet fin og let. Når de så har fået bedet jævnt og kanterne skarpe, har de taget snore og mærkepinde og afridset striber og firkanter. Så har de trådt gangene til med små muntre trin og sået og plantet, til alle striber og firkanter var fulde. Og børnene har været med og har været lutter glæde og iver over at få lov at hjælpe til, skønt det har været et svært arbejde for dem at stå

krumme og række armene ud over de brede bede. Og utrolig meget gavn har de gjort, som enhver kan begribe.

Nu begyndte planterne at komme op.

Gud velsigne dem, hvor kækt de stod der, både ærter og bønner med deres to tykke hjerteblade, og hvor lige og pænt både gulerødder og roer var kommet op! Allermorsomst var de små krusede persilleblade, som løftede jorddækket over sig ganske lidt og legede skjul med livet lidt endnu.

Og her var et lille bed, hvor striberne ikke var så lige, og hvor de små firkanter så ud som et prøvekort på alt, hvad der kunne plantes og sås. Det var børnenes have.

Og Liljecrona fik i en fart violinen op til hagen og begyndte at spille. Fuglene gav sig til at synge i det store krat, som beskyttede haven mod nordenvinden. Det var ikke muligt at tie for noget væsen, der var begavet med stemme, så skøn var morgenen. Buen gik ganske af sig selv.

Liljecrona gik op og ned i gangene og spillede. "Nej," tænkte han, "et skønnere sted findes ikke." Hvad var Ekeby imod Löfdala? Hans hjem var tækket med græstørv og kun ét stokværk højt. Det lå i skovbrynet med bjerget bagved sig og den lange dal foran. Der var ikke noget mærkeligt ved det: der var ingen sø, intet vandfald, ingen strandenge og parker, men det var alligevel skønt. Det var skønt, fordi det var et godt, fredeligt hjem. Livet var let at leve der. Alt, hvad der på andre steder ville have fostret bitterhed og had, blev der udjævnet med mildhed. Således skal det være i et hjem.

Inde i huset ligger husfruen og sover i et værelse, som vender ud imod haven. Hun vågner pludselig og lytter, men hun rører sig ikke. Hun ligger smilende og lytter. Så kommer musikken

nærmere og nærmere, og til sidst er det, som om spillemanden var blevet stående under hendes vindue. Det er nok ikke første gang, hun har hørt violinspil under sit vindue. Han plejer at komme sådan, hendes mand, når de har haft en usædvanlig vild streg for ovre på Ekeby.

Han står der og skrifter og beder om forladelse. Han fortæller hende om de mørke magter, som lokker ham bort fra hvad han elsker højest: fra hende og børnene. Men han elsker dem. Å, ja sandelig elsker han dem.

Mens han spiller, står hun op og klæder sig på uden rigtigt at vide, hvad hun gør. Hun er så fuldstændigt optaget af hans spil.

"Det er ikke luksus og vellevned, som har lokket mig bort," spiller han, "ikke kærlighed til andre kvinder, ikke ære, men livets fristende mangfoldighed; dets skønhed, dets bitterhed, dets rigdom må jeg føle omkring mig. Men nu har jeg nok af det; nu er jeg mæt og træt. Jeg vil ikke mere forlade mit hjem. Tilgiv mig, bær over med mig."

Da trækker hun gardinet til side og lukker vinduet op, og han ser hendes smukke, gode ansigt.

Hun er god, og hun er klog. Hendes blikke falder velsignelsesrige som solens på alt, hvad der møder dem. Hun styrer og hun vogter. Hvor hun er, må alt vokse og trives. Hun bærer lykken i sig.

Han svinger sig op i vindueskarmen til hende og er lykkelig som en elsker.

Siden løfter han hende ned i haven og bærer hende ned under æbletræerne. Der forklarer han hende, hvor smukt alting er, og viser hende urtebedene og børnenes plantninger og de små muntre persilleblade.

Da børnene vågner, bliver der en jubel og henrykkelse over, at fader er kommet. De lægger helt beslag på ham. Han skal se alt det nye og mærkværdige: det lille mølleværk, de har lavet sig nede ved bækken, fuglereden i piletræet, og de små karusseunger i dammen, der svømmer i tusindvis i vandspejlet.

Så går fader, moder og alle børnene en lang tur ud over markerne. Han må se, hvor tæt rugen står, hvordan kløveren vokser, og hvordan kartoflerne begynder at stikke deres krusede blade op af jorden.

Han må se køerne, når de kommer hjem fra marken, hilse på de nyfødte i kalvebås og fåresti, lede efter æg og give alle hestene sukker.

Børnene hænger i hælene på ham hele dagen. Ingen lektier, intet arbejde, bare strejfe omkring med fader.

Om aftenen spiller han "*polskaer*" for dem, og hele dagen har han været sådan en ven og legekammerat for dem, at de falder i søvn med inderlig bøn om, at fader altid må blive hos dem.

Han bliver også hele otte dage og er glad som et barn hele tiden. Han er forelsket i alting derhjemme, i hustru og børn, og tænker aldrig på Ekeby.

Men så kommer der en morgen, da han er borte. Han kunne ikke holde det ud længere, det var for megen lykke for ham. Ekeby var tusinde gange ringere, men Ekeby lå midt i begivenhedernes hvirvel. Å, hvor der var meget at drømme om og spille om! Hvor kunne han leve skilt fra kavalerernes bedrifter og fra den lange Löfvensø, omkring hvilken eventyrenes vilde jagt brusede afsted?

På hans ejendom gik alt sin rolige gang. Alt voksede og trivedes under den milde husmoders varetægt. Alle der på

gården gik i en stille lykke. Alt, hvad der andre steder ville have fostret splid og bitterhed, gik der hen uden klage og smerte. Alt var, som det skulle være. Når nu husets herre længtes efter at leve som kavaler på Ekeby, hvad så? Kan det måske hjælpe noget at klage over himlens sol, fordi den hver aften forsvinder i vest og efterlader jorden i mørke?

Hvem er ubetvingelig uden underkastelsen! Hvem er sejrsikker uden tålmodigheden!

19. Heksen fra Dovre

Heksen fra Dovre er kommet til Löfvensøens bred. Man har set hende gå der, lille og rundrygget, i skindkjortel og med sølvbeslået bælte. Hvorfor er hun kommet fra ulvehuler til menneskenes hjem? Hvad søger den gamle fra fjeldene i de grønne dale?

Tigge gør hun. Hun er grisk efter gaver, så rig hun er. I bjergkløfterne har hun store hvide sølvbarrer gemt, og på saftige enge dybt inde mellem fjeldene græsser hendes store hjorde af sorte, guldhornede køer. Alligevel går hun i barksko og en fedtet skindkjole, hvis brogede kant netop kan skimtes gennem århundreders snavs. Hun stopper sin pibe med mos og tigger af den fattigste. Pokker skulle give til sådan en, der aldrig takker, aldrig får nok.

Gammel er hun. Hvor længe er det, siden ungdommens lyse glans lå over det brede ansigt med den brune hud, som skinner af fedt, over den flade næse og de smalle øjne, der glimter under snavset som glødende kul under grå aske? Hvor længe er det, siden hun sad som en liden jente på sætertunet og med sine lurtoner sendte hyrdedrengen svar på hans kærlighedsviser? Flere hundrede år har hun levet. De ældste kan ikke huske den tid, da hun ikke gik gennem landet. Deres fædre har set hende gammel, da de var unge. Og hun er ikke død endnu. Jeg, som skriver dette, har selv set hende.

Mægtig er hun, de troldkyndige finners datter; hun bøjer sig ikke for nogen. Hendes brede fødder sætter ikke ængstelige

spor i vejens grus. Hun maner haglen frem, hun styrer lynstrålen. Hun kan lede køerne vild og hidse ulve på fårene. Hun kan gøre meget ondt, men kun lidet godt. Det er bedst at stå sig godt med hende. Tigger hun din eneste ged af dig, så giv hende den, ellers styrter hesten, ellers brænder huset, ellers bliver koen syg, ellers dør barnet, ellers går den påholdende madmoder fra vid og sans.

Velkommen er hun aldrig; og dog må hun helst modtages med smilende mund. Hvem ved, for hvis skyld hun er kommet? Hendes ærinde er ikke blot at få tiggerposen fyldt. Onde varsler følger hende; ræv og ugle tuder uhyggeligt i skumringen, og de væmmelige røde og sorte orme, som spyr edder, kommer frem fra skovene og kryber lige op til dørtærsklen.

Stolt er hun. Hendes hoved rummer fædrenes mægtige visdom. Sligt giver sindet løftelse. Stærke runer er ristet i hendes stav; hun sælger den ikke for alt dalens guld. Tryllesange kan hun synge, sejd kan hun koge; hun kan løsne troldskud over søen og knytte stormknuder.

Hvad tænker hun, der kommer fra skovenes mørke og fra de vældige fjelde, hvad tænker hun om folket i dalene? For hende, der tror på Thor, jættedræberen, og på de mægtige finneguder, er de kristne, hvad de tamme gårdhunde er for den grå ulv. Hun, der er ubundet som snestormen, stærk som fossen, kan aldrig elske slettens sønner. Dog kommer hun jævnligt ned fra bjergene for at se på deres dværgeskik. Menneskene gyser af skræk, når de ser hende, men ødemarkens stærke datter går tryg iblandt dem, tryg ved skrækken. Hendes stammes bedrifter er ikke glemt, så lidt som hendes egne. Som katten tror på sine kløer, sådan tror hun på sin hjernes visdom og på

kraften i gudernes tryllesange. Ingen konge er sikrere på sin magt, end hun er på det skrækkens rige, hun hersker over.

Således er heksen vandret gennem mange bygder. Nu er hun kommet til Borg, og hun undser sig ikke for at vandre ind på greveborgen. Ad køkkenvejen går hun sjældent. Hun går lige op ad terrassens trapper; hun sætter sine brede barksko på de blomsterkantede grusgange lige så roligt, som om hun gik på sæterstien.

Nu træffer det sig netop, at grevinde Märta er gået ud på trappen for at glæde sig over junidagens pragt. På grusgangen nedenfor er just to piger standset på vejen til forrådshuset. De kommer fra "badstuen", hvor flæsket bliver røget, og de bærer de nyrøgede skinker på en stang imellem sig. "Vil nådig grevinden se på flæsket," siger pigerne, "og lugte, om det er røget nok?"

Grevinde Märta, som for tiden er husmoder på Borg, bøjer sig ud over trappegelænderet og ser på flæsket, men i samme øjeblik lægger finnekonen sin hånd på en af skinkerne.

Se dog denne brune, skinnende svær, dette tykke lag fedt! Denne friske duft af enebærris ved de nyrøgede skinker! Føde for hedenolds guder! Heksen må eje dette. Hun lægger sin hånd på flæsket.

Bjergenes datter er ikke vant til at trygle eller tigge. Er det ikke af hendes nåde, at urter trives og menneskene lever? Frost og uvejr og vandflod – alt står det i hendes magt at sende. Derfor sømmer det sig ikke for hende at trygle og tigge. Hun lægger sin hånd på det, hun ønsker, og det er hendes.

Men grevinde Märta ved ikke noget om den gamles magt. "Væk med sig, tiggerkælling," siger hun.

"Giv mig skinken," siger ulveryttersken fra Dovre.

"Hun er gal!" råber grevinden, og hun befaler pigerne at gå ind i forrådshuset med deres byrde.

Den hundredåriges øjne flammer af vrede og begær. "Giv mig den brune skinke!" gentager hun, "eller det vil gå dig ilde."

"Jeg giver den hellere til skaderne end til sådan en som hende!"

Da dirrer den gamle af vrede. Hun strækker sin stav med runerne i vejret og svinger den vildt. Hendes læber udstøder underlige ord. Håret stritter, øjnene gnistrer, ansigtet fortrækker sig.

"Dig selv skal skaderne æde!" skriger hun til sidst.

Så går hun, idet hun mumler forbandelser og svinger vildt med staven. Hun vender sine fjed hjemad; længere mod syd går hun ikke. Nu har vildmarkens datter udført det ærinde, for hvis skyld hun er draget ned fra bjergene.

Grevinde Märta bliver stående på havetrappen og ler ad hendes urimelige vrede, men latteren skal snart forstumme på hendes læber. For der kommer de. Hun kan ikke tro sine egne øjne. Hun tror hun drømmer, men der kommer de, skaderne, som skal æde hende.

Fra park og have kommer de susende ned over hende, skader i snesevis, med kløerne spændt og næbbene fremstrakt for at hugge. De kommer med skrål og skrig. Sorte og hvide vinger flimrer for hendes øjne. Hun ser som i svimmelhed bag denne sværm alle egnens skader komme flyvende, ser hele himlen fuld af sorte og hvide vinger. Fjerenes metalfarver skinner i det skarpe formiddagssolskin. Halefjerene bruser som på kæmpende rovfugle. I tættere og tættere kredse flyver udyrene

om grevinden og sigter med næb og klør efter hendes ansigt. Hun må flygte ind i stuen og lukke døren til. Hun tumler imod den, åndeløs af angst, mens de skrålende skader kredser om udenfor.

Men i samme øjeblik var hun også stængt ude fra sommerens lyse skønhed og fra livets glæde. For hende var der fra nu af ikke andet end lukkede stuer og nedrullede gardiner, for hende var der kun fortvivlelse, angst, forvirring, der grænsede til vanvid.

Også denne fortælling kan vel synes at være vanvid, men sand må den dog være. Der lever hundreder af gamle folk, som kender historien og vil vidne, at sådan lyder sagnet.

Fuglene slog sig ned på trappens rækværk og på taget. De sad, som om de blot ventede på, at grevinden skulle vise sig, for at styrte sig over hende. De opslog deres bopæl i parken og der blev de. Det var umuligt at forjage dem fra gården. Skød man efter dem, blev det kun værre; for hver en, der faldt, kom der ti ny flyvende. Stundom måtte vel store skarer bort at skaffe mad, men der blev altid pålidelige skildvagter tilbage. Og blot grevinde Märta viste sig, blot hun så ud ad et vindue eller trak et gardin til side et øjeblik, blot hun prøvede på at gå ud på trappen – straks kom de. Hele den forfærdelige sværm kom farende op mod våningshuset med larmende vingeslag, og grevinden flygtede ind i sit inderste værelse.

Hun opholdt sig i soveværelset inden for den røde sal. Jeg har tit hørt værelset beskrive, sådan som det var i denne rædselstid, mens Borg var belejret af skaderne. Tunge forhæng for døre og vinduer, tykke tæpper på gulvet, listende, hviskende mennesker!

I grevindens hjerte boede den ligblege rædsel. Hendes hår blev gråt. Hendes hud fik rynker. På en måned blev hun en gammel kone. Hun kunne ikke stålsætte sit hjerte til tvivl på den forhadte trolddom. Hun fo'r op af sine natlige drømme med høje råb, at skaderne var over hende. Hun græd dagen igennem over denne skæbne, som hun ikke kunne undgå. Hun skyede mennesker af angst for, at fuglesværmen skulle følge hver indtrædende i hælene, og sad som oftest stum med hænderne for ansigtet og rokkede frem og tilbage i sin lænestol, syg og forstemt af den kvalme luft, og fo'r jævnligt op med skrig og klage.

Intet menneskes liv kunne være bitrere. Hvem kan lade være at beklage hende?

Jeg har nu ikke stort mere at fortælle om hende, og det, jeg har fortalt, har ikke været godt. Det er, som om min samvittighed slog mig. Hun var dog godmodig og livsglad, da hun var ung, og mange fornøjelige historier om hende har glædet mit hjerte, skønt de ikke har fundet nogen plads her.

Men det er så, skønt denne stakkel ikke vidste det, at sjælen altid hungrer. Af tant og leg kan den ikke leve. Får den ikke anden næring, da sønderslider den som et vildt dyr først andre og til sidst sig selv.

20. Midsommer

Midsommeren var hed den gang som nu, mens jeg skriver. Årets herligste tid var kommet.

Det var den tid, da Sintram, den onde brugspatron på Fors, sørgede og led ondt. Han vrededes over lysets sejrstog gennem døgnets timer og over mørkets nederlag. Han harmede sig over den bladepragt, hvori træerne var klædt, og over det brogede tæppe, som dækkede jorden.

Alt hylledes i skønhed. Vejen, så grå og støvet den var, fik dog en kant af blomster: gule og violette sommerblomster, vikker og kællingetand.

Da midsommerdagens pragt lå over bjergene, og klokkelyden fra Bro kirke af den sitrende luft blev båret lige op til Fors, da helligdagens usigelige fred herskede over landet, da rejste han sig i vrede. Det syntes ham, at Gud og mennesker vovede at glemme, at han var til, og han besluttede, at nu ville også han drage til kirke. De, der jublede over sommeren, skulle få ham at se, ham, Sintram, der elskede mørke uden morgen, død uden opstandelse, vinter uden vår.

Han tog ulveskindspelsen og de lodne bælgvanter på. Han lod spænde en rød hest for en slæde og sætte bjælder i det blanke seletøj med snogepanderne. Udstyret, som om det var tredive graders kulde, drog han til kirke. Han troede, at når det peb under mederne, kom det af den skarpe kulde. Han troede, at det hvide skum på hesteryggen var rimfrost. Han følte ingen varme. Der strålede kulde ud fra ham som varme fra solen.

Han kørte over den brede slette norden for Bro kirke. Store rige byer lå på hans vej og marken med syngende lærker over. Aldrig har jeg har jeg hørt lærkerne synge som over disse marker, og jeg har grundet på, om han også kunne gøre sig døv for dette hundredstemmige sangerkor.

Der var meget, han kom forbi på vejen, som ville have harmet ham, om han havde skænket det et blik. Han ville have set to nejende birke ved hver hyttes dør, og gennem de åbne vinduer ville han have set ind i stuer, hvis vægge var smykkede med grønne kviste. Den mindste tiggertøs gik på landevejen med en syrenklase i hånden, og hver eneste bondekone havde en hel lille urtekost stukket ind i lommetørklædet.

Majstænger med hængende blomster og opløste kranse stod ved gårdene. Græsset var nedtrampet rundt om dem, for dansen havde gået lystigt omkring dem i midsommernatten.

Nede på Löfvensøen myldrede det med tømmerflåder, små hvide sejl var hejst til ære for dagen, skønt ingen vind fyldte dem, og der var ikke en mastetop, uden den bar sin grønne krans.

Ad alle de mange veje, der fører til Bro, kom folk vandrende til kirke. Kvinderne var især pyntelige i det lyse hjemmegjorte sommertøj, som akkurat var blevet færdigt til i dag. Alle var festklædte.

Og menneskene kunne ikke blive færdige med at glæde sig over helligdagsfreden og hvilen fra hverdagsarbejdet, over den liflige varme, over den lovende høst og over jordbærrene, som begyndte at rødme ved vejkanten. De talte om luftens stilhed, den skyfri himmel og lærkesangen og sagde: "Ja sandelig! denne er dagen, som Herren har gjort."

Da kom Sintram kørende. Han bandede og svingede pisken over den svedende hest. Sandet hvinede stygt under mederne, bjældernes skarpe klang overdøvede kirkeklokkernes lyd. Hans pande lå i vrede rynker under pelshuen.

Da gøs kirkegæsterne og mente, de havde set den Onde selv. Ikke engang i dag, på sommerens egen fest, fik de lov at glemme kulden og ondskaben. Det er en bitter lod, at vandre på jorden.

De folk, som stod i skygge af kirkemuren eller sad på kirkegårdsgærdet og ventede på, at gudstjenesten skulle begynde, så på ham med stille forundring, som han der vandrede op imod kirkedøren. Nylig havde den skønne dag fyldt deres hjerter med glæde over, at det var dem forundt at gå på Guds grønne jord og nyde tilværelsens skønhed. Nu, da de så Sintram, blev de grebet af anelse om en hemmelighedsfuld ulykke.

Da han gik igennem flokken, lagde de med overtroisk rædsel mærke til den måde, han hilste på. Glad var den, han gik forbi uden at se til, for han hilste kun på dem, der tjente hans sag. For Brobypræsten tog han huen dybt af, og for Marianne Sinclaire og kavalererne lettede han på den, men til provsten i Bro og lagmanden i Munkerud havde han ingen hilsen.

Sintram trådte ind i kirken, satte sig i sin stol og smed vanterne på bænken, så man kunne høre raslen af ulvekløerne, der var syet ind i skindet, hele kirken over. Og nogle kvinder, som allerede havde sat sig i de forreste stole, besvimede, da de så den lodne skikkelse, og måtte bæres ud.

Men ingen vovede at jage Sintram ud. Han forstyrrede menighedens andagt, men han var alt for frygtet til at nogen

dristede sig til at befale ham at forlade kirken.

Forgæves talte den gamle provst om sommerens lyse fest. Ingen hørte ham. Alle tænkte blot på ondskab og kulde og på den hemmelighedsfulde ulykke, som den onde brugspatron varslede dem.

Da alt var forbi, så man den onde træde hen til skrænten af den bakke, hvor Bro kirke ligger. Han så ned over Broby sund og fulgte det med øjnene forbi provstegården og den vestlige breds tre odder ud i Löfven. Og man så ham knytte hånden og true ud over sundet og dets grønne bredder. Derpå gled hans blik mod syd ned over nedre Löfven lige til de blånende odder, som syntes at lukke for søen. Og imod nord fløj det milevidt forbi Gurlita fjeld op til Björnidet, hvor søen ender. Han så mod vest og øst, hvor de lange bjerge bræmmer dalen, og han knyttede hånden på ny. Og alle følte, at hvis han havde haft et knippe lyn i sin højre hånd, ville han i vild glæde have slynget dem ud over den fredelige egn og spredt død og jammer, så langt han mægtede. For nu havde han således vænnet sit hjerte til det onde, at han ikke fandt glæde i andet end elendighed. Han havde efterhånden lært sig selv at elske alt, hvad der er stygt og ondt. Han var mere vanvittig end den ustyrligste afsindige, men det var der ingen, der forstod.

Bagefter gik der underlige rygter på egnen. Man fortalte, at da klokkeren kom for at lukke kirken, gik kammen af nøglen, fordi der var stukket et hårdt sammenrullet stykke papir i låsen. Han gav det til provsten. Det var, som man nok kunne forstå, et brev bestemt for et væsen i den anden verden.

Man hviskede om, hvad der havde stået at læse på papiret. Provsten havde brændt det, men klokkeren havde set til, mens

det djævelskab brændte. Bogstaverne havde skinnet klart røde på sort bund. Han havde ikke kunnet undgå at læse det. Han læste, fortalte man, at den onde mand ville lægge landet øde, så langt som Bro kirketårn kunne ses. Han ville se skoven vokse hen over kirken. Han ville se bjørn og ræv bo i menneskenes boliger. Markerne skulle ligge udyrkede hen, og hverken hund eller hane skulle høres mere i de egne. Den onde ville tjene sin herre ved at volde hvermand ulykke. Det var det, han havde lovet.

Og menneskene så fremtiden i møde i tavs fortvivlelse, for de vidste, at den ondes magt var stor, at han hadede alt levende, at han ønskede at se vildmarken brede sig ned over dalen, og at han gerne tog pesten eller hungersnøden eller krigen i sin tjeneste for at fordrive enhver, der elskede det gode, glædebringende arbejde.

21. Fru Musica

Da ingen ting kunne gøre Gösta Berling glad, efter at han havde hjulpet den unge grevinde at flygte, besluttede kavalererne at søge hjælp hos den gode fru Musica, som er en mægtig fe og trøster mange ulykkelige.

Derfor lod de en aften i juli dørene lukke op til den store sal på Ekeby og lod skodderne tage fra. Solen og luften blev lukket ind, den sene aftens store røde sol, den kølige aftenstunds milde, duftfyldte luft. De stribede overtræk blev taget af møblerne, klaveret blev lukket op, og floret taget af de venetianske lysekroner. De gyldne griffe under marmorbordenes hvide plader fik atter lov at skinne i lyset. De hvide gudinder dansede i det sorte felt over spejlene. Silkedamaskens forskelligtformede blomster skinnede i aftenrøden. Og der blev plukket roser og sat i vand; hele salen fyldtes af deres duft. Der var vidunderlige roser, hvis navne ingen kendte, men som var kommet til Ekeby fra fremmede lande. Der var de gule roser, i hvis årer blodet skinner rødt som i et menneskes, og de flødefarvede med flossede rande og de lyserøde med de store blade, der yderst ude i randen bliver farveløse som vand, og de mørkerøde med sorte skygger. De bragte alle Altringers roser ind, som var kommet fra fjerne lande for at fryde skønne kvinders øjne.

Så bringer de noder og nodestole derind og messinginstrumenter og buer og violiner af alle størrelser; for

det er den gode fru Musica, som nu skal herske på Ekeby og prøve på at trøste Gösta Berling.

Fru Musica har valgt Oxfordsymfonien af den gode fader Haydn, og kavalererne indøver den. Patron Julius svinger taktstokken, og de andre passer hver sit instrument. Alle kavalerer kan spille – ellers var de jo ikke kavalerer.

Da alt er færdigt, sendes der bud efter Gösta. Han er stadig mat og modløs, men han glæder sig over den prægtige sal og over den smukke musik, han snart vil få at høre. For det er jo bekendt nok, at for den, som lider, er den gode fru Musica det bedste selskab. Hun er munter og spøgefuld som et barn. Hun er ildfuld og indtagende som en ung kvinde. Hun er god og klog som de gamle, der har levet et velsignelsesrigt liv.

Og så spiller kavalererne så sagte, så mildt som en susen.

Den lille Ruster tager sagen alvorligt. Han læser noder med briller på næsen, kysser milde toner ud af fløjten og lader fingrene lege på klapper og huller. Farbror Eberhard sidder krumbøjet over violoncellen, parykken er gledet ned på det ene øre, læberne dirrer af sindsbevægelse. Berg står stolt med sin lange fagot. En gang imellem glemmer han sig selv og sætter i med sine lungers fulde kraft, men så dunker patron Julius ham i hans tykke hovedskal med taktstokken.

Det går godt, det går glimrende. De tryller fru Musica selv frem af de døde nodetegn. Bred din tryllekåbe ud, kære fru Musica, og før Gösta Berling til glædens land, hvor han plejer at leve.

At det virkelig er Gösta Berling, som sidder der bleg og modløs, og som de gamle herrer nu må more, som om han var et barn! Nu bliver der knap tid på glæde i Värmland.

Jeg ved, hvorfor de gamle elskede ham. Jeg ved nok, hvor lang vinteraftenen kan blive, og hvordan mørket kan snige sig over sindet på de øde gårde. Jeg kan nok forstå, hvordan det var, når han kom.

Tænk jer en søndageftermiddag, når arbejdet hviler og tankerne er sløve. Tænk jer en hårdnakket nordenvind, der pisker kulde ind i stuen, en kulde, som ingen ild kan hjælpe på. Tænk jer det enlige tællelys, som uafbrudt må pudses. Tænk jer den ensformige salmesang ude fra køkkenet.

Nå, og så høres der bjælder, så stamper raske fødder sneen af sig ude på trappen, så kommer Gösta Berling ind i stuen. Han ler og gør løjer. Han er liv, han er varme. Han lukker klaveret op og spiller sådan, at man undrer sig over de gamle strenge. Han kan synge alle viser, spille alle melodier. Han gør alle husets beboere lykkelige! Han frøs aldrig, han var aldrig træt. Den bedrøvede glemte sine sorger, når han så ham. Og hvor han dog havde et godt hjerte! Hvor han havde medlidenhed med de svage og fattige! Og hvilket geni han var! Ja, I skulle have hørt de gamle tale om ham.

Det var vel sådan en aften, han kom ned til Munkerud, hvor den gode lagmand boede, til det stille, elskelige hjem, der er blevet så lidt omtalt i disse fortællinger, fordi tidens storme ikke rokkede dets lykke, og der traf sammen med provsten fra Bro.

Og så snart provsten så ham, satte han ham til klaveret. "Sæt han sig til klaveret, Gösta Berling," sagde han, "der gør han mest gavn." Så spillede og sang Gösta, og da han havde spillet en lille tid, kunne folk ikke sidde stille længere. De gamle, fornuftige herrer og damer måtte op at danse. Det prikkede i alle lemmer. De kunne ikke sidde stille. Så dansede de rundt, og da Gösta

begyndte på en Bellmannsk sang, stemte de i med, og provstinden, gammel og tyk, som hun var, løftede på skørtet, hoppede og svingede rundt, akkurat som om hun havde været en tyveårs pige med fine smalben. Og hun sang så falsk og så hæst:

"Hurra, se Ulla dansar,
engageanter, flor och fransar.
Hvit sultan med blomsterkransar,
och hvita ben, och hvita ben
vid ljus och lampors sken. Note 3)"

Provsten og de andre lo så hjerteligt ad hende, og så sagde hun: "Ja, det er ham, den skælm, som sidder der ved klaveret, der gør gamle folk sådan til tosser."

Men nu sidder Gösta Berling stille og sørgmodig og lytter til fru Musicas forsøg på at opmuntre ham. Måske det havde været ham kærest at få lov at være i fred med sin sorg, men han måtte jo høre på musikken for de gamle herrers skyld. Han kan nok indse, at det er synd for dem, at han er så bedrøvet. De har ingen glæde af at være herrer på Ekeby, siden han er blevet så forandret. Han synes, han kan se, at de er blevet gamle.

Og allerbedst som de spiller, brister han i gråd. Han synes, hele livet er så sørgeligt. Han holder hænderne for ansigtet og græder. Kavalererne bliver forfærdede. Dette er ikke de blide, lægende tårer, som fru Musica plejer at fremlokke. Han hulker som en fortvivlet. Aldeles rådvilde lægger de instrumenterne fra sig.

Da indgiver fru Musica dem den tanke, at de skal prøve med noget muntrere, og patron Julius tager sin guitar frem og giver

sig til at synge en af sine lystige bondeviser. Han fordrejer sit ansigt og efterligner både køer og får.

Men det er ikke noget godt indfald af den gode fru Musica. Gösta slår pludselig i bordet med sin knyttede hånd, så at det giver et sæt i Julius, og han siger dem sin mening.

"Selv om jeg er en forskudt usling, som går her på jorden blot for at volde fortræd," siger han, "så skulle I, kavalerer, dog ikke gøre nar ad mine lidelser. Bedre folk end I skulle vogte sig for det."

Han er urimelig. Han ved det godt selv, men han kan ikke lade være at tage sådan på veje. Så bliver han siddende, tavs og skamfuld. De andre tier også. De er dybt sårede, men hvad kan det nytte at forsvare sig. Selv den gode fru Musica, som holder så meget af Gösta Berling, er nær ved at tabe modet, men så husker hun på, at hun har endnu en vældig kæmpe blandt kavalererne.

Det er den blide Löwenborg, han som har mistet sin fæstemø i den lerede flod, og som nu er Gösta Berlings slave mere end nogen af de andre. Han lister sig nu hen til klaveret. Han går rundt omkring det, føler varsomt på det og stryger hen over tangenterne med blød hånd.

Oppe i kavalerfløjen har Löwenborg et stort træbord, hvorpå han har malet en klaviatur og stillet en nodestol. Der kan han sidde i timevis og lade fingrene løbe hen over de sorte og hvide tangenter. Der øver han sig både på skalaer og etuder, og der spiller han sin Beethoven. Fru Musica har stået ham bi med sin særdeles nåde, så han har fået afskrevet mange af de seksogtredive sonater.

Men den gamle mand vover sig aldrig til noget andet instrument end træbordet. For klaveret har han en ærefrygtsfuld angst. Det lokker ham, men det skræmmer ham endnu mere. Det skrattende instrument, på hvilket der er trommet så mange polskaer, er ham en helligdom. Han har aldrig vovet at røre det. Denne vidunderlige ting med de mange strenge, som kan give den store mesters værk liv! Han behøver blot at lægge øret ind til det, straks hører han andanter og scherzoer bruse derinde. Ja, klaveret er det rette alter, hvor fru Musica skal tilbedes. Men han har aldrig spillet på et klaver. Han bliver jo aldrig selv så rig, at han kan købe sig et, og på dette har han aldrig haft mod til at spille. Majorinden har heller ikke været synderlig villig til at lukke det op for ham.

Han har nok hørt polskdanse og valse og Bellmannske melodier klimpre på det. Men ved sådan vanhellig musik kunne det herlige instrument jo kun give en sprukken klang og jamre sig. Nej, hvis Beethoven kom, da ville det lade sin rigtige lyse klang høre.

Nu tænker han, at tiden måske er kommet for ham og Beethoven. Han vil tage mod til sig, og røre ved helligdommen og få sin unge herre og husbond til at glæde sig over den slumrende vellyd.

Han sætter sig ned og begynder at spille. Han er ganske usikker og betagen, men han famler sig igennem et par takter, søger at få den rigtige klang i det, rynker panden, prøver om igen – og holder så hænderne for ansigtet og giver sig til at græde.

Ja, kære fru Musica, det er hårdt for ham. Helligdommen er jo ingen helligdom. Der ligger ingen klare, lyse toner og

drømmer derinde, der er ingen dump, mægtig torden, ingen vældigt brusende orkan. Intet af den uendelige vellyd, som gennemstrømmede Paradisets luft, er blevet tilbage der. Det er et gammelt skrattende klaver og ikke andet.

Men da giver fru Musica den snilde oberst et vink. Han tager Ruster med sig; de går ned i kavalerfløjen og henter Löwenborgs bord med de malede tangenter.

"Se her, Löwenborg," siger Beerencreutz, da de kommer tilbage, "her har du dit klaver. Spil nu for Gösta!"

Da holder Löwenborg op at græde og sætter sig til at spille Beethoven for sin bedrøvede unge ven. Nu skulle han nok blive glad igen.

I den gamle mands hoved klinger de lifligste toner. Han kan ikke tro andet, end at Gösta hører, hvor smukt han spiller. Gösta mærker bestemt, hvor godt han spiller i aften. Der er ingen vanskeligheder for ham mere. Han udfører sine løb og triller uden ringeste besvær. Han ville ønske, at mesteren selv kunne høre ham.

Jo længere han spiller, jo mere begejstret bliver han. Han hører hver enkelt tone med en overjordisk styrke.

"Sorg, sorg," spiller han, "hvorfor skulle jeg ikke elske dig? Fordi dine læber er kolde, dine kinder gustne, fordi dit favntag kvæler, dine blikke forstener?

Sorg, sorg, du er en af disse stolte, skønne kvinder, hvis kærlighed er svær at vinde, men brænder stærkere end andres. Du forskudte, jeg lagde dig til mit hjerte og elskede dig. Jeg kærtegnede dig, så kulden veg bort fra dine lemmer, og din kærlighed har fyldt mig med lyksalighed.

Ak, hvor jeg har lidt! Ak, hvor jeg har længtes, siden jeg mistede den, jeg først havde kær. Det var mørk nat udenom mig og indeni mig. Jeg lå hensunken i bøn, i tunge, uhørte bønner. Himlen var stængt for min lange venten. Ingen god ånd kom ned fra den stjernestrøede himmelhvælving for at trøste mig.

Men min længsel sønderrev det dølgende forhæng. Du kom svævende ned til mig på en bro af månestråler. Du kom i lysglans, o min elskede, og med smilende læber. Glade genier omringede dig. De bar kranse af roser. De legede på cithar og fløjte. Det var salighed at se dig.

Men du forsvandt, du forsvandt. Og der var ingen bro af månestråler for mig, da jeg ville følge dig. På jorden lå jeg, vingeløs, bundet til støvet. Min klage var som et vildt dyrs brølen, som himlens buldrende torden. Jeg ville sende lynet som budbringer til dig. Jeg forbandede den grønne jord. Gid ild ville fortære dens afgrøde, og pest ramme menneskene! Jeg anråbte døden og afgrunden. Jeg syntes, at kvalerne i den evige ild måtte være salighed imod min elendighed.

Sorg, sorg, da var det, du blev min ven! Hvorfor skulle jeg ikke elske dig, som man elsker disse stolte, strenge kvinder, hvis kærlighed er svær at vinde men brænder stærkere end andres?"

Sådan var det, han spillede, den stakkels mystiker. Han sad der, strålende af begejstring og bevægelse, mens de vidunderligste toner lød for hans øre, sikker på, at Gösta også måtte høre dem og blive trøstet.

Gösta sad og så på ham. Først var han vred over denne ny komedie, men lidt efter lidt blev han mildere. Han var uimodståelig, den gamle, som han sad der og nød sin Beethoven. Og Gösta kom til at tænke på, at også denne mand,

som nu var så blid og sorgløs, havde været nedsænket i lidelse, også han havde mistet den elskede. Og nu sad han der, strålende glad, ved sit træbord. Der behøvedes altså ikke mere til at gøre et menneske lykkeligt.

Han følte sig ydmyget. Gösta, sagde han til sig selv, kan du ikke længere tåle og lide? Du, som er blevet hærdet i fattigdom hele dit liv, du, som har hørt hvert træ i skoven, hver tue på marken prædike om forsagelse og tålmodighed, du, som er opvokset i et land, hvor vinteren er streng og sommeren karrig, har du glemt den kunst at holde ud?

Gösta, en mand må bære alt, hvad livet byder, med mod i hjertet og smil på læberne; ellers er han ingen mand. Savn så meget du vil, hvis du har mistet din elskede, lad samvittighedsnagene gnave og tære i dit indre, men vis dig som en mand og en värmlænding. Lad dit blik stråle af glæde, og mød dine venner med glade ord.

Livet er strengt, naturen er streng. Begge avler de mod og glæde som modvægt mod deres hårdhed, ellers ville vel ingen kunne udholde dem.

Mod og glæde! Det er, som om disse to var livets første pligter. Du har aldrig svigtet dem før og må heller ikke gøre det nu.

Er du ringere end Löwenborg, som sidder der ved sit træklaver, end alle de andre kavalerer, de modige, de sorgløse, de evigt unge? Du ved jo, at ingen af dem har undgået lidelsen.

Og så ser Gösta på dem. Hvilket syn! Der sidder de allesammen ganske alvorlige og lytter til denne musik, som ingen kan høre.

Pludselig bliver Löwenborg revet ud af sine drømmerier ved en munter latter. Han løfter hænderne fra tangenterne og lytter som i begejstring. Det er Gösta Berlings gamle latter, hans gode, venlige, smittende latter. Det er den lifligste musik, den gamle har hørt i sit liv.

"Vidste jeg ikke nok, at Beethoven ville hjælpe dig, Gösta," udbrød han. "Nu er du jo flink igen."

Sådan var det, den gode fru Musica helbredte Gösta Berlings melankoli.

Note 3: **Hurra, se Ulla dansar:** Uddrag af Bellmanns "Fredmans Epistel nr. 3". *Red.anm.*

22. Brobypræsten

Eros, du almægtige, du ved nok, at det ofte ser ud, som om et menneske havde frigjort sig fra dit herredømme. Alle de blide følelser, som forener menneskene, synes døde i hans hjerte. Vanviddet strækker sine kløer ud efter den ulykkelige, men da kommer du i din almagt, du livets skytsherre, og det visne hjerte blomstrer ligesom den stærke helgens stav.

Ingen kan være gerrigere end præsten i Broby, ingen kan være mere skilt fra menneskene ved ondskab og ubarmhjertighed. Hans stuer står uden varme hele vinteren, han sidder på en umalet træbænk, han klæder sig i pjalter, lever af tørt brød og bliver rasende, når en tigger træder indenfor hans dør. Han lader hesten sulte i stalden og sælger høet; hans køer gnaver det tørre græs ved vejkanten og mosset på husvæggen; man kan høre de sultne får bræge helt ud på landevejen. Bønderne tilkaster ham den mad, som deres hunde ikke vil æde, og de klæder, som deres fattige forsmår. Hans hånd er udrakt for at tigge, hans ryg bøjet for at takke. Han tigger af de rige, låner til de fattige. Ser han et møntet pengestykke, svier hans hjerte af uro, indtil det er i hans lomme. Ve den, som ikke er rede på forfaldsdagen!

Han giftede sig sent, og det havde været bedre, om han aldrig havde gjort det. Forpint og overanstrengt døde hans hustru. Nu tjener hans datter hos fremmede. Han bliver gammel, men alderen bringer ingen lindring i hans slid. Gerrighedens vanvid forlader ham aldrig.

Men en smuk dag i begyndelsen af august kommer en tung karet, trukket af fire heste, op ad Broby bakke. En fin, gammel frøken kommer kørende i fuld galla, med kusk og tjener og kammerjomfru. Hun kommer for at besøge præsten i Broby. Det er ham, hun har elsket i sine unge dage.

Mens han var huslærer på hendes faders gods, elskede de hinanden, men den stolte slægt skilte dem ad. Og nu kommer hun kørende op ad Broby bakker for at se ham, inden hun dør. Alt, hvad livet kan give hende, er at gense sin ungdoms elskede.

Den lille, fine frøken sidder i den store vogn og drømmer. Hun kører ikke op ad Broby bakker til en lille, fattig præstegård. Hun er på vej til den kølige, tætte løvhytte nede i parken, hvor hendes elskede venter. Hun ser ham, han er ung, han kan kysse, han kan elske. Nu da hun ved, at hun skal se ham, stiger hans billede op for hende med en sælsom klarhed. Hvor smuk han dog er! Han kan sværme, han kan brænde, han fylder hele hendes væsen med henrykkelsens ild.

Nu er hun gulbleg, vissen og gammel. Han kender hende måske ikke igen, tres år gammel, som hun er, men hun kommer ikke for at blive set men for at se, for at se sin ungdoms elskede, som tidens tand har ladet uskadt, som stadig er ung og smuk og hjertevarm.

Hun kommer så langt borte fra, at hun aldrig har hørt noget om Brobypræsten.

Så rasler kareten op ad bakkerne, og nu ses præstegården oppe på toppen.

"For Guds barmhjertigheds skyld," klynker en tigger ved vejkanten, "giv en fattig mand en skilling."

Den fornemme dame giver ham en sølvmønt og spørger, om Broby præstegård ligger der i nærheden.

Tiggeren ser på hende med et snu, skarpt blik. "Præstegården ligger derhenne," siger han, "men præsten er ikke hjemme, der er ingen hjemme i præstegården."

Den fine, lille frøken ser ud, som om hun skulle dåne. Den kølige løvhytte forsvinder, den elskede er der ikke. Hvor kunne hun dog tro, at hun skulle genfinde ham der efter fyrre års venten?

Hvad ærinde havde den nådige frøken i præstegården?

Den nådige frøken var kommet for at besøge præsten. Hun havde kendt ham i gamle dage.

Fyrretyve år og fyrretyve mil har skilt dem. Og for hver en mil, hun er kommet nærmere, er hun kørt fra et år med dets byrde af sorger og minder, så nu, da hun har nået præstegården, er hun atter en tyveårs pige uden sorger, uden minder.

Tiggeren står og ser på hende, og for hans øjne forvandles hun fra tyve år til tresindstyve og fra tres igen til tyve.

"Præsten kommer hjem i eftermiddag," siger han. "Den nådige frøken gjorde klogest i at køre ned til gæstgivergården i Broby og komme igen i eftermiddag. I eftermiddag svarer tiggeren for, at præsten er hjemme."

Et øjeblik efter ruller den tunge karet med den lille, visne dame ned ad bakkerne til gæstgivergården, men tiggeren står og ser efter hende, rystende over hele kroppen. Han synes, han kunne gerne falde på knæ og kysse hjulsporene. – –

Fin, nybarberet og pyntet, i sko med blanke spænder, med silkestrømper, med kalvekrøs og manchetter står Brobypræsten

samme dags middag for provstinden i Bro.

"En fin frøken," siger han, "en grevedatter; hvor kan provstinden tro, at jeg fattige mand kan byde hende ind hos mig? Mine gulve er sorte, min stadsstue uden møbler, loftet i salen er grønt af skimmel og fugtighed. Hjælp mig, kære provstinde! Tænk på, at hun er en fornem grevedatter!"

"Kan præsten ikke sige, De er bortrejst!"

"Kære provstinde, hun er rejst fyrre mil for at få mig at se, mig arme mand. Hun ved ikke, hvordan jeg har det. Jeg har ikke en seng at byde hende at ligge i. Jeg har ikke en seng til hendes tjenestefolk."

"Nå, så lad hende rejse igen."

"Kære, gode provstinde! Forstår provstinden ikke, hvad jeg mener? Jeg ville hellere give alt hvad jeg ejer, alt hvad jeg med flid og møje har skrabet sammen, end at hun skulle rejse sin vej, uden at jeg havde kunnet modtage hende under mit tag. Hun var tyve år, da jeg sidst så hende, og det er nu fyrre år siden; tænk på det, fru provstinde! Hjælp mig, så jeg kan tage imod hende hos mig. Her er penge, hvis penge kan hjælpe, men her behøves mere end penge."

O, Eros, kvinderne elsker dig. De går hellere hundrede skridt for dig end ét for andre guder.

I provstegården tømmes værelserne og køkkenet og fadeburet. I provstegården fyldes arbejdsvognene og køres op til præstegården. Når provsten kommer hjem efter at have læst med konfirmander, kan han gå rundt i tomme stuer og kigge ud i køkkenet for at spørge efter sin middagsmad og ikke finde nogen derude. Ingen middagsmad, ingen provstinde, ingen

piger! Hvad er der at sige til det? Eros har villet det således, Eros, den almægtige.

Lidt hen på eftermiddagen kommer så den tunge karet skumplende op ad Broby bakker. Og den lille frøken sidder og tænker på, om der nu ikke vil indtræffe et nyt uheld, om det virkelig er sandhed, at hun nu går sit livs eneste glæde i møde.

Så svinger kareten op til præstegården, men i porten holder den stille. Den store vogn er for bred, porten for smal. Kusken knalder med pisken, hestene trækker til, tjeneren bander, men karetens bageste hjul sidder fast og kan ikke komme løs. Grevedatteren kan ikke komme ind på sin elskedes gård.

Men der kommer nogen, der kommer han. Han løfter hende ud af vognen, han bærer hende på arme, hvis kraft er usvækket, hun trykkes i et favntag lige så varmt som fordum, for fyrre år siden. Hun ser ind i øjne, der stråler, ganske som de gjorde, da de kun havde set femogtyve forår.

Da bruser en storm af følelser over hende – varmere end nogensinde. Hun husker, at han en gang bar hende op ad trappen til terrassen. Hun, som troede, at hendes kærlighed havde levet alle disse år, hun havde dog glemt, hvad det var at blive sluttet i stærke arme og se ind i unge strålende øjne.

Hun ser ikke, at han er gammel. Hun ser kun øjnene, øjnene.

Hun ser ikke de sorte gulve, lofterne, som er grønne af fugtighed, hun ser kun hans strålende øjne. Brobypræsten er en statelig mand, en smuk mand i det øjeblik. Han bliver smuk, blot han ser på hende. Hun hører hans stemme, hans klare, stærke stemme, den lyder som kærtegn. Sådan taler han kun til hende. Hvad behøvede han møbler fra provstegården til sine tomme værelser, hvad behøvede han mad eller tjenestefolk? Den

gamle frøken ville næppe have savnet noget af dette. Hun hører hans stemme og ser hans øjne.

Aldrig, aldrig før har hun været så lykkelig.

Hvor sirligt han bukker, sirligt og stolt, som om hun var en fyrstinde og han hendes begunstigede yndling. Han anvender de gamles mange pyntelige talemåder, når han taler til hende. Hun smiler blot og er lykkelig.

Henimod aften byder han hende armen, og de spadserer i hans gamle, forfaldne have. Hun ser ikke noget, der er grimt og vanrøgtet. Forvoksede buske bliver til klippede hække, ukrudtet breder sig som bløde, smaragdgrønne græsplæner, lange alleer skygger over hende, og i nicher af mørkt løv skinner hvide statuer af ungdommen, af troskaben, af håbet, af kærligheden.

Hun ved, at han har været gift, men hun husker det ikke. Hvor skulle hun kunne huske noget sådant? Hun er jo tyve år, han femogtyve. Han er sikkerlig kun femogtyve, ung og svulmende af kraft. Er det ham, der skal blive den gerrige Brobypræst, ham, den smilende yngling! Stundom suser det for hans øren som bud om en mørk fremtid. Men de fattiges jammer, de bedragnes forbandelser, foragtens spottegloser, nidviser, hån, alt det er endnu ikke til for ham. Hans hjerte brænder kun af en ren og uskyldig kærlighed. Denne stolte yngling vil aldrig elske guldet således, at han vil krybe efter det i det værste smuds, tigge det af de vejfarende, lide ydmygelse, lide skændsel, lide kulde, lide sult for at få det. Vil han vel sulte sit barn, pine sin hustru for dette samme usle guld? Det er umuligt. Sådan kan han ikke være. Han er et godt menneske som alle andre. Han er ikke noget uhyre.

Hans ungdoms elskede går ikke ved siden af en foragtet usling, som er uværdig til det embede, han har vovet at påtage sig. Det gør hun ikke. Nej, Eros, du almægtige gud, ikke denne aften. Denne aften er han ikke Brobypræsten, heller ikke den næste dag eller dagen derefter.

Dagen efter rejser hun. Porten er gjort bredere. Kareten ruller ned ad Broby bakker så rask, som udhvilede heste kan løbe.

Hvilken drøm, hvilken dejlig drøm! Ikke en sky i disse tre dage!

Hun kørte smilende hjem til sit slot og sine minder. Hun hørte aldrig mere hans navn nævne, hun gjorde ingen spørgsmål om ham. Hun ønskede blot at drømme denne drøm om igen, så længe hun levede.

Brobypræsten sad i sit ensomme hjem og græd som en fortvivlet. Hun havde gjort ham ung, skulle han nu blive gammel? Skulle den onde ånd vende tilbage, skulle han igen blive foragtelig, foragtelig, som han havde været?

23. Patron Julius

Patron Julius bar sin rødmalede kiste ned fra kavalerfløjen. Han fyldte en grøn bimpel, der havde fulgt ham på mange rejser, med duftende pomeransbrændevin, og det store udskårne madskrin pakkede han fuldt med brød, smør og gammel ost, smukt grønt og brunt schatteret, med fed skinke og med klatkager, svømmende i hindbærsyltetøj.

Og så gik patron Julius omkring og sagde med tårer i øjnene farvel til al Ekebys herlighed. Han klappede for sidste gang de slidte keglekugler og de rødkindede børn på bakken. Han gik omkring til lysthusene i haven og grotterne i parken. Han var inde i stalden og i ladegården, strøg hestene over lænden, ruskede den uvane tyr i hornene og lod kalvene slikke hans hænder. Til sidst gik han med grædende tårer op i hovedbygningen, hvor afskedsfrokosten ventede ham.

Ve over tilværelsen! Hvor kan den rumme så megen elendighed? Der var gift i maden, galde i vinen. Kavalerernes struber var sammensnørede af sindsbevægelse lige så vel som hans egen. Tårernes slør lå som en tåge for deres blik. Afskedstalen blev afbrudt af hulken. Ve over tilværelsen! Hans liv ville herefter blive en eneste lang længsel. Aldrig skulle hans læber forme sig til smil. Viserne ville dø bort af hans erindring, som blomster dø bort fra den efterårskolde jord. Han ville blegne hen, falde af, visne som en frostbidt rose, som en tørstende lilje. Aldrig mere skulle kavalererne se den stakkels Julius. Tunge anelser gennemfo'r hans sjæl, ligesom skygger af

stormjagede skyer farer hen over vore nypløjede marker. Han ville rejse hjem for at dø.

Blomstrende af sundhed og kraft stod han nu for dem. Aldrig mere skulle de se ham sådan. Aldrig mere skulle de spøgefuldt spørge ham, hvornår han sidst så sine egne knæ, aldrig mere skulle de ønske sig hans kinder at spille kegler med. Ondet havde allerede sat sig fast i lever og lunge. Det gnavede og nagede. Han havde følt det længe. Hans dage var talte.

O, gid dog Ekebys kavalerer ville bevare den døde i trofast erindring! Gid de dog ikke ville glemme ham!

Pligten kaldte ham. Hjemme sad hans moder og ventede på ham. I sytten år havde hun ventet ham hjem fra Ekeby. Nu havde hun igen skrevet og kaldt ham hjem, og han ville lyde. Han vidste, at det ville blive hans død, men han ville adlyde som en god søn.

O de guddommelige gæstebud! O de skønne enge, den stolte fos! O, de jublende eventyr, de hvide, glatte dansegulve, den elskede kavalerfløj. O, violiner og valdhorn, o liv fuldt af lykke og glæde! At skilles fra alt dette var døden.

Så gik patron Julius ud i køkkenet og sagde farvel til husets folk. I overstrømmende rørelse omfavnede og kyssede han hver eneste en, fra husholdersken ned til gårdens fattiglem. Pigerne græd og jamrede over hans skæbne: at sådan en god og munter herre skulle dø, at de aldrig mere skulle få ham at se!

Patron Julius gav ordre til, at hans gig skulle trækkes ud af vognskuret og hans hest ud af stalden. Hvad mon gamle Kajsa ville sige til at trave bakke op og bakke ned efter en syttenårig hvile ved den fulde krybbe?

Stemmen var nærved at svigte patron Julius, da han gav denne befaling. Så skulle da giggen ikke få lov at smuldre hen i ro på Ekeby, så skulle gamle Kajsa skilles fra den kendte krybbe. Han ville ikke sige noget ondt om sin moder, men hun burde have tænkt på giggen og på Kajsa, selv om hun ikke tænkte på ham. Hvordan skulle de holde den lange rejse ud?

Det bitreste af alt var dog afskeden fra kavalererne.

Den lille runde patron Julius, der mere havde facon til at trille end til at gå, følte sig tragisk lige ud i fingerspidserne. Han mindedes den store athener, som roligt tømte giftbægeret i kredsen af sine grædende disciple. Han mindedes den gamle kong Gustav, som spåede Sveriges folk, at det en gang ville ønske, det kunne grave ham op af graven.

Til sidst sang han sin bedste vise for dem. Han tænkte på svanen, som dør i sang. Således ønskede han, at de skulle mindes ham: en kongelig ånd, som ikke nedlader sig til klage, men farer heden på tonernes vinger.

Endelig var det sidste bæger tømt, den sidste vise sunget, det sidste favntag vekslet. Han fik sin kappe på og pisken i hånden. Intet øje var tørt rundt omkring, hans egne var så slørede af sorgens dæmrende tåger, at han ingen ting kunne skelne.

Da greb kavalererne ham og bar ham i guldstol. Hurraråb tordnede omkring ham. De satte ham ned et eller andet sted, han så ikke hvor. En pisk knaldede, køretøjet bevægede sig med ham. Han kørte. Da han fik sine øjnes brug tilbage, var han ude på landevejen.

Vel havde kavalererne grædt og været grebet af dyb vemod, men sorgen havde dog ikke kvalt alle hjertets glade følelser hos dem. En af dem – var det Gösta Berling, poeten, eller

Beerencreutz, den rambusspillende gamle krigsmand, eller den livstrætte fætter Kristoffer? – havde maget det så, at gamle Kajsa ikke behøvede at tages ud af sin stald eller den mølædte gig af sit skur. Men en stor hvidbroget stud var blevet spændt for en høkærre, og efter at den røde kiste, den grønne bimpel og det udskårne madskrin var sat op på vognen, blev til sidst patron Julius selv, hvis øjne var blændede af tårer, sat – ikke på madskrinet eller på kisten, men på ryggen af den hvidbrogede stud.

Se, således er mennesket, for svagt til at møde sorgen i al dets bitterhed! O, venner, sikkerlig begræd kavalererne denne ven, som drog bort for at dø, denne visnende lilje, denne døende sangsvane, og dog lettede det deres hjertes beklemthed, at de så ham drage bort, ridende på ryggen af den store stud, mens hans fede krop rystede af hulken, hans arme, udbredte til en sidste omfavnelse, sænkedes i fortvivlelse, og hans øjne søgte retfærdighed hos en ublid himmel.

Derude på landevejen begyndte den omtågede patron Julius at få sine sanser igen, og han mærkede, at han sad på et dyrs gyngende ryg- og da fortæller man, at han gav sig til at gruble over alt, hvad der kan ske i sytten lange år. Gamle Kajsa var synligt forandret. Havde havrekrybben og kløverengene på Ekeby kunnet gøre så meget? Og han råbte – jeg ved ikke, om stenene ved vejen eller fuglene i krattet hørte det – men sandt er det, at han råbte: "Djævlen partere mig, om jeg ikke tror, du har fået horn, Kajsa!"

Efter endnu nogen grublen lod han sig sagte glide ned fra studens ryg, steg op i høkarren, satte sig på madskrinet og kørte i dybe tanker videre.

Lidt efter, da han kom hen imod Broby, hørte han taktfast sang:

"En, to,
tøfler og sko,
Värmlands jægere kommer jo!"

Sådan klang det ham i møde; men det var ingen jægere, det var de glade frøkener fra Berga og nogle af lagmandens kønne døtre fra Munkerud, der kom gående henad vejen. De havde hængt deres små madposer på lange stokke, som de gik med på skulderen som gevær, og de drog modigt afsted i sommerheden og sang taktfast: "En, to, tøfler og sko – – –"

"Hvorhen, patron Julius?" råbte de, da de mødte ham, uden at agte på de sorgens skyer, som dækkede hans pande.

"Jeg drager bort fra syndens og forfængelighedens hjem," sagde patron Julius. "Jeg vil ikke længere dvæle blandt dagtyve og ugerningsmænd. Jeg rejser hjem til min moder."

"Å," råbte de, "det er ikke sandt, patron Julius kan ikke forlade Ekeby?"

"Jo," sagde han og slog med knyttet hånd på klædekisten. "Som Loth flygtede fra Sodoma og Gomorrha, således flygter jeg fra Ekeby. Nu findes der ikke én retfærdig mand. Men når jorden åbner sig under dem, og ild og svovl regner ned fra himlen, da vil jeg glæde mig over Guds retfærdige dom. Farvel, småpiger, vogt jer for Ekeby!"

Dermed ville han køre videre, men det var ingenlunde de muntre pigers mening. De havde i sinde at gå op til Dunderklint og bestige den, men vejen var lang, og de havde nok lyst til at køre lige til bjergets fod i Julius' høvogn. Lykkelig den, der kan glæde sig over livets solskin og ikke behøver nogen

græskarplante til at beskytte sin isse! På to minutter havde de unge piger sat deres vilje igennem. Patron Julius vendte om og kørte op imod Dunderklint. Smilende sad han på madskrinet, mens de unge piger fyldte høkærren. Langs med vejen voksede præstekraver og kamilleblomster og skovnelliker. Studen måtte hvile lidt engang imellem. Så stod de unge piger af og plukkede blomster. Snart hang, der brogede kranse omkring Julius' hoved og studens horn.

Længere henne traf de på lyse ungbirke og mørke ellebuske. Så stod de af vognen og brækkede grene af til at pynte den med. Den blev snart at se på som en vandrende skov. Det gik med leg og lystighed hele dagen.

Patron Julius blev mildere og gladere, alt som dagen led. Han trakterede de unge piger af sit madskrin og sang viser for dem. Da de stod på toppen af Dunderklint med det udstrakte landskab liggende nedenfor så stolt og skønt, at de fik tårer i øjnene over dets skønhed – da følte Julius sit hjerte banke voldsomt, ordene stormede frem over hans læber, og han talte om sit elskede land.

"Ak, Värmland," sagde han, "du skønne, du herlige land! Ofte, når jeg har set dig foran mig på et kort, har jeg tænkt på, hvad du egentlig forestillede, men nu forstår jeg, hvad du er. Du er en gammel from eremit, som sidder stille og drømmer, med benene over kors og hænderne hvilende i skødet. Du har en spids hætte trukket ned over dine halvt lukkede øjne. Du er en grubler, en hellig drømmer, og du er såre skøn. Store skove er din kjortel. Lange bånd af blåt vand og lige rækker af blå bjerge bræmmer den. Du er så naturlig, at den fremmede ikke ser, hvor skøn du er. Du er fattig, som de fromme higer efter at

være. Du sidder stille, mens Vänerns bølger beskyller dine fødder og dine korslagte ben. Til venstre har du dine malmlejer og gruber. Der er dit bankende hjerte. Mod nord har du ensomhedens, hemmelighedsfuldhedens mørke skønne egne. Der er dit drømmende hoved.

Når jeg ser dig, du gamle alvorlige kæmpe, fyldes mit øje af tårer. Du er streng i din skønhed, du er andagt, fattigdom, forsagelse, og dog ser jeg midt i din strenghed mildhedens blide træk. Jeg ser dig og tilbeder. Ser jeg blot ind i den dybe skov, berører blot en flig af dit klædebon mig, læges min sjæl. Time efter time, år efter år har jeg set ind i dit hellige åsyn. Hvad for gåder gemmer du under de sænkede øjenlåg, du forsagelsens guddom? Har du løst livets og dødens gåde, eller grubler du endnu, du hellige, du jættelignende? For mig er du store alvorlige tankers vogter. Men jeg ser mennesker myldre på dig og om dig, væsener, som aldrig synes at føle alvorens højhed på din pande. De ser blot dit ansigts og dine lemmers skønhed og dåres deraf, så de glemmer alt.

Ve mig, ve os alle, Värmlands børn! Skønhed, skønhed og intet andet fordrer vi af livet. Vi, børn af forsagelsen, af alvoren, af fattigdommen, løfter vore hænder i en eneste lang bøn og begærer dette eneste gode: skønhed. Gid livet må være som en rosenbusk, blomstre af kærlighed, vin og glæde, og gid dets roser må stå til rede for enhver! Se, dette ønsker vi, og vort land bærer strenghedens, alvorens, forsagelsens træk. Vort land er grubleriets evige symbol, men vi har ingen tanker.

O Värmland, du skønne, du herlige land!"

Således talte han med tårer i øjnene og med stemmen bævende af begejstring. De unge piger hørte på ham med

undren og ikke uden rørelse. Kun lidet anede de det dyb af følelse, som skjulte sig under denne overflade, der glimtede af spøg og latter.

Da det lakkede ad aften og de igen steg op i høvognen, vidste de unge piger knap, hvor patron Julius havde kørt dem hen, før de standsede foran trappen på Ekeby.

"Nu skal vi herind og have os en svingom, småpiger," sagde patron Julius.

Hvad sagde kavalererne, da de så patron Julius komme anstigende med en vissen krans om hatten og vognen fuld af unge piger?

"Tænkte vi ikke nok, at de unge piger havde trukket af med ham," sagde de, "ellers havde vi haft ham tilbage for flere timer siden." For kavalererne huskede godt, at det var akkurat den syttende gang, patron Julius havde gjort forsøg på at forlade Ekeby, regelmæssigt en gang hvert år. Nu havde patron Julius allerede glemt både dette forsøg og alle de andre. Hans samvittighed sov på ny sin etårige søvn.

Han var en mageløs mand, patron Julius. Han var let i dansen, munter ved spillebordet. Pen, pensel og violinbue faldt ham lige let i hånden. Han havde et letbevægeligt hjerte, skønne ord på tungen, munden fuld af viser. Men hvad havde alt dette gavnet ham, om han ikke havde haft en samvittighed, som blot lod høre fra sig én gang om året, ligesom disse døgnfluer, der hæver sig fra det mørke dyb og spreder vingerne for at leve blot nogle timer i dagslys og solskin.

24. Lerhelgenerne

Svartsjö kirke er hvid både udvendig og indvendig; væggene er hvide, prædikestolen, bænkene, pulpituret, loftet, vindueskarmene, alterdugen, alt er hvidt. I Svartsjö kirke er der ingen prydelser, ingen billeder, ingen våbenskjolde. Over alteret står der kun et trækors med et hvidt linklæde. Før var det anderledes. Da var loftet fuldt af malerier, og der var en mangfoldighed af brogede figurer af sten og ler i dette Guds hus.

Engang for meget længe siden havde en kunstner i Svartsjö stået og betragtet himlen en sommerdag og givet agt på skyernes tog mod solen. Han havde set de hvide skinnende skyer, som om morgenen står nede i synskredsen, tårne sig højere og højere op, han havde set alle de dvælende kolosser blive større og større og rejse sig op for at storme mod det høje. De satte sejl til som skibe. De løftede standarter som krigere. De drog ud for at erobre hele himlen. Overfor solen, verdensrummets hersker, forstilte de sig, disse voksende vidundere, og påtog sig en uskyldig skikkelse. Dér var nu en glubende løve, der omskabte sig til en pudret dame. Dér var en kæmpe med arme, som kunne knuse; han lagde sig ned som en drømmende sfinks. Nogle smykkede deres hvide nøgenhed med guldbræmmede kapper; andre stænkede rød sminke over snehvide kinder. Dér var sletter. Dér var skove. Dér var murede borge med høje tårne. De hvide skyer blev herrer over

sommerhimlen. De fyldte hele den blå hvælving. De nåede solen og skjulte den.

"O, hvor skønt," tænkte da den fromme kunstner, "om de længselsfulde ånder kunne stige op på disse tårnhøje bjerge og bæres af dem som på et gyngende skib højere og højere op!"

Og på én gang forstod han, at sommerdagens hvide skyer var de fartøjer, de saliges sjæle drog bort på.

Han så dem deroppe, der stod de på de glidende masser med liljer i hånden og guldkroner på hovedet. Luften genlød af deres sang. Engle svang sig ned på brede, stærke vinger for at møde dem. O, hvilken mængde salige! Alt eftersom skyerne bredte sig ud, blev flere og flere synlige. De hvilede på skysengene som hvide åkander på en indsø. De smykkede dem, som liljerne smykker marken. Hvilken jublende fart mod det høje! Sky rullede op bag sky; og alle var de fyldt med himmelske hærskarer i rustninger af sølv, af udødelige sangere i purpurbræmmede kapper.

Denne kunstner havde senere malet loftet i Svartsjö kirke. Der havde han villet gengive sommerdagens drivende skyer, som førte de salige ind i Himlens herlighed. Den hånd, som havde ført penslen, havde været kraftig, men også noget stiv, så at skyerne mere var kommet til at ligne de krusede lokker i en allongeparyk end voksende bjerge af blød tåge. Og sådan som de hellige havde formet sig for malerens fantasi, havde han ikke været i stand til at gengive dem, men han havde klædt dem på menneskevis i lange røde kapper og stive bispehuer eller i sorte kaftaner med stive pibekraver. Han havde givet dem store hoveder og små legemer, og han havde forsynet dem med lommetørklæder og bønnebøger. Latinske sentenser hang dem

ud af munden, og for dem, som han holdt for de ypperste, havde han anbragt solide træstole på skyernes kamme, så at de i en bekvem siddende stilling kunne føres ind i evigheden.

Men Gud og hvermand vidste jo, at ånder og engle aldrig havde vist sig for den stakkels kunstner, og derfor undrede man sig ikke meget over, at han ikke havde kunnet gøre dem så overjordisk skønne. Mangen en havde dog vist fundet den gode mesters maleri overmåde skønt, og det havde vakt mangen hellig stemning. Det kunne nok have fortjent at ses også af vore øjne.

Men i kavaleråret lod grev Dohna hele kirken male hvid. Da blev loftsmaleriet ødelagt. Ligeledes blev alle lerhelgenerne tilintetgjort.

Å, de lerhelgener!

Det havde været bedre for mig, om menneskelig nød kunne volde mig så megen sorg som den, jeg har følt over deres undergang – om menneskers grusomhed mod mennesker kunne fylde mig med en bitterhed som den, jeg har følt for deres skyld.

Men tænk blot, der var en St. Olaf med krone om hjelmen, økse i hånden og en overvunden jætte under fødderne; der var på prædikestolen en Judith i rødt liv og blå nederdel med et sværd i den ene hånd og et timeglas i den anden – i stedet for den assyriske feltherres hoved; der var en hemmelighedsfuld dronning af Saba med blåt liv og rød nederdel, med gåsefod på det ene ben og hænderne fulde af sibyllinske bøger; der var en grå St. Jørgen, som lå ganske alene på en bænk i koret, for både hesten og dragen var slået i stykker; der var St. Kristoffer med

sin blomstrende stav, og St. Erik med scepter og økse, iført en fodsid, guldblomstret kappe.

Jeg har siddet der, i Svartsjö kirke, så mangen en søndag og græmmet mig over, at billederne var borte, og længtes efter dem. Jeg ville ikke have set så nøje efter, om de manglede næse eller fødder, om forgyldningen var blegnet og farven faldet af. Jeg ville have set dem omstrålede af legendernes glans.

Det skal altid have været sådan med disse helgener, at de tabte deres sceptre eller øren eller hænder og måtte gøres i stand og pudses op. Menigheden blev ked af det og længtes efter at blive af med dem. Men bønderne havde såmænd ikke gjort helgenerne nogen fortræd, hvis ikke grev Henrik Dohna havde været. Det var ham, som lod dem tage bort.

Jeg har hadet ham for det, således som kun et barn kan hade. Jeg har hadet ham, som den sultne tigger hader den gerrige husmoder, der nægter ham brød. Jeg har hadet ham, som en fattig fisker hader en uvidende dreng, der har ødelagt hans net og hugget hul i hans båd. Hvor hungrede og tørstede jeg ikke under de lange gudstjenester! Og han havde taget det brød bort, som min ånd skulle have levet af. Hvor længtes jeg ikke ud i uendeligheden, op til himlen? Og han havde ødelagt mit fartøj og sønderrevet det net, jeg skulle have fanget hellige syner med.

I de voksnes verden er der ikke plads til et rigtigt had. Hvor skulle jeg nu kunne hade et så ynkeligt væsen som denne grev Dohna eller en vanvittig som Sintram eller en udlevet verdensdame som grevinde Märta! Men da jeg var barn – ja, da var det en lykke for dem, at de var døde for længe siden.

Præsten stod måske oppe på prædikestolen og talte om fred og forsonlighed, men hans ord kunne aldrig høres ned til vor

plads i kirken. Å, havde jeg blot haft dem der, de gamle lerhelgener, de skulle nok have prædiket for mig, så jeg kunne både høre og forstå.

Men nu sad jeg som oftest og tænkte på, hvorledes det gik til, da de blev røvet og ødelagt.

Da grev Dohna havde ladet sit ægteskab erklære for ugyldigt i stedet for at opsøge sin hustru og lade det stadfæste, havde dette vakt harme hos alle; for man vidste, at hans hustru kun havde forladt hans hjem for ikke at blive pint til døde. Det lod nu til, at han ville genvinde Guds nåde og menneskenes agtelse ved en god gerning, og så lod han Svartsjö kirke istandsætte. Han lod hele kirken male hvid og lod loftsmaleriet ødelægge. Han selv og hans karle bar billederne ned i en båd og sænkede dem i Löfvens dyb.

Hvor turde han dog vove at lægge hånd på disse Herrens vældige?

At dog denne udåd fik lov at ske! Den hånd, som havde afhugget Holofernes' hoved, førte den da ikke mere sværdet? Havde dronningen af Saba glemt al den hemmelige visdom, der sårer farligere end en forgiftet pil? Sankt Olaf, du gamle viking, Sankt Jørgen, du gamle dragedræber, lever rygtet om jeres bedrifter da ikke mere, er miraklernes glorie blegnet? Men det hang vel sådan sammen, at helgenerne ikke ville bruge vold mod voldsmændene. Eftersom Svartsjö bønder dog ikke længere ville spendere farve på deres kjoler og forgyldning på deres kroner, så fandt de sig i, at grev Dohna bar dem ud og sænkede dem ned i Löfvens bundløse dyb. De ville ikke længere stå der og skæmme Guds hus. De stakler, de tænkte vel på den tid, da de dyrkedes med bønner og knæfald!

Jeg sad og tænkte på denne båd med dens ladning af helgener, som gled hen over Löfvens blanke flade en stille aften i august. Karlen, der roede, tog langsomme åretag og kastede sky blikke til de sælsomme passagerer, som lå i for- og agterenden; men grev Dohna, som også var med, var ikke bange. Han tog dem, en efter en, med højstegne hænder og kastede dem i vandet. Hans pande var klar, og han trak vejret dybt. Han følte sig som en forkæmper for den rene evangeliske lære. Og der skete intet under til de gamle helgeners ære. Stille og modløse sank de ned i tilintetgørelsen.

Men næste søndag morgen stod Svartsjö kirke skinnende hvid. Ingen billedstøtter forstyrrede mere den indre betragtnings ro. Kun med sjælens øje skal de fromme skue Himlens herlighed og de helliges åsyn. Menneskenes bønner skal på deres egne stærke vinger nå den højeste. De skal ikke mere hage sig fast ved helgenernes klædebon.

Grøn er jorden, menneskenes herlige bolig, blå er himlen, deres længsels mål. Verden stråler af farver. Hvorfor er kirken hvid? Hvid som vinteren, nøgen som fattigdommen, bleg som angsten. Den skinner ikke af rimfrost som en skov om vinteren. Den stråler ikke i perler og kniplinger som en hvid brud. Kirken står i hvid, kold limfarve, uden en billedstøtte, uden et maleri.

Den søndag sad grev Dohna i en blomstersmykket lænestol i koret, for at alle kunne se og prise ham. Nu skulle han æres, fordi han havde ladet de gamle bænke gøre i stand, ødelagt de vansirende billedstøtter, ladet sætte nyt glas i alle revnede ruder og ladet hele kirken stryge over med limfarve. Det stod ham ganske vist frit for at gøre alt det. Hvis han ville formilde den Almægtiges vrede, så var det jo godt, at han smykkede hans

tempel, så godt han forstod. Men hvorfor tog han imod ros for det?

Han, som kom med uforsonet strenghed på sin samvittighed, han burde jo have lagt sig på knæ nede ved stodderbænken og bedt sine brødre og søstre i kirken anråbe Gud om at tåle ham i sin helligdom. Det havde været bedre for ham at stå der som en arm misdæder, end at sidde oppe i koret og tage imod ros, fordi han havde villet forsone sig med Gud.

Oh, grev Dohna, Gud havde sikkert ventet dig ved stodderbænken! Han kunne ikke lade sig narre af, at menneskene ikke turde dadle dig. Han er endnu den nidkære Gud, som lader stenene tale, når mennesker tier.

Da gudstjenesten var forbi og den sidste salme sunget, forlod ingen kirken, men præsten gik op på prædikestolen for at holde en taksigelsestale til greven. Men så vidt fik det dog ikke lov at gå.

For døren blev slået op, og der kom de gamle helgener igen ind i kirken, dryppende af Löfvens vand, tilsølede af grønt dynd og brunt mudder. De havde sagtens hørt, at her skulle holdes lovtale over ham, som havde tilintetgjort dem, som havde jaget dem ud af Guds hellige hus og sænket dem ned i de kolde, opløsende bølger. De gamle helgener ville have et ord med i laget.

De holder ikke af bølgernes ensformige skvulpen. De er vant til salmesang og bønner. De tav og fandt sig i alting, så længe de troede, at det skulle tjene til Guds ære. Men således var det ikke. Her sidder grev Dohna med hæder og ære oppe i koret og vil tilbedes og prises i Guds hus. Det kan de ikke tåle. Derfor er de steget op af deres våde grav og kommer vandrende ind i kirken,

og hele menigheden kender dem igen. Der går St. Olaf med kronen omkring hatten og St. Erik med guldblomsterne på kappen og den grå St. Jørgen og St. Kristoffer. Ikke flere; dronningen af Saba og Judith var ikke kommet med.

Men da folk var kommet sig lidt af deres forbavselse, går der en lydelig hvisken gennem kirken:

"Kavalererne!"

Ja, vist er det kavalererne. Og de går lige hen til greven uden at sige et ord, løfter hans stol op på deres skuldre, bærer ham ud af kirken og sætter ham ned på kirkebakken.

De siger ingenting og ser hverken til højre eller til venstre. De bærer ganske simpelt grev Dohna ud af Guds hus, og da dette er gjort, går de igen, den nærmeste vej ned til søen.

Ingen standsede dem, og de spildte heller ikke megen tid på at forklare deres mening. Den var tydelig nok. "Vi, Ekebys kavalerer, har vore egne tanker. Grev Dohna fortjener ikke at prises i Guds hus; derfor bærer vi ham ud. Nu kan hvem der vil bringe ham ind igen."

Men han blev ikke båret ind. Præstens lovtale blev aldrig holdt. Menigheden strømmede ud af kirken. Der var ingen, som ikke syntes, at kavalererne havde handlet rigtigt.

De huskede på den glade, unge grevinde, som var blevet pint så grusomt ovre på Borg. De tænkte på hende, som havde været så god imod fattigfolk, som havde været så smuk at se på, at det havde været en trøst for dem at betragte hende.

Vel var det syndigt at komme til kirken med slige optøjer, men både præsten og menigheden følte, at de selv havde været på vej til at drive endnu værre gæk med den Alvidende. Og de stod skamfulde overfor de forvildede gamle galninger.

"Når menneskene tier, må stenene tale," sagde de.

Men efter den dag kunne grev Henrik ikke længere holde det ud på Borg. En mørk nat i begyndelsen af august kørte en lukket karet tæt hen til den store trappe. Alle tjenestefolkene stillede sig op omkring den, og grevinde Märta kom ud, indhyllet i sjaler, med et tæt slør for ansigtet. Greven havde hende under armen, men hun rystede og bævede. Det var med den største vanskelighed, man kunne formå hende til at gå igennem forstuen og ned ad trappen.

Så kom hun da ned i vognen, greven sprang ind i den bagefter hende, dørene blev smækket i, og kusken lod hestene sætte afsted i firspring. Da skaderne vågnede næste morgen, var hun borte.

Greven levede siden langt nede i syden. Borg blev solgt og har mange gange skiftet ejer. Alle må elske det, men de turde være få, som har ejet det med lykke.

25. Guds sendebud

Guds sendebud, kaptajn Lennart, kom en eftermiddag i august vandrende til Broby gæstgivergård og gik ind i køkkenet. Han var da på vejen til sit hjem, Helgesæter, som ligger en fjerdingvej nordvest for Broby, tæt op til skovbrynet.

Kaptajn Lennart vidste den gang endnu ikke, at han skulle blive et af Guds sendebude på jorden. Hans hjerte var fuldt af jublende glæde over, at han skulle se sit hjem igen. Han havde fristet en tung skæbne, men nu var han hjemme, og nu skulle alt blive godt. Han vidste ikke, at han skulle blive en af dem, som ikke får lov at hvile sig under eget tag eller varme sig ved egen arne.

Kaptajn Lennart havde et muntert sind. Da han ikke traf et menneske i køkkenet, rumsterede han derinde som en vild dreng. I en fart stillede han væven galt og bragte rokkesnoren i ulave. Han smed katten i hovedet på hunden og lo, så det kunne høres over hele huset, da de to kammerater i øjeblikkets hede brød gammelt venskab og fo'r løs på hinanden med krummede kløer, arrige øjne og stive hår.

Så kom gæstgiverkonen ind, hidkaldt af støjen. Hun blev stående på dørtærsklen og så på manden, som lo ad de kæmpende dyr. Hun kendte ham godt, men da hun så ham sidst, havde han siddet på fangekærren og haft håndjern på. Hun huskede det godt. For fem og et halvt år siden havde en tyv på vintermarkedet i Karlstad stjålet landshøvdingens frues smykker. Mange ringe, armbånd og spænder, som den fine frue

satte stor pris på – for det meste var arv og gaver – var da gået tabt. De blev aldrig fundet. Men det rygte løb snart landet rundt, at kaptajn Lennart på Helgesæter skulle være tyven.

Bondekonen havde aldrig kunnet forstå, hvordan et sådant rygte havde kunnet opstå. Var han da ikke en god og hæderlig mand, denne kaptajn Lennart? Han levede lykkeligt med sin hustru, som han først havde hjemført for et par år siden; for han havde først sent fået råd til at gifte sig. Havde han ikke nu sit gode udkomme af sin lønning og sin embedsgård? Hvad skulle vel friste sådan en mand til at stjæle gamle armbånd og ringe? Og endnu underligere syntes hun det var, at et sådant rygte kunne vinde tiltro og blive så klart bevist, at kaptajn Lennart fik sin afsked, mistede sin sværdorden og blev dømt til fem års strafarbejde.

Han havde selv sagt, at han havde været på markedet, men var taget bort derfra, inden han hørte tale om tyveriet. På landevejen havde han fundet et grimt gammelt spænde, som han havde taget med hjem og foræret sine børn. Men dette spænde var af guld og hørte med til tyvekosterne; det blev hans ulykke. Men det havde egentlig alt sammen været Sintrams skyld. Den onde brugspatron havde spillet angiver og afgivet den vidneforklaring, der fældede ham. Det lod til, at det havde været nødvendigt for ham at skaffe kaptajn Lennart af vejen; for kort efter blev der indledet en retssag imod ham selv, fordi det var blevet opdaget, at han havde solgt krudt til nordmændene under krigen 1814. Folk troede, at han havde været bange for det vidnesbyrd, kaptajn Lennart kunne have afgivet imod ham. Nu blev han frikendt af mangel på bevis.

Gæstgiverkonen kunne ikke se sig mæt på manden. Hans hår var blevet gråt, og hans ryg var bøjet; han havde sikkert haft det ondt. Men sit venlige ansigt og sit gode humør havde han endnu. Han var endnu den samme kaptajn Lennart, som havde ført hende til alteret, da hun stod brud, og danset ved hendes bryllup. Han blev såmænd nok endnu stående at snakke med ethvert menneske, han mødte på vejen, og kastede en skilling til ethvert barn; han ville endnu sige til enhver rynket kælling, at hun blev yngre og smukkere dag for dag, og han kunne godt en gang endnu stille sig op på en tønde og spille violin for dem, der dansede omkring majstangen. Å, Herregud ja!

"Nå, mor Karin," begyndte han, "tør hun ikke se på mig?"

Han var egentlig gået derind for at høre, hvordan de havde det i hans hjem, og om de ventede ham. De kunne jo nok tænke, at han havde aftjent sin straf omtrent ved denne tid.

Gæstgiverkonen fortalte ham lutter godt nyt. Hans hustru havde været så dygtig som en mand. Hun havde forpagtet embedsgården af dens ny indehaver, og alt var lykkedes godt for hende. Børnene var så raske, at det var en fornøjelse at se på dem. Og naturligvis ventede de ham. Kaptajnens frue var en streng kone, som aldrig talte om, hvad hun tænkte, men det vidste da gæstgiverkonen, at ingen havde fået lov at spise med kaptajn Lennarts ske eller sidde i hans stol, mens han var borte. Nu i foråret var der ikke gået nogen dag, uden at hun var kommet gående op til stenen øverst oppe på Broby bakker og havde set ned ad vejen, om han ikke skulle komme. Og nye klæder havde hun rede til ham, hjemmevævede klæder, som hun selv havde gjort det meste af arbejdet på. Se, på alt det

kunne man forstå, at han var ventet, selv om hun ingenting sagde.

"De tror det da ikke?" sagde kaptajn Lennart.

"Nej, kaptajn," svarede bondekonen; "der er ingen, der tror det."

Da blev kaptajn Lennart ikke længere inde i stuen, da ville han hjem.

Udenfor traf han nu tilfældigvis gode, gamle venner. Kavalererne på Ekeby var netop kommet til gæstgivergården. Sintram havde indbudt dem til at komme derhen og fejre hans fødselsdag. Og kavalererne betænkte sig ikke et øjeblik på at trykke straffefangens hånd og byde ham velkommen hjem. Det gjorde Sintram også.

"Kære Lennart," sagde han. "Vær du vis på, at Gud har haft sin mening med det."

"Din kæltring" råbte kaptajn Lennart. "Tror du ikke, jeg ved, at det ikke var Vorherre, som frelste dig fra blokken?"

De andre lo. Men Sintram blev ikke det mindste vred. Han havde slet ikke noget imod, at man gjorde hentydning til, at han stod i pagt med den Onde.

Ja, så fik de da kaptajn Lennart med sig ind igen for at tømme et velkomstbæger med ham; bagefter kunne han straks gå videre. Men det gik ham ilde. Han havde ikke drukket sådanne lumske sager i fem år. Han havde måske ikke spist noget hele dagen, og han var udmattet af sin lange vandring. Følgelig blev han fortumlet i hovedet af et par glas.

Da kavalererne havde fået ham så vidt, at han ikke mere rigtig vidste, hvad han gjorde, tvang de det ene glas i ham efter

det andet. De mente ikke noget ondt med det; det var lutter velvilje imod ham, som ikke havde smagt noget godt i fem år.

Ellers var han den mest ædruelige mand, man kunne tænke sig. Man kan jo også nok forstå, at han ikke havde i sinde at drikke sig fuld; han skulle jo hjem til kone og børn. Men i stedet for blev han liggende på bænken i krostuen og faldt i søvn.

Som han nu lå der, fristende bevidstløs, tog Gösta et stykke kul og lidt tyttebærsaft og malede ham. Han gav ham et rigtigt forbryderfjæs; det, syntes han, passede godt for ham, som kom lige fra fængslet. Han gav ham et "blåt" øje, trak et rødt ar henover næsen, strøg håret ned i panden i sammenfiltrede tjavser og smurte hele ansigtet ind med sod.

De lo en tidlang ad dette, så ville Gösta vaske det af.

"Nej, lad det sidde," sagde Sintram, "så kan han se det, når han vågner. Det vil more ham."

Så blev det, som det var, og kavalererne tænkte ikke mere på kaptajnen. Gildet varede hele natten. De brød op ved daggry. Da var der utvivlsomt mere vin end forstand i deres hjerner.

Nu var spørgsmålet, hvad de skulle gøre med kaptajn Lennart. "Vi kører ham hjem," sagde Sintram. "Tænk, hvor hans kone vil blive glad. Det bliver en fryd at se hendes glæde. Jeg bliver ganske rørt, når jeg tænker på det. Lad os køre ham hjem."

De blev allesammen rørte ved den tanke. Herregud, hvor hun ville blive glad, den strenge frue oppe på Helgesæter!

De ruskede liv i kaptajn Lennart og satte ham op i et af de køretøjer, som de søvnige staldkarle for længe siden havde kørt frem. Og så drog hele skaren op til Helgesæter; nogle halvsov og var nær ved at falde ud af vognen, andre sang for at holde sig

vågne. De så ikke stort bedre ud end landstrygere allesammen med deres sløve, ophovnede ansigter.

De kom imidlertid derhen, lod heste og vogne blive i baggården og drog med en vis højtidelighed op til trappen. Beerencreutz og Julius førte kaptajn Lennart imellem sig.

"Vågn nu op, Lennart," sagde de til ham, "du er jo hjemme. Ser du ikke, at du er hjemme?"

Han fik øjnene op og blev næsten ædru. Han blev rørt over, at de fulgte ham hjem.

"Mine venner," sagde han og stod stille for at tale til dem alle på én gang. "Jeg har spurgt Gud, mine venner, hvorfor jeg har måttet døje så meget ondt."

"Å, ti stille, Lennart, lad være med at præke!" brøler Beerencreutz.

"Lad ham bare blive ved," siger Sintram. "Han taler godt."

"Jeg har spurgt ham og ikke forstået det; nu forstår jeg det. Han ville vise mig, hvilke venner jeg havde. Venner som følger mig hjem for at se min og min hustrus glæde. For min hustru venter mig. Hvad er fem års elendighed imod dette!"

Nu dundrede hårde hænder på døren. Kavalererne havde ikke tid til at høre mere.

Der blev bevægelse derinde. Pigerne vågnede og så ud. De tog hurtigt nogle klæder på, men turde ikke lukke op for denne skare mænd. Endelig blev slåen skudt fra. Fruen selv trådte ud.

"Hvad vil I?" spurgte hun.

Det var Beerencreutz, som svarede:

"Vi er her med din mand."

De skubbede kaptajn Lennart frem, og hun så ham komme ravende hen imod sig, fuld, med et forbryderansigt. Og bag

ham så hun hele denne skare af berusede, ravende mænd.

Hun gik et skridt tilbage, han gik efter med udbredte arme. "Du gik som en tyv," udbrød hun, "og du kommer hjem som en landstryger!" Derefter ville hun gå ind.

Han forstod det ikke. Han ville følge hende; da gav hun ham et stød for brystet. "Tror du, jeg har i sinde at tage imod sådan en som dig til herre over mit hus og mine børn?"

Døren fløj i, og slåen blev skudt for. Kaptajn Lennart styrtede hen til døren og gav sig til at ruske i den.

Da kunne kavalererne ikke lade være at le. Han havde været så sikker på sin kone, og nu ville hun ikke vide noget af ham. Det var grinagtigt, syntes de.

Da kaptajn Lennart hørte, at de lo, for han efter dem og ville slå dem. De løb deres vej og sprang op i vognene. Han efter, men i sin iver snublede han over en sten og faldt. Han kom op igen, men forfulgte dem ikke videre. Der var en tanke, der slog ham i hans forvirring. I denne verden sker intet uden Guds vilje, intet.

"Hvor vil du føre mig hen?" spurgte han. "Jeg er en fjer, som drives afsted for dit åndepust. Jeg er din kastebold. Hvor vil du føre mig hen? Hvorfor stænger du døren til mit hjem for mig?"

Han vandrede bort fra sit hjem i den tro, at dette var Guds vilje.

Da solen stod op, stod han oppe på Broby bakker og så ud over dalen. Ak, dalens stakkels befolkning vidste den gang ikke, at deres redningsmand var nær. Der var ingen fattig eller bedrøvet, som havde bundet kranse af tyttebærkviste og hængt over døren til sin hytte. Der var ikke lagt blade af duftende lavendler og markblomster på de tærskler, han snart skulle

betræde. Mødrene tog ikke deres børn på armen for at de skulle se ham, når han kom. Hytternes indre stod ikke pudset og pyntet med den sorte skorsten skjult af duftende enebær. Mændene arbejdede ikke med rastløs iver på markerne, så hans blik kunne frydes ved veldyrkede agre og godt gravede grøfter.

Ak, derfra hvor han stod, så hans bekymrede blik, hvordan tørken havde hærget egnen, hvor forbrændt afgrøden var, og hvordan befolkningen næppe syntes at bryde sig om at berede jorden til det ny års sæd. Han så op mod de blå bjerge, og morgenens klare sol viste ham de brune forbrændte pletter, hvor skovbranden havde raset. Han så på birkene ved vejkanten; de var næsten gået ud af tørke. Han kunne forstå på mange små tegn, på lugten af mask, når han gik forbi en gård, på gærderne, der var faldet omkuld, på den ringe mængde brænde, der var hugget og kort hjem, at folk ikke passede deres ting, at nøden var kommet, og at menneskene søgte deres trøst i ligegladhed og brændevin.

Men måske var det godt for ham, at han så, hvad han så. For ham var det ikke givet at se sæden grønnes og spire på sin egen ager, det var ham ikke givet at sidde ved sin egen arne og se de glødende kul slukkes, heller ikke at føle sine børns bløde hænder lægge sig i hans eller at have en from hustru til støtte. Måske det var godt for ham, hvis sind var tynget af dyb sorg, at der var andre, som han kunne skænke trøst i deres fattigdom. Måske det var godt for ham, at denne tid var sådan en bitter tid, hvor naturens karrighed havde bragt mangel over småfolk, og hvor mangen en, som var heldigere stillet, gjorde sit til at ødelægge dem. For det var ikke for intet, at præsten i Broby havde siddet som en begærlig gnier blandt sine sognefolk i

stedet for at være dem en ret hyrde; det var ikke for intet, at kavalererne havde regeret i ødselhed og drukkenskab, ikke for intet, at Sintram havde bibragt dem den vilde tro, at ødelæggelse og død skulle ramme dem alle.

Kaptajn Lennart stod der på Broby bakker og fik den tanke, at Gud måske havde brug for ham. Han blev heller ikke kaldt hjem af en angrende hustru.

Det må siges, at kavalererne senere slet ikke kunne forstå, hvad skyld de havde i kaptajnens hustrus hårdhed. Sintram sagde ingenting. På egnen faldt der mange misbilligende ord om den hustru, som havde været for stolt til at tage imod sådan en god mand. Man fortalte, at hun afbrød enhver, der gjorde forsøg på at tale med hende om manden. Hun kunne ikke tåle at høre hans navn nævne. Kaptajn Lennart gjorde intet for at bringe hende på andre tanker.

Det var en dag senere.

En gammel bonde i Högberg ligger på sit dødsleje. Han har modtaget sakramentet og hans livskraft er opbrugt; han må dø. Rastløs som den, der er i færd med at tiltræde en lang rejse, lader han sin seng flytte fra køkkenet ind i stuen og fra stuen tilbage til køkkenet. Heraf kan man skønne, mere end af hans tunge rallen og halvbrustne øjne, at hans time er kommet.

Omkring ham står hans hustru, hans børn og tjenestefolk. Han havde været lykkelig, rig og anset. Hans dødsleje er ikke ensomt. Han er ikke i sin sidste stund omgivet af utålmodige fremmede. Den gamle mand taler om sig selv, som om han stod for Guds åsyn, og med mange suk og bekræftende ord vidner de omstående, at hans ord er sande.

"Jeg har været en flittig arbejder og en god husbond," siger han. "Jeg har elsket min hustru som min højre hånd. Jeg har ikke ladet mine børn vokse op uden tugt og pleje. Jeg har ikke drukket. Jeg har ikke flyttet markskel. Jeg har ikke drevet på hesten op ad bakke. Jeg har ikke ladet køerne sulte om vinteren. Jeg har ikke ladet fårene pines i deres uld om sommeren."

Og omkring ham gentager de grædende tjenestefolk som et ekko: "Han har været en god husbond. Å, Herre Gud! Han har ikke drevet på hesten i bakkerne, han har ikke ladet køerne sulte om vinteren."

Men ganske ubemærket er en fattig mand kommet ind ad døren for at bede om et måltid mad. Også han hører den døendes ord, som han står der tavs nede ved døren.

Og den syge begynder igen: "Jeg har ryddet skov, jeg har udtørret eng. Jeg har kørt ploven i lige furer. Jeg har bygget laden tre gange større, til tre gange mere sæd end i mine fædres tid. Jeg har ladet gøre tre sølvbægre af blanke specier, min fader lod kun gøre ét."

Den døendes ord trænger ned til den lyttende ved døren. Han hører ham vidne om sig selv, som om han stod for Guds trone. Han hører tjenestefolkene og børnene gentage bekræftende: "Han kørte ploven i lige furer, det gjorde han."

"Gud vil nok give mig en god plads i sit Himmerig," siger den gamle.

"Vorherre vil nok tage godt imod husbonden," siger tjenestefolkene.

Manden ved døren hører ordene, og forfærdelse griber ham, der i fem lange år har været Guds kastebold, en fjer, som

bevæges af hans åndepust. Han går hen til den syge og tager hans hånd.

"Min ven, min ven," siger han, og hans stemme skælver af bevægelse. "Har du betænkt, hvem den herre er, for hvis åsyn du snart skal træde frem? Han er en stor gud, en vældig gud. Verdener er hans agre, stormen hans hest. Store himle skælver under hans fodtrins vægt. Og du stiller dig overfor ham og siger: 'Jeg har kørt i lige furer, jeg har sået rug, jeg har hugget skov.' Vil du rose dig overfor ham og måle dig med ham? Du ved ikke, hvor mægtig den herre er, til hvis rige du drager."

Den gamle spiler øjnene op, hans ansigt fortrækker sig af angst, og hans rallen bliver stærkere.

"Træd ikke frem for din gud med store ord!" vedbliver vandringsmanden. "De mægtige på jorden er som tærsket halm i hans lade. Hans dagværk er at bygge sole. Han har gravet havene og rejst bjergene; han har klædt jorden med urter. Han er en arbejder uden lige; du kan ikke måle dig med ham. Bøj dig for ham, du flygtende menneskesjæl. Kast dig i støvet for din herre og din gud. Guds storm farer hen over dig. Guds vrede er over dig som den hærgende lynild. Bøj dig! Grib fat som et barn i fligen af hans kappe og bed om beskyttelse. Lig dybt i støvet og bed om nåde. Ydmyg dig for din skaber, du menneskesjæl!"

Den syges øjne står vidt åbne, hans hænder folder sig, men det lyser op i hans ansigt, og den rallende lyd standser.

"Menneskesjæl, flygtende menneskesjæl," udbryder manden. "Så vist som du nu i din sidste stund har lagt dig ydmygt ned for din gud, så vist vil han tage dig som et barn på sine arme og bære dig ind til Himlens herlighed."

Den gamle drager et sidste suk, og alt er forbi. Kaptajn Lennart bøjer hovedet og beder. Alle i stuen beder med tunge suk.

Da de ser op, ligger den gamle bonde i stille fred. Hane øjne synes endnu at stråle af genskinnet fra herlige syner, hans mund smiler, hans ansigt er skønt. Han har set Gud.

"O, du store, skønne menneskesjæl," tænker de, der ser ham, "så har du da sønderrevet støvets lænker. I din sidste stund hævede du dig til din skaber. Du ydmygede dig for ham, og han løftede dig som et barn på sine arme."

"Han har set Gud," siger sønnen og trykker den dødes øjne til.

"Han så Himlen åben," hulker børn og tjenestefolk.

Den gamle husmoder lægger sin skælvende hånd i kaptajn Lennarts: "Kaptajnen hjalp ham over det værste."

Han står stum. De stærke ords og de store handlingers gave er givet ham. Han ved ikke hvordan. Han skælver som en sommerfugl på puppehylstrets rand, mens dens vinger udfolder sig i solskinnet, strålende som selve solen.

Det var dette øjeblik, der drev kaptajn Lennart ud blandt folket. Ellers var han vel sagtens gået hjem og havde vist sin hustru sit rigtige ansigt, men fra dette øjeblik troede han, at Gud havde brug for ham. Han blev da Guds sendebud, som kom med hjælp til de fattige. Nøden var stor på den tid, og der var megen elendighed, som klogskab og godhed kunne hjælpe på, bedre end guld og magt ville have været i stand til.

Kaptajn Lennart kom en dag op til de fattige bønder, der boede i egnen omkring Gurlita klint. Blandt dem var nøden

stor; de havde ikke flere kartofler, og de kunne ikke så rug på de afbrændte marker, for de havde ikke sædekorn.

Da tog kaptajn Lennart en lille båd og roede skrås over søen til Fors og bad Sintram give dem rug og kartofler. Sintram tog godt imod ham: han tog ham med op på de store, velforsynede kornlofter og ned i kældre, hvor der endnu var kartofler fra det foregående års høst, og lod ham fylde alle de sække og poser, han havde med sig.

Men da Sintram så den lille båd, fandt han, at den var for lille til så stort et læs. Den onde mand lod sækkene bære ned i en af sine store både og lod sin karl, Stærke Måns, ro den over søen. Kaptajn Lennart havde ikke andet end den tomme båd at passe.

Stærke Måns sejlede ham dog agterud, for han var en mester i at ro og umådelig stærk. Kaptajn Lennart sidder også og drømmer, mens han glider hen over den smukke sø; han tænker på de små sædekorns underlige skæbne. Nu skal de kastes ud på den sorte jord, der er fuld af aske, midt imellem stene og træstubbe, men de vil nok gro og slå rod i vildmarken. Han tænker på de bløde, lysegrønne strå, som vil bedække jorden, og han bøjer sig i tankerne ned og stryger hånden kærtegnende over dem. Og så tænker han på, hvordan efterår og vinter vil gå hen over disse svage små stakler, som er kommet så sent op af jorden, og hvordan de dog vil være friske og modige, når foråret kommer, og de skal til at vokse for alvor. Så glæder hans gamle soldaterhjerte sig ved tanken om de stive strå, som vil stå ranke og flere alen høje med spidse aks i toppen. Arrene vil vifte med deres små fjerbuske, støvdragernes krudt vil ryge helt op til trætoppene, og så, under synlig kamp og angst, vil aksene mættes med blød, sød kerne. Og siden, når leen kommer, og

stråene falder, og når plejlen går buldrende hen over dem, når møllen maler kærnerne til mel, og melet bages til brød, hvor megen sult bliver da ikke mættet af sædekornene i båden foran ham.

Sintrams karl lagde til ved Gurlita-bøndernes landingsplads, og mange sultne mennesker kom ned til båden. Da sagde karlen, som hans husbond havde befalet ham:

"Brugspatronen sender jer her malt og korn. Han har hørt, at I mangler brændevin."

Da blev menneskene som gale; de styrtede ned til båden og sprang ud i vandet for at bemægtige sig poser og sække. Men dette havde sandelig ikke været kaptajn Lennarts mening. Han var nu også ved land, og han blev vred, da han så bøndernes fremfusenhed. Han ville have kartoflerne brugt til mad og rugen til udsæd; malt havde han aldrig tænkt på at bede om.

Han råbte til dem, at de skulle lade sækkene være, men de lystrede ham ikke.

"Så gid rugen må blive til sand i jeres mund og kartoflerne til sten i halsen på jer!" råbte han da; for han var i høj grad forbitret over, at de rev kornet bort.

I samme øjeblik så det ud, som om kaptajn Lennart havde gjort et mirakel. To koner, som sloges om en pose, rev hul på den og fik ikke andet end sand; mændene, der bar kartoffelsækkene op, mærkede, at de var så tunge, som om de var fyldte med sten.

Det var sand og sten alt sammen, ikke andet end sand og sten. Folk stod i stille forfærdelse over den Guds mand, som var kommet til dem. Kaptajn Lennart selv stod et øjeblik slået af forbavselse. Men Stærke Måns lo.

"Ro du hjem, mand," sagde kaptajn Lennart, "inden det går op for bønderne, at der aldrig har været andet end sand i sækkene, ellers er jeg bange for, de borer båden i sænk for dig."

"Jeg er ikke bange af mig," sagde karlen.

"Ro hjem alligevel," sagde kaptajn Lennart med så myndig en stemme, at han gjorde det.

Så fortalte kaptajn Lennart bønderne, at Sintram havde narret dem, men hvordan det nu end var, så ville de ikke tro andet, end at der var sket et mirakel. Rygtet om det udbredte sig snart, og da menigmands kærlighed til det vidunderlige er stor, blev det en almindelig tro, at kaptajn Lennart kunne gøre mirakler. Han fik derved stor magt blandt bønderne, og de kaldte ham Guds Sendebud.

26. Kirkegården

Det var en dejlig aften i august. Löfven lå klar som et spejl, soldis indhyllede bjergene, aftenkøligheden faldt på.

Beerencreutz, obersten med den tykke, hvide knebelsbart, lavstammet, stærk som en kæmpe og med rambuskortene i baglommen, kom gående ned til søen og satte sig i en fladbundet jolle. Major Anders Fuchs, hans gamle våbenbroder, og den lille Ruster, fløjtespilleren, som havde været trommeslager ved Värmlands jægere og i mange år havde fulgt obersten som hans ven og tjener, var med ham.

På søens anden bred ligger kirkegården, Svartsjö sogns forsømte kirkegård, sparsomt prydet med skæve, vaklende jernkors, fuld af tuer, som en aldrig oppløjet eng, bevokset med stargræs og det stribede græs, som folket kalder "menneskegræs" for at minde om, at det ene menneskes liv aldrig ligner det andet, men de er forskellige som denne plantes blade. Der er ingen grusbelagte gange, ingen skyggefulde træer undtagen den store lind på en gammel præstemands glemte grav. Højt og trist omgiver stengærdet den fattige plet. Fattig og trøstesløs er kirkegården, styg som en gniers ansigt, der er visnet ved jammerråb fra dem, hvis lykke han har stjålet. Og dog er de salige, som hviler derinde, de som er nedsænkede i indviet jord under salmesang og bøn. Acquilon, spilleren, han, der døde forrige år på Ekeby, ham måtte de begrave udenfor muren. Denne mand, som en gang var så stolt og så ridderlig, den tapre kriger, den dristige jæger, spilleren, som holdt lykken

fangen, han havde endt med at sætte sine børns arv over styr og alt, hvad han selv havde erhvervet, alt hvad hans hustru havde sparet sammen. Hustru og børn havde han forladt for mange år siden for at føre en kavalers liv på Ekeby. En aften forrige sommer havde han spillet den gård bort, som gav dem deres livsophold. Da skød han sig – hellere det end indfri sin gæld. Men selvmorderens lig blev begravet udenfor den fattige kirkegårds mosgroede mur.

Efter hans død havde der kun været tolv kavalerer: efter hans død var der ikke kommet nogen for at indtage den trettendes plads, ingen andre end den sorte, som juleaften var kommet krybende frem af smelteovnen.

Kavalererne havde fundet hans skæbne bitrere end hans forgængeres. De vidste jo, at en af dem skulle dø hvert år. Hvad ondt var der i det? Kavalerer må ikke blive gamle. Når deres sløve øjne ikke kan skelne kortene, når deres rystende hænder ikke kan løfte glasset, hvad er da livet for dem, og hvad er de for livet? Men at ligge som en hund ved kirkegårdens mur, hvor græstørven ikke får lov at dække en i ro, men bliver nedtrampet af de græssende får, sønderskåret af spade og plov, hvor vandringsmanden rask går forbi uden at standse sin hurtige gang, og hvor børnene leger uden at dæmpe deres latter og spøg – at hvile der, hvor stenmuren hindrer lyden i at nå hen, når dommedagsenglen med sin basun vækker de døde derindenfor – o, at hvile der!

Nu ror Beerencreutz sin jolle over Löfven. Han drager ved aftentid over mine drømmes sø, på hvis bredder jeg har set guder vandre, og af hvis dyb mit trylleslot stiger. Han ror forbi Lagøens laguner, hvor granerne hæver sig lige op af vandet fra

lave, cirkelformede sandrev, og hvor ruinerne af den ødelagte sørøverborg endnu ligger på øens stejle klint; han ror hen under granskoven på Borgs odde, hvor den gamle gran endnu ved tykke rødder hænger ud over kløften der, hvor en vældig bjørn en gang er blevet fanget, og hvor gamle stendysser og kæmpehøje vidner om stedets alder.

Han ror rundt om odden, står af båden lige ud for kirkegården og går så over afmejede marker, som tilhører greven på Borg, hen til Acquilons grav.

Der bukker han sig ned og klapper græstørven, sådan som man sagte klapper tæppet, hvorunder en syg ven hviler. Så tager han et rambusspil frem og sætter sig ned ved graven.

"Han har det så ensomt herude, Johan Frederik. Han kan nok længes efter et slag kort."

"Synd og skam er det, at sådan en mand skal ligge her udenfor," siger den store bjørnejæger, Anders Fuchs, og sætter sig ved siden af ham.

Men den lille Ruster, fløjtespilleren, taler med bevæget stemme, mens tårerne flittigt drypper ned fra hans små røde øjne.

"Næst efter jer, oberst, næst efter jer var han den bedste mand, jeg har kendt."

Det var den lille Ruster, gadedrengen fra Karlstad, som havde været en stor døgenigt og slagsbroder, men som kærligheden til musikken havde civiliseret vidunderligt, så at han havde hævet sig til at blive sin herres ligemand. Han havde to store bedrifter at fortælle fra sin ungdom. Den ene var den, at han og Acquilon var rejst ned til Gøteborg og havde levet som store herrer, spist i de fineste hoteller, kommet i de rigeste huse, danset med de

skønneste damer og spillet kort hver nat om tusinder af kroner, og alt dette uden at eje en øre. Og den anden, at han som trommeslager ved sin kære obersts regiment havde været med til at tage imod et fjendtligt angreb dernede i Tyskland. Det halve regiment var allerede skudt ned, men han og obersten rørte sig ikke af stedet. Da kom en adjudant fra kronprinsen. "Retirér!" råbte han til obersten. "Hils Hans kongelige Højhed, at jeg slås til sidste mand og retirerer med resten," svarede obersten, og soldaterne råbte Hurra, og lille Ruster slog en jublende trommehvirvel. Siden den dag havde obersten og Ruster altid været venner, men kronprinsen havde haft et horn i siden på Beerencreutz, så denne havde fået sin afsked uden nåde eller pension. Og det kom bare af, at han havde været alt for tapper, sagde den lille Ruster.

Disse tre værdige mænd sidder nu rundt om graven og giver kort, ivrigt og alvorligt.

Jeg ser ud over verden, jeg ser mange grave. Dér hviler den vældige, tynget af marmorstenen. Sørgemarchen bruser hen over ham. Faner sænkes over graven. Jeg ser deres grave, som er blevet elsket meget. Tårevædede blomsterkranse hviler let på grønsværet over dem. Jeg ser glemte grave og formastelige grave, hvilesteder, som lyver, og andre, som ingen ting siger; men aldrig før har jeg set klørknægt byde gravens beboer til gæst.

"Johan Frederik har vundet," siger obersten stolt. "Vidste jeg det ikke nok. Jeg har lært ham at spille. Ja, nu er vi døde, alle vi tre, og han er den eneste, der lever."

Dermed samler han kortene sammen, rejser sig og vender tilbage til Ekeby, fulgt af de andre.

Nu må vel dog den døde have mærket, at ikke alle har glemt ham eller hans forladte grav. Det er en sælsom hyldest, forvildede hjerter bringer dem, de elsker; men den, der ligger udenfor muren, han, hvis døde legeme ikke har kunnet finde hvile i indviet jord, han må dog glæde sig ved, at ikke alle forkaster ham.

Venner, menneskebørn, når jeg dør, kommer jeg vel nok til at hvile midt på kirkegården, i mine fædres grav. Jeg har vel ikke røvet mine kære deres livsophold, heller ikke løftet hånden mod mit eget liv, men sikkerlig har jeg ikke vundet en sådan kærlighed, sikkerlig vil ingen gøre så meget for mig, som kavalererne for denne forbryder. Der kommer visselig ingen om aftenen, når solen går ned og når der bliver trist og ensomt i de dødes have, for at sætte de brogede kort mellem mine knoklede fingre.

Der kommer ikke engang nogen, hvad jeg hellere så, – for kortene lokker mig kun lidet – med violin og bue til graven, for at min ånd, som vanker om blandt det smuldrende støv, kunne vugges på tonernes strøm som en svane på blinkende bølger.

27. Gamle viser

Marianne Sinclaire sad en stille eftermiddag i slutningen af august i sit værelse og ordnede sine breve og andre papirer.

Alt lå og flød omkring hende. Store lædervadsække og jernbeslåede vognskrin var trukket ind i værelset. Hendes klæder var bredt ud på stole og sofaer. Fra loftsrum og skabe og fra de bejdsede dragkisters skuffer var alt hentet frem, silke og fint linned skinnede, smykker var lagt frem for at pudses, sjaler og pelsværk skulle undersøges og vælges.

Marianne var i færd med at ruste sig til en lang rejse. Det var uvist, om hun nogensinde kom hjem mere. Hun stod ved et vendepunkt i sit liv og brændte derfor en hel del gamle breve og dagbøger. Hun ville ikke tynges af minder om fortiden.

Som hun nu sidder der, får hun et bundt gamle viser i hånden. Det var afskrifter af gamle folkeviser, som hendes moder havde plejet at synge for hende, da hun var lille. Hun løste snoren, der var bundet om dem, og begyndte at læse.

Hun smilede vemodigt, da hun havde læst en stund; det var en underlig visdom, de gamle viser forkyndte:

Tro ej lykken, tro ej lykkens tegn, tro ej på roser og yndelige blommer.

Tro ej latteren, sagde de. Se, den skønne jomfru Valborg ager i guldkarmen rød, og dog er hun så sorrigfuld, som om hove og hjul skulle gå over hendes livs lykke.

Tro ej dansen, sagde de. Mangen fod glider let over bonet tilje, mens sindet er tungt som bly. Liden Kirsten trådte dansen

så lystig og glad, mens hun dansede sit unge liv bort.

Tro ej spøgen, sagde de. Mangen en går til bords med spøgende ord og kunne dog gerne dø af sorg. Der sidder skøn Adelin og lader sig byde hertug Frydenborgs hjerte i stykkerne ni, vis på, at det er det syn, hun behøver for at få kraft til at dø.

O, I gamle viser, hvad skal man tro på? På tårer og sorg?

Sjældent sukker glad hjerte af sorg, men tit ler sorrigfuld mund. På tårer og suk tror de gamle viser, på sorgen og sorgens tegn. Sorgen er det virkelige, det bestående, det faste grundfjeld under det løse sand. På sorgen kan man tro og på sorgens tegn.

Men glæden er kun sorg, der forstiller sig. På jorden findes egentlig ikke andet end sorg.

"O, I trøstesløse," sagde Marianne, "hvor kommer ikke jeres gamle visdom til kort overfor livets fylde!"

Hun gik hen til vinduet og så ud i haven, hvor hendes forældre spadserede. De gik op og ned i de brede gange og talte om alt, hvad der mødte deres øjne, om markens græs og himlens fugle.

"Se," sagde Marianne, "der går nu et hjerte og sukker af sorg, endskønt det aldrig har været så lykkeligt før." Og det faldt hende på én gang ind, at måske lå alting til syvende og sidst hos menneskene selv, at sorg og glæde blot afhang af deres forskellige måde at se tingene på. Hun spurgte sig selv, om det var sorg eller glæde, der var overgået hende dette år. Hun vidste det knap.

Hun havde gennemlevet bitre tider. Hendes sjæl havde været syg; hun havde været bøjet til jorden i sin dybe fornedrelse. For da hun var kommet tilbage til sit hjem, havde hun sagt til sig

selv: "Jeg vil ikke huske noget ondt om min fader." Men hendes hjerte talte anderledes. "Han har voldt mig den dødeligste sorg," sagde det, "han har skilt mig fra den, jeg elskede, han har bragt mig til fortvivlelse, da han slog moder. Jeg ønsker ikke ondt over ham, men jeg er bange for ham." Og hun mærkede, at hun måtte tvinge sig til at sidde stille, når hendes fader satte sig ved siden af hende; hun følte lyst til at flygte fra ham. Hun prøvede på at mande sig op, hun talte med ham som sædvanligt og var næsten bestandig i hans selskab. Beherske sig kunne hun, men hun led usigeligt. Det endte med, at hun afskyede alt hos ham: hans stærke, grove stemme, hans tunge gang, hans store hænder, hele den vældige kæmpeskikkelse. Hun ønskede ikke ondt over ham, hun ville ikke skade ham, men hun kunne ikke nærme sig ham uden en følelse af rædsel og afsky. Hendes kuede hjerte hævnede sig. "Du lod mig ikke elske," sagde det, "men jeg er dog din herre; du skal ende med at hade."

Vant, som hun var, til at iagttage alt, hvad der rørte sig i hendes sjæl, mærkede hun godt, at denne afsky voksede fra dag til dag. Samtidig var det, som hun var bundet fast til hjemmet for bestandig. Hun indså, at det var bedst, om hun kunne rejse ud blandt mennesker, men det kunne kun ikke få sig selv til efter sygdommen. Der ville aldrig komme nogen lindring i alt dette. Hun ville blot blive mere og mere forpint, og en dag ville hendes selvbeherskelse slippe op, og hun ville bryde ud med alt overfor sin fader og vise ham sit hjertes bitterhed, og så ville der blive strid og ulykke.

Sådan var foråret og forsommeren gået. I juli havde hun forlovet sig med baron Adrian for at få sit eget hjem.

En skøn formiddag var baron Adrian kommet sprængende ind i gården på en prægtig hest. Hans husartrøje havde skinnet i solen, hans sporer, sabel og gehæng havde glimret og strålet, for ikke at tale om hans eget friske ansigt og hans strålende øjne. Melchior Sinclaire havde selv stået på trappen og taget imod ham, da han kom. Marianne havde siddet ved vinduet og syet. Hun havde set ham komme og hørte nu hvert ord, han talte med hendes fader.

"God dag, ridder Solskin," råbte brugspatronen. "Det var da satans, så fin du er. Du går da vel aldrig på frierfødder?"

"Jo, farbroder, det er akkurat det, jeg gør," svarede han og lo.

"Er der da ikke skam skabt i dig, knægt? Hvad har du at føde en kone med?"

"Ingenting, farbroder. Havde jeg noget, skulle pokker gifte sig."

"Siger du det, siger du det, ridder Solskin! Men den broderede trøje, den har du dog fået råd til at skaffe dig."

"På kredit, farbroder!"

"Og hesten, du sidder på, den er mange penge værd, min kønne junker. Hvor har du den fra?"

"Hesten er lånt, farbroder."

Det kunne den store brugspatron ikke stå for. "Gud velsigne dig, min dreng," sagde han, "du kan nok trænge til en kone, som har noget. Kan du få Marianne, så tag hende."

På den maner var alt klappet og klart imellem dem, inden baronen engang var kommet af hesten. Men Melchior Sinclaire vidste nok, hvad han gjorde, for baron Adrian var en flink fyr.

Derefter var frieren kommet ind til Marianne og var straks buset ud med sit ærinde.

"Å, Marianne, kære Marianne, jeg har allerede talt med din fader. Jeg ville så gerne have dig til kone. Sig, at du vil, Marianne!"

Hun havde lokket sandheden ud af ham. Den gamle baron, hans fader, havde igen gået hen og ladt sig narre til at købe nogle tomme gruber. Den gamle baron havde købt gruber hele sit liv, og der havde aldrig været noget i dem. Hans moder var bekymret, selv var han kommet i gæld, og nu friede han til hende for derved at redde sit fædrenehjem og sin husartrøje. Hans hjem var Hedeby sæteri; det lå på den anden side af søen, næsten lige overfor Björne. Hun kendte ham godt, de var jævnaldrende og barndomslegekammerater.

"Du kunne gerne gifte dig med mig, Marianne. Det er et elendigt liv, jeg fører. Jeg må ride på lånte heste og kan ikke betale mine skrædderregninger. Det kan jo ikke gå i længden. Jeg bliver nødt til at tage min afsked, og så skyder jeg mig."

"Men Adrian, hvad vil det blive for et ægteskab? Vi er jo ikke det mindste forelskede i hinanden."

"Ja, hvad kærlighed angår, så bryder jeg mig ikke en døjt om det pjank," havde han da erklæret. "Jeg holder af at ride en god hest og gå på jagt, men jeg er ingen kavaler, jeg vil arbejde. Kunne jeg bare få penge, så jeg kunne overtage gården derhjemme og skaffe min moder rolige dage, så skulle jeg være vel fornøjet. Jeg skulle både pløje og så, for jeg holder af at slide i det."

Så havde han set på hende med sine skikkelige øjne, og hun vidste, han talte sandhed, og at han var en mand, man kunne stole på. Hun forlovede sig med ham, mest for at komme

hjemmefra, men også fordi hun altid godt havde kunnet lide ham.

Men aldrig skulle hun glemme den måned, som nu fulgte, den augustaften, da hendes forlovelse blev deklareret, hele denne vanviddets tid.

Baron Adrian var for hver dag blevet mere og mere nedslået og tavs. Han kom tit nok til Björne, somme tider to gange om dagen, men hun kunne ikke undgå at mærke, hvor forstemt han var. Når han var sammen med andre, kunne han endnu spøge, men i hendes selskab blev han aldeles umulig, lutter tavshed og kedsommelighed. Hun forstod nok, hvordan han havde det: det var ikke så let, som han havde tænkt, at gifte sig med en grim pige. Nu havde han fået afsmag for hende. Ingen vidste bedre end hun, hvor grim hun var. Hun havde nok vist ham, at hun ikke ønskede kærtegn eller forsikringer om kærlighed, men han var naturligvis alligevel forpint ved at tænke på hende som sin hustru, og det blev værre for ham dag for dag. Hvorfor gik han da og pinte sig selv? Hvorfor slog han ikke op? Hun havde givet ham vink, som var tydelige nok. Hun kunne selv intet gøre; hendes fader havde sagt hende rent ud, at hendes rygte ikke tålte flere ekstravagancer i retning af forlovelse. Da havde hun foragtet dem begge lige dybt, og enhver udvej til at slippe for disse hendes to herrer havde syntes hende god.

Så – blot et par dage efter det store forlovelsesgilde – var omslaget kommet, pludseligt og underligt.

I grusgangen på Björne lige for trappen lå der en stor sten, som var til megen besvær og ærgrelse. Vogne væltede over den, heste og mennesker faldt over den, piger, som kom med tunge

mælkebøtter, snublede og spildte mælken, men stenen fik alligevel lov at blive liggende, fordi den havde ligget der i så mange år. Den havde ligget der i brugspatronens forældres tid, længe førend nogen tænkte på at bygge Björne. Brugspatronen kunne ikke indse, hvorfor han skulle rydde den af vejen.

Men en af de sidste dage i august hændte det, at to piger, som kom bærende med en tung balje imellem sig, faldt over stenen; de kom slemt til skade, og uviljen over stenen var stor.

Det var ved frokosttid. Brugspatronen var ude på sin morgentur, men da folkene netop var hjemme på gården mellem otte og ni, satte fru Gustava nogle karle til at grave stenen op. De kom med spader og løftestænger, gravede og sled, og endelig fik de den gamle fredsforstyrrer ud af dens hul. Så bar de den ned i baggården; det var arbejde nok for seks karle.

Ikke så snart var stenen borte, for brugspatronen kom hjem, og straks fik han øje på ødelæggelsen. Det kan nok være, han blev vred. Det var ikke mere den samme gård, syntes han. Hvem havde vovet at flytte den sten? Nå, så fru Gustava havde givet ordre til det? De fruentimmer havde da heller ikke hjerte i livet. Vidste hans kone ikke, at han elskede den sten?

Og så gik han lige hen til stenen, løftede den i sine arme og bar den ud af baggården, over gårdspladsen, helt hen til den plads, hvor den havde ligget; der kastede han den. Og det var en sten, som seks karle havde haft deres nød med at tumle. Den bedrift blev højlig beundret over hele Värmland.

Mens han bar stenen over gården, havde Marianne stået ved vinduet i spisesalen og set på ham. Hun havde aldrig set ham så forfærdelig. Han var hendes herre, denne forfærdelige med den

grænseløse styrke, en urimelig, lunefuld herre, som aldrig spurgte efter andet end sit eget tykke.

De var ved at spise frokost, og hun stod med en bordkniv i hånden. Uvilkårligt løftede hun den.

Fru Gustava greb hende om håndleddet.

"Marianne!"

"Hvad er der, moder?"

"Å, Marianne, du så så underlig ud. Jeg blev ganske bange."

Marianne så længe på hende. Hun var en lille tør kone, gråhåret og rynket allerede ved de halvtredsindstyve år. Hun elskede som en hund, uden at bryde sig om hug og slag. Hun var for det meste i godt humør, og dog gjorde hun et sørgeligt indtryk. Hun var som et stormpisket træ ved stranden, hun havde aldrig fået ro til at vokse. Hun havde lært at gå krogveje, løj, når det behøvedes, og gjorde sig ofte dummere, end hun var, for at slippe for bebrejdelser. Hun var i et og alt mandens værk.

"Ville moder sørge meget, hvis fader døde?" spurgte Marianne.

"Marianne, du er vred på din fader, du er altid vred på ham. Hvorfor kan ikke alting blive godt nu, da du har fået en ny kæreste?"

"Å, moder, jeg kan ikke gøre ved det. Hvad kan jeg gøre ved, at jeg må gyse for ham. Ved moder ikke også, hvordan han er? Hvor kan jeg holde af ham? Han er hidsig, han er rå, han har pint dig, så du er blevet gammel for tiden. Hvorfor skal han være herre over os? Han bærer sig jo ad som en gal mand. Hvorfor skal jeg ære og agte ham? Han er ikke god, han er ikke barmhjertig. Jeg ved, han er stærk; han kan slå os ihjel, hvad

dag det skal være. Han kan kaste os ud af huset, når han vil. Er det derfor, jeg skal elske ham?"

Men da var fru Gustava blevet en helt anden end ellers. Hun havde fået kraft og mod og talt myndige ord. "Tag dig i agt, Marianne! Jeg er nærved at tro, at din fader havde ret, da han lukkede dig ude i vinter. Du skal se, du bliver nok straffet for dette. Du må lære dig til at tåle uden at hade, Marianne, at lide uden at hævne dig."

"Å moder, jeg er så ulykkelig."

Straks efter kom afgørelsen. Fra forstuen hørte de drønet af et tungt fald.

De fik aldrig at vide, om Melchior Sinclaire havde stået på trappen og gennem den åbne spisestuedør hørt Mariannes ord, eller om det var den blot legemlige anstrengelse, der havde givet ham et slagtilfælde. Da de kom ud, lå han besvimet. De vovede aldrig senere at spørge om anledningen. Selv lod han sig aldrig mærke med, at han havde hørt noget. Marianne vovede aldrig at tænke den tanke til ende, at hun ufrivilligt havde hævnet sig. Men synet af faderen, liggende der på den samme trappe, hvor hun havde lært at hade ham, tog på én gang bitterheden bort af hendes hjerte.

Han kom snart til sin bevidsthed, og da han havde holdt sig stille et par dage, var han sig selv igen, – og dog en helt anden.

Marianne så forældrene spadsere haven igennem sammen. Det gjorde de altid nu. Han gik aldrig ud alene, rejste aldrig bort, og blev gnaven, når der kom fremmede, og over alt, hvad der skilte ham fra hans kone. Alderdommen var pludselig kommet over ham. Han kunne ikke overkomme at skrive et brev; hans kone måtte gøre det. Han afgjorde aldrig noget på

egen hånd, men spurgte hende om alt og lod alt ske, som hun bestemte. Og han var altid blid og venlig. Han mærkede selv den forandring, der var kommet over ham, og hvor lykkelig hans kone var. "Hun har det godt nu," sagde han en dag til Marianne og pegede på fru Gustava.

"Å, kære Melchior," udbrød hun, "du ved, jeg ville langt hellere, at du kunne blive rask igen."

Og det ønskede hun sikkert. Det var hendes glæde at tale om den store brugspatron, som han var i sin styrkes dage. Hun fortalte, hvordan han kunne udholde sus og dus så godt som nogen af Ekebys kavalerer, hvordan han gjorde forretninger og fortjente mange penge, netop som hun troede, at han i sin vildskab ville drive dem fra hus og hjem. Men Marianne vidste, at hun var lykkelig trods alle sine klager, at få lov at være alt for manden, det var nok for hende. De så begge gamle ud, nedbrudte for tiden. Marianne syntes, hun kunne se, hvordan deres liv ville blive. Han ville efterhånden blive svagere og svagere, et slaganfald efter det andet ville gøre ham mere og mere hjælpeløs, og hun ville gå og passe ham, til døden skilte dem ad. Men enden kunne jo være langt borte; fru Gustava kunne beholde sin lykke endnu en tid. Sådan måtte det blive, syntes Marianne. Livet var i gæld til hende.

Også for hende selv var det blevet bedre. Det var ikke håbløs fortvivlelse, der tvang hende til at gifte sig for at få en anden herre. Hendes sårede hjerte havde fundet ro. Hadet havde gennemsust det, ligesom kærligheden, men hun tænkte ikke mere på de lidelser, dette havde kostet hende. Hun måtte erkende, at hun var et sandere, større, rigere menneske end før; hvad kunne hun da ønske usket af det, som var sket? Var det

måske så, at enhver lidelse var et gode? Kunne alt vendes til lykke? Hun havde begyndt at regne alt det for godt, som kunne bidrage til at udvikle hende til en højere grad af menneskelighed. De gamle viser havde ikke ret. Sorgen var ikke det eneste, der havde bestandighed. Hun ville nu rejse bort og se at finde en plads, hvor hun kunne gøre nytte. Havde hendes fader været ved sit gamle sind, ville han aldrig have tilladt hende at hæve sin forlovelse. Nu havde fru Gustava lempeligt ordnet sagen. Marianne havde endog fået lov til at hjælpe baron Adrian med de penge, han behøvede.

Også ham kunne hun tænke på med glæde, – hun blev jo nu fri for ham. Han havde med sin kækhed og livslyst altid mindet hende om Gösta; nu ville hun se ham glad igen. Han ville atter blive denne solskinsrytter, der var kommet i sin glans til hendes faders gård. Hun ville skaffe ham jord, hvor han kunne pløje og grave, så meget hans hjerte begærede, hun ville se ham føre en smuk brud til alteret.

Under sådanne tanker sætter hun sig hen og skriver for at give ham sin frihed tilbage. Hun skriver milde, indtrængende ord, fornuft indsvøbt i spøg, og dog således, at han kan forstå, hvor alvorligt hun mener det.

Mens hun skriver, høres hovslag på vejen.

"Min kære ridder Solskin," tænker hun, "det er sidste gang."

Straks efter kommer baronen ind til hende.

"Men Adrian, kommer du herind?" og hun ser forfærdet på al uordenen.

Han bliver straks flov og undselig og fremstammer en undskyldning.

"Jeg er netop ved at skrive til dig," siger hun. "Se her, du kan gerne læse det med det samme."

Han tager brevet, og hun sidder og iagttager ham, mens han læser. Hun længes efter at se hans ansigt lyse op af glæde. Men han har ikke læst langt, før han bliver ildrød i ansigtet, kaster brevet på gulvet, tramper på det og bander, som om himlen skulle falde ned.

Da går der en sagte bæven gennem Marianne. Hun er ingen begynder i studiet af kærligheden, dog har hun ikke før forstået denne uerfarne dreng, dette store barn.

"Adrian, kære Adrian," siger hun; "hvad er det for en komedie, du har spillet med mig? Kom og fortæl mig sandheden."

Han kom og var nær ved at kvæle hende med sine kærtegn. Stakkels dreng, hvor han havde længtes og været forpint!

Lidt efter så hun ud ad vinduet. Der gik fru Gustava stadig og snakkede med den store brugspatron om blomster og fugle, og her sad hun og sladrede om kærlighed. "Livet har ladet os begge føle sit hårde alvor," tænkte hun og smilte vemodigt. "Det vil trøste os, at vi får hver sit store barn at lege med."

Det var alligevel godt, at hun kunne blive elsket. Det var skønt at høre ham hviske om den tryllekraft, der udgik fra hende, om hvordan han skammede sig over hvad han havde sagt i deres første samtale. Han vidste den gang ikke, hvilken magt hun havde. Å – ingen mand kunne være hende nær uden at elske hende, men hun havde skræmt ham; han havde følt sig så underligt kuet.

Dette var ikke lykke, ikke ulykke, men hun ville prøve på at leve livet med denne mand.

Hun begyndte at forstå sig selv og tænkte på de gamle visers ord om turtelduen, længslens fugl. "Hun drikker aldrig det klare vand, hun plumrer det først med sin fod –" at det kan passe bedre til hendes bedrøvede sind. Sådan skulle hun heller ikke komme til livets kilde og drikke den klare ublandede lykke. Plumret af vemod – sådan var livet bedst for hende.

28. Døden, befrieren

Min blege ven, døden, befrieren, kom i august, da nætterne var blege af måneskin, til kaptajn Ugglas hjem. Men han turde ikke gå lige ind i det gæstfri hjem; for få er de, som elsker ham.

Min blege ven, døden, befrieren, har et modigt hjerte. Det er hans lyst at ride gennem luften, båret af glødende kanonkugler. Han tager den hvislende granat på nakken og ler, når den springer, og stumperne flyver omkring. Han svinger sig i spøgelsesdansen på kirkegårdene og skyr ikke hospitalernes pestsale, men han skælver ved den retsindiges tærskel, ved den godes dør. For han vil ikke hilses af gråd, men af stille glæde, han, som befrier ånderne af smertens lænker, som befrier dem fra det tyngende støv og lader dem prøve det fri, herlige liv i verdensrummet.

I den gamle lund bagved våningshuset, hvor endnu den dag i dag slanke, hvidstammede birke kappes om at skaffe de tynde løvknipper i deres top himlens lys, sneg døden sig ind. I denne lund, som den gang var ung og fuld af dølgende grønt, skjulte min blege ven sig, mens solen var på himlen, men om natten stod han i skovbrynet, hvid og bleg med leen blinkende i måneskinnet.

O, Eros! Du var den gud, som dengang ejede lunden. De gamle ved at fortælle om de mange elskende par, der fordum søgte dens ro. Og endnu den dag i dag, når jeg går forbi Berga, gnaven over de tunge bakker og det kvælende støv, glæder jeg

mig ved at se den lund med de nu fåtallige, hvide stammer, som stråler af minder om unge, skønne menneskers kærlighed.

Men nu var det døden, som stod der, og nattens dyr så ham. Aften efter aften hørte beboerne på Berga ræven tude som melding om hans komme. Snogen bugtede sig ad grusgangen helt op til våningshuset. Den kunne ikke tale, men de forstod nok, at den kom som varsel om den vældige. Og i æbletræet udenfor fruens vindue lod uglen sit skrig høre. For alt i naturen kender døden og bæver.

Så skete det, at lagmandens fra Munkerud, som havde været til gilde i Bro provstegård, kom kørende forbi Berga henimod klokken to om natten og så et lys stå og brænde i gæstekammervinduet. De så tydeligt den gule flamme og det hvide lys, og de fortalte bagefter med forundring om lyset, som havde brændt i sommernatten.

Da lo de glade frøkener på Berga og sagde, at lagmandens havde set syner, for tællelysene hjemme hos dem var sluppet op allerede i marts; og kaptajnen bandede på, at der ikke havde boet nogen i gæstekammeret i mange uger og dage; men kaptajnens hustru tav og blegnede, for dette hvide lys med den klare flamme plejede at vise sig, når nogen i hendes slægt skulle forløses af døden, befrieren.

Kort efter, en dag i den strålende august måned, kom Ferdinand hjem fra landmålertjeneste i de nordlige skove. Han kom bleg og syg, med en uhelbredelig sygdom i lungerne, og så snart fruen så ham, vidste hun, at hendes søn skulle dø.

Så skulle han da gå bort, denne gode søn, som aldrig havde gjort sine forældre den mindste sorg. Den unge skulle forlade jordens lyst og glæde og sin skønne, elskede brud, som ventede

ham, og de rige gårde, de drønende hammerværker, som skulle have været hans.

Endelig, da min blege ven havde tøvet et måneskifte, tog han mod til sig og gik en nat op til våningshuset. Han vidste, at de der oppe mødte sulten og nøden med glade ansigter, hvorfor skulle de da ikke modtage ham med glæde?

Han gik sagte op ad grusgangen og kastede en mørk skygge over græsplænen, hvor dugdråberne glimtede i månestrålerne. Han kom ikke som en glad høstkarl med blomster i hatten og armen om sin piges liv. Han gik bøjet som en udtæret stakkel og holdt leen skjult i kappens folder, mens ugler og flagermus flagrede omkring ham.

Den nat hørte fruen, som lå vågen, at det bankede på vinduet, og hun rejste sig op i sengen og spurgte: "Hvem er det, der banker?"

Og de gamle fortæller, at døden svarede hende: "Det er døden, som banker."

Da stod hun op, åbnede vinduet og så flagermus og ugler flagre i måneskinnet, men døden så hun ikke.

"Kom," sagde hun halvhøjt. "Ven og befrier! Hvorfor har du tøvet så længe? Jeg har ventet, jeg har kaldt! Kom og løs op for min søn!"

Da gled døden ind i huset, glad som en stakkels afsat konge, der i sin skrøbelige alderdom får sin krone tilbage, glad som et barn, når det kaldes til leg.

Dagen efter satte fruen sig ved sin søns sygeseng og talte med ham om de frigjorte ånders salighed og deres herlige liv.

"De arbejder," sagde hun, "de virker. Hvilke kunstnere, min søn, hvilke kunstnere! Når du kommer op til dem, sig mig, hvad

du så vil være? En af de billedhuggere uden mejsel, som former roser og liljer, en af aftenrødens mestere? Og når solen går ned i al sin skønhed, vil jeg sidde og tænke: det er Ferdinands værk.

Min kære dreng, tænk, hvor meget der er at se, hvor meget der er at gøre! Tænk på alle de frø, som om våren skal vækkes til liv, de storme, som skal styres, de drømme, som skal afsendes! Og tænk på de lange rejser gennem himmelrummet, fra verden til verden!

Tænk på mig, min egen dreng, når du får så meget smukt at se! Din stakkels moder får aldrig andet at se end Värmland.

Men en dag går du ind til Vorherre og beder ham, om han vil give dig en af de små kloder, som ruller omkring i himmelrummet, og han giver dig den. Når du får den, er den kold og mørk, fuld af afgrunde og klipper, og der er hverken blomster eller dyr. Men du arbejder på den stjerne, Gud har givet dig. Du skaffer den lys og varme og luft, du bringer planter og nattergale og klarøjede gazeller derhen, du lader fosser styrte i afgrundene, du rejser bjerge og besår sletterne med de rødeste roser. Og når jeg dør, Ferdinand, når min sjæl bæver for den lange rejse og ængstes for at skilles fra de kendte egne, da sidder du og venter udenfor vinduet i en vogn, forspændt med paradisfugle, i en skinnende guldvogn, min Ferdinand.

Og min stakkels urolige sjæl bliver taget op i din vogn og kommer til at sidde ved siden af dig, æret som en dronning. Så kører vi igennem himmelrummet, forbi de strålende verdener, og når vi kommer i nærheden af disse himlens boliger, og de bliver herligere og herligere, da spørger jeg, som ikke ved bedre: 'Skal vi ikke blive her eller der?'

Men du ler stille ved dig selv og driver på fugleforspandet. Endelig kommer vi til den mindste af alle kloderne, men den skønneste af alle dem, jeg har set, og der holder vi udenfor et gyldent slot, og du lader mig træde ind i glædens evige hjem.

Der er fadeburene fyldte, og bogskabene. Granskoven står ikke der, som her på Berga, og skygger for hele den skønne verden, men jeg ser ud over store have og solbeskinnede sletter, og tusinde år er som én dag."

Så døde Ferdinand, henrykt af lyse syner, smilende fremtidens herlighed i møde.

Min blege ven, døden befrieren, havde aldrig været med til noget så skønt. For vel var der dem, som græd ved Ferdinand Ugglas dødsleje, men den syge selv smilede til manden med leen, da han satte sig på sengekanten, og hans moder lyttede til hans dødsrallen som til en sød musik. Hun skælvede for, at døden ikke skulle mægte at fuldbyrde sit værk, og da alt var forbi, kom der tårer i hendes øjne, men det var glædestårer, som faldt på hendes søns stivnede ansigtstræk.

Aldrig var der blevet vist min blege ven så megen hæder som ved Ferdinand Ugglas begravelse. Havde han vovet at vise sig, da var han kommet i fjersmykket baret og guldbroderet kappe og havde danset foran ligtoget op ad kirkegårdsgangen, men nu sad han, den gamle ensomme, sammenkrøbet på kirkegårdsmuren med sin gamle sorte kappe på og så toget komme.

O, det var en underlig ligfærd! Sol og lyse skyer gjorde dagen strålende, lange rækker af rugtraver smykkede markerne,

sommeræblerne i provstegårdens have skinnede gennemsigtige og klare; og i klokkerens have strålede nelliker og georginer.

Det var et underligt ligtog, der gik ned ad lindealleen. Foran den blomstersmykkede kiste gik smukke børn og strøede blomster. Der sås ingen sørgeklæder, intet crepeflor, ingen sørgesnipper; for moderen havde villet det således, at han, som døde glad, ikke skulle følges til det gode fristed af et bedrøvet ligfølge, men af et glimrende bryllupstog.

Nærmest efter kisten gik Anna Stjärnhök, den dødes skønne, strålende brud. Hun havde sat brudekronen på sit hoved, hængt brudesløret om sig og iført sig en brudedragt af skinnende hvid silke med langt slæb. Således smykket gik hun for at blive viet til graven, til en hensmuldrende brudgom.

Efter hende kom de, par efter par, statelige gamle damer og herrer. De smukke, fornemme fruer kom med blinkende spænder og brocher, med mælkehvide perlehalsbånd og armbånd af guld. Fjerene i deres turbaner hævede sig mellem silketøj og kniplinger højt op over buklerne, og fra deres skuldre bølgede de tynde silkesjaler, de en gang havde fået i brudegave, ned over brogede silkekjoler. Og mændene kom i deres bedste puds, med brusende kalvekrøs, i livkjoler med høje kraver og forgyldte knapper og med veste af stiv brokade eller rigt broderet fløjl. Det var et bryllupstog; således havde fruen på Berga villet.

Selv gik hun nærmest efter Anna Stjärnhök, ved sin mands arm. Havde hun ejet en kjole af skinnende brokade, da ville hun have taget den på, havde hun ejet smykker og en pragtfuld turban, ville hun også have båret dem for at hædre sin søn på hans højtidsdag. Men nu ejede hun ikke andet end denne sorte

silkekjole og disse gule kniplinger, som havde været med til så mange fester, og hun bar dem også ved denne fest.

Skønt gæsterne kom til begravelsen med pomp og pragt, var dog intet øje tørt, mens de under stille klokkeringning vandrede ud til graven. Mænd og kvinder græd, ikke så meget over den døde som over sig selv. Se, der gik bruden, der bar man brudgommen, der vandrede de selv, smykkede til gæstebud, og dog – hvor er det menneske, som går på Guds grønne jord og ikke ved, at han er hjemfalden til bekymringen, til sorgen, til ulykken, til døden? De gik og græd ved tanken om, at intet i verden var i stand til at beskytte dem.

Moderen græd ikke, men hun var den eneste, hvis øjne var tørre.

Da ritualet var læst og graven kastet til, gik alle bort, tilbage til vognene. Kun fruen på Berga og Anna Stjärnhök blev tilbage ved graven for at sige den døde et sidste farvel. Den gamle satte sig ned på gravhøjen, og den unge satte sig siden af hende.

"Se," sagde fruen på Berga, "jeg har sagt til Gud: 'Lad døden befrieren komme og hente min søn, lad ham tage den, jeg elsker højest, med sig til de stille boligers fred, og der skal ikke komme andet end glædestårer i mine øjne; med bryllupspragt vil jeg følge ham til hans grav, og min røde rosenbusk, den rigtblomstrende, som står udenfor mit sovekammervindue, vil jeg flytte ud til ham på kirkegården!' Og nu er det sket, min søn er død. Jeg har hilst døden som en ven, kaldt den med de ømmeste navne, jeg har grædt glædestårer over min søns stivnede ansigt, og til efteråret, når løvet falder, flytter jeg min røde rosenbusk herud. Men du, som sidder her ved min side, ved du, hvorfor jeg har opsendt sådanne bønner til Gud?"

Hun så på Anna Stjärnhök, men den unge pige sad stille og bleg ved siden af hende. Måske kæmpede hun for at bringe den indre stemme til tavshed, som allerede der, på den dødes friske grav, begyndte at hviske til hende, at nu endelig var hun fri.

"Skylden er din," sagde fruen på Berga.

Da sank den unge pige sammen som under et kølleslag. Hun svarede ikke et ord.

"Anna Stjärnhök, du var engang stolt og egensindig; da legede du med min søn, tog ham og forskød ham. Hvad var der at sige til det? Han måtte finde sig i det, han så vel som andre. Måske også han og vi alle elskede dine penge lige så meget som dig selv. Men du kom igen, du kom med velsignelse til vort hjem, du var mild og sagtmodig, stærk og god, da du kom igen. Du omgav os med kærlighed, du gjorde os så lykkelige, Anna Stjärnhök, og vi stakkels mennesker lå for dine fødder.

Og dog, og dog har jeg ønsket, at du ikke var kommet. Da havde jeg ikke behøvet at bede Gud forkorte min søns liv. Ved juletid kunne han have holdt ud at miste dig, men efter at han havde lært dig at kende, sådan som du nu er, havde han ikke haft kraft til det.

Du skal vide, Anna Stjärnhök, du, som i dag har taget din brudedragt på for at følge min søn, at hvis han havde levet, skulle du aldrig være kommet til at følge ham i den dragt til Bro kirke; for du elskede ham ikke.

Jeg så det, du kom kun af barmhjertighed; for du ville mildne vor hårde skæbne. Du elskede ham ikke. Tror du ikke, at jeg kender kærligheden, at jeg ser den, hvor den findes, og føler, når den fattes. Da tænkte jeg: Gid Gud ville tage min søns liv, inden han har fået øjnene op!

Ak, gid du havde elsket ham! Gid du aldrig var kommet til os og havde forsødet vort liv, når du ikke elskede ham! Jeg kendte min pligt: hvis han ikke var død, måtte jeg have sagt ham, at du ikke elskede ham, at du ville gifte dig med ham, fordi du var barmhjertigheden selv. Jeg måtte have tvunget ham til at give dig fri, og så havde hans livs lykke været forspildt. Ser du, derfor bad jeg Gud, om han måtte dø, så jeg ikke var nødt til at forstyrre hans hjertes fred. Og jeg har glædet mig over hans indfaldne kinder, glædet mig over hans tunge åndedræt, skælvet for, at døden ikke skulle fuldbyrde sit værk."

Hun tav og ventede på svar, men Anna Stjärnhök kunne ikke tale endnu, hun lyttede endnu til mange stemmer i sjælens dyb.

Da udbrød fruen på Berga fortvivlet:

"O, hvor lykkelige er dog de, som kan sørge over deres døde, de, som kan græde strømme af tårer. Jeg må stå med tørre øjne ved min søns grav, jeg må være glad over hans død. Hvor jeg dog er ulykkelig!"

Da trykkede Anna Stjärnhök hænderne hårdt mod sit bryst. Hun tænkte på den vinternat, da hun havde svoret ved sin unge kærlighed at være disse fattige menneskers støtte og trøst, og hun skælvede. Havde da alt været forgæves, var hendes offer et af dem, som Gud ikke modtager? Skulle alt vendes til forbandelse?

Men hvis hun ofrede alt, ville Gud da ikke give gerningen sin velsignelse og lade hende blive en lykkebærer, en støtte, en hjælp for mennesker?

"Hvad kræves der, for at du skal kunne sørge over din søn?" spurgte hun.

"Der kræves, at jeg ikke mere skulle tro mine øjnes vidnesbyrd. Hvis jeg troede, at du elskede min søn, da ville jeg sørge over hans død."

Da rejste den unge pige sig med øjnene strålende af begejstring. Hun rev sit brudeslør af og bredte det ud over graven, hun tog krans og krone af og lagde dem på sløret.

"Se nu, hvor jeg elsker ham," udbrød hun. "Jeg skænker ham min krans og mit slør. Jeg vier mig til ham! Aldrig vil jeg tilhøre nogen anden!"

Da rejste også fruen på Berga sig. Hun stod tavs en stund; hele hendes legeme skælvede, hendes ansigt fortrak sig, men til sidst kom tårerne, sorgens tårer.

Men min blege ven, døden befrieren, gøs, da han så disse tårer; så var han da heller ikke her blevet hilset med glæde, ikke engang her havde de af hjertet glædet sig over ham.

Han trak hætten dybt ned over ansigtet, gled sagte ned fra kirkegårdsmuren og forsvandt mellem korntraverne ude på marken.

29. Tørken

Hvis døde ting kan elske, hvis jord og vand skelner venner fra fjender, så ville jeg gerne eje deres kærlighed. Jeg ville gerne have, at den grønne jord ikke skulle føle mine skridt som en tung byrde. Jeg ville gerne, den skulle have let ved at tilgive, at den for min skyld bliver såret af plov og harve, og at den villigt åbnede sig for mit døde legeme. Og jeg ville gerne, at bølgen, hvis blanke spejl knuses af mine årer, havde samme tålmodighed med mig, som en moder har med et uroligt barn, når det klatrer op på hendes skød uden at bryde sig om, at det krøller hendes søndags-silkekjole. Jeg ville være ven med den klare luft, som dirrer over de blå bjerge, og med den strålende sol og de smukke stjerner. For det forekommer mig ofte, som om de døde ting føler og lider med de levende. Skranken imellem dem og os er ikke så stor, som mennesker tror. Hvor er den del af jordens støv, som ikke har været inde i livets kredsløb? Er ikke vejens hvirvlende støv en gang blevet kærtegnet som blødt hår, blevet elsket som gode, hjælpsomme hænder? Har ikke vandet i hjulsporet fordum strømmet som blod gennem bankende hjerter?

Livets ånd bor endnu i de døde ting. Hvad hører den, mens den slumrer i drømmeløs søvn? Guds stemme hører den – lægger den også mærke til menneskers?

I børn af sene tider, har I ikke set det? Når ufred og had hersker på jorden, må også de døde ting lide mangfoldigt. Da bliver bølgen vild og rovgerrig som en stimand, da bliver

marken karrig som en gnier. Men ve den, for hvis skyld skoven sukker og bjergene græder.

Det var et mærkeligt år, da kavalererne regerede. Det ser ud for mig, som om det var menneskenes uro, der forstyrrede de døde tings ro. Hvorledes skal jeg skildre den smitte, som da bredte sig over landet? Skulle man ikke tro, at kavalererne var egnens guder, og at alt blev besjælet af deres ånd? Eventyrenes, sorgløshedens, vildskabens ånd.

Kunne man fortælle alt, hvad der hint år tildrog sig blandt de mennesker, der boede ved Löfvens bred, da ville verden undre sig. For da vågnede gammel kærlighed, men også gammelt had, da tændtes nyt. Da flammede alle op i begær efter livets skønhed: dans og leg, spil og drik greb de efter. Da åbenbaredes alt det, som gemmer sig inderst i sjælen.

Det var fra Ekeby, at denne uroens smitte udgik; den bredte sig først til jernværkerne og herregårdene og drev menneskene til uret og synd. Så langt har vi til en vis grad kunnet følge den, fordi de gamle har bevaret erindringen om begivenhederne på nogle af de store gårde, men hvorledes den videre bredte sig blandt befolkningen, derom ved vi kun lidt. Men ingen kan tvivle om, at tidens uro gik fra by til by, fra hytte til hytte. Hvor en last var skjult, der kom den til udbrud, hvor der var en lille rift mellem kvinde og mand, blev den til en kløft; hvor en stor dyd eller en stærk vilje skjulte sig, måtte også den frem. For ikke alt det, som skete, var ondt; men tiden var sådan, at det gode ofte blev lige så fordærveligt som det onde. Det var, som når stormen gør sin hugst dybt inde i skoven: det ene træ styrter over det andet, den ene gran drager den anden med sig, og selv underskoven rives omkuld af de styrtende kæmper.

Ja sandelig, galskaben bredte sig blandt bønder og tjenestefolk. Alle vegne blev hjerter vilde og hjerner forvirrede. Aldrig var dansen gået så muntert på korsvejen, aldrig var øltønden blevet tømt så hurtigt, aldrig havde brændevinskedlen slugt så meget korn. Aldrig havde gæstebuddene været så mange, aldrig havde vejen mellem det vrede ord og knivstikket været kortere.

Det var en stærk hånd, der slap tøjlerne, da majorinden forlod Ekeby. Berusede af friheden stormede menneskene afsted til forvirring og tilintetgørelse. Én herre og mester havde de tilbage. En herre, som de elskede: det var brændevinen. For dette var i de tunge år, da man endnu ikke så nogen redning eller noget håb for bønderne, da man begyndte at tro, at brændevinen ville ødelægge dem og bringe dem til at uddø fra jorden.

Men uroen indskrænkede sig ikke til menneskene. Den spredte sig til alt levende. Aldrig havde ulv og bjørn hærget værre, aldrig havde ræv og ugle tudet uhyggeligere eller røvet frækkere, aldrig var fårene oftere gået vild i skoven, aldrig havde så megen sygdom raset blandt det kostbare kvæg.

Den, som vil se tingenes sammenhæng, må drage bort fra byerne og bo i en ensom hytte i skovbrynet. Han må passe kulmilen natten igennem eller leve ude på de lange søer dag og nat en lys sommermåned, mens tømmerflåden langsomt driver ned til Vänern; da vil han lære at lægge mærke til alle tegn i naturen og forstå, hvordan de døde ting er afhængige af de levende. Han vil se, at når der er uro på jorden, forstyrres de døde tings fred. Det ved bonden. Det er i sådanne tider, huldren slukker milen, og havfruen slår båden i stykker, at

nøkken sender sygdom og nissen lader koen sulte ihjel. Og sådan var det dette år. Aldrig havde vårflommen hærget så slemt. Ekeby mølle og smedje var ikke dens eneste offer. Små elve, som forhen, når foråret havde givet dem kræfter, i det højeste havde været i stand til at rive en tom lade med sig, de rettede nu deres angreb mod hele gårde og skyllede dem bort. Aldrig havde man hørt, at lynilden havde gjort så megen skade allerede før St. Hans – efter St. Hansdag mærkede man ikke mere til den. Da kom tørken.

Så længe man havde de lange dage, kom der ingen regn. Lige fra midt i juni til begyndelsen af september lå Löfsjö herred badet i uafbrudt solskin.

Regnen ville ikke falde, jorden ville ikke give næring, vinden ville ikke blæse. Solskin alene strømmede ned over jorden. Å, det skønne solskin, det livsbringende solskin, hvordan skal jeg kunne fortælle om dets onde værk? Solskinnet ligner kærligheden: hvem kender ikke de misgerninger, den har begået, og hvem kan lade være at tilgive den? Solskinnet ligner Gösta Berling – det glæder alle mennesker, derfor tier alle med det onde, det har gjort.

En sådan tørke efter St. Hansdag ville sagtens ikke være så uheldsvanger i andre egne som i Värmland. Men der var foråret kommet sent. Græsset var ikke ret langt fremme og nåede ikke at blive højt; rugen manglede næring, netop da den skulle til at blomstre og sætte kærne; vårsæden, som man bagte det meste brød af da for tiden, bar tynde små aks på strå af et kvarters højde; de sent såede roer kunne slet ikke gro, ikke engang kartoflerne var i stand til at suge næring af denne forstenede jord.

I sådanne år begynder de at ængste sig oppe i skovhytterne, og fra bjergene går angsten ned til de roligere folk i slettebyerne.

"Der er en, som Guds hånd søger!" siger bønderne.

Og enhver slår sig for sit bryst og siger: "Er det mig? O moder, o natur, er det mig? Er det af uvilje over mig, regnen holder sig borte? Er det i vrede mod mig, den strenge jord bliver tør og hård? Og dette evige solskin, strømmer det i sin klarhed hver dag fra en skyfri himmel for at samle gloende kul på mit hoved? Eller, hvis det ikke er mig, hvem er det da, Guds hånd søger?"

Mens rugkornene sygner hen i de små aks, mens kartoflerne ikke kan samle næring af jorden, mens kvæget med røde øjne og gispende af hede flokkes om de snart udtørrede brønde, mens angsten for fremtiden snører hjertet sammen, føres der underlig tale på egnen.

"En sådan hjemsøgelse kommer ikke uden årsag," siger folk. "Hvem er det, Guds hånd søger?"

Det var en søndag i august. Gudstjenesten var forbi. Folk vandrede i små skarer hen ad de solhede veje. Rundt om så de forbrændte skove og en ødelagt afgrøde. Rugen var sat i traver, men den stod sparsomt med tynde neg. De, som havde haft svedjer at brænde [Note 4)], havde haft et let arbejde det år, men det var også mange gange hændt, at de var kommet til at stikke ild i den tørre skov. Og hvad skovbranden havde skånet, havde insekterne taget: Fyrretræerne havde mistet deres nåle og stod nøgne som en løvskov om efteråret, birketræernes blade hang optrevlede med blottede ribber og ødelagte bladplader.

De bekymrede skarer manglede ikke samtaleemner. Der var mange, som kunne fortælle om, hvor svært det havde været i

uårene attenhundred otte og ni og i den kolde vinter attenhundred og tolv, da spurvene frøs ihjel. Hungersnøden var dem ikke fremmed, de havde set dens bistre ansigt før. De vidste, hvordan man skulle bage brød af bark og vænne køerne til at æde mos.

Der var en kvinde, som havde gjort forsøg med en ny slags brød af tyttebær og bygmel. Hun havde en prøve af det med og lod folk smage på det. Hun var stolt af opfindelsen. Men over dem alle svævede det samme spørgsmål; det stirrede ud af alle øjne, hviskedes på alle læber:

"Hvem er det, o Herre, som din hånd søger?

Du strenghedens gud, hvem har nægtet dig ofre af bønner og gode gerninger, siden du tager vort fattige brød fra os?"

En yderligere straf fra Gud var det, at majorinden nu var borte. Som følge af den rigelige arbejdsfortjeneste, der havde været på hendes tid, med malmkørsel, med tømmerhugst og sligt, havde herredets beboere næsten aflagt deres mange hundrede år gamle vane at søge arbejde langt borte fra hjemmet. Nu måtte de unge igen af sted, men der ville alligevel blive nok tilbage, som måtte sidde hjemme og sulte.

En mand i de mørke skarer, som var gået vestpå over broen og stred sig opad Broby bakker, blev et øjeblik stående ved den vej, som førte op til den gerrige Brobypræsts bolig. Han tog en tør pind op fra jorden og kastede den ind på præstegårdsvejen.

"Tørre som denne pind har de bønner været, han har givet Vorherre," sagde manden.

Den, som gik nærmest ved ham, blev også stående. Han tog en tør kvist op og kastede den hen ved siden af pinden.

"Som præsten, så offeret," sagde han.

Den tredje i flokken fulgte det givne eksempel. "Han har været som tørken: pinde og strå er alt, hvad han har ladet os beholde."

Den fjerde sagde: "Vi giver ham igen, hvad han har givet os."

Og den femte: "Til evig skam kaster jeg dette til ham. Gid han må tørres hen og visne som denne kvist!"

"Tørt foder til tørkepræsten," sagde den sjette.

De folk, som kommer bagefter, ser, hvad de gør, og hører, hvad de siger. Nu får de svar på det, de så længe har spurgt om.

"Giv ham, hvad der tilkommer ham! Han har bragt tørken over os," lyder det blandt mængden.

Og alle standser de, alle siger de hver sit ord og kaster hver sin gren, inden de går videre.

I vinklen mellem vejene lå snart en høj af pinde og strå – skamhøjen over Brobypræsten.

Det var befolkningens eneste hævn. Ingen løftede sin hånd mod præsten eller sagde et ondt ord til ham selv. Fortvivlede hjerter lettede sig for en del af deres byrde ved at kaste en tør kvist på denne høj. De tog ikke selv nogen hævn. De udpegede blot den skyldige overfor gengældelsens gud.

"Har vi ikke dyrket dig ret – ja, så er det den mands skyld. Vær barmhjertig, herre, og lad ham alene lide. Vi mærker ham med skam og vanære. Vi er ikke ét med ham."

Det blev meget snart skik, at enhver, som gik forbi vejen op til præstegården, kastede en tør kvist på skamhøjen. "Lad Gud og mennesker se det," tænkte enhver forbigående. "Også jeg foragter ham, som har bragt Guds vrede over os."

Den gamle gnier lagde snart mærke til højen ved vejkanten. Han lod den rydde bort – nogle sagde, at han fyrede på sin

skorsten med den. Næste dag havde der på samme sted samlet sig en ny høj, og så snart han lod den rydde bort, blev der opkastet en ny. De tørre kviste lå der og sagde: "Skam, skam over Brobypræsten!"

Det var de varme, tørre hundedage. Tung af røg, mættet af brandlugt lå luften over egnen; tankerne blev forvirrede i de ophedede hjerner. Præsten i Broby var blevet til tørkens dæmon. Det var for bønderne, som om den gamle gnier sad og bevogtede himlens kilder.

Snart blev befolkningens mening præsten klar. Han forstod, at den udpegede ham som ulykkens ophav. Det var af vrede over ham, at Gud lod jorden vansmægte. Skibsfolkene, som var i nød på det vildene hav, havde kastet lod. Han var manden, som skulle over bord. Han prøvede på at le ad dem og deres kviste, men da det havde varet ved i en uge, lo han ikke mere. Å, hvad det var for en barnagtighed! Han forstod nok, at mange års had søgte lejlighed til at give sig luft. Hvad så? Han var ikke vant til kærlighed.

Det blev han ikke mildere af. Han havde måske ønsket at forbedre sig, efter at den gamle frøken havde besøgt ham; nu kunne han ikke. Han ville ikke tvinges til forbedring.

Men lidt efter lidt blev højen ham for mægtig. Han måtte bestandig tænke på den, og den mening, som alle nærede, slog også rod hos ham. Det var det forfærdeligste vidnesbyrd, denne kasten tørre kviste. Han gik og så på højen, talte de grene, som var kommet til for hver dag. Tanken på den bredte sig og fortrængte alle andre tanker. Den høj gjorde det af med ham.

For hver dag måtte han mere og mere give folket ret. Han faldt af og blev en olding i løbet af nogle få uger. Han fik

samvittighedsnag, så han blev syg af det. Men det var, som om det alt sammen knyttede sig til denne høj. Det var, som samvittighedsnagene ville have tiet og alderdommens byrde igen være veget fra ham, hvis blot højen havde holdt op at være.

Til sidst sad han der hele dagen og passede på. Men folk var ubarmhjertige; om natten blev der altid kastet nye kviste derhen.

En dag kom Gösta Berling kørende hen ad vejen. Brobypræsten sad ved vejkanten, gammel og affældig. Had sad og pillede ved de tørre pinde og lagde dem sammen i rækker og bunker og legede med dem, som om han var blevet barn på ny. Gösta blev bedrøvet over hans elendighed.

"Hvad er det, præsten bestiller?" siger han og springer rask af vognen.

"Å, jeg sidder her og piller. Jeg bestiller egentlig ingen ting."

"Præsten skulle gå hjem og ikke sidde her i landevejsstøvet."

"Det er nok bedst, jeg sidder her alligevel."

Da sætter Gösta sig ved siden af ham. "Det er ikke så nemt at være præst," siger han, da han har siddet lidt.

"Det kan nok gå an hernede, hvor der er mennesker," svarede præsten. "Det er værre deroppe."

Gösta ved, hvad han mener. Han kender nok disse sogne i det nordlige Värmland, hvor der undertiden ikke engang findes en bolig til præsten, de store skovsogne, hvor finnerne bor i røgstuer, de fattige egne med et par mennesker på hver mil, hvor præsten er det eneste dannede menneske i sognet. Brobypræsten havde været i et sådant sogn i over tyve år.

"Det er der, de sender os hen, når vi er unge," siger Gösta. "Det er umuligt at holde livet ud der. Og så bliver man ødelagt for bestandig. Der er mange, som er gået til grunde deroppe."

"Det er der," siger Brobypræsten. "Ensomheden ødelægger en."

"Man kommer," siger Gösta ivrig og veltalende, "og taler og formaner og tror, at alt skal blive godt, at menigheden snart vil vandre på bedre veje."

"Ja netop."

"Men snart mærker man, at ord ikke hjælper. Fattigdommen er i vejen. Fattigdommen hindrer al forbedring."

"Fattigdommen," gentager præsten. "Fattigdommen har ødelagt mit liv."

"En ung præst kommer derop," vedbliver Gösta, "fattig som alle de andre. Han siger til drankeren: Lad være at drikke."

"Da svarer drankeren," falder præsten ham i talen: "Giv mig noget, som er bedre end brændevin. Brændevin er pels om vinteren, kølighed om sommeren. Brændevin er en varm stue og en blød seng. Giv mig alt det, så skal jeg lade være at drikke."

"Og så," vedbliver Gösta igen, "siger præsten til tyven: Du skal ikke stjæle, og til den onde mand: Du skal ikke slå din hustru, og til den overtroiske: Du skal tro på Gud og ikke på Djævelen og troldene. Men da svarer tyven: Giv mig brød; og den onde mand siger: Gør os rige, så skal vi lade være at kives, og den overtroiske: Lær mig noget bedre. Men hvem kan hjælpe dem uden penge?"

"Det er sandt, det er sandt, hvert eneste ord," udbryder den gamle. "På Gud troede de, men mere på Djævelen, mest dog på troldene i bjergene og nissen i laden. Alt kornet blev brændt op i

brændevinskedlen. Ingen kunne se nogen ende på elendigheden. I de fleste af de grå hytter var nøden til huse. Hemmelig sorg gjorde kvindernes tunge bitter. Uhyggen derhjemme drev mændene ud i drukkenskaben. Marker og kvæg forstod de ikke at passe. De var bange for herremanden og gjorde nar ad præsten. Hvad skulle man stille op med dem? Hvad jeg talte til dem fra prædikestolen, forstod de ikke. Hvad jeg ville lære dem, troede de ikke. Og ingen at rådføre sig med, ingen, som kunne hjælpe mig at holde modet oppe."

"Der er dem, der har holdt det ud," siger Gösta. "Guds nåde har været så rig over nogle af dem, at de ikke er vendt tilbage fra et sådant liv som brudte mennesker. Deres kræfter har strakt til, de har udholdt ensomheden, fattigdommen, håbløsheden. De har gjort den smule godt, de kunne, og har ikke fortvivlet. Sådanne mænd har der altid været og er der endnu. Jeg hilser dem som helte. Jeg vil ære dem, så længe jeg lever. Jeg kunne ikke have holdt ud."

"Jeg kunne ikke," tilføjer præsten.

"Præsten deroppe," siger Gösta eftertænksomt, "beslutter, at han vil se at blive en rig mand, en overmåde rig mand. Ingen fattig kan bekæmpe det onde. Og så begynder han at samle penge."

"Hvis han ikke samlede penge, ville han give sig til at drikke," svarer den gamle, "han ser så megen elendighed."

"Eller blive sløv og doven og miste alle sine kræfter. Det er farligt at komme derop for den, som ikke er født der."

"Han må gøre sig hård for at samle penge. Først lader han, som om han er det, siden bliver det til en vane."

"Han må være hård både mod sig selv og andre," vedbliver Gösta. "Det er svært at samle penge. Han må tåle had og foragt, han må fryse og sulte og forhærde sit hjerte: det er næsten, som om han glemte, hvorfor han begyndte på at spare."

Brobypræsten så sky op på ham. Han spurgte sig selv, om Gösta sad der og gjorde nar ad ham. Men Gösta var lutter iver og alvor. Det var, som om han talte sin egen sag.

"Sådan er det gået mig," siger den gamle stille.

"Men Gud beskytter ham," begynder Gösta gen. "Han opvækker hans ungdoms tanker hos ham, når han har samlet nok. Han giver præsten et tegn, når Guds folk trænger til ham."

"Men hvis præsten nu ikke adlyder tegnet, Gösta Berling?"

"Han kan ikke modstå det," siger Gösta og smiler glad. "Han lokkes så lifligt af tanken om de varme hytter, som han skal hjælpe de fattige at bygge."

Præsten ser ned på de små bygninger, han har siddet og opført af skamhøjens pinde. Jo længere han taler med Gösta, jo mere overbevist bliver han om, at han har ret. Han havde altid haft denne tanke om at gøre godt engang, når han havde fået nok. Han klynger sig fast til dette: naturligvis havde han haft denne tanke.

"Hvorfor bygger han da aldrig hytterne?" spørger han sky.

"Han undser sig. Man kunne let tro, at det var af frygt for folk, han gjorde, hvad han altid havde haft i sinde at gøre."

"Han kan ikke tåle at blive tvunget; det er det."

"Han kan dog hjælpe i løndom. Der trænges til megen hjælp i år. Han kan skaffe sig en, som uddeler hans gaver. Jeg forstår meningen med det alt sammen," udbryder Gösta, og hans øjne

stråler. "I år skal tusinder få deres brød af den, som de overdænger med forbandelser."

"Sådan skal det blive, Gösta."

Der kom en rus over disse to, der så lidt havde kunnet fylde det kald, de havde valgt sig. Deres ungdoms lyst til at tjene gud og mennesker kom atter over dem. De svælgede i de velgerninger, de skulle udføre. Gösta skulle være præstens hjælper.

"Nu må vi først skaffe brød," sagde præsten.

"Og vi skal skaffe skolelærere. Vi skal få landmålere herhen, som kan udskifte jorden. Og så skal folket lære at dyrke markerne og passe kreaturerne."

"Vi vil bryde ny veje og bygge en ny landsby."

"Vi vil bygge sluser nede ved Bergs fosser, så der bliver åben vej mellem Löfven og Vänern."

"Al den rigdom, som findes i skovene, skal blive til dobbelt velsignelse, når vejen er åben til havet."

"Forbandelserne vil blive til velsignelser," udbryder Gösta.

Præsten ser op. De læser i hinandens blik samme glødende begejstring. Men i det samme fængsler skamhøjen deres blik.

"Gösta," siger den gamle, "alt dette krævede en stærk mands kræfter, men jeg er døden nær. Du ser, hvad der tager livet af mig."

"Skaf den bort."

"Hvordan det, Gösta Berling?"

Gösta går tæt hen til ham og ser ham fast i øjnene. "Bed Gud om regn," siger han. "Præsten skal jo prædike på søndag. Bed da Gud om regn!"

Den gamle præst synker sammen i forfærdelse.

"Hvis det er alvor, hvis det ikke er præsten, som har bragt tørken over landet, hvis præsten har villet tjene den Højeste med sin hårdhed, så bed Gud om regn. Det skal være tegnet. Deraf skal vi at vide, om Gud vil, hvad vi vil."

Da Gösta atter kørte ned ad Broby bakker, undredes han over sig selv og den begejstring, der havde grebet ham. Men det kunne dog blive et skønt liv. Ja, men ikke for ham. Deroppe ville de ikke vide af hans hjælp.

I Broby kirke var prædikenen netop forbi og de sædvanlige bønner læst. Præsten skulle netop til at gå ned ad trappen fra prædikestolen. Men han tøvede. Omsider faldt han på knæ deroppe og bad om regn.

Han bad, som et fortvivlet menneske beder, med få ord, uden egentlig sammenhæng.

"Er det min synd, som har vakt din vrede, så straf blot mig. Findes der barmhjertighed hos dig, du nådens Gud, så lad det regne! Tag skammen fra mig! Lad det regne for min bøns skyld! Lad der falde regn på den fattiges mark. Giv dit folk brød!"

Dagen var varm, det var utålelig lummert. Menigheden havde siddet som i dvale; men ved disse afbrudte lyd, denne hæse fortvivlelse, vågnede enhver.

"Hvis der endnu er en vej til oprejsning for mig, så giv regn ..."

Han tav. Dørene stod åbne. Nu kom et heftigt vindstød susende. Det fo'r hen ad marken, hvirvlede op mod kirken og sendte en støvsky derind, fuld af pinde og strå. Præsten kunne ikke fortsætte, han vaklede ned af prædikestolen.

Menneskene gøs. Skulle dette være et svar?

Men vindstødet var kun en forløber for tordenvejret. Det trak sammen med en hurtighed uden lige. Da salmen var sunget, og præsten stod for altret, glimtede allerede lynene, og tordenen buldrede løs, så den overdøvede lyden af hans ord. Da klokkeren spillede udgangssalmen, piskede allerede de første regndråber mod de grønne vinduesruder, og alle folk stormede ud for at se på regnen. Men de lod sig ikke nøje med at se: nogle græd, andre lo, mens de lod den stærke tordenregn strømme ned over sig. Å, hvor deres nød havde været stor! Hvor de havde været ulykkelige! Men Gud er god. Gud giver regn. Hvilken glæde, hvilken glæde!

Brobypræsten var den eneste, som ikke kom ud i regnen. Han lå på knæ oppe ved alteret og rejste sig ikke. Glæden var for voldsom for ham. Han døde af glæde.

Note 4: **Svedjer at brænde:** I den originale oversættelse står "De som havde brændt bråter", oversætteren har åbenbart ikke kendt det svenske udtryk for en antikveret dyrkningsform (svedjebrug), hvor man fældede skov og lod træet tørre over en sæson eller to, før man brændte det og såede korn på brandtomten. *Red.anm.*

30. Barnets moder

Der kunne ikke være mere end én mening om den ting: barnet måtte have en fader.

Barnet var det ynkeligste menneskelige væsen, man kunne tænke sig, lille og rød, med huden i tusinde folder. Barnet var et lille væsen, som altid skreg, som havde haft krampeanfald lige fra fødslen, en stakkels vildfarende, som var kommet ind i livet seks eller syv uger før det havde lov til det, og derfor aldrig kunne finde sig til rette på jorden.

Barnet vejede så lidt, at det ikke engang er umagen værd at sige, hvor lidt det var. Man måtte sy det ind i lammeskind, og det ville hverken spise eller sove. Men det levede. Ingen vidste, hvordan det blev holdt i live, men leve gjorde det.

Barnet var født i et lille bondehus østen for Klarelven. Barnets moder var kommet dertil og havde søgt tjeneste en dag i begyndelsen af juni. Hun var kommet i ulykke, havde hun sagt til folkene i huset, og hendes moder havde da været så hård imod hende, at hun havde været nødt til at flygte hjemmefra. Hun kaldte sig Elisabet Karlsdatter, men hun ville ikke sige, hvorfra hun var, for så ville de måske lade hendes forældre vide, at hun var der, og hvis de fandt hende, ville de pine hende ihjel; det var hun vis på. Hun forlangte ingen løn, kun mad og tag over hovedet. Hun kunne arbejde: væve eller spinde eller passe køerne – hvad de ville. Ønskede de det, kunne hun også betale for sig.

Hun havde været klog nok til at komme ind i gården barfodet, med skoene under armen, hun havde grove hænder, hun talte egnens sprog, og hun bar en bondepiges dragt. De troede hende.

Husbonden syntes, hun så skrøbelig ud, og havde ikke stor tro til hendes arbejdsdygtighed. Men et sted skulle hun jo da være, stakkel. Og så fik hun lov at blive der.

Der var noget ved hende, som gjorde, at alle på gården var venlige mod hende. Hun var kommet til et godt sted. Menneskene dér var alvorlige og stilfærdige. Husmoderen syntes godt om hende, især siden hun havde opdaget, at hun kunne væve drejl. De lånte en drejlsvæv i provstegården, og barnets moder havde siddet ved væverstolen hele sommeren.

Det faldt ingen ind, at hun skulle spares: hun måtte arbejde som en bondepige hele tiden. Hun ville også selv helst arbejde. Hun var ikke videre ulykkelig. Livet blandt bønderne tiltalte hende, skønt hun måtte undvære alle tilvante bekvemmeligheder. Men man tog alting ganske jævnt og roligt der. Alles tanker drejede sig om arbejdet, og dagene gik så ensformigt, at man tog fejl af dem og troede, man var midt i ugen, når søndagen kom.

En dag i slutningen af august havde de haft travlt med at høste havre, og barnets moder var gået med ud på marken for at binde neg. Da havde hun overanstrengt sig, og barnet var blevet født, men for tidligt. Hun havde ventet det i oktober.

Nu stod husmoderen med barnet og varmede det ved ilden; for den lille stakkel frøs midt i augustvarmen. Barnets moder lå i kammeret indenfor og lyttede til, hvad der blev sagt om den

lille. Hun kunne forestille sig, hvordan karle og piger gik hen og tog ham i øjesyn.

"Sikken en lille stakkel," sagde de da altid, og bagefter hed det ufravigeligt: "Din lille stakkel, som ingen fader har!"

En og anden undrede sig over, at den var så rød og så rynket, men da var der altid en anden, som svarede, at sådan var alle børn.

De klagede ikke over barnets skrig: de var egentlig overbeviste om, at børn skulle skrige, og alt vel overvejet var barnet kraftigt for sin alder. Det lod til, at alt ville have været ganske i sin orden, når det blot havde haft en fader.

Moderen lå og hørte på det og undrede sig. Sagen forekom hende pludselig overordentlig vigtig. Hvorledes skulle den komme gennem livet, den lille stakkel, som ikke havde nogen fader?

Hun havde lagt sin plan i forvejen. Hun ville blive i bondegården det første år. Senere ville hun leje sig et værelse og tjene sit brød ved at væve. Hun ville selv tjene det nødvendige til at føde og klæde barnet. Hendes mand måtte gerne blive ved at tro, at hun var ham uværdig. Hun havde tænkt, at barnet måske ville blive et bedre menneske, når det blev opdraget af hende alene, end når en dum og hoffærdig fader skulle vejlede det.

Men nu, efter at barnet var født, kunne hun ikke se sådan på tingene. Nu syntes hun, at hun havde været egenkærlig. "Barnet må have en fader," sagde hun til sig selv.

Havde den lille ikke været sådan en ynkelig stakkel, havde han kunnet spise og sove som andre børn, havde hans hoved ikke bestandig hængt ned mod den ene skulder, og havde han ikke været så nær ved at dø, når krampeanfaldene kom, så ville

spørgsmålet ikke have være af så umådelig vigtighed. Men denne lille hjælpeløse måtte have en fader.

Det var ikke så let at bestemme sig, men bestemme sig måtte hun, og det straks. Barnet var tre dage gammelt, og bønderne i Värmland venter sjældent længere med at bringe deres børn til dåben. Under hvilket navn skulle nu den lille indskrives i kirkebogen, og hvad ville præsten vide om barnets moder? Det var dog vist en uret mod barnet at lade det indskrive som faderløst. Det var nu engang kommet ind i denne sorgens verden, men syntes blot at længes bort igen. Måske det ville trives bedre, hvis det fik en fader. Hvis dette barn nu blev til en svag og sygelig mand, hvor kunne hun da forsvare at berøve det fordelene ved fødsel og rigdom?

Barnets moder vidste jo godt, at det plejer at være en stor begivenhed og en stor glæde, når et barn kommer til verden. Nu syntes hun, det måtte være tungt at leve for denne lille, som alle ynkede. Hun ville gerne se ham sove på silke og kniplinger, som det sømmer sig for en grevesøn. Hun ville gerne se ham omgivet af glæde og stolthed. Ja, barnet *måtte* have en fader.

Barnets moder begyndte at mene, at hun begik alt for stor uret mod dets fader. Havde hun ret til at beholde det for sig selv alene? Det kunne hun ikke have. Sådant et dyrebart lille væsen, hvis værd det ikke står i et menneskes magt at måle, skulle hun tilegne sig det? Det var næppe retskaffent at handle sådan.

Barnets moder ville ikke gerne tilbage til sin mand. Hun var bange for, at det ville blive hendes død. Men den lille var i større fare end hun. Han kunne dø, hvad øjeblik det skulle være, og han var ikke døbt.

Det som havde drevet hende hjemmefra, den store synd, som havde boet i hendes hjerte, var borte. Nu følte hun visselig ikke kærlighed til nogen anden end den lille, som ingen fader havde. Det var ikke nogen tung pligt at prøve på at skaffe ham en.

Barnets moder lod manden og konen i huset kalde til sig og sagde dem alt. Manden kørte til Borg for at fortælle grev Dohna, at hans hustru levede, og at der var født et barn, som måtte have en fader.

Bonden kom hjem sent om aftenen. Han havde ikke truffet greven, for denne var rejst bort, men han havde været hos præsten i Svartsjö og talt med ham om sagen. Så fik grevinden at vide, at hendes ægteskab var erklæret for ugyldigt, og at hun ikke længere havde en mand.

Præsten skrev et venligt brev til hende og tilbød hende et hjem i sit hus. Der blev også sendt hende et brev fra hendes egen fader til grev Henrik; det måtte være kommet til Borg et par dage efter hendes flugt. Det var måske netop dette brev, hvori den gamle bad greven om at påskynde ægteskabets stadfæstelse, der havde anvist greven den letteste måde at blive sin hustru kvit.

Man kan nok tænke sig, at barnets moder blev grebet af vrede, endnu mere end af sorg, da hun hørte bondens fortælling. Moderen til et stærkt og smukt barn kunne have modtaget en sådan efterretning med foragt og været stolt over at eje barnet ganske alene. Moderen til det lille hjælpeløse barn syntes næsten, hun kunne have dræbt sin mand. Hun havde ingen stolthed at ty til.

Hele natten veg søvnen fra hendes leje. Barnet *måtte* have en fader, tænkte hun om og om igen.

Næste morgen måtte bonden på hendes opfordring køre til Ekeby og hente Gösta Berling.

Gösta gjorde den tavse mand mange spørgsmål, men fik intet at vide. Ja, grevinden havde været i hans hus hele sommeren. Hun havde været rask og arbejdet. Nu var der født et barn. Barnet var svagt, men moderen ville snart være rask igen.

Gösta spurgte, om grevinden vidste, at ægteskabet var blevet opløst.

Ja, nu vidste hun det. Hun havde fået det at vide i går.

Hele vejen derhen havde Gösta snart feber, snart kuldegysninger. Hvad ville hun ham? Hvorfor sendte hun bud efter ham?

Han tænkte på sommerlivet deroppe ved Löfvens bred. De havde tilbragt dagene med spøg og leg og lystture, og imidlertid havde hun arbejdet og lidt. Aldrig havde han tænkt sig muligheden af at få hende at se igen. Å, havde han dog blot turdet håbe det! Da ville han være trådt frem for hende som en bedre mand. Hvad havde han nu at se tilbage på andet end de sædvanlige dårskaber!

Henved klokken otte om aftenen nåede han stedet og blev straks ført ind til barnets moder. Der var halvmørkt i stuen: han kunne næppe se hende, som hun lå der. Manden og konen kom også ind.

Nu må man huske, at hun, hvis hvide ansigt lyste ham i møde i tusmørket, stadig var det højeste og reneste, han kendte, den skønneste sjæl, der havde iført sig jordisk klædebon. Da han nu atter følte velsignelsen ved hendes nærværelse, følte han trang til at kaste sig ned på knæ og takke hende, fordi hun på ny

åbenbarede sig for ham, men han var så overvældet af bevægelse, at han ingenting kunne sige eller gøre.

"Kære grevinde Elisabet," sagde han blot.

"God aften, Gösta!"

Hun rakte ham sin hånd, som igen var blevet hvid og gennemsigtig. Hun lå tavs, mens han kæmpede med sin sindsbevægelse.

Barnets moder blev ikke rystet af voldsomt fremstormende Følelser, da hun så Gøsta. Det forundrede hende blot, at han syntes at tænke mest på hende, da han jo nok kunne begribe, at det nu alene gjaldt barnet, som måtte have en fader.

"Gøsta," sagde hun blidt. "Nu må du hjælpe mig, som du engang lovede. Du ved, at min mand har forladt mig, så mit barn ingen fader har."

"Ja, grevinde, men det må jo kunne forandres. Nu, da der er et barn, kan greven sikkert blive tvunget til at stadfæste ægteskabet. Grevinden kan være vis på, at jeg skal hjælpe Dem."

Barnets moder smilede. "Tror du, jeg vil påtvinge grev Dohna mig?"

Blodet fo'r Gøsta til hovedet. Hvad ønskede hun da? Hvad forlangte hun af ham!

"Kom herhen, Gøsta," sagde hun og rakte ham atter sin hånd. "Du må ikke blive vred på mig for det, jeg nu vil sige, men jeg tænkte, at du, som er, som er ..."

"En afsat præst, en svirebroder, en kavaler, Ebba Dohnas morder. Jeg kan hele listen over mine meriter ..."

"Er du allerede vred, Gøsta?"

"Jeg ville helst have, at grevinden ikke skulle sige mere."

Men barnets moder vedblev: "Der er mere end én, Gøsta, som ville være blevet din hustru af kærlighed, men sådan er det ikke med mig. Hvis jeg elskede dig, ville jeg ikke have mod til at tale sådan, som jeg nu taler. For min egen skyld ville jeg ikke bede om noget sådant, Gösta, men ser du, barnet må jo have en fader. Du forstår vist allerede, hvad det er, jeg vil bede dig om. Det er ganske vist en stor fornedrelse for dig, fordi jeg er en ugift kvinde, som har et barn. Jeg tænkte ikke på, at du måske ville gøre det, fordi du er ringere end andre, skønt – jo, jeg tænkte også på det. Men mest tænkte jeg på, at du måske ville gøre det, fordi du er så god, Gösta, fordi du er en helt og kan opofre dig. Men det er måske for meget forlangt. Måske en mand ikke kan gøre så meget. Hvis du foragter mig for meget, hvis det et er dig for modbydeligt at nævnes som fader til en andens barn, så sig det blot. Jeg skal ikke blive vred. Jeg indser nok, at det er for meget forlangt, men barnet er så sygt, Gösta. Det er så hårdt, at man ved hans dåb ikke kan nævne navnet på hans moders mand."

Mens han hørte på hende, følte han det samme, som da han den forårsdag måtte sætte hende i land og overlade hende til hendes skæbne. Nu måtte han hjælpe hende at ødelægge hendes fremtid, hele hendes fremtid. Han måtte gøre det, han, som elskede hende.

"Jeg vil gøre alt, hvad grevinden ønsker," sagde han.

Næste dag talte han med provsten i Bro, for Svartsjö er anneks til Bro, og der skulle lysningen ske. Den gode, gamle provst blev rørt over hans fortælling og lovede at tage alt ansvar for forlovere og deslige på sig.

"Ja," sagde han, "du må hjælpe hende, Gösta, det må du. Hun kunne ellers let blive vanvittig. Hun tror, hun har gjort barnet skade, fordi hun ikke har kunnet nævne dets fader. Hun har en meget øm samvittighed, den kvinde."

"Men jeg ved, at jeg vil gøre hende ulykkelig," udbrød Gösta.

"Det må du sandelig ikke, Gösta. Du må se at blive en fornuftig mand nu, du har hustru og barn at sørge for."

Imidlertid ville provsten tage ned til Svartsjö og tale både med præsten og lagmanden. Enden på det hele blev, at næste søndag, første september, blev der i Svartsjö kirke lyst for Gösta Berling og Elisabet von Thurn.

Så blev barnets moder med den største forsigtighed kørt til Ekeby, og der blev barnet døbt.

Provsten talte nu med hende og sagde, at hun endnu kunne tilbagekalde sin beslutning: at gifte sig med en mand som Gösta Berling. Hun burde jo først skrive til sin fader.

"Jeg kan ikke fortryde det," sagde hun, "tænk om mit barn skulle dø, inden det har fået en fader."

Da der blev lyst tredje gang, havde barnets moder allerede i flere dage været rask og oppe. Om eftermiddagen kom provsten til Ekeby og viede hende til Gösta Berling. Men der var ingen, som tænkte på, at dette var et bryllup. Der var ingen gæster indbudt. Man skaffede blot barnet en fader, det var det hele.

Barnets moder strålede i stille glæde, som om hun havde nået et stort mål i livet. Brudgommen var bedrøvet. Han tænkte på, hvordan hun forspildte sin fremtid i et ægteskab med ham. Han mærkede med forfærdelse, at han egentlig næppe eksisterede for hende. Alle hendes tanker var hos barnet.

Et par dage efter havde faderen og moderen sorg. Barnet var død under et krampeanfald.

Det forekom mange, at barnets moder ikke sørgede så heftigt og så dybt, som man havde ventet; der lå et skær af triumf over hende. Det var, som om hun jublede over, at hun havde ødelagt hele sin fremtid for barnets skyld. Når den lille kom op til englene, skulle han dog mindes, at han på jorden havde haft en moder, som havde elsket ham.

Alt dette gik stille og ubemærket for sig. Da der blev lyst for Gösta Berling og Elisabet von Thurn nede i Svartsjö, vidste de fleste ikke engang, hvem bruden var. Præsterne og herregårdsfolkene, som nok vidste besked om sagen, talte så lidt som muligt om den. Det var, som om de frygtede for, at en eller anden, der havde tabt troen på samvittighedens magt, skulle give den unge kvindes handlemåde en ond udtydning. Man var så bange, så bange for, at nogen skulle gå hen og sige: "Der kan I se, det var dog sandt, at hun ikke kunne overvinde sin kærlighed til Gösta; nu har hun giftet sig med ham under et påskud, som ser så kønt ud." Ak, de gamle var bestandig så ømme over denne unge kvinde. Aldrig kunne de tåle, at man sagde noget ondt om hende. De ville knap indrømme, at hun havde syndet. De ville ikke se, at nogen brøde plettede denne sjæl, som var så angst for det onde.

En anden stor begivenhed, som netop indtraf på samme tid, gjorde også, at Göstas giftermål kun blev lidt omtalt. Major Samzelius blev ramt af en ulykke. Han var blevet mere og mere sær og menneskesky. Han omgikkes mest med dyr og havde samlet sig en hel lille dyrehave nede på Sjö. Farlig var han også;

for han havde stadig sin ladte bøsse hos sig og affyrede den den ene gang efter den anden uden at passe videre på, hvor han sigtede. En dag blev han bidt af en tam bjørn, som han uforvarende havde skudt på. Det sårede dyr styrtede sig over ham, mens han stod tæt udenfor gitteret, og det lykkedes det at bide ham slemt i armen. Det brød derpå ud og løb til skovs.

Majoren blev sengeliggende og døde af dette sår, men ikke før lige ved jul. Havde majorinden vidst, at han lå syg, havde hun igen kunnet tage styret på Ekeby. Men kavalererne vidste nok, at hun ikke kom, før deres år var udløbet.

31. Amor vincit omnia

Under trappen op til pulpituret i Svartsjö kirke er der et pulterkammer, fuldt af al slags gammelt skrammel: graverens opslidte spader, itubrudte kirkebænke og deslige.

Derinde, hvor støvet ligger tykt og ligesom gemmer den for hvert menneskeligt øje, står en kiste, indlagt med den rigeste perlemorsmosaik. Tørrer man støvet af den, synes den at skinne og stråle som en fjeldvæg i et eventyr. Kisten er låset og nøglen godt gemt. Den må ikke åbnes; ingen dødelig må kaste et blik i den. Ingen ved, hvad der er i den. Først når det nittende århundrede er udløbet, må nøglen sættes i låsen, låget løftes, og de skatte, det har lukket for, ses af mennesker. Således har den forordnet, der har ejet kisten.

På lågets messingplade står en indskrift: *Labor vincet omnia*. Med en anden indskrift ville have passet bedre: *Amor vincit omnia*, burde der have stået. For selv den gamle kiste i pulterkammeret er et vidnesbyrd om kærlighedens almagt.

O Eros, du altbeherskende gud!

Du, o kærlighed, er den i sandhed evige. Gammel er menneskeslægten på jorden, men du har fulgt den gennem tiderne.

Hvor er Østens guder, de stærke helte, hvis våben var lynstrålen, de som ved bredderne af de hellige floder modtog ofre af mælk og honning? Døde er de. Død er Bel, den mægtige kriger, og Thot, kæmpen med falkehovedet. Døde er de herlige, der hvilede på Olympens skylejer, så vel som de dådrige, der

boede i det skjoldtakte Valhal. Alle de gamle guder er døde undtagen Eros – Eros den altbeherskende.

Alt, hvad du ser, er hans værk. Han opholder slægterne. Se ham overalt! Hvor kan du gå, hvor der ikke findes spor af hans fod? Hvad har dit øre hørt, som ikke hans vingers susen har været grundtonen i? Han bor i menneskenes hjerte og i det slumrende frøkorn. Føl med bæven hans tilstedeværelse i de døde ting!

Hvad gives der, som ikke længes og drages? Hvad gives der, som undgår hans vælde? Alle hævnens guder skal falde, alle styrkens og magtens guder. Du, o kærlighed, er den i sandhed evige.

Den gamle farbroder Eberhard sidder ved sin skrivepult, et prægtigt møbel med hundrede skuffer, med marmorplade og beslag af tykt messing. Han arbejder med iver og flid alene oppe i kavalerfløjen.

Men Eberhard, hvorfor strejfer du ikke om i skov og mark i disse sidste flygtige sommerdage som de andre kavalerer? Ingen, ved du, får lov til ustraffet at dyrke visdommens gudinde. Din ryg er bøjet, skønt du kun er tresindstyve år, håret, som dækker din isse, er ikke dit eget, rynkerne flokker sig på din pande, der hvælver sig over de indfaldne øjenhuler, og alle de mangfoldige stillinger, som to fægteres kårder kan indtage i en duel, tegner sig i de tusinde rynker om din tandløse mund. Eberhard, Eberhard, hvorfor strejfer ikke du omkring i skov og mark! Døden vil kun så meget hurtigere skille dig fra din skrivepult, du som ikke vil lade livet lokke dig fra den.

Farbror Eberhard sætter en tyk blækstreg under den sidste linje. Og så tager han op af pultens utallige skuffer gamle gulnede bunker af tætbeskrevet papir, alle de forskellige dele af hans store værk, det værk, der skal bære Eberhard Berggrens navn gennem tiderne. Men netop som han har stablet den ene bunke ovenpå den anden og stirrer på dem i tavs henrykkelse, går døren op, og den unge grevinde træder ind.

Der er hun, de gamle herrers unge herskerinde. Hun, som de tjener og tilbeder mere end bedsteforældre tjener og tilbeder den første sønnesøn. Der er hun, som de har fundet i fattigdom og sygdom og nu har skænket al verdens herlighed, som kongen i eventyret gjorde ved den fattige pige, han fandt i skoven. Det er for hende, at valdhorn og violiner lyder på Ekeby. Det er for hende, alt på den store gård ånder, rører sig og arbejder.

Hun er nu rask igen, omend stadig meget svag. Ensomheden i det store hus trykker hende lidt, og da hun ved, at kavalererne er borte, vil hun se, hvordan der ser ud i kavalerfløjen, dette berygtede sted.

Altså kommer hun sagte ind og ser sig om, ser på de hvidkalkede vægge og de gulternede sengeomhæng. Hun ser Göstas drejebænk, Löwenborgs bord, hvor han spiller sin Beethoven på malede tangenter, den udstoppede krage over Kristian Berghs seng og bjørneskindet foran major Fuchs'. I det ene hjørne ser hun den mærkværdige væv, som er Beerencreutz' tidsfordriv. Han har spændt rendingen ud på gulvet, og islætten slår han på uden hjælp af væverstol eller skyttel. Hun ser stolen ved kakkelovnen, hvor fætter Kristoffer drømmer livet hen uden dåd og uden navn. Patron Julius' udskårne madskrin, Liljecronas violinkasse, Kevenhüllers ransel og knortestok,

Rusters puncheske – alt ser hun, men hun bliver forlegen, da hun opdager, at stuen ikke er tom.

Farbror Eberhard går hende højtideligt i møde og fører hende hen til den store bunke beskrevet papir.

"Se, grevinde," siger han, "nu er mit værk færdigt. Nu skal det, jeg har skrevet, ud i verden. Nu vil der ske store ting."

"Hvad vil da ske, farbror Eberhard?"

"Ja, grevinde, det vil slå ned som et lyn, et lyn, der lyser op og dræber. Lige siden Moses drog ham frem af Sinais tordensky og satte ham på nådestolen i Tabernaklets allerhelligste, lige siden den tid har han siddet tryg og rolig, den gamle Jehova; men nu skal menneskene få at se, hvad han er: indbildning, tomhed, dunst, vor egen hjernes dødfødte foster. Han skal synke sammen til intet!" udbrød oldingen og lagde sin rynkede hånd på papirbunken. "Her står det, og når menneskene får det at læse, så må de tro. De vil fare op og se deres egen dumhed; de vil bruge korset til brændsel, kirkerne til kornmagasiner, og præsterne skal pløje jorden."

"O farbror Eberhard," siger grevinden med en let gysen, "står der virkelig så forfærdelige ting?"

"Forfærdelige?" gentager den gamle, "det er jo sandhed. – Men vi er som børn, der gemmer hovedet i en kvindes skørt, så snart de møder en fremmed; vi har vænnet os til at gemme os for sandheden, for den evigt fremmede. Men nu skal den komme og bo iblandt os, nu skal den blive kendt af alle."

"Af alle?"

"Ikke blot af filosofferne, men af alle, forstår grevinden, af alle."

"Og så skal Jehova dø?"

"Han og alle engle, alle helgener, alle djævle, alle løgne."

"Hvem skal da styre verden?"

"Tror grevinden, at nogen har styret den før? Tror grevinden på dette Forsyn, som gav agt på spurve og hovedhår? Ingen *har* styret, og ingen *skal* styre den."

"Men vi, vi mennesker, hvad bliver der da af os?"

"Det samme, som vi altid er blevet: støv. Den, der er brændt ud, kan ikke brænde mere; han er død. Vi er brændsel, der omflagres af livets luer. Livets gnist flyver fra den ene til anden. Man tændes, flammer og slukkes. Det er livet."

"O Eberhard, gives der da intet evigt liv?"

"Intet."

"Intet hinsides graven?"

"Intet."

"Intet godt, intet ondt, intet mål, intet håb?"

"Intet."

Den unge grevinde går hen til vinduet. Hun ser ud over efterårets gulnede løv, over georginer og asters, som med tunge hoveder hænger på de af efterårsvinden knækkede stilke. Hun ser Löfvensøens sorte bølger, efterårets mørke uvejrshimmel, og for et øjeblik giver hun sig hen til fornægtelsen.

"Farbror Eberhard," siger hun, "hvor verden er grå og grim, hvor alt er unyttigt og forfængeligt. Jeg vil lægge mig hen og dø."

Men da hører hun som en klage i sin egen sjæl. Livets stærke kræfter og de varme følelser råber højt om den lykke at leve.

"Findes der da intet," udbryder hun, "som kan give livet skønhed, når I har taget Gud og udødeligheden fra mig?"

"Arbejdet," svarer den gamle.

Men hun ser atter ud, og en følelse af foragt for denne fattige visdom lister sig over hende. Det uudgrundelige hæver sig for hende, hun føler ånden boende i alt, hun føler kraften, som ligger bundet i den tilsyneladende døde materie, men som kan udvikle sig til tusindfold vekslende liv. Med svimlende tanke søger hun efter et navn for Guds ånds tilstedeværelse i naturen.

"Ak, Eberhard," siger hun, "hvad er arbejdet? Er det en Gud? Har det et mål i sig selv? Nævn et andet!"

"Jeg ved intet andet," svarer den gamle.

Men nu har hun fundet det navn, hun søger, et fattigt, ofte skændet navn.

"Farbror Eberhard, hvorfor nævner du ikke kærligheden?"

Da glider der et smil over den tandløse mund, hvor de mange rynker krydses.

"Her," siger filosoffen og slår med sin knyttede hånd på den store bunke, "her myrdes alle guder, og jeg har ikke glemt Eros. Hvad er kærligheden andet end kødets krav? Hvorfor skulle den stå højere end legemets andre fordringer? Gør sulten til en gud! Gør trætheden til en gud! De er lige så værdige. Men der skal være en ende på dårskaberne! Sandheden skal leve!"

Da sænker den unge grevinde sit hoved. Sådan er det ikke. Det er ikke sandt, dette, men hun kan ikke strides med ham.

"Dine ord har såret min sjæl," siger hun, "men endnu tror jeg dig ikke. Hævnens og hadets guder kan I dræbe, men kun dem."

Men den gamle tager hendes hånd, lægger den på bogen og svarer med vantroens fanatisme:

"Når du har læst dette, *må* du tro!"

"Så gid det aldrig må komme mig for øje," siger hun, "for hvis jeg tror det, kan jeg ikke leve."

Og hun går bort fra filosoffen, nedsænket i sorg. Men han sidder længe og grubler, efter at hun er gået. –

Disse gamle hefter, tæt beskrevne med gudsbespottelige ord, er endnu ikke blevet prøvede af verden. Endnu har farbror Eberhards navn ikke nået berømmelsens højder. Hans store værk ligger gemt i en kiste i pulterkammeret under pulpiturtrappen i Svartsjö kirke; det skal ikke komme for lyset før ved århundredets udgang.

Men hvorfor har han gjort dette? Frygtede han for ikke at have bevist sine påstande? Var han bange for forfølgelser? Ak – I kender ikke farbror Eberhard.

Så skal I vide: Det er sandheden, han har elsket, ikke sin egen ære; derfor har han ofret denne, ikke hin, for at det barn, han har elsket som en fader, kan få lov at dø i troen på det, hun har elsket!

O kærlighed, du er den i sandhed evige!

32. Nygårdspigen

Ingen kender den plet under bjerget, hvor granerne vokser tættest, og hvor et tykt lag blødt mos dækker jorden. Hvor skulle nogen vel kende den? Den har aldrig før været betrådt af menneskefod; intet menneskes tunge har givet den navn. Ingen fodsti fører til den skjulte plet. Klippeblokke tårner sig op omkring den; snærende enebærris bevogter den, vindfælder stænger vejen, hyrden kan ikke finde den, ræven foragter den. Det er det ensomste sted i skoven, og nu søger tusinder af mennesker efter den.

Hvilket uendeligt tog af søgende. De ville fylde Bro kirke og ikke alene Bro, men Löfviks og Svartsjö. Hvilket uendeligt tog af søgende!

Børn, som ikke får lov til at følge med toget, står ved vejen eller hænger på leddene alle vegne, hvor det store tog drager frem. De små havde aldrig vidst, at der var en sådan masse mennesker i verden, sådan en uendelig mængde. Når de bliver store, vil de mindes denne lange, bølgende menneskeflod. Deres øjne vil fyldes af tårer blot ved mindet om det overvældende i at se dette uendelige tog drage frem ad veje, hvor man hele dage igennem ikke plejede at se andet end nogle ensomme fodgængere, nogle tiggerflokke eller en bondevogn.

Alle, der bor ved vejen, farer op og spørger:

"Er ulykken kommet over landet? Er fjenden over os? Hvor går I hen, vandringsmænd? Hvor går I hen?"

"Vi søger," svarer de. "Vi har søgt i to dage. Vi vil også søge i dag; så kan vi ikke holde det ud længere. Vi vil gennemsøge Björne skov og de granklædte højder vesten for Ekeby."

Toget er udgået fra Nygård, en fattig landsby inde mellem de østlige bjerge. Den smukke unge pige med det tykke sorte hår og de røde kinder har været forsvundet i otte dage. Kostepigen, som Gösta Berling ville gøre til sin brud, er gået vild i de store skove. I otte dage har ingen set hende. Så brød folkene fra Nygård op for at gennemsøge skoven. Og alle de mennesker, de mødte, fulgte med for at søge. Ud af hvert eneste hus kom der mennesker for at slutte sig til toget.

Så sker det jævnligt, at en nyankommen spørger: "I mænd fra Nygård, hvoraf kommer alt dette? Hvorfor lod I den smukke pige gå ensom på fremmede veje? Skoven er dyb, og Gud har taget hendes forstand."

"Der er ingen, der gør hende fortræd," svarer de da, "og hun gør ikke nogen fortræd. Hun går så trygt som et barn. Hvem går sikrere end den, Gud selv må vogte? Før er hun altid kommet tilbage."

Således er det søgende tog gået gennem de østlige skove, som skiller Nygård fra sletten. Nu den tredje dag drager det forbi Bro kirke op imod skovene vest for Ekeby.

Men hvor toget drager frem, bruser der også en storm af forbavselse; stadig må en mand af flokken blive tilbage for at svare på spørgsmålene. "Hvad vil I? Hvad søger I?"

"Vi søger den blåøjede, mørkhårede unge pige. Hun har lagt sig til at dø i skoven. Hun har været borte i otte dage."

"Hvorfor har hun lagt sig til at dø i skoven? Var hun sulten? Var hun ulykkelig?"

"Nej, nød har hun ikke lidt, men en ulykke har ramt hende i dette forår. Hun har set den gale præst, Gösta Berling, og elsket ham i flere år. Hun vidste ikke bedre. Gud har taget hendes forstand."

"Ja, Gud har sandelig berøvet hende forstanden, I mænd fra Nygård."

"I dette forår kom ulykken – før havde han aldrig set til hende. Da sagde han til hende, at hun skulle være hans brud. Det var blot for spøg; han lod hende gå igen, men hun kunne ikke trøste sig. Hun kom bestandig tilbage til Ekeby. Hun fulgte ham i hælene, hvor han gik. Han blev ked af hende. Da hun sidst var der, lod de hundene hidse på hende. Siden har ingen set hende."

Op alle mand! Det gælder et menneskes liv. Et menneske har lagt sig til at dø i skoven. Måske hun allerede er død. Eller måske hun endnu vandrer om derude uden at kunne finde den rette vej. Skoven er stor og hendes forstand er hos Gud.

Følg med toget, følg med. Lad havren stå i traven, til den tynde kerne falder ud af akset, lad kartoflerne rådne i jorden; slip hestene løs, så de ikke tørster ihjel i stalden; lad døren til kostalden stå åben, så køerne kan komme under tag om natten; tag børnene med; for børnene hører Gud til. Gud er med de små; han leder deres skridt. De skal hjælpe, hvor menneskelig klogskab slår klik.

Kom alle, mænd, kvinder og børn! Hvem tør blive hjemme? Hvem ved, om Gud ikke har i sinde at bruge netop ham? Kom, alle I, som trænger til barmhjertighed, at ikke jeres sjæl en gang skal vanke hjælpeløs om på tørre steder, søge hvile og ingen finde. Kom, Gud har taget hendes forstand, og skoven er stor.

Ak, hvem kan finde den plet, hvor granerne er tættest og mosset blødest! Ligger der ikke noget mørkt derinde tæt under bjergvæggen? Å, en myretue. Lovet være den, som leder dårens vej, ikke andet!

Hvilket tog! Ikke et højtidssmykket festtog, som hilser sejrherren, som strør blomster på hans vej og fylder hans øre med jubelråb, ikke pilgrimmenes tog med salmesang og hvinende svøbeslag på vej til de hellige grave, ikke udvandrertoget på knirkende lastvogne, som drager ud for at søge ny hjem til mennesker i nød, ikke en armé med trommer og våben; det er kun bønder i arbejdsklæder af vadmel med slidte skødeskind, kun deres hustruer med strikkestrømper i hånden og børnene på ryggen eller hængende i skørterne.

Det er stort at se mennesker samlet om store mål. Lad dem drage ud for at hilse deres velgørere, for at prise deres Gud, for at søge ny jord, for at forsvare deres land; lad dem drage! Men ikke sult, ikke gudsfrygt, ikke ufred har drevet disse mennesker ud. Deres møje er forgæves, deres arbejde uden løn, de går blot for at finde en afsindig. Hvor mange sveddråber, hvor mange skridt, hvor megen angst, hvor mange bønner end alt dette koster, bliver det dog ikke lønnet med andet end at genfinde en stakkels vildfarende, hvis forstand er hos Gud.

Kan man andet end elske dette folk! Må ikke den, som har stået ved vejkanten og set dem drage forbi, få tårer i øjnene, når han i tankerne genkalder sig dem: mænd med skarpe træk og hårde hænder, kvinder med tidligt furede pander og de trætte børn, som Gud skulle lede til det rette sted?

Det fylder landevejen, dette tog af sorgfulde søgende. Med alvorlige blikke ser de på skoven; de går med mørke miner, for

de ved, at de snarere søger en død end en levende.

Se, det sorte der under bjergvæggen, er det alligevel ikke myrernes grantue, men et omstyrtet træ? Lovet være Himlen, kun et omstyrtet træ. Men man kan jo ikke se så nøje, da granerne står så tæt sammen.

Så langt er toget, at de forreste, de stærke mænd, er helt henne ved skoven vest for Björne, da de bagerste, krøblingene og de udslidte oldinge og de kvinder, som bærer deres små børn, næppe er nået forbi Broby kirke.

Og så forsvinder hele dette bølgende tog ind i den mørke skov. Formiddagssolen lyser det ind under granerne – aftenens synkende sol vil møde skarerne, når de kommer ud af skoven.

Det er den tredje dag, de søger; de er vant til dette arbejde. De søger under den stejle bjergvæg, hvor foden let glider, under de omblæste træer, hvor man let kan brække arm eller ben, under de tætte graners grene, som hænger ned over det bløde mos og indbyder til hvile.

Bjørnens hi, rævens hule, grævlingens underjordiske bolig, kulmilens sorte bund, den røde tyttebærbakke, granen med de hvide nåle, bjerget, som skovilden hærgede for en måned siden, stenen, som var kastet af jætten, alt det har de fundet, men ikke den plet under bjergvæggen, hvor det sorte ligger. Ingen har været der for at se, om det er en myretue eller en træstamme eller et menneske. Ak, det er nok et menneske, men ingen har været der og set hende.

Aftensolen ser dem på den anden side af skoven, men den unge kvinde, hvis forstand Gud har taget, er ikke fundet. Hvad skal de nu gøre? Skal de gennemsøge skoven en gang til? Skoven er farlig i mørke; der findes bundløse moser og bratte kløfter.

Og hvad kan de, som ingen ting fandt, da solen skinnede, vel finde nu, da den er borte?

"Lad os gå til Ekeby!" råber en i skaren.

"Lad os gå til Ekeby!" råber de allesammen. "Lad os gå til Ekeby!

Lad os spørge disse kavalerer, hvorfor de slap hundene løs på en, hvis forstand Gud havde taget, hvorfor de drev en afsindig til fortvivlelse. Vore stakkels sultne børn græder, vore klæder er revet itu, kornet står i traverne, til kernen falder ud af skallen, kartoflerne rådner i jorden, vore heste løber vilde omkring, vore køer er uden røgt, selv er vi nær ved at forgå af træthed – og alt det er deres skyld. Lad os gå til Ekeby og holde dom over dem. Lad os gå til Ekeby!

I dette forbandelsens år går al ting ud over os bønder. Guds hånd hviler tungt over os; vinteren vil bringe hungersnød. Hvem er det, Guds hånd søger? Det var ikke Brobypræsten. Hans bønner kunne endnu nå Guds øre. Hvem kan det være uden disse kavalerer? Lad os gå til Ekeby!

De har ødelagt gården; de har drevet majorinden ud på landevejen som en tigger. Det er deres skyld, at vi må gå uden arbejde. Det er deres skyld, at vi må sulte. Nøden er deres værk. Lad os gå til Ekeby!"

Og så iler mørke, forbitrede mænd ned imod den store gård, sultne kvinder med grædende børn på armen følger dem, bagest kommer krøblinger og de udslidte gamle. Og forbitrelsen flyder som en voksende strøm gennem rækkerne, fra de gamle til kvinderne, fra kvinderne til de stærke mænd i spidsen af toget.

Det er efterårsflommen, som kommer. Husker I vårflommen, kavalerer? Nu kommer der ny bølger strømmende ned fra bjergene, nu går en ny ødelæggelse hen over Ekebys ære og magt.

En husmand, som går og pløjer på en mark i skovbrynet, hører folkenes rasende skrig. Han spænder en af hestene fra, kaster sig op på den og sprænger afsted ned til Ekeby. "Ulykken kommer," råber han, "bjørnene kommer, ulvene kommer, troldene kommer og tager Ekeby."

Han rider omkring i gården, ude af sig selv af skræk. "Alle trolde i skoven er løse," råber han. "Troldene kommer og stikker ild på gården og slår kavalererne ihjel."

Og bagved ham hører man larmen og hylet af den fremstormende menneskeskare. Efterårsflommen bruser ned imod Ekeby.

Ved den da, hvad den vil, denne fremstormende flod af forbitrelse? Vil den ild, vil den mord, vil den plyndring?

Det er ikke mennesker, der kommer; det er skovens trolde, ødemarkens vilde dyr. Vi mørke magter, som må holde os gemt under jorden, vi er fri en eneste salig stund! Hævnen har løst os.

Det er bjergenes ånder, som har brudt malm; det er skovens ånder, som har fældet træer og passet milen, det er markens ånder, som har ladet kornet vokse: de er fri, de bruger deres kræfter til ødelæggelse. Død over Ekeby, død over kavalererne!

Det er her, brændevinen flyder i strømme. Det er her, guldet ligger stablet i kælderhvælvingerne. Det er her, fadeburene er fulde af korn og kød. Hvorfor skal de retfærdiges børn sulte og ildgerningsmænd have nok?

Men nu er jeres tid forbi, målet er fuldt, kavalerer. I liljer, som aldrig har spundet, I fugle, som aldrig har sanket i lade, målet er fuldt. I skoven ligger hun, som dømmer; vi er hendes sendebud. Det er ikke lagmænd og lensmænd, som fælder jeres dom. Hun, som ligger i skoven, har dømt jer.

Kavalererne står oppe i hovedbygningen og ser folkene komme. De ved allerede, hvorfor de er anklaget. For én gangs skyld er de uskyldige. Hvis den stakkels pige har lagt sig til at dø i skoven, så er det ikke, fordi de har hidset hundene på hende – det har de aldrig gjort – men fordi Gösta Berling for otte dage siden har giftet sig med grevinde Elisabet.

Men hvad kan det nytte at tale med disse rasende mennesker? De er trætte, de er sultne, hævnen ægger dem; rovlysten lokker dem. De kommer styrtende med vilde råb, og foran dem rider husmanden, som er gået fra forstanden af skræk. "Bjørnene kommer, ulvene kommer, troldene kommer og tager Ekeby!"

Kavalererne har gemt den unge grevinde i det inderste værelse. Löwenborg og farbroder Eberhard skal sidde der og passe på hende; de øvrige går ud mod sværmen. De står på trappen udenfor hovedbygningen, ubevæbnede og smilende, da den første larmende skare når derhen.

Og folkene standser foran denne lille flok rolige mænd. Der er dem, som i deres glødende forbitrelse gerne ville have kastet dem til jorden og trampet på dem med deres jernbeslåede hæle, sådan som folkene på Sunds jernværk gjorde med forvalteren og inspektøren for halvtreds år siden; men de havde ventet sig lukkede døre, kækt løftede våben, de havde ventet sig modstand og strid.

"Kære venner," siger kavalererne, "kære venner, I er trætte og sultne, lad os skaffe jer en bid mad, og smag først en snaps af Ekebys egen hjemmebryggede brændevin."

Sværmen vil ikke høre tale om sligt; den hyler og truer. Men kavalererne bliver ikke fornærmede.

"Vent blot," siger de, "vent blot et øjeblik. Se, Ekeby står åbent. Kælderdøren står åben, forrådshuset står åbent, mælkestuen står åben. Jeres kvinder er nær ved at styrte af træthed; børnene skriger. Lad os først skaffe dem mad. Så kan I bagefter dræbe os. Vi vil ikke løbe vor vej. Men vi har loftet fuldt af æbler. Lad os gå efter æbler til børnene!"

En time senere er festen i fuld gang på Ekeby. Den største fest, som den store gård har set, fejres der i høstnatten under den store, lyse fuldmåne.

Brændestabler er revet ned og antændt; hele gården over flammer bål ved bål. Folkene sidder der i grupper og nyder varmen og hvilen, mens alle jordens gode gaver udstrøs over dem.

Raske mænd er gået ind i ladegården og har taget, hvad der behøvedes. Kalve og får er blevet slagtet, også et og andet stort kreatur. Dyrene er blevet hugget i stykker og stegt i en håndevending. Disse hundreder af sultne mennesker sluger maden i sig. Det ene dyr efter det andet bliver ført ud og slagtet. Det ser ud, som om hele ladegården skulle blive tømt på en nat.

De havde netop i de dage haft efterårsbagning på Ekeby. Efter at den unge grevinde Elisabet var kommet dertil, var der igen kommet fart i arbejdet inden døre. Det var, som om den

unge kvinde ikke et øjeblik huskede på, at hun nu var Gösta Berlings hustru. Hverken han eller hun talte et ord om den ting, men derimod gjorde hun sig til frue på Ekeby. Hun søgte, som en god og dygtig kvinde altid gør, med brændende iver at afhjælpe den ødselhed og forsømmelse, der herskede på gården. Og hun blev adlydt. Folkene følte et vist velbehag ved igen at have en madmoder over sig.

Men hvad hjalp det nu, at hun havde ladet køkkenloftet fylde med brød, at hun havde ladet kærne og brygge og lave ost hele den september måned, hun havde været der? Hvad hjalp det?

Ud til folkene med alt det, der er, så de ikke brænder Ekeby og slår kavalererne ihjel. Frem med brød og smør og ost! Frem med tønder og fade, frem med skinkerne fra madboden, frem med brændevinsankrene, frem med æblerne!

Hvor kan al Ekebys rigdom forslå til at formilde bøndernes vrede? Kan vi få dem bort herfra uden at der er sket nogen misgerning, må vi være glade.

Alt, hvad der sker, er dog til syvende og sidst for hendes skyld, som nu er frue på Ekeby. Kavalererne er modige og våbendygtige mænd; de ville have forsvaret sig, hvis de havde fulgt deres egen lyst. De ville hellere have skræmt disse rovgerrige skarer bort med nogle skarpe skud – havde det ikke været for hendes skyld, som er mild og blid og beder for folket.

Alt som natten skrider frem, bliver skarerne mildere stemt. Varmen og hvilen og maden og brændevinen mildner deres voldsomme ophidselse. De begynder at spøge og le, de holder nygårdspigens gravøl. Skam få den, som svigter i drik og skæmt ved et gravøl; det er der, det gælder at vise sig.

Børnene kaster sig over de masser af frugt, der bringes dem. Fattige husmandsbørn, som anser tranebær og tyttebær for lækkerier, kaster sig over klare glasæbler, som smelter i munden, aflange, søde paradisæbler, gulhvide citronæbler, pærer med røde kinder og blommer af alle slags, gule, røde og blå. Å, ingenting er for godt til folket, når det behager at vise sin magt.

Da det lakker mod midnat, ser det ud, som om skarerne vil berede sig til opbrud. Kavalererne hører op at bringe mad og vin, at trække propper op og tappe øl. De drager et lettelsens suk i følelsen af, at faren er overstået.

Men netop i dette øjeblik kommer der et lys til syne i et vindue i hovedbygningen. Alle, der ser det, råber op. Det er en ung kvinde, som går med lyset.

Det varer kun et øjeblik. Synet forsvinder; men folkene tror, at de har genkendt den, der bar lyset.

"Hun havde stort, sort hår og røde kinder," råber de. "Hun er her. De holder hende skjult her."

"Å, kavalerer, har I hende her? Har I vort barn, hvis forstand Gud har taget, her på Ekeby? I ugudelige, hvad gør I med hende! Her lader I os gå og ængstes for hende hele uger igennem og løbe efter hende i tre dage. Bort med vin og mad! Ve os, at vi har taget imod noget af jeres hånd. Nu først ud med hende, bagefter ved vi nok, hvad vi vil gøre med jer!"

Det tæmmede vilddyr hyler og brøler. I vilde spring styrter det frem mod Ekeby.

Folkene er hurtige, men kavalererne er endnu hurtigere. De styrter op og slår slåen for forstuedøren. Men hvad kan de udrette imod denne påtrængende skare? Den ene dør efter den

anden bliver revet op. Kavalererne kastes tilbage; de har ingen våben. De bliver trængt ind i den tætte mængde, så at de ikke kan røre sig, folkene vil ind og finde nygårdspigen.

De finder hende i det inderste værelse. Ingen har tid til at se efter, om hun er lys eller mørk. De løfter hende op og bærer hende ud. Hun skal ikke være bange, siger de. Det er kun kavalererne, de vil til livs. De er her for at frelse hende.

Men som de nu strømmer ud af bygningen, møder de et andet tog.

På den ensomste plet i skoven hviler ikke mere liget af en kvinde, som er styrtet ned fra den høje skrænt deroppe og død i faldet. Et barn har fundet hende. Nogle søgende, som havde forsinket sig i skoven, har løftet hende op på deres skuldre. Der kommer de.

Hun er smukkere i døden, end hun var i livet. Skøn er hun, som hun ligger der med sit lange mørke hår. Det er en herlig skikkelse nu, da evig fred hviler over den.

Løftet højt på mændenes skuldre bliver hun båret gennem folkeskarerne. Der bliver stille og tyst, hvor hun drager frem. Med bøjede hoveder hylder alle dødens majestæt.

"Hun er lige død," hvisker mændene. "Hun har nok gået i skoven lige til i dag. Hun har sagtens villet flygte for os, som søgte efter hende, og så er hun styrtet ned af klippen."

Men er dette nygårdspigen, hvem er så hun, der blev båret ud fra Ekeby?

Toget fra skoven mødes med toget fra bygningen. Bålene flammer hele gården rundt. Folkene kan se de to kvinder og kan kende dem. Den anden er jo den unge grevinde fra Borg.

"Men hvad betyder dette? Er det en ny misgerning, vi er på spor efter? Hvorfor er den unge grevinde her på Ekeby? Hvorfor har man fortalt os, at hun var langt borte eller også død? I den evige retfærdigheds navn, skal vi nu ikke kaste os over kavalererne og trampe dem til støv under jernbeslåede hæle!"

Da lyder der en stemme, der høres over hele gården. Gösta Berling er sprunget op på trappens rækværk og taler derfra.

"Hør mig, I udyr, I djævle! Tror I ikke, der er bøsser og krudt på Ekeby, I gale mennesker? Tror I ikke, jeg har haft lyst til at skyde jer allesammen ned som gale hunde, men hun dér bad for jer. Å, havde jeg vidst, at I ville røre hende, skulle ikke en af jer have fået lov at beholde livet!

Hvad er det, I gør spektakler for i aften og kommer over os som røvere og truer os med mord og brand? Hvad har jeg med jeres gale pigebørn at bestille? Ved jeg, hvor de løber hen? Jeg har været for god mod hende der, det er sagen. Jeg skulle have hidset hundene på hende – det havde været bedre for os begge – men det har jeg ikke gjort. Jeg har aldrig lovet at gifte mig med hende; det har jeg aldrig gjort. Husk på det!

Men nu siger jeg jer, at I skal slippe hende, I har slæbt ud af huset her. Slip hende, siger jeg, og gid de hænder, som har rørt ved hende, må brænde i evig ild! Forstår I ikke, at hun står lige så højt over jer, som himlen er over jorden; hun er lige så fin, som I er grove – lige så god, som I er onde.

Nu skal jeg sige jer, hvem hun er. For det første er hun en engel fra Himlen – for det andet er det hende, der har været gift med greven på Borg. Men hendes svigermoder pinte hende både nat og dag; hun måtte stå ved søen og vaske tøj som en simpel tjenestepige; hun blev slået og pint sådan, at ingen af

jeres kvinder kan have det værre. Ja, det var nær ved, at hun havde kastet sig i elven, som vi alle ved, fordi de pinte livet af hende. Jeg gad nok vidst, hvem af jer, I slyngler, der da var ved hånden for at redde hendes liv. Ingen af jer var der, men vi kavalerer, vi gjorde det. Ja, vi gjorde det.

Og da hun senere fødte sit barn ude i en bondegård, og greven lod hende hilse og sige: 'Vi giftede os i det fremmede land, vi fulgte ikke lov og forordning; du er ikke min hustru, jeg er ikke din mand; dit barn bryder jeg mig ikke om!' Ja, da sagerne stod sådan, og hun ikke ville have, at barnet skulle stå faderløst i kirkebogen, da var I nok blevet hovmodige, hvis hun havde sagt til en af jer: 'Kom og gift dig med mig! Jeg må have en fader til barnet!' Men hun valgte ingen af jer. Hun tog Gösta Berling, den fattige præst, som aldrig mere får lov at forkynde Guds ord. Ja, det siger jeg jer, bønder, at tungere ting har jeg aldrig gjort; for jeg var hende så uværdig, at jeg ikke turde se hende i øjnene, men jeg turde heller ikke sige nej, for hun var i stor fortvivlelse.

Og nu må I tro alt det onde, I vil, om os kavalerer –; men mod hende dér har vi gjort alt det gode, vi har kunnet. Og det er hendes fortjeneste, at vi ikke har skudt jer allesammen ihjel i nat. Men nu siger jeg jer: slip hende og gå jeres vej; ellers tror jeg, jorden vil åbne sig og opsluge jer. Og når I går herfra, så bed Gud tilgive jer, fordi I har skræmt og bedrøvet hende, som er så god og uskyldig. Og nu afsted med jer! Vi har haft nok af jer."

Længe inden han var færdig med at tale, havde de, der havde båret grevinden ud, sat hende ned på et af stentrappetrinnene,

og nu kom en stor bonde ganske stilfærdigt hen til hende og rakte hende sin store hånd.

"Farvel og tak," sagde han. "Vi vil ikke grevinden noget ondt."

Efter ham kom en anden og trykkede varsomt hendes hånd. "Farvel og tak. Hun må ikke være vred på os."

Gösta sprang ned og stod ved siden af hende. Så tog de også ham i hånden.

Og så kom de langsomt og stilfærdigt den ene efter den anden for at sige godnat til dem, inden de gik. De var atter tæmmede, de var atter mennesker, sådan som de var, da de om morgenen forlod deres hjem, inden sulten og hævnlysten havde gjort dem til vilde dyr.

De så grevinden lige ind i ansigtet, og Gösta kunne mærke, hvordan synet af den uskyld og fromhed, de så der, bragte tårer i manges øjne. Der var hos dem alle en stille tilbedelse af det ædleste, de havde set: det var mennesker, som glædede sig over, at en af dem havde så stor en kærlighed til det gode.

Alle kunne de jo ikke trykke hendes hånd. De var så uendelig mange, og den unge kvinde var træt og svag. Men alle måtte dog hen at se hende, og så kunne de trykke Göstas hånd; hans arm kunne nok tåle at blive rystet.

Gösta stod som i en drøm. I hans hjerte oprandt der denne aften en ny kærlighed.

"O, mit folk," tænkte han, "o, mit folk, hvor jeg elsker dig!" Han følte, hvor han elskede hele denne skare, som drog bort i nattens mørke med den døde pige båret foran toget, alle disse mennesker med grove klæder og ildelugtende sko, alle disse, som boede i de grå huse i skovbrynet, som ikke kunne føre en

pen og tit nok heller ikke læse, som ikke kendte livets fylde og rigdom, men kun sliddet for det daglige brød.

Var det dog ikke et stort folk, et herligt folk! Var det ikke modigt og udholdende, var det ikke muntert og arbejdsomt, var det ikke behændigt og foretagsomt? Var den fattige ikke ofte god mod den fattige? Lå der ikke både kraft og kløgt i de fleste af ansigterne? Var der ikke spillende humor i deres tale?

Han elskede dem med en smertelig brændende ømhed, som tvang tårerne frem i hans øjne. Han vidste ikke, hvad han ville gøre for dem, men han elskede dem, alle som én, med deres fejl og skrøbeligheder. O Gud, om den dag kunne komme, da også han blev elsket af dem!

Han vågnede af sin drøm: hans hustru lagde sin hånd på hans arm. Folkene var borte. De stod i dette øjeblik ganske alene på trappen.

"Å Gösta, Gösta, hvor kunne du?"

Hun holdt hænderne for ansigtet og græd.

"Det er sandt, hvad jeg sagde," udbrød han. "Jeg har aldrig lovet nygårdspigen at gifte mig med hende. 'Kom herhen på næste fredag, så skal du få noget morsomt at se!' det var alt, hvad jeg sagde til hende. Jeg kunne jo ikke gøre for, at hun var forelsket i mig."

"Å, det var ikke det; men hvor kunne du sige til dem, at jeg var god og ren? Gösta, Gösta! Ved du da ikke, at jeg elskede dig, da jeg endnu ikke havde lov til det! Jeg skammede mig for disse mennesker! Jeg var nær ved at dø af skam."

Og hun rystede af hulken.

Han stod og så på hende. "O, min ven, min elskede," sagde han stille. "Hvor du er lykkelig, som er så god! Hvor du er

lykkelig, som har så skøn en sjæl!"

33. Kevenhüller

Kære venner! Dette er ikke andet end en stakkels lille allegori.

Allegorien plejer ellers at klæde sig i gudeskønhed med kongelige emblemer; men denne ligner snarest en pjaltet og forsulten gadedreng. Allegorien vælger sig gerne et hjem i skønne arkadiske lunde og i høje søjlehaller, men denne lille stakkel fandt jeg i Karlstad, hvor den sad og græd uden for det store stentårn, der ligger lige ved den vestre bro. Der havde den sit hjem, sagde den, og nu ville de rive det ned.

Det gamle stentårn er sagtens ikke vel set i den smukke, pyntelige, moderne by. Det er en firkantet, høj og smal bygning af kampesten, og den er rigtig grim med sine små, snævre glughuller. Der er ingen prydelser på de grå vægge eller de skarpe hjørner, og over det hele ligger der noget uhyggeligt og skræmmende. Den gamle bygning ser ud som stortårnet til en ridderborg, men da de fleste påstår, at det har været en vindmølle, så mangler den endog romantisk værdi.

Men det er virkelig sandt, at den stakkels lille allegori har sit hjem der. Jeg skal nu fortælle jer, hvilken skikkelig lille allegori den er, så tænker jeg, at ingen kan nænne at rive tårnet ned. Den vil hellere bo der end på slottet eller i rådhuset eller i latinskolen. Den holder mest af uspækkede mure og holder gerne til med rotter og flagermus.

Min allegori fortæller om geniet, om dets væsen og dets indvirkning på menneskene, som så mange, mange allegorier har gjort for den. For den sags skyld var det ikke værd at

fortælle den, hvis den ikke desuden lod os vide så meget, som virkelig er sket, hvis ikke en af kavalererne på Ekeby havde været helten deri, og hvis den ikke havde meldt os om den sidste store ulykke, som overgik Ekeby.

I 1770'erne fødtes i Tyskland den senere så lærde og kunstfærdige Kevenhüller. Han var søn af en borggreve og kunne have boet i høje slotte og have redet ved kejserens side, hvis han havde haft lyst, men det havde han ikke.

Han kunne snarere have haft lyst til at fæste møllevinger til borgens højeste tårn, gøre riddersalen til en smedje og fruerstuen til et urmagerværksted. Han havde lyst til at fylde borgen med snurrende hjul og arbejdende løftestænger. Men da det ikke lod sig gøre, forlod han hele stadsen og gav sig i urmagerlære. Der lærte han alt, hvad læres kunne, om tandhjul og fjedre og penduler. Han lærte at lave sol- og stjerneure, ure med pippende kanariefugle og trompetblæsende hyrder, klokkespil, som fyldte et helt kirketårn med deres underlige maskineri, og urværker så små, at de kunne indfattes i en medaljon.

Da han havde fået sit mesterbrev, tog han ranslen på ryggen, knortestokken i hånden og vandrede fra sted til sted for at studere alt, hvad der gik med trisser og hjul. Kevenhüller var ikke en almindelig urmager; han ville være en stor opfinder og en verdensforbedrer.

Efter at han således havde gennemvandret mange lande, begav han sig også til Värmland for at studere på møllehjul og grubeindretninger.

En smuk sommermorgen traf det sig, at han gik tværs over Karlstad torv. Men netop den samme smukke morgenstund havde huldren, skovens herskerinde, fundet for godt at komme vandrende fra skoven lige ind i byen. Denne fornemme dame kom netop også tværs over torvet, men fra den modsatte side, og så mødte hun Kevenhüller.

Det var et møde for en urmagersvend. Hun havde skinnende grønne øjne og stridt lyst hår, som nåede næsten lige til jorden, og hun var klædt i grøn, gnistrende silke. Skønt hun var en trold og en hedning, var hun skønnere end alle de kristne kvinder, som Kevenhüller nogen sinde havde set. Han stod som fortabt og så på hende, idet hun kom imod ham.

Hun kom lige fra krattet inderst inde i skoven, hvor bregnerne står høje som træer, hvor de kæmpemæssige fyrretræer stænger sollyset ude, så at det blot falder som gyldne stænk på det gule mos, og hvor linnæaen kryber over de lavklædte stene.

Ak, hvor jeg gerne ville have været i Kevenhüllers sted og set hende, som hun kom der, med bregneblade og grannåle i det stride hår og en lille sort hugorm om halsen. Tænk jer hende: smidig i gangen som et vildt dyr og medbringende en frisk duft af harpiks og jordbær, af linnæa og mos!

Hvor menneskene må have stirret på hende, da hun tog sig for at vandre over Karlstad torv! Jeg tænker, at hestene løb løbsk af forskrækkelse over hendes lange hår, der fløj i morgenvinden. Gadedrengene løb efter hende. Karlene slap bismer og økse for at glo på hende. Kvinderne skreg og løb efter bisp og domkapitel for at jage utysket ud af byen.

Selv gik hun rolig og majestætisk og smilede blot ad hele spektaklet, så Kevenhüller kunne se hendes små spidse rovdyrtænder bag de røde læber.

Hun havde kastet en kåbe over ryggen, for at ingen skulle mærke, hvem hun var, men ulykken ville, at hun havde glemt at skjule halen. Nu lå den og slæbte langs hen ad stenbroen.

Kevenhüller så også nok halen; men man må huske, at han var en grevesøn, om han end var urmager. Det gjorde ham ondt, at en så højbåren dame skulle gives til pris for spidsborgernes latter; derfor bukkede han for den skønne og sagde høvisk:

"Behager Deres Nåde ikke at løfte på slæbet?"

Huldren blev rørt, så vel over hans venlige sindelag som over hans belevenhed. Hun standsede lige foran ham, så han syntes, at der fo'r skinnende gnister fra hendes øjne ind i hans hjerne. "Mærk dig det, Kevenhüller," sagde hun, "herefter skal du med dine to hænder kunne udføre et hvilket som helst kunstværk, du vil, men kun ét af hver slags."

Det sagde hun, og hun kunne holde sit ord. For hvem ved ikke, at den grønklædte fra skovkrattet har magt til at skænke geni og vidunderlige kræfter til dem, der vinder hendes gunst?

Kevenhüller blev i Karlstad og lejede sig et værksted der. Han hamrede og arbejdede nat og dag. Otte dage efter havde han lavet et kunstværk. Det var en vogn, som gik af sig selv. Den gik op ad bakke og ned ad bakke, gik hurtigt og langsomt, kunne styres og vendes, standses og sættes i gang, ganske som man ville. Det var en ypperlig vogn.

Nu blev Kevenhüller en berømt mand og fik venner i hele byen. Han var så stolt af sin vogn, at han kørte op til Stockholm

for at vise den for kongen. Han behøvede ikke at vente på skydsheste eller skændes med vognmandskarle. Han behøvede ikke at støde peber Note 5) på elendige skydskærrer eller at sove på skydsskafferens træbænk. Han kørte nok så stolt i sin egen vogn og kom til Stockholm på et par timer.

Han kørte lige op til slottet, og kongen kom ud med hofmænd og hofdamer og så ham køre. De kunne da ikke noksom berømme ham.

Da sagde kongen: "Den vogn kan du give mig, Kevenhüller." Og skønt han sagde nej, blev kongen ved sit og ville have vognen.

Da så Kevenhüller, at i kongens følge stod der en hofdame med lyst hår og grøn silkekjole. Han kendte hende godt, og han forstod nu, at det var hende, der havde rådet kongen til at bede ham om vognen. Men han blev fortvivlet. Han kunne ikke tåle, at nogen anden skulle eje hans vogn, og heller ikke vovede han i længden at sige nej til kongen. Derfor kørte han den med en sådan fart mod slotsmuren, at den sprang i tusinde stykker.

Da han kom hjem igen til Karlstad, prøvede han at lave en ny vogn, men han kunne ikke.

Da blev han forfærdet over den gave, huldren havde givet ham. Han havde forladt dagdriverlivet på sin faders slot for at blive en velgører for de mange, ikke for at lave troldtøj, som kun én kunne bruge. Hvad hjalp det ham, om han blev en stor mester, ja den største af alle, når han ikke kunne mangfoldiggøre sine mesterværker, så de blev til nytte for tusinder?

Og den lærde og kunstfærdige mand længtes sådan efter roligt, fornuftigt arbejde, at han blev stenhugger og murer. Den

gang var det, at han byggede det store stentårn nede ved den vestre bro, byggede det efter stortårnet i hans faders ridderborg, og hans mening var vel også at bygge våningshus, portaler, borggårde, ringmure og hængetårne, så der kunne rejse sig en hel ridderborg ved Klarelvens bred.

Der inde ville han så virkeliggøre sin barndomsdrøm. Alt, hvad der var til af håndværk og kunstflid, skulle have sit hjem i slottets sale. Hvide møllersvende og sorte smede, urmagere med grønne skærme for de anstrengte øjne, farvere med mørke hænder, vævere, drejere – alle skulle have deres værksteder i hans slot.

Og det gik godt. Af de stene, han selv havde hugget, havde han med egne hænder muret sit tårn. Han havde sat møllevinger på det – for tårnet skulle være en vindmølle – og nu ville han tage fat på smedjen.

Så stod han da en dag og så på, hvor de lette, stærke vinger drejede sig for vinden. Da kom hans gamle onde over ham.

Det var ham, som den grønklædte atter havde set på ham med sine skinnende øjne, til hans hjerne på ny fængede ild. Han lukkede sig inde i sit værksted, smagte ikke mad, undte sig ingen hvile og arbejdede uden ophør. Så lavede han på otte dage et nyt kunstværk.

En dag gik han op på taget af sit tårn og begyndte at spænde vinger på sine skuldre.

To gadedrenge og en latinskoledreng, som sad på rækværket af broen og fiskede hundestejler, fik ham at se, og de gav et skrig fra sig, som hørtes over hele byen. De fo'r afsted; åndeløse løb de gade op og gade ned, dundrede på alle døre og råbte: "Kevenhüller vil flyve! Kevenhüller vil flyve!"

Han stod ganske rolig på tårnets tag og spændte vingerne på sig, og imens kom folkeskarerne myldrende ud af de trange gader i det gamle Karlstad.

Pigerne løb fra gryden, der kogte, og fra dejen, der hævede. Konerne slap strikkestrømpen, satte glarøjnene på og løb ned ad gaden. Borgmester og råd rejste sig fra dommersæderne. Rektoren smed grammatikken ben i en krog; skoledrengene fo'r ud af klasserne uden at bede om lov. Hele byen styrtede afsted ned mod den vestre bro.

Snart var broen sort af mennesker. På torvet stod de som sild i en tønde, og hele flodbredden lige op til bispegården vrimlede af mennesker. Der var større trængsel end ved Pedersmarked; der var flere skuelystne, end da kong Gustav den Tredje kom kørende gennem byen med otte heste for og i en sådan fart, at vognen stod på to hjul, når den svingede om et hjørne.

Kevenhüller fik endelig vingerne på sig og stødte fra. Han slog et par slag med dem, og så var han fri. Han lå og svømmede i lufthavet højt over jorden.

Han inddrak luften i fulde drag; den var stærk og ren. Hans bryst udvidede sig, og det gamle ridderblod begyndte at røre sig i ham. Han tumlede som en due, han svævede som en høg, hans vinger var hurtigere end svalens, han styrede så sikkert som falken. Og han så ned på hele den jordbundne hob, som stirrede op på ham, der lå og svømmede i luften. Havde han blot kunnet lave et par vinger til hver eneste en af dem! Havde han blot kunnet give enhver af dem magt til at hæve sig op i denne friske luft! Hvilke mennesker der da skulle blive af dem! Mindet om hans eget livs elendighed forlod ham end ikke i

dette sejrens øjeblik. Han kunne ikke nyde blot for sig selv. O, den huldre! kunne han bare få fat i hende!

Da så han med øjne, der var næsten blændede af det skarpe sollys og den dirrende luft, at der var noget, der kom flyvende lige imod ham. Store vinger, der ganske lignede hans egne, så han bevæge sig, og mellem vingerne svømmede et menneskelegeme. Gult hår flagrede, grøn silke bølgede, vilde øjne lyste. Der var hun, der var hun!

Kevenhüller tabte besindelsen. I vild fart styrtede han løs på vidunderet for at kysse hende eller slå hende – han vidste ikke ret hvilket – men i hvert fald for at tvinge hende til at tage forbandelsen bort fra hans liv. I denne vilde fart svigtede hans besindelse og hans sanser ham. Han så ikke, hvorhen han styrede, han så blot det flagrende hår og de vilde øjne. Han kom tæt ind til hende og strakte armene ud for at gribe hende. Da greb hans vinger fat i hendes, og hendes var de stærkeste. Hans vinger revnede og sønderreves, han selv blev svinget rundt og styrtede ned, han vidste ikke hvor.

Da han igen kom til sin bevidsthed, lå han på taget af sit eget tårn med den knuste flyvemaskine ved sin side. Han var fløjet lige løs på sin egen vejrmølle, vingerne havde grebet ham, svinget ham rundt et par omgange og så kastet ham ned på taget. Sådan endte den leg.

Kevenhüller var nu atter en fortvivlet mand. Ærligt arbejde vakte lede hos ham, og de vidunderlige kunster vovede han ikke at give sig af med. Dannede han endnu et kunstværk og kom til at ødelægge det, da ville hans hjerte sikkert briste af sorg. Og ødelagde han det ikke, da ville han sikkert gå fra forstanden ved tanken om, at han ikke kunne gøre andre nogen nytte med det.

Han tog sin gamle svenderansel og knortestokken frem, lod møllen stå for det, den var, og besluttede at gå ud og lede huldren op.

Han skaffede sig hest og vogn, for han var ikke mere så ung og let til bens. Og man fortæller, at hver gang han kom til en skov, stod han af vognen, gik derind og kaldte på den grønklædte fra krattet.

"Huldre, huldre! Det er mig, Kevenhüller! Kom, kom!" Men hun kom ikke.

På disse rejser kom han til Ekeby, nogle år før majorinden blev forjaget. Man modtog ham godt der, og der blev han. Og skaren i kavalerfløjen blev forøget med en høj kraftig ridderskikkelse, en rask herre, der ikke svigtede hverken ved ølkruset eller ved jagtpartierne. Hans barndomserindringer kom igen: han tillod, at man kaldte ham greve, og han fik mere og mere udseende af en gammel tysk røverbaron, med sin store ørnenæse, sine barske øjenbryn, sit fuldskæg, som løb spidst til under hagen, men over læberne snoede sig barsk opad.

Han blev en kavaler blandt kavalererne og var ikke bedre end alle de andre i den skare, som almuen troede, at majorinden holdt i beredskab til den lede Fanden. Hans hår grånede, og hans hjerne sov. Han blev så gammel, at han ikke længere kunne tro på sin ungdoms bedrifter. Han var ikke manden med de vidunderlige evner. Det var ikke ham, der havde lavet den selvkørende vogn og flyvemaskinen! Ak nej, eventyr, eventyr!

Men da skete det, at majorinden blev fordrevet fra Ekeby, og kavalererne blev herrer på den store gård. Da begyndte der et liv, som aldrig havde været værre. Der gik en storm over landet; al gammel dårskab slog ud i ungdomsvildskab, alt ondt kom i

bevægelse, alt godt bævede – menneskene kæmpede på jorden og ånderne i himlen. Ulve kom ned fra Dovre med troldkvinder på ryggen, naturmagterne slap løs, og huldren kom til Ekeby.

Kavalererne kendte hende ikke. De troede, hun var en stakkels betrængt kvinde, som var jaget til fortvivlelse af en ond svigermoder. Så tog de hende i deres beskyttelse, ærede hende som en dronning, elskede hende som et barn og kaldte hende grevinde.

Kevenhüller alene så, hvem hun var. I førstningen lod han sig vel blænde som alle de andre. Men en dag havde patron Julius og Örneclou, der ikke undså sig for at betjene hende som skræddere, syet hende en dragt af grønt gnistrende silketøj, og da hun fik den på, kendte Kevenhüller hende.

Der sad hun på silkebolstre i den bedste sofa på Ekeby, og alle de gamle mænd gjorde sig til narre for at tjene hende. En var kok, en anden kammertjener, en var forelæser, en hofmusikant, en skomager: hver havde valgt sin forretning.

Det skulle nu hedde sig, at hun var syg, det lede utyske; men Kevenhüller vidste nok, hvordan det hang sammen med den sygdom. Hun holdt dem bare for nar alle sammen, det gjorde hun.

Han advarede kavalererne imod hende. "Se på de små skarpe tænder," sagde han, "og de vilde, skinnende øjne. Det er huldren – alt ondt er ude i denne forfærdelige tid. Jeg siger jer, det er huldren, som er kommet for at ødelægge os. Jeg har set hende før."

Men hvor er dog menneskenes forblindelse stor, når deres hjerter er rørte! Kavalererne var som en moder, der har fået en skifting i vuggen. Hun kan ikke få sig selv til at se det store

hoved og den mørke hud; hun synes, at troldungens hæse skrål ligner hendes eget barns kvidrende latter, hun han ikke se, at læberne er tykke, og at neglene krummer sig som kløer. Og sådan var det med kavalererne; de var nær ved at slå Kevenhüller ihjel, da han ville åbne deres øjne.

Men så snart Kevenhüller havde set huldren og genkendt hende, kom arbejdslysten over ham. Det begyndte at brænde og syde i hans hjerne, hans fingre værkede af iver efter at komme til at gribe om fil og hammer; han kunne ikke kæmpe med sig selv. Med bitterhed i hjertet trak han arbejdsblusen på og lukkede sig inde i en gammel klejnsmedje, som skulle være hans værksted.

Da gik der et råb fra Ekeby ud over det ganske Värmland:

"Kevenhüller har begyndt at arbejde!"

Og man lyttede åndeløst efter hammerslagene fra det tillukkede værksted, efter filens hvinen og blæsebælgens stønnen.

Nu skal vi få et nyt vidunder at se. Hvad mon det bliver? Vil han lære os at gå på vandet eller at sætte en stige op til Syvstjernen? –

Intet er umuligt for en sådan mand. Vi har med egne øjne set ham bæres gennem luften af vinger. Vi har set hans vogn bruse gennem gaderne. Han har fået huldrens gave: intet er umuligt for ham.

En nat, den første eller anden oktober, havde han vidunderet færdigt. Han kom ud af værkstedet med det i hånden. Det var et hjul, som uophørlig løb rundt; når det drejede sig, lyste egerne som ild, og lys og varme udgik fra dem. Kevenhüller havde skabt en sol. Da han kom ud af værkstedet med den, blev natten

så lys, at spurvene begyndte at kvidre og skyerne at rødme som ved solopgang.

Det var den herligste opfindelse. – Intet mørke, ingen kulde skulle længere findes på jorden. Det svimlede for ham, når han tænkte den tanke. Dagens sol skulle blive ved at stå op og gå ned, men når den forsvandt, skulle tusinder og atter tusinder af hans ildhjul flamme over landet, og luften skulle dirre af varme som på den hedeste sommerdag. Da skulle man høste modent korn under midvinterens stjernehimmel; jordbær og tyttebær skulle dække skovbakkerne hele året om; isen skulle aldrig binde vandet.

Nu da opfindelsen var færdig, skulle den skabe en ny jord. Hans ildhjul skulle blive en pels for den fattige og en sol for grubearbejderen. Den skulle give fabrikkerne drivkraft, give naturen – der nu måtte sove fra høst til vår – nyt liv, give menneskeheden en ny lykkelig tilværelse. Men han vidste godt, at det var drømme alt sammen, og at huldren aldrig ville tillade ham at mangfoldiggøre sit ildhjul. Og i sin vrede og hævnelyst tænkte han, at han ville slå hende ihjel, og så vidste han næppe mere rigtigt, hvad han gjorde.

Han gik op til våningshuset, og i forstuen, lige under trappen, satte han ildhjulet. Det var hans mening, at der skulle gå ild i huset og utysket brænde inde.

Derpå gik han atter ind i sit værksted og sad der stille og lyttede.

Der blev larm og råb på gården. Nu begyndte det at mærkes, at der var udført en storbedrift.

Ja, løb I kun og skrig og klemt med klokkerne! Nu brænder hun dog inde, huldren, hun som I bænkede på silke og fløjl!

Mon hun vrider sig i pine, mon hun flygter fra det ene værelse til det andet? Å, hvor den grønne silke vil flamme, hvor flammerne vil lege i det stride hår! Frisk mod, flammer! Frisk mod! Fang hende, stik ild i hende, brænd heksen! Frygt ikke for hendes trolddomsord, I luer! Lad hende brænde! Der er dem, som for hendes skyld har måttet brænde hele deres liv.

Klokker klemtede, vogne rumlede, sprøjter kom raslende, vandspande langedes op fra søen? Folk stormede til fra alle byer. Der var skrig og jamren og kommanderen; der var tage, som styrtede ned; der var den forfærdeligste knitren og bragen af luerne. Men intet bevægede Kevenhüller; han sad på huggeblokken og gned sig i hænderne.

Så hørte han et brag, som om himlen faldt ned, og han fo'r op i jubel. "Nu er det gjort," udbrød han. "Nu kan hun ikke undkomme, nu er hun knust under bjælkerne eller opbrændt af luerne. Nu er det gjort!"

Og han tænkte på Ekebys ære og magt, som måtte opofres for at skaffe hende ud af verden. De stolte sale, hvor så megen fryd og glæde havde boet, stuerne, der havde genlydt af kvindernes glæde, bordene, der havde bugnet under lækre retter, de kostbare gamle møbler, sølv og porcelæn, som ikke mere kunne skaffes til veje ...

Og så fo'r han op med et skrig. Hans ildhjul, hans sol, modellen, som alting afhang af, havde han ikke stillet den under trappen, for at den skulle volde ildsvåden?

Kevenhüller så på sig selv, forstenet af rædsel.

"Er jeg gal?" sagde han. "Hvor kunne jeg gøre noget sådant?"

I samme øjeblik gik værkstedets lukkede dør op, og den grønklædte trådte ind.

Der stod huldren på tærsklen, smilende og fager. Hendes grønne klædning havde hverken plet eller lyde, ingen brandrøg havde sat sig i hendes stride hår. Hun var, som han havde set hende på Karlstad torv i sine unge dage, halen slæbte mellem hendes fødder, og hun bragte al skovens vildhed og duft med sig.

"Nu brænder Ekeby," sagde hun og lo.

Kevenhüller havde løftet den store forhammer og ville til at kaste den i hovedet på hende, men da så han, at hun havde hans ildhjul i hånden.

"Se, hvad jeg har reddet til dig," sagde hun.

Kevenhüller kastede sig på knæ for hende. "Du har knust min vogn, du har knækket mine vinger og du har ødelagt mit liv. Vis mig nu nåde, forbarm dig over mig."

Hun klatrede op på høvlebænken og sad der lige så ung og skælmsk, som da han første gang så hende på Karlstad torv.

"Jeg ser, du ved, hvem jeg er," sagde hun.

"Jeg kender dig, og jeg har altid kendt dig," sagde den ulykkelige mand, "du er geniet. Men giv mig nu fri! Tag din gave fra mig! Tag vidundergaverne fra mig! Lad mig blive et almindeligt menneske! Hvorfor forfølger du mig? Hvorfor ødelægger du mig?"

"Tåbe!" sagde huldren. "Jeg har aldrig villet dig noget ondt. Jeg gav dig en stor belønning; men jeg kan tage den fra dig igen, hvis den ikke behager dig. Men betænk dig vel – du vil fortryde det!"

"Nej, nej!" udbrød han, "tag vidundergaverne fra mig."

"Først må du ødelægge dette," sagde hun og kastede ildhjulet på gulvet foran ham.

Han betænkte sig ikke. Han svang forhammeren over den strålende ildsol, der ikke var andet end noget stygt troldtøj, når den ikke kunne anvendes til nytte for tusinder. Gnisterne fo'r omkring i smedjen, luer og skærver dansede om ham, og så lå også hans sidste kunstværk i stumper og stykker.

"Ja, så tager jeg min gave fra dig," sagde huldren.

Da hun stod i døren for at gå, og skinnet fra ildebranden derude strømmede over hendes skikkelse, så han efter hende for sidste gang.

Skønnere end nogensinde før syntes hun ham, og ikke mere fuld af ondt, kun streng og stolt.

"Tåbe," sagde hun. "Forbød jeg dig nogen sinde at lade andre eftergøre dine kunstværker? Hvad andet ville jeg end beskytte geniets mand mod håndværkerens slid?"

Så gik hun. Men Kevenhüller var vanvittig i flere dage. Derefter blev han igen som et almindeligt menneske.

Ekebys hovedbygning var brændt. Dog var intet menneske kommet til skade. Men det var en stor sorg for kavalererne, at det gæstfri hjem, hvor de havde nydt så meget godt, skulle lide så megen skade i deres tid.

Ak – I børn af sene tider! Om det havde været jer eller mig, der havde mødt huldren på Karlstad torv! Tror I ikke, at jeg havde gået i skoven og råbt: "Huldre, huldre, det er mig, Kevenhüller, Kevenhüller!" Men hvem ser hende nu for tiden? Hvem klager i vore dage over at have fået for meget af hendes gaver?

Note 5: **Støde peber:** Skumple, udsættes for stød. *Red.anm.*

34. Broby marked

Den første fredag i oktober begynder det store Broby marked, som varer otte dage. Det er den største højtid om efteråret. Forud for det går der slagtning og bagning i hvert et hus; de ny vinterklæder er da færdige til at tages på for første gang; helligdagsretterne – såsom klejner og ostekage – står på bordet hele dagen, og brændevinsrationerne bliver fordoblede; men arbejdet hviler. Der er fest i hver eneste gård; tjenestefolk og daglejere tager op af deres løn og overvejer nøje, hvad de skal købe på markedet. Folk langvejs fra kommer vandrende i små flokke hen ad vejen, med ransel på ryggen og stok i hånden. Mange må også drive deres kreaturer til markedet for at få dem solgt i denne trange tid. Små stædige tyrekalve og geder, som står stille og sætter forbenene stift frem for sig, skaffer ejeren megen ærgrelse og tilskuerne megen fornøjelse. Gæstekamrene på herregårdene ligger fulde af velkomne gæster: der udveksles nyheder, og priserne på kreaturer og bohave drøftes. Børnene går og drømmer om markedsgaver.

Og den første markedsdag – hvor vrimler det da med mennesker op ad Broby bakker og over hele den store markedsplads! Der er rejst telte, hvor købmænd fra byerne har udbredt deres varer, mens dalkarle og vestgöter har opstablet deres gods på lange rækker af "skiver", hvorover der flaprer hvidt teltlærred. Linedansere, lirekasser og blinde violinspillere findes der nok af, ligeledes spåmænd, brystsukkersælgere og brændevinsudskænkere. Bag butikkerne er sten- og trækar

opstillede. Løg og peberrod, æbler og pærer sælges af gartnere fra de store herregårde. Store dele af markedspladsen er optaget af rødbrune kobberkar med hvid fortinning.

Men det kan nok mærkes på omsætningen, at der hersker nød i Svartsjö og Bro og de andre sogne omkring Löfven: handelen går dårligt i telte og ved skiver. Den meste omsætning finder sted på det store kreaturtorv, for mangen én må sælge både ko og hest for selv at kunne leve vinteren over. Der foregår også den vilde, spændende hestebytning.

Det går lystigt til på Broby marked. Har man blot penge til et par snapse, kan man sagtens holde modet oppe. Men det er ikke brændevinen alene, der fremkalder glæden; når menneskene fra de ensomme skovhytter kommer ned til markedspladsen med dens bølgende vrimmel, bliver de først forfærdede, når de hører larmen af denne skrigende, leende skare, men når de kommer ind i vrimlen, bliver de som berusede af glæde, vilde af det brusende markedsliv.

Vel er der megen handel mellem så mange mennesker, men den er dog næppe hovedsagen. Det vigtigste er at få en flok gode venner med hen til en bod og traktere dem med i fårepølse, klejner og brændevin, eller få tøsen overtalt til at tage imod en salmebog og et silkeklæde, eller gå om og købe markedsgaver til de små der hjemme.

Alle de, der ikke er nødt til at blive hjemme og passe på hus og hjem, er kommet til Broby marked. Der er kavalerer fra Ekeby og kulsviere fra Nygård, hestehandlere fra Norge, finner fra de store skove og landstrygere allevegne fra.

Af og til samler hele det brusende hav sig i en hvirvel, der synes at dreje sig i ringe om et midtpunkt. Ingen ved, hvad der

er inderst, førend et par politibetjente bryder gennem mængden for at gøre ende på et slagsmål eller rejse en væltet vogn op igen. Og i næste øjeblik flokkes mængden på ny – om en købmand, der mundhugges med en kvik jente.

Så hen imod middag begynder det store slagsmål. Bønderne har sat sig i hovedet, at vestgöterne bruger for korte alenmål; der opstår først kiv og skænderi omkring deres "skiver"; og snart går det over til håndgribeligheder. For de mange, som i de dage ikke så andet end nød og elendighed, var det som en lettelse at få lov at slå til, det var det samme, hvem eller hvad det traf. Og så snart de stærke og stridslystne ser, at et slagsmål er i gang, styrter de til fra alle sider. Kavalererne vil netop bryde ind i flokken for at stifte fred på deres manér, og dalkarlene iler til for at hjælpe vestgöterne.

Stærke Måns fra Fors er den, som er allerivrigst med i legen. Fuld er han, og vred er han; nu har han kastet en vestgöte omkuld og er begyndt at gennemprygle ham, men ved dennes nødråb styrter hans landsmænd til og prøver på at tvinge stærke Måns til at slippe deres kammerat. Da vælter stærke Måns alle varer ned fra en af skiverne, griber selve skiven, der er en alen bred og otte alen lang og består af tykke planker, og begynder at svinge den som sit våben.

Stærke Måns er et forfærdeligt menneske. Det var ham, der sparkede en væg ud i arresten i Filipstad, og han kunne tage en båd af søen og bære den på sine skuldre. Man kan nok begribe, at når han begynder at slå om sig med den tunge skive, så flygter hele skaren og vestgöterne med. Men stærke Måns er efter dem og slår om sig med den tunge skive. For ham er der

ikke mere spørgsmål om venner eller fjender; han vil bare have nogen at slå løs på, nu da han har et våben.

Folk flygter for ham i forfærdelse. Mænd og kvinder skriger og løber. Men hvor er det muligt for kvinderne at flygte, flere af dem har jo deres børn ved hånden! Boder og vogne er i vejen; køer og stude, som er blevet vilde af larmen, hindrer dem i at slippe bort.

I et hjørne mellem boderne er en flok kvinder blevet indeklemt, og mod dem stormer kæmpen. Synes han ikke, han ser en vestgöte midt i flokken! Han løfter skiven og lader den falde. I bleg, gysende angst tager kvinderne mod anfaldet og kryber sammen under det dræbende slag.

Men da skiven hvinende falder ned over dem, brydes dens kraft af en mands oprakte arme. Én mand er ikke krøbet sammen, men har rejst sig op midt i mængden, én mand har af fri vilje taget mod slaget for at redde de mange. Kvinder og børn står uskadte. Én mand har brudt slagets voldsomhed, men han ligger nu også bevidstløs på jorden.

Stærke Måns løfter ikke sin skive op for at storme videre. Han har mødt mandens blik, netop som skiven styrtede ned på hans isse, og det blik har slået ham med lamhed. Han lader sig binde og føre bort uden modstand.

Men med lynets fart løber det rygte hele markedet over, at stærke Måns har slået kaptajn Lennart ihjel. Man siger, at han, som har været folkets ven, er død for at redde kvinder og værgeløse børn.

Og der bliver stille på den store plads, hvor livet nys brusede i sin vildeste fart: handelen standser, slagsmålet ophører, gilderne ved madskrinene opløser sig, forgæves lokker

linedanserne ad tilskuerne. Folkets ven er død, folket har fået sorg. I dyb tavshed trænger alle sig sammen om det sted, hvor han er faldet. Han ligger udstrakt på jorden, aldeles bevidstløs; der ses intet sår, men hjerneskallen er som fladtrykt.

Nogle mænd løfter ham varligt op på skiven, som kæmpen har tabt. De tror at mærke, at han endnu lever.

"Hvor skal vi bære ham hen?" spørger de hinanden.

"Hjem!" svarer en barsk stemme fra skaren.

Ja, I gode mænd, bær ham hjem! Løft ham på jeres skuldre og bær ham hjem! Han har været Guds kastebold, han er blevet drevet som en fjer for hans åndepust. Bær ham nu hjem!

Det sårede hoved har hvilet på den hårde briks i fængslet, på halmknippet i laden. Lad det nu få lov at komme hjem og hvile sig på en blød pude! Han har uforskyldt lidt skam og nød, han er blevet jaget bort fra sin egen dør. Bær ham nu hjem! En hvileløs flygtning har han været, han har vandret ad Guds veje, hvor han kunne finde dem, men hans længsels land var dette hjem, hvis dør Gud havde stængt for ham. Bær ham hjem! Måske står hans hjem åbent for den, der er død for at frelse kvinder og børn.

Nu kommer han ikke som en forbryder, ledsaget af ravende svirebrødre: han følges af et sørgende folk, i hvis hytter han har boet, mens han hjalp dem i deres lidelser. Bær ham nu hjem!

Og de gør det. Seks mænd løfter skiven, han ligger på, på deres skuldre og bærer ham bort fra markedspladsen. Hvor de kommer, viger folk til side og står stille: mændene blotter hovedet, kvinderne nejer, som de gør i kirken, når Jesu navn nævnes. Mange græder og tørrer deres øjne; andre begynder at tale om, hvilken mand han har været, så god, så munter, så

rådsnar og så gudfrygtig. Det er mærkeligt at se, hvordan, så snart en af bærerne bliver trætte, en anden straks kommer og stilfærdigt sætter skulderen under skiven.

Kaptajn Lennart kommer også forbi det sted, hvor kavalererne står.

"Jeg får vel gå med og se til, at han kommer rigtigt hjem," siger Beerencreutz og forlader sin plads ved vejkanten for at gå med til Helgesæter. Hans eksempel følges af mange.

Markedspladsen bliver næsten tom: alle følger kaptajn Lennart op til Helgesæter. Man må jo sørge for, at han kommer hjem. Alt det nødvendige, der endelig skulle købes, får at vente; markedsgaverne til de små der hjemme bliver glemt, salmebogen bliver ikke købt, silkeklædet, som stak jenten i øjnene, bliver liggende på disken. Alle må følge med og se til, at kaptajn Lennart kommer hjem.

Da toget kommer til Helgesæter, er der tomt og øde. Atter dundrer oberstens næver på den lukkede dør. Alle tjenestefolkene er på markedet; fruen er alene hjemme og passer på huset. Det er også hende, der lukker op.

Og hun spørger, som hun har spurgt en gang før: "Hvad vil I?"

Hvortil obersten svarer, som han har svaret en gang før: "Vi er her med din mand."

Hun ser på ham, som står der stiv og sindig som altid. Hun ser på de bærende bag ham, som græder, og på hele menneskemassen bagved igen. Hun står der på trappen og ser ind i hundreder af grædende øjne, som stirrer bedrøvet på hende. Endelig ser hun på manden, der ligger udstrakt på båren, og hun trykker hånden mod hjertet.

"Det er hans rette ansigt," mumler hun.

Uden at spørge mere bøjer hun sig ned, trækker riglen fra, slår dørene op på vid gavl og går så foran de andre ind i soveværelset.

Hun og obersten hjælpes ad med at trække den sammenskudte dobbeltseng ud og ryste sengeklæderne, og så bliver kaptajn Lennart atter lagt på bløde dun og hvidt linned.

"Lever han?" spørger hun.

"Ja," svarer obersten.

"Er der håb?"

"Nej, der er ikke noget at gøre."

Der hersker en tavshed en stund; da slår en tanke hende pludselig.

"Er det for hans skyld, at alle disse græder?"

"Ja."

"Hvad har han da gjort?"

"Det sidste, han gjorde, var at lade sig slå ihjel af stærke Måns for at redde kvinder og børn fra døden."

Hun sidder tavs en stund og tænker.

"Hvad var det for et ansigt, han havde, oberst, da han kom hjem for to måneder siden?"

Det giver et sæt i obersten. Nu forstår han, nu først.

"Gösta havde jo malet ham."

"Det var altså for en kavalerstregs skyld, jeg lukkede ham ude fra hans hjem? Hvordan vil I kunne stå til ansvar for det, oberst?"

Beerencreutz trak på sine brede skuldre. "Jeg har vist mere at stå til ansvar for end det."

"Dette bliver dog nok det værste, du har gjort."

"Så har jeg heller aldrig gået en tungere vej end den i dag herop til Helgesæter. For resten er der to til, som er skyld i dette."

"Hvem da?"

"Sintram er den ene; den anden er du selv, kusine. Du er en streng kvinde. Jeg ved, at mange har forsøgt at tale til dig om din mand."

"Det er sandt," svarer hun. Så beder hun ham fortælle om drikkelaget i Broby.

Han fortæller alt, så godt han kan huske det, og hun lytter i tavshed. Kaptajn Lennart ligger stadig bevidstløs på sengen. Stuen er helt fuld af grædende mennesker; ingen tænker på at vise denne sørgende skare ud. Alle døre står åbne; alle værelser, trapper og gange er fulde af tavse, bedrøvede mennesker – langt ud på gården står de i tætte flokke.

Da obersten er færdig med sin fortælling, siger kaptajnens hustru med hævet stemme:

"Findes der nogen af kavalererne herinde, da beder jeg dem gå herfra. Det er svært for mig at se dem ved min mands dødsleje."

Uden at sige et ord står obersten op og går. Det samme gør Gösta Berling og et par andre kavalerer, der har fulgt kaptajn Lennart. Folk viger sky til side for den lille skare ydmygede mænd.

Da de er borte, siger fru Lennart: "Vil nogen af dem, der har set min mand i disse måneder, sige mig, hvor han har opholdt sig, og hvad han har taget sig for?"

Så begynder de derinde at bære vidnesbyrd om kaptajn Lennart overfor hans hustru, der har miskendt ham og i

strenghed forhærdet sit hjerte imod ham. Nu lyder de gamle hymners sprog. Mænd, som aldrig har læst nogen anden bog end i Bibelen, taler. I billeder, lånte fra Jobs Bog, i vendinger fra patriarkernes tider taler de om Guds sendebud, som gik omkring og hjalp alt folket.

Det varer længe, inden de får talt ud. Mens mørket falder på og aftenen kommer, står de der og taler; den ene efter den anden træder frem og fortæller om ham til den hustru, der ikke har villet høre hans navn nævne.

Der er dem, der kan fortælle, at han har fundet dem på sygesengen og helbredt dem. Der er vilde slagsbrødre, han har tæmmet; der er drukkenbolte, han har tvunget til mådehold, bedrøvede, han har ydet trøst. Enhver, der har været i grænseløs nød, har henvendt sig til Guds sendebud, og han har kunnet hjælpe dem; i det mindste har han været i stand til at vække håb og tro.

Hele aftenen lyder de gamle hymners sprog i sygeværelset.

Ude på gårdspladsen står de tætte skarer og venter på *det sidste*. De ved, hvad der går for sig derinde: hvad der siges højt ved dødslejet, hviskes fra mand til mand der ude. Enhver, der har noget at sige, trænger sig stille frem. "Her er en, som kan vidne om ham," siger man og gør plads for ham. Og de træder frem af mørket, aflægger deres vidnesbyrd og træder atter tilbage i mørket.

""Hvad siger hun nu?" spørger de udenforstående, hvergang en kommer ud. "Hvad siger den strenge frue på Helgesæter?"

"Hun stråler som en dronning. Hun smiler som en brud. Hun har sat hans lænestol ved sengen og lagt de klæder på den, som hun selv har vævet til ham."

Men så bliver der stille blandt folket. Ingen siger det, alle ved det på én gang: "Nu dør han."

Kaptajn Lennart slår sine øjne op, han ser og ser nok. Han ser hjemmet, folkeskarerne, hustruen, børnene, klæderne og han smiler. Men han er blot vågnet op for at dø. Han drager ét rallende suk og opgiver ånden.

Da forstummer fortællingerne, men en stemme begynder en dødssalme. Alle stemmer i med, og båret af hundreder af stærke stemmer løfter sangen sig mod det høje. Det er jordens afskedshilsen til den flygtende sjæl.

35. Brobypræstens skat

1

Der herskede tavshed i kavalerfløjen. De krumme valdhorn, som i anledning af markedet var poleret og pyntet med ny grønne snore og kvaster, hang ubrugte på krogene. Violinerne lå, indsvøbte i råsilke, hver i sin kasse med buen ved sin side og harpiks og reservestrenge ved hovedgærdet. Fløjterne var ikke blevet taget op af badet, hvor de lå og skulle blive tætte. Bellmannsviserne hørtes ikke, skæmt og latter heller ikke. På det store bord, som var fuldt af hvide ringe efter toddyglassene, stod bakken endnu, men ingen blandede den dampende drik. Beerencreutz sad og legede med kortene, men ingen gjorde mine til at kaste skillinger i puljen.

Disse kavalerer, som havde været sat til glædens vogtere, hvad lignede de nu andet end de forfrosne vinterfluer, der kryber i ly i mørket bag kakkelovnen. Der var blevet ensomt og koldt omkring dem. Gårsdagen havde været kaptajn Lennarts dødsdag. Fra hans dødsseng var Gösta Berling flygtet ud i skove og ødemarker, som hans vane var, når hans samvittighed havde fået et nyt smerteligt sår. De vidste, at han ville blive længe borte, måske i uger, indtil tidens lægedom havde lindret hans elendighed. Deres unge grevinde holdt sig indelukket og ville ikke se nogen af dem.

Roserne var visnet, bladene faldet af, græsset var gulnet; høsten var kommet. Og kavalererne begyndte at tro, at livet selv var afblomstret. Ôrneclou så på én gang, at han var grim og

gammel, farbror Eberhard havde sluttet sit store videnskabelige værk, patron Julius' samvittighed ville ikke sove, Liljecrona længtes hjem.

Og de spurgte sig selv, hvormed de havde forskyldt, at vinen havde mistet sin smag, at kortspillet ikke morede, at musikken ikke oplivede. Hvorfor var glædens magt veget fra dem? Hvad ondt havde de gjort, de stakkels fattige kavalerer?

Da gik døren op, og Brobypræstens datter trådte ind til de forsamlede kavalerer. Hun var et ivrigt lille menneske, som hele dette år havde kæmpet en fortvivlet kamp mod vanrøgt og ødselhed. Der var noget så strengt og pligttro over hende, at kavalererne altid havde haft en vis respekt for hende, skønt hun ikke var stort mere end et barn.

"I dag har jeg igen været hjemme og søgt efter min faders penge," sagde hun til kavalererne, "men jeg har ingen fundet. Alle gældsbeviser er overstregede, og skuffer og skabe står tomme."

"Det var sørgeligt for Dem, jomfru," sagde Beerencreutz.

"Da majorinden drog bort fra Ekeby," vedblev Brobypræstens datter, "bad hun mig passe hendes hus. Og hvis jeg nu havde fundet min faders penge, så ville jeg have bygget Ekeby op igen. Men da jeg ikke fandt andet at tage derhjemme, så tog jeg nogle pinde med mig af min faders skamhøj; for der venter mig stor skam, når min madmoder kommer igen og spørger mig, hvad der er blevet af Ekeby."

"Jomfruen skal ikke tage sig ting nær, som hun ingen skyld har i," sagde Beerencreutz igen.

"Men jeg har ikke taget pinde med af skamhøjen til mig alene," sagde Brobypræstens datter. "Jeg tog også nogle for de

gode herrers regning. Vær så god, I gode herrer! min fader er nok ikke den eneste, der har voldt skam og skade i denne verden."

Og hun gik fra den ene til den anden og lagde nogle af de tørre pinde foran hver af dem. Nogle bandede, men de fleste lod hende gøre det. Til sidst sagde Beerencreutz med en fornem herres rolige værdighed:

"Det er godt. Jomfruen skal have tak. Nu kan jomfruen gå."

Da hun var borte, slog han med knyttet hånd i bordet, så glassene dansede. "Fra dette øjeblik af," sagde han, "drikker jeg aldrig mere. Sådan noget skal brændevinen ikke bringe over mig en gang til." Derpå rejste han sig og gik ud, og den tunge tavshed faldt atter over kavalerfløjen.

Men foran hver af kavalererne lå der nogle af skamhøjens pinde. Og fra disse pinde lød der en række uhyggelige spørgsmål.

Hvor er majorinden? Hvad er der blevet af Ekebys ære og magt? Hvorfor er Guds sendebud blevet dræbt? Hvor er Löfsjö herreds rigdom?

Og det var på én gang, som om kavalerfløjen var fuld af tusinde stemmer, der alle svarede. Det var for de gamle herrer, som om de sad midt i en surrende, stikkende bisværm. For på alle disse spørgsmål lød der stikkende, sviende svar.

Kavalererne har fordrevet deres velgørerinde. Kavalererne, som hun gav et hjem, har gjort hende hjemløs. Hun gav dem mad og glæde; de har givet hende sult og sorg.

Kavalererne har ødelagt den stolteste gård i Värmland. Kavalererne har stængt hjemmets porte for Guds sendebud. Slagsbroderen, der tog hans liv, har gjort ham mindre skade

end vi, der dræbte hans kæreste håb. Kavalererne har ført sorgløsheden og drukkenskaben ud blandt de fattige; de har ødelagt Löfsjö herred.

Disse stemmer havde ikke surret og stukket længe, før den ene efter den anden af kavalererne rejste sig og gik ud. Og det traf sig da sådan, at de lidt efter lidt alle mødtes nede ved elven, der, hvor smedjen og kværnen havde stået. Der så man overalt spor af flammernes ødelæggelsesarbejde. Den store hammer stak hovedet op af en vældig bunke af bjælker og sparrer; de svære ovnmure stod endnu midt i ødelæggelsen, og nede ved jorden så man endnu det sorte ildsted åbne sit vide gab.

Og se, og se! I alt dette roderi gik allerede obersten og arbejdede, ryddede pladsen til en ny kværn og en ny smedje. Og efterhånden som de andre kom, skyndte de sig til arbejdet. Snart var de der allesammen; de slæbte bjælker bort, brød sten op, gravede og huggede. Og snart begyndte viserne atter at lyde, skæmt og latter hørtes i kredsen. Atter var de modige og stærke; de skulle nok rejse Ekeby igen. De ville hente majorinden hjem; så snart det var muligt, ville de lade Brobypræstens datter rejse op efter hende. Fattigfolk i Löfsjö herred skulle atter få arbejde.

Men kontrakten, julenattens sorte, blodskrevne kontrakt? Å – de handlede nu mere kavalermæssigt end før. De arbejdede, og de ville blive ved at arbejde, men deres løn skulle bestå i ære, ikke i penge.

2

Søndag formiddag kom Gösta Berling gående op til Bro kirke. Det var under gudstjenesten, så pladsen foran kirken var tom,

men udenfor sognestuen stod en i hast sammentømret ligkiste.

Det faldt Gösta Berling tungt at gå forbi denne kiste. Han forstod, at den gode kaptajn Lennart hvilede i den, og det var, som om den spærrede vejen til kirken for ham.

Gösta havde gået en dag og to nætter i skoven; han havde intet spist, var træt, sulten og udmattet af lidelser. Nu var han kommet for at se de stakkels folk i kirken, for deroppe i ensomheden havde han tænkt på den dag, da han sad ved Brobypræstens skamhøj, på den nat, da han havde set de mørke skarer drage bort med den døde nygårdspige, og da der var kommet over ham en længsel efter at være de fattiges tjener og ven. Nu ville han se dem i kirken for at få kraft til at tjene dem.

Men han kunne ikke komme forbi kaptajn Lennarts kiste. Han syntes, den døde råbte til ham: "Gösta Berling, hvordan vil du hjælpe de fattige? Du slæber endnu med dig følgerne af alt det onde, du har gjort. De ulykker, du har sået, må du og alle de, du elsker, først høste frugten af."

Han gik hen til kisten og faldt på knæ ved den. "Hjælp mig at blive de fattiges hjælper," sagde han, "hjælp mig, at jeg aldrig mere gør min elskede sorg." Og han gentog gang efter gang: "Hjælp mig, så jeg bliver fri for at volde sorg og skam og død og al mulig elendighed."

Da lagde en tung hånd sig på Göstas skulder. Sintram stod bag ved ham.

"Gösta," sagde han, "vil du spille nogen et ordentligt puds, så læg dig til at dø. Der er ingenting så udspekuleret som at dø, ingenting, der gør en skikkelig mand en værre streg i regningen, når han mindst aner det. Læg dig til at dø, siger jeg."

"Det var også det bedste for mig, brugspatron!"

"Men find først på noget, Gösta, som jeg kan ærgre ham her i kisten med."

"Er det ham, der har narret dig?"

"Ja netop! Se kun på mig, min dreng; jeg er en bedraget mand. Hvorfor skulle han nu gøre sig så dum og narre mig til at tro på hans dumhed, mens han var så snedig at lægge sig til at dø netop i det rette øjeblik? Men han skal få sin løn. Nu river jeg flor og kranse af hans kiste, vælter den og tramper på den."

"Ikke så længe jeg lever!" råbte Gösta.

Sintram lagde armene over kors på brystet og løftede hovedet; der kom noget af det ondes forfærdelige majestæt over denne dets tjener.

"Det er min ret," sagde han højtideligt. "Det var et stort værk og godt planlagt, men han har ødelagt det. Det gjaldt hele Löfsjö herred. Havde jeg fået lov at råde, skulle hele herredet være blevet ødelagt. Hvad andet har jeg arbejdet på hele dette år? Det er mig, der har drevet majorinden bort. Det er mig, der har ødelagt Melchior Sinclaire. Det er mig, der holder Brobypræstens skat skjult. Det er mig, der har ladet kavalererne regere. Og nu var folket blevet så vildt og ulykkeligt, at ingen kunne hindre det fra at styrte sig i fordærvelse uden denne mand, der lagde sig til at dø just i det rette øjeblik. Så du det, min dreng, så du det? Bønderne rykkede frem mod vestgöterne, dalkarlene mod bønderne; havde det varet et sekund længere, var hele markedspladsen blevet en eneste stor valplads. Kvinder og børn ville være blevet trådt under fødder, varerne kastet i snavset, plyndring, ran og mord ville have raset. Var kaptajn Lennart ikke død, skulle det være sket alt sammen. Og bagefter ville så retten være gået sin gang. Hungersnød, ny spektakler,

indkvarteringer ville have udpint dem. Hele herredet ville være blevet så ondt, så udskreget, så forhadt, så ingen kunne bo der uden gamle Sintram. Havde det ikke været et stort værk?"

"Men hvad skulle alt det tjene til?"

Sintrams øjne skød lyn, idet han svarede:

"Det skulle have været til glæde for mig, for jeg er ond. Jeg er mandbjørnen på fjeldet, jeg er snestormen på sletten; min lyst er at myrde og forfølge. Bort, siger jeg, bort med mennesker og menneskers værk. Jeg holder ikke af dem. Jeg kan lade dem løbe om imellem mine kløer og gøre deres krumspring, – det kan more mig en lille tid – men nu var jeg mæt af leg, Gösta, nu ville jeg slå til, nu ville jeg ødelægge."

Han var vanvittig, fuldstændig vanvittig. Han havde for længe siden begyndt på disse helvedskunster for morskab, men nu havde ondskaben fået overhånd, nu troede han selv, han var en af afgrundens ånder.

Men Gösta Berling, som brændte af iver efter at hjælpe de nødlidende, var blevet slået af et af hans ord. "Ved du, hvor Brobypræstens skat er gemt?" spurgte han.

Sintram svarede med et hurtigt, lurende blik. "Vil du kanske være folkets hjælper, Gösta?"

"Ja," svarede Gösta; han vidste, det var bedst at tale sandhed til en mand som ham.

Der fo'r et lysglimt over Sintrams ansigt. "Se, se!" sagde han, "da skal jeg lade kisten i fred, for da ved jeg en bedre hævn."

"Hvad har du at hævne? Folkets bedste ven er død, og nøden er lige så stor som før."

"Jeg siger dig, alt er tabt. Se derhen! Ser du? Jeg har fået fangekærren til ekvipage i dag, og mange tårer har det kostet

mig, inden jeg kunne få lensmanden til at vente udenfor, mens jeg læste en bøn ved den fromme mands kiste."

Og Gösta så, at fangekærren holdt udenfor kirkegårdsmuren og ventede på Sintram.

"Jeg ville herind og give fruen på Helgesæter en tak, fordi hun i går satte sig hen at rode op i gamle papirer for at finde beviser imod mig i den krudthistorie, du ved, og derefter sendte mig lensmanden med sine betjente på halsen, netop som jeg lavede mig til at tage til denne gode mands begravelse. Men jeg skal ikke røre kisten, jeg kan gøre det, som bedre er. – Hør engang! I er vel sande Guds engle nu for tiden deroppe på Ekeby? Hvis Brobypræstens datter får sin arv, vil I og hun vel dele det alt sammen ud iblandt de fattige."

"Hun vil bruge den til at hjælpe Ekeby på fode igen og til at hjælpe de fattige; det har hun tit sagt."

Sintram lo ved sig selv. "Du vil sagtens nok så gerne vide, hvor pengene er, som du vil leve, Gösta?"

"Det ville jeg."

"Ja – lover du mig nu at gå lige herfra op til det sted, hvor nygårdspigen slog sig ihjel, og kaste dig ned der, så skal jeg sige dig, hvor pengene er. Det var så kønt, om du kunne dø der; så ville alle sige, at det var dine skrækkelige samvittighedskvaler, der havde bragt dig til det."

"Jeg har lovet ikke at tage livet af mig, så længe Anna Lisa er i majorindens tjeneste."

"Gælder ikke," sagde Sintram. "Skaffer du hende pengene, er hun jo ikke længere tjenestepige."

Men hos Gösta Berling syntes nu al gammel og ny længsel at løbe sammen i dette ene: at få lov til at dø. Det var aldrig

kommet til nogen ret klarhed mellem ham og hende, som han kaldte sin hustru. Han havde været glad ved at få lov til at tjene hende som de andre kavalerer, men hvordan det skulle gå, når deres tid på Ekeby var omme, vidste han ikke. Heller ikke vidste han, om hun ville rejse hjem til sine forældre eller blive hos ham. Men ét var sikkert: han kunne ikke gøre hende nogen bedre tjeneste end at give hende friheden, og det kunne han nu gøre. Nu kunne han slippe for alle sine samvittighedskvaler; nu kunne han opfylde sine bedste øjeblikkes ønsker, at tjene Gud og mennesker; alt dette og meget mere lå der i dette velsignede, dejlige: at få lov til at dø.

Han gav Sintram hånden, og denne slog til.

"Pengene findes i kirketårnet i Bro, under gulvet ved lydhullerne," sagde Sintram. "Men sørg nu for, at du er ude af verden inden aften, ellers skal jeg nok mage det så, at Brobypræstens datter beholder sine penge selv."

Nu fulgte der en skøn dag for Gösta Berling. Han gik ind i kirken og tænkte med højtidelig glæde på, at han ville give sit liv for at hjælpe alle disse mennesker. Han gik ind i sakristiet og skrev en kundgørelse om, at arbejdet på Ekeby ville blive genoptaget, og at der derfra ville blive uddelt korn til de mest trængende. Og han hørte den mumlen af forundring og glæde, som gik igennem menigheden, da dette blev oplæst efter gudstjenesten. Han skrev også et par ord til sin hustru og sagde hende, hvor skatten var. Mod hans vilje løb pennen videre, så han skrev nogle ord til afsked, om de aldrig mere skulle ses. Han måtte gøre noget for at sone nygårdspigens død, skrev han. Så snart han havde afsendt brevet, undrede han sig over, hvorfor han just havde skrevet det, og fortrød det.

Verden havde længe ikke forekommet ham så skøn som på denne dag. Efter gudstjenesten talte han med Anna Stjärnhök og Marianne Sinclaire. De bad ham begge tage sig sammen og blive en mand. Han forstod, at Anna Stjärnhök havde trøstet sig med arbejdet; hun styrede selv sin store gård, og folk sagde om hende, at hun ville blive en anden majorinde. Han forstod, at begge disse stolte kvinder led under, at de måtte skamme sig over den mand, de havde elsket. Nu tænkte han, de ville glæde sig over, at han gav sit liv for at frelse mange fattige og atter bringe Ekeby på fode.

Efter gudstjenesten blev kaptajn Lennart begravet. Da han var død på en markedsdag, havde efterretningen herom bredt sig vidt, og folk var kommet i tusindvis til kirken. Hele kirkegården og muren og marken nedenfor var dækket af dem. Den gamle provst var syg og prædikede ellers ikke, men til kaptajn Lennarts begravelse havde han lovet at komme. Og han kom, med sænket hoved og i sine egne drømme, som han plejede nu på sine gamle dage, og stillede sig i spidsen for ligtoget. Den gamle havde gået i mange ligtog; han gik den kendte vej uden at se op, han kastede jord på kisten og læste bønnerne og mærkede stadig intet usædvanligt. Men da klokkeren begyndte på salmen, blev den istemt af hundreder og atter hundreder af stemmer; mænd, kvinder og børn sang med. Da vågnede den gamle af sine drømme. Han strøg sig over øjnene, som om han blændedes, han steg op på den opkastede jordbunke for at se sig om. Aldrig havde han hørt sådan sang ved en grav, aldrig havde han set en sådan skare sørgende. Mændene havde de gamle, slidte begravelseshatte på,

kvinderne de hvide forklæder med de brede læg. De havde sorg allesammen. De græd og sang alle.

Den gamle provst rystede af bevægelse. Han følte en hellig glæde ved at se folkets kærlighed til den døde. Da sangen var forstummet, strakte han armene ud imod folket. Han talte nogle ord med svag stemme, men standsede så. Atter begyndte han, men hans ord hørtes kun af de nærmeste. Dog én gang til begyndte den gamle, og hans stemme fik kraft og klang af hans kærligheds længsel efter at trøste det folk, som havde fået sorg.

Han fortalte sine tilhørere alt, hvad han vidste om Guds sendebud. Han mindede dem om, at ikke ydre glans eller stor formue havde gjort denne mand så æret, som han nu var, men kun det, at han altid var gået på Guds veje. Og nu bad han dem for Guds og Kristi skyld om at gøre ligeså. Enhver skulle elske de andre og være dem til hjælp. Enhver skulle tro godt om sin næste; enhver skulle handle som denne gode kaptajn Lennart; for dertil krævedes ikke store gaver, men kun et fromt sind. Og han udtydede for dem, at alt, hvad der var sket i dette år, var en forberedelse til den kærlighedens og lykkens tid, som nu sikkert var i vente. Han havde i dette år ofte set menneskelig godhed bryde frem i spredte stråler; nu skulle den træde frem som en hel, lysende sol.

Han løftede sine øjne og hænder og lyste fred over landet. "I Guds navn," sagde han, "ufreden høre op! Freden bo i eders hjerter og i al naturen! Gid de døde ting og dyr og planter må falde til ro og ophøre at gøre fortræd."

Og det var for Gösta og dem alle, som om de havde hørt en seer tale. Alle ville elske hinanden, alle ville være gode. Det var, som om en Guds mand var kommet med magt over alt det

skabte. En hellig fred sænkede sig over egnen. Det var, som om bjergene strålede og dalene smilede og efterårstågerne blev iklædt et rosenskær.

Til sidst bad han om en hjælper for folket. "Der vil komme en," sagde han. "Det er ikke Guds vilje, at I nu skal forgå. Gud vil opvække en, som mætter de sultne og leder eder på hans veje. "

Da følte Gösta, at den gamle talte om ham, der allerede havde solgt sit liv for de fattiges skyld. Og mange, der havde hørt, hvad der var blevet kundgjort, gik hjem og talte om, at nu blev nok alt godt, siden den gale præst på Ekeby havde lovet at hjælpe dem.

Men Gösta tog vejen op til bjergene i vester og forsvandt i de dybe skoves mørke.

3

Det var længe før det år, da kavalererne regerede på Ekeby.

Vogterdrengen og vogterpigen legede sammen i skoven, byggede huse af flade stene, plukkede multer og lavede hyldefløjter. De var begge født i skoven; den var deres hjem, deres herresæde. De levede i fred med alting i den, som man lever i fred med tjenestefolk og husdyr.

De små kaldte los og ræv deres gårdhunde, væslen var deres kat, harer og egern deres legekammerater. Bjørne og elsdyr var deres storkvæg, ugler og urhøns sad i deres fuglebur, granerne var deres tjenere, og ungbirkene gæster ved deres gilder. De kendte nok de huller, hvor hugormen lå sammenrullet under vinterdvalen, og når de badede sig, havde de set snogen svømme gennem det klare vand; men de frygtede hverken orme

eller trolde, de hørte jo med til skoven, og den var deres hjem. Ingenting dér kunne skræmme dem.

Dybt inde i skoven lå hytten, hvor drengen boede. En bakket skovvej førte derhen; rundt om skyggede bjergene for solen; bundløse moser lå nær ved den og udsendte hele året en iskold tåge. For slettens folk er en slig bolig lidet lokkende.

Vogterdrengen og vogterpigen ville en gang med tiden være mand og kone, bo der i skovhytten og leve af deres hænders arbejde. Men inden de blev gift, kom krigens ulykke over landet, og den unge mand lod sig hverve. Han kom hjem igen uden sår eller lemlæstelse, men han var blevet mærket for hele sit liv af den færd. Han havde set alt for meget af verdens ondskab og menneskers grumhed mod mennesker, så han kunne ikke mere se det gode.

I førstningen var der ingen forandring at mærke på ham. Han gik med sin barndoms kæreste til præsten og bestilte lysning. Skovhytten ovenfor Ekeby blev deres hjem, som de for længst havde aftalt, men lykken kom ikke til at bo i det hjem.

Hustruen gik og så på sin mand som på en fremmed. Lige siden han kom hjem fra krigen, havde hun ikke kunnet kende ham igen. Han lo hårdt og talte lidt. Hun var angst for ham.

Han gjorde ingen fortræd, og han var en flittig arbejder. Dog var han ikke afholdt, for han troede alle ondt. Han følte sig selv som en forhadt fremmed; nu var skovens dyr hans fjender, bjerget, som skyggede for solen, mosen, som sendte tåge, var hans uvenner. Skoven er en uhyggelig bolig for den, som bærer på onde tanker.

Den, der vil bo i øde egne, må skaffe sig et forråd af lyse minder. Ellers ser han blot mord og undertrykkelse blandt dyr

og planter, ligesom han har set det blandt mennesker. Han venter ondt af alt, hvad han møder.

Jan Hök, soldaten, kunne ikke selv forstå, hvad der var i vejen for ham, men han mærkede, at intet gik godt for ham. Hjemmet gav ringe fred. Sønnerne, som opvoksede der, blev stærke men vilde; hærdede og modige mænd var de, men også deres hånd var mod alle, som alles mod dem.

Hustruen lokkedes af sin sorg til at udforske naturens hemmeligheder. I mose og krat søgte hun lægende urter; hun udgrundede de underjordiskes væsen og vidste, hvilke ofre de krævede. Hun kunne helbrede sygdom, give gode råd til dem, som havde elskovssorger. Hun fik ry for at være troldkyndig og blev skyet, skønt hun gjorde mennesker stor nytte.

En gang tog hustruen sig over at tale med manden om hans bekymring. "Lige siden du gik i krig," sagde hun, "har du været som forhekset. Hvad har de gjort dig der?"

Da fo'r han op og var nær ved at slå hende, og således gik det, hver gang hun nævnte krigen. Han blev som vanvittig af vrede. Han tålte ikke at høre ordet krig af nogen, det blev snart bekendt; så tog folk sig i agt for det samtaleemne.

Men ingen af hans krigskammerater kunne sige, at han havde gjort mere ondt end andre. Han havde kæmpet som en god soldat. Det var blot alt det forfærdelige, han havde set, der havde betaget ham således, at han siden ikke kunne se andet end det onde. Han syntes, at hele naturen hadede ham, fordi han havde taget del i sligt. De, som ved bedre, kan trøste sig med, at de kæmper for fædrelandet og æren. Hvad vidste han om det? Han vidste blot, at alt hadede ham, fordi han havde udgydt blod og voldt ondt. På den tid, da majorinden blev

fordrevet fra Ekeby, boede han alene i sin hytte; hustruen var død og sønnerne borte. Ved markedstid var hytten dog fuld af gæster. De sortsmudsede fanter tog ind der; de trives bedst hos den, som er skyet af andre. Små langhårede heste kom da klatrende op ad skovvejen med kærrer fulde af fortinningsværktøj, børn og pjalter. Kvinder, tidligt ældede, med ansigtet opsvulmet af tobaksrygning og drik, og mænd med blege, skarpe ansigter og senestærke legemer, fulgte efter kærrerne. Når de kom til skovhytten, blev der muntert; brændevin og kort og spektakler førte de med sig; de fortalte om tyverier, hestebytning og blodige slagsmål.

Det var en fredag, at Broby marked begyndte, og da blev kaptajn Lennart dræbt. Stærke Måns, drabsmanden, var søn af den gamle i skovhytten. Da fanterne søndag eftermiddag sad sammen deroppe, rakte de derfor gamle Jan Hök brændevinsflasken hyppigere end ellers og talte med ham om fængselsliv og fangekost og forhør, for det kendte de til.

Den gamle sad på huggeblokken i arnekrogen og talte ikke meget. Hans store, glansløse øjne stirrede ud over den vilde flok, der fyldte stuen. Tusmørket var faldet på, men det flammende fyrreved gav lys. Det belyste pjalter, elendighed og nød.

Døren gik sagte op, og to kvinder trådte ind. Det var den unge grevinde Elisabet fulgt af Brobypræstens datter. Sælsomt tog det sig ud for den gamle, da hun, elskelig og strålende i sin milde skønhed, trådte ind i lyskredsen fra ilden. Hun fortalte dem, at Gösta Berling ikke var blevet set på Ekeby siden kaptajn Lennarts død. Hun og hendes pige havde gået om og ledt efter ham i skoven hele eftermiddagen. Nu så hun, at der her var

mænd, som havde vandret vidt omkring og kendte alle veje. Havde ingen af dem set ham? Hun var kommet herind for at hvile og spørge, om de havde set ham.

Et unyttigt spørgsmål. Ingen havde set ham.

De satte en stol til hende. Hun sank ned på den og sad tavs en tid. Larmen i stuen var forstummet; alle så på hende og undrede sig over hende. Så blev hun uhyggelig ved tavsheden, fo'r sammen og søgte et ligegyldigt emne at tale om.

Hun vendte sig til den gamle i krogen. "Jeg synes, jeg har hørt, du har været soldat, gamle," sagde hun, "fortæl os noget fra krigen."

Der blev kun en endnu uhyggeligere tavshed. Den gamle sad, som om han intet havde hørt.

"Jeg ville gerne høre noget om krigen af en, som selv har været med," blev grevinden ved; men hun standsede pludselig, for Brobypræstens datter rystede på hovedet ad hende. Hun måtte have talt upassende ord; alle derinde så på hende, som om hun havde forsyndet sig mod de første regler for det passende. Pludselig talte en af kvinderne med skarp stemme.

"Det er nok hende, der har været grevinde på Borg?"

"Det er det."

"Det var nok noget andet end at løbe om i skoven efter den gale præst. Tvi!"

Grevinden rejste sig og sagde farvel; hun havde hvilet sig nok. Den kone, der havde talt, fulgte hende ud.

"Grevinden må vide," sagde hun, "at jeg var nødt til at sige noget, for det går ikke an at snakke til den gamle om krig. Han tåler ikke at høre det ord. Jeg mente ikke noget ondt."

Grevinden skyndte sig bort, men hun standsede snart igen. Hun så den truende skov, det skyggende bjerg, den dampende sump. Det måtte være uhyggeligt at bo her for en, hvis sind var fyldt at onde minder. Hun følte medynk med den gamle, der sad derinde med de mørke fanter til selskab.

"Anna Lisa," sagde hun, "lad os vende om! De var gode mod os derinde, men jeg opførte mig ikke godt. Jeg vil tale med den gamle om glædeligere ting." Og lykkelig over at have fundet nogen, hun kunne trøste, gik hun atter ind i hytten.

"Jeg frygter for," sagde hun, "at Gösta Berling går om her i skoven og tænker på at tage livet af sig. Derfor er det vigtigt, at han snart bliver fundet og forhindret i det. Anna Lisa og jeg har af og til syntes, vi så ham, men han er forsvundet for os. Han er vist i egnen omkring det bjerg, hvor nygårdspigen slog sig ihjel. Jeg kom nu i tanke om, at jeg vist ikke behøver at gå helt til Ekeby for at skaffe hjælp. Her er så mange raske mænd, at de sikkert kan fange ham."

"Afsted, karle!" udbrød konen. "Når grevinden ikke holder sig for god til at bede vore folk om en tjeneste, skal I straks gå!"

Mændene rejste sig straks og gik ud at søge.

Den gamle Jan Hök sad stille og stirrede frem for sig med et glansløst blik, så mørk og hård, at man kunne blive bange for ham. Den unge frue kunne ikke finde på et ord at henvende til ham.

Da så hun, at et barn lå sygt på et knippe halm, og at en af kvinderne havde en dårlig hånd. Straks gav hun sig til at hjælpe de syge. Hun blev snart gode venner med de sladrende kvinder og lod dem vise sig de mindste børn.

En times tid efter kom mændene tilbage. De førte Gösta Berling bundet ind i hytten og lagde ham ned foran ilden. Hans klæder var forrevne og tilsnavsede, ansigtstrækkene udtærede og øjnene vilde. Han havde også faret vildt omkring i de forløbne dage: han havde ligget på den våde jord, havde boret hænder og ansigt ned i mosedyndet, slæbt sig hen over klipperne, trængt sig gennem det tætteste krat. Nu sidst havde han mærket, at døden ikke er så let at møde. Time efter time havde han vanket om deroppe, kæmpende med sin opflammende livslyst. Godvilligt var han ikke fulgt med mændene, men de havde måttet overmande og binde ham.

Da hans hustru så ham således, blev hun vred. Hun havde visselig også sin stolthed, og hun følte sig ydmyget ved at se sin mand i den tilstand. Hun løste ikke hans bundne lemmer, men lod ham blive liggende på gulvet.

"Hvor du ser ud," sagde hun.

"Jeg ville heller ikke være kommet dig for øjne mere," svarede han.

"Er jeg da ikke din hustru? Har jeg ikke ret til at vente, at du kommer til mig med din sorg?"

"Jeg ved ikke, hvad du anser dig selv for. Jeg ved ikke, hvilke planer du har for dit liv. Men jeg ved, at den største tjeneste, jeg kan gøre dig, er at dø."

Hun sendte ham et usigelig foragteligt blik. "Du ville gøre mig til en selvmorders hustru!"

Hans ansigt fortrak sig i smerte. "Elisabet, lad os tale sammen i enrum."

"Hvorfor skulle disse mennesker ikke kunne høre på os?" udbrød hun med et skarpt tonefald i sin stemme. "Er vi bedre

end de? Har nogen af dem voldt mere sorg og skade end vi? De er skovens og landevejens børn, alles hånd er imod dem. Lad dem kun høre, at synd og skam også følger herskeren over Ekeby, den af alle elskede Gösta Berling. Tror du, jeg holder mig for bedre end dem – eller gør du det?"

Han rejste sig med besvær på albuen og så på hende med opflammende trods. "Jeg er ikke så ussel, som du tror." Og i sin harme fortalte han hende om formiddagens begejstring og eftermiddagens overenskomst.

"Det skulle være sket for længe siden, hvis du blot ikke var kommet op i skoven," sagde han til sidst. "Jeg kunne ikke dø, mens du var mig så nær. Men giv mig nu fri, at jeg kan holde mit ord."

"Ak," sagde hun, da han var færdig, "hvor jeg dog kender dette godt. Heltefraser, heltemanerer! Altid rede til at stikke hænderne i ilden, Gösta, altid rede til at kaste dig selv væk. Hvor stort jeg engang syntes at dette var! Hvor jeg nu elsker ro og besindighed! Hvis du havde lagt din hånd på den gode mands kiste og dér, i Sintrams påhør, svoret at leve for at hjælpe dette stakkels folk, som han ville ødelægge, det ville jeg nu have prist. Men at du ville hjælpe dem ved en forbrydelse, søge forsoning ved en forbrydelse – hvor kan du vente, at jeg skulle blive begejstret over dette?"

Han så på hende med fortvivlelse i sit blik. "Jeg måtte søge forsoning," udbrød han, "og hvad har jeg at give uden mit liv? Du glemmer, at jeg er en afsat præst, forkastet af mennesker, forkastet af Gud."

"Hvor vover du at tale således, Gösta! Du har mødt for megen kærlighed, det er din ulykke. Kvinder og mænd har elsket dig;

når du blot spøgte og lo, når du blot sang og spillede, så tilgav de dig alt. Alt, hvad du fandt på at gøre, det fandt de godt. Og hørte du ikke provstens tale ved graven? Hørte du ikke, hvad Gud venter af dig? De fattige mennesker gik hjem og talte om dig som deres redningsmand, og du gik bort og ville dø. Du er alles helt, Gösta, og du vil forlade dem."

"Hvor kan jeg hjælpe dem uden penge? Har jeg ikke lovet Sintram at dø, så snart jeg havde fået disse penge?"

"Vi på Ekeby," sagde grevinden, og hendes stemme rystede af vrede og sorg, "vidste allerede i aftes, hvor pengene var. Major Fuchs var kommet i tanke om det; for han havde opdaget dem en nat, da han havde listet sig op i kirketårnet for at hente klokkemalm til en kugle."

Gösta lukkede øjnene og førte de bundne hænder til sit bryst som for at bekæmpe sit hjertes lidelse.

"Men dette gør ingen forskel for dit vedkommende," vedblev grevinden. "Sintram har ærligt sagt dig, hvor pengene var, og du skylder altså ham at dø. Ak, at du endnu kan tro, at penge kan hjælpe på en nød som vor! Og se, Gösta, hvilken herlig slutning på dit liv! Du vil blive fulgt til graven med tårer, og du vil ikke blive mindre lovprist end den gode kaptajn Lennart, for også du har jo givet dit liv for folket. Og jeg alene vil vide, at du ofrede det så glad, fordi du skyldte anger og bod. Men nu siger jeg dig, at du skal leve, og du skal ganske simpelt gå hen og gøre din pligt. Du skal ikke drømme om heltebedrifter, du skal ikke glimre og forbavse, du skal sørge for, at dit navn ikke alt for ofte lyder på folkets læber. Men betænk dig vel, før du tager dit ord til Sintram tilbage. Du har nu skaffet dig en slags ret til at dø, og livet vil næppe byde dig megen glæde efter dette. Der har hidtil

ikke været nogen rigtig klarhed imellem os, Gösta; du har ikke vovet at betragte mig som din hustru, og jeg har ikke vidst, om det var Guds vilje, der førte os sammen, eller om det kom af en sygelig overspændthed hos mig. Det var en tid mit ønske at drage hjem til syden, jeg syntes, det var for stor en lykke for mig brødebetyngede at være din hustru og have lov at følge dig livet igennem. Men nu vil jeg blive her. Hvis du har mod til at leve, vil jeg blive. Men vent dig ingen glæde af det; jeg vil tvinge dig til at vandre de tunge pligters vej. Aldrig må du af mig vente glædens og håbets ord. Al den sorg og ulykke, som vi to har voldet, vil jeg stille på vagt ved vor arne. Kan vel et hjerte, der har lidt så meget som mit, elske mere? Uden tårer og uden glæde vil jeg vandre ved din side. Betænk dig vel, Gösta, inden du vælger at leve! Det er bodens vej, vi vil vandre."

Hun ventede ikke på svar. Hun vinkede ad Brobypræstens datter og gik. Da hun kom ind i skoven, gav hun sig til at græde bitterligt og græd, lige til hun nåede Ekeby. Da hun var kommet dertil, huskede hun, at hun havde glemt at tale om fornøjeligere ting end krig med Jan Hök, soldaten.

I skovhytten blev der stille, da hun var borte.

"Herren vor Gud være pris og ære!" sagde pludselig den gamle soldat.

De så på ham. Han havde rejst sig og så sig ivrigt om.

"Ondskab, alt har været ondskab," sagde han. "Alt hvad jeg har set, siden jeg slog mine øjne op, har været ondskab. Onde mænd og onde kvinder; had og vrede i skov og mark! Men hun er god. Et godt menneske har stået i mit hjem. Når jeg sidder alene her, vil jeg mindes hende. Hun vil følge mig på skovstien."

Han bøjede sig ned over Gösta, løste hans bånd og rejste ham op. Så tog han højtideligt hans hånd.

"Forladt af Gud," sagde han og nikkede, "det er netop sagen. Men nu er du det ikke mere, og jeg er det heller ikke, siden hun har stået i mit hjem. Hun er god."

Næste dag kom den gamle Jan Hök til lensmand Scharling. "Jeg vil tage mit kors," sagde han. "Jeg har været en ond mand; derfor fik jeg onde sønner." Og han bad, om han måtte komme i fængsel i stedet for sin søn, men det kunne jo ikke lade sig gøre.

Den skønneste af de gamle historier er den, der handler om, hvordan han fulgte sin søn, vandrede ved siden af fangekærren, sov udenfor hans fængsel og ikke forlod ham, førend han havde udstået sin straf. Den finder vel også en gang sin fortæller.

36. Margareta Celsing

I dagene før jul kom majorinden rejsende ned til Löfsjö herred; men først selve juleaften nåede hun Ekeby. På rejsen var hun syg hele tiden; hun havde lungebetændelse og stærk feber; dog havde man aldrig set hende gladere eller hørt flere venlige ord af hende.

Brobypræstens datter, som havde været hos hende deroppe på gården i Elvedalsskovene lige siden oktobermåned, sad ved siden af hende i slæden og ville gerne fremskynde rejsen, men hun kunne ikke hindre den gamle i at standse hestene og kalde hver en vejfarende hen til slæden for at spørge om nyt.

"Hvordan går det jer her i Löfsjö herred?" spurgte majorinden.

"Det går os godt," fik hun da til svar. "Der stunder bedre tider til. Den gale præst der nede i Ekeby og hans hustru hjælper os alle."

"Nu kommer der en god tid," svarede en anden, "Sintram er borte. Kavalererne på Ekeby har begyndt at arbejde. Brobypræstens penge er fundet i Bro kirketårn. Der er så mange, at al Ekebys ære og herlighed kan genoprettes med dem. Der er også nok til at skaffe de hungrige brød."

"Vor gamle provst er vågnet til nyt liv og kraft," sagde en tredje. "Hver søndag taler han til os om Guds riges tilkommelse. Hvem kan nu have lyst at synde? Det godes herredømme stunder til."

Og majorinden kørte langsomt videre og spurgte enhver, hun mødte: "Hvordan går det jer? Lider I mangel på noget her i herredet?"

Og feberheden og den stikkende smerte i brystet stilnede af, når de svarede hende: "Her er to gode og rige kvinder, Marianne Sinclaire og Anna Stjärnhök. De hjælper Gösta Berling med at gå fra hus til hus og se til, at ingen sulter. Og brændevinskedlen sluger nu ikke mere korn."

Det var, som om majorinden sad der i slæden og holdt en lang gudstjeneste. Hun var kommet til et helligt land. Hun så gamle furede ansigter opklares, når der taltes om de tider, som var kommet. De syge glemte deres smerter for at prise glædens dag.

"Vi vil alle være som den gode kaptajn Lennart," sagde de. "Vi vil alle være gode; vi vil tro alle godt; vi vil ikke skade nogen. Det vil fremskynde Guds riges tilkommelse."

Hun fandt alle grebet af den samme ånd. På herregårdene blev de mest trængende frit bespiste. Alle, som havde arbejder at gøre, lod dem udføre nu, og på alle majorindens syv jernværker var virksomheden i fuld gang. Aldrig havde hun følt sig raskere, end mens hun sad her og lod den kolde luft strømme ind i sit værkende bryst. Hun kunne ikke komme forbi en gård uden at standse og spørge.

"Nu er alt godt," var svaret. "Her var stor nød på færde, men herrerne på Ekeby hjælper os. Majorinden vil forundre sig over alt, hvad der er blevet udført der. Mølleværket er snart færdigt, og smedjen er i fuld gang."

Det var nøden og de hjerterystende begivenheder, der havde forvandlet dem alle. Ak, det ville vel ikke vare længe! Men det

var dog godt at komme tilbage til et land, hvor den ene hjalp den anden, og alle ville gøre det gode. Majorinden følte, at hun kunne tilgive kavalererne, og hun takkede Gud for det. "Anna Lisa," sagde hun, "jeg gamle menneske sidder her og tror, at jeg allerede er på vej ind i de saliges himmel."

Da hun endelig nåede Ekeby, og kavalererne skyndte sig ud for at hjælpe hende af släden, kunne de knap kende hende igen; for hun var lige så mild og venlig som deres egen unge grevinde. De ældre, der havde set hende som ung, hviskede til hinanden: "Det er ikke majorinden på Ekeby – det er Margareta Celsing, der kommer tilbage."

Kavalerernes glæde over at se hende komme igen så god, så fri for alle hævntanker, var stor, men den blev forvandlet til sorg, da de så, hvor syg hun var. Hun måtte straks bæres ind i soveværelset og lægges i seng. Men på tærsklen vendte hun sig om og talte til dem.

"Guds stormvind er gået over landet," sagde hun, "Guds stormvind! Jeg ved nu, at alt har været til det bedste." Så lukkedes døren til sygeværelset, og de fik hende ikke mere at se.

Der er dog så meget at sige til den, der skal dø. Ordene trænger sig frem, når man ved, at i værelset ved siden af ligger en, hvis øre snart skal lukkes for bestandig. "Ak min ven, min ven," ville man gerne sige, "kan du tilgive? Kan du tro, trods alt, at jeg har elsket dig? Hvor kunne jeg dog volde dig så megen sorg, mens vi vandrede sammen her? Ak min ven! Tak for al den glæde, du har skænket mig!" Sådanne ord vil man tale og mange, mange flere.

Men majorinden lå i brændende feber, og kavalerernes stemmer kunne ikke nå hende. Skulle hun da aldrig få at vide,

hvordan de havde arbejdet, hvordan de havde genoptaget hendes værk og reddet Ekebys ære? Skulle hun aldrig få det at vide?

Kort efter gik kavalererne ned til smedjen. Alt arbejde var standset der, men de kastede friske kul og nyt råjern i ovnen og lavede til smeltning. De kaldte ikke på smedene, som var gået hjem for at holde jul, men arbejdede selv. Kunne majorinden blot leve, til hammeren kom i gang, da skulle den tale deres sag for hende.

Det blev aften og det blev nat under arbejdet. Flere af dem tænkte på, hvor underligt det var, at de nu atter kom til at holde jul i smedjen. Den store videnskabsmand, Kevenhüller, som havde stået for genopbyggelsen af møllen og smedjen, og Kristian Bergh, den stærke kaptajn, stod ved ovnen og passede smeltningen. Gösta og Julius bar kul. Af de øvrige sad nogle på ambolten under den optrukne hammer, andre havde taget plads på kulkærrer og stangjernsdynger. Löwenborg, den gamle mystiker, talte med farbroder Eberhard, filosoffen, som sad ved siden af ham på ambolten. "I nat dør Sintram!" sagde han.

"Hvorfor just i nat?" spurgte Eberhard.

"Du husker vel vor akkord med ham fra i fjor? Nu har vi ikke gjort noget, som ikke var kavalermæssigt, altså har han tabt."

"Når du tror på sådan noget, så ved du vel også, at vi har gjort meget, som ikke har været kavalermæssigt. For det første hjalp vi ikke majorinden, for det andet begyndte vi at arbejde; for det tredje var det ikke helt rigtigt, at Gösta ikke tog sig selv af dage, som han havde lovet."

"Jeg har tænkt på det," svarede Löwenborg, "men jeg tror, du tager fejl. At handle med smålige tanker på vor egen fordel var

os forbudt, men ikke at handle som kærligheden eller æren eller vor evige salighed fordrede. Jeg tror, at Sintram har tabt. Ja, jeg ved det. Jeg har hørt hans bjælder hele aftenen, men det er ikke rigtige bjælder. Vi har ham snart her."

Og den lille gamle mand sad og stirrede på smedjens åbne dør og det lille stykke blå himmel med enkelte stjerner, der sås igennem den. Pludselig fo'r han op.

"Ser du ham?" hviskede han. "Der kommer han listende. Ser du ham ikke i døren?"

"Ingenting ser jeg," svarede farbroder Eberhard. "Du er søvnig, det er det hele."

"Jeg så ham tydeligt mod den lyse himmel. Han havde sin lange ulveskindspels og pelshue på. Nu er han inde i mørket der, og jeg kan ikke se ham. Se, nu er han henne ved ovnen. Han står lige ved siden af Kristian Bergh, men Kristian ser ham nok ikke. Nu bukker han sig og kaster noget i ilden. Uh, hvor han ser fæl ud. Tag jer i agt der henne!"

I samme øjeblik lød der et knald, og gnisterne fo'r ud af ovnen over smedene og deres hjælpere. Der skete dog ingen skade.

"Han vil hævne sig," hviskede Löwenborg.

"Nej, du er for gal!" udbrød Eberhard, "du burde dog have fået nok af den slags."

"Sådan noget kan man tænke og ønske, men hvad hjælper det. Ser du ikke, han står der ved bjælken og griner ad os? Men så sandt jeg lever, tror jeg ikke, han løsner hammeren!"

Han fo'r op og rev Eberhard med sig. Umiddelbart derefter slog hammeren drønende mod ambolten. Det var blot en

krampe, der var gået løs; men Eberhard og Löwenborg var med nød og næppe undsluppet døden.

"Ser du, at han ingen magt har over os?" sagde Löwenborg triumferende; "men hævne sig vil han. Det er tydeligt."

Og han råbte til Gösta Berling: "Gå du op til kvinderne, Gösta. Kanske viser han sig også for dem. De er ikke så vant til at se sligt, som jeg er; de kunne let blive bange. Og tag dig i agt, Gösta; for han bærer et svart nag til dig, og kanske han har magt over dig for det løftes skyld. Hvem ved det?"

Siden fik man at vide, at Löwenborg havde haft ret, at Sintram var død julenat. Somme sagde, at han havde hængt sig i fængslet. Andre troede, at retfærdighedens tjenere havde i al hemmelighed ladet ham tage af dage; for undersøgelsen lod til at ville falde ud til hans fordel, og det gik jo ikke an atter at slippe ham løs over herredet. Atter andre troede, at en mørk herre var kommet rejsende i en sort vogn med sorte heste for og havde taget ham ud af fængslet. Og Löwenborg var ikke den eneste, der så ham julenat. Også på Fors blev han set og i Ulrika Dillners drømme. Mangen en fortalte, at han havde vist sig for dem, lige til Ulrika Dillner flyttede hans lig til Bro kirkegård. Hun lod også de slemme tjenestefolk jage bort fra Fors og indførte et skikkeligt regimente der. Nu spøger der ikke mere.

Det fortælles, at inden Gösta Berling nåede op til gården, var en fremmed kommet dertil og havde afleveret et brev til majorinden. Ingen kendte buddet, men brevet blev båret ind og lagt på bordet ved siden af den syge. Straks efter blev hun uventet bedre, feberen stilnede af, smerterne aftog, og hun blev i stand til at læse skrivelsen.

De gamle ville gerne tro, at denne bedring skyldtes de mørke magters indflydelse. Sintram og hans venner kunne have fordel af, at majorinden læste dette brev.

Det var et dokument, skrevet med blod på sort papir. Kavalererne ville nok have kendt det igen; det blev skrevet forrige julenat i smedjen på Ekeby.

Og majorinden lå nu der og læste, at efterdi hun havde været en heks og sendt kavalersjæle til helvede, så dømtes hun til at miste Ekeby. Dette og lignende tåbeligheder læste hun. Hun så på datum og underskrifter og fandt følgende tilføjelse ved Göstas navn: "Fordi majorinden har benyttet sig af min svaghed til at lokke mig bort fra ærligt arbejde og beholde mig som kavaler på Ekeby; fordi hun har gjort mig til Ebba Dohnas morder ved at forråde hende, at jeg var en afsat præst, derfor skriver jeg under."

Majorinden foldede langsomt papiret sammen og lagde det ind i omslaget; derefter lå hun stille og tænkte på, hvad hun havde fået at vide. Hun forstod med bitter smerte, at dette var folkets tanker om hende. En heks og en troldkvinde var hun for alle disse, som hun havde gjort vel imod, som hun havde givet arbejde og brød. Dette var hendes løn, det skulle blive hendes eftermæle. De kunne ikke tiltro en ægteskabsbryderske noget andet.

Men hvad brød hun sig om disse vankundige? De havde dog stået hende fjernt. Men disse fattige kavalerer, som havde levet af hendes nåde og kendte hende godt, også de troede det, eller lod, som de troede det, for at få et påskud til at rive Ekeby til sig. Hendes tanker fo'r hurtigt om, og vild vrede og hævnlyst luede i hendes feberhede hjerne. Hun lod Brobypræstens datter,

der tilligemed grevinde Elisabet vågede over hende, sende bud til Högfors efter godsforvalteren og inspektøren. Hun ville gøre sit testamente.

Atter lå hun og tænkte. Hendes øjenbryn trak sig sammen, hendes ansigt fortrak sig uhyggeligt af smerte.

"Majorinden er meget syg," sagde grevinden sagte.

"Det er jeg, mere syg end nogensinde før."

Der blev atter tavshed, men så talte majorinden med hård, skarp røst.

"Det er underligt at tænke på, at også grevinde Elisabet, der er elsket af alle, er en ægteskabsbryderske."

Den unge grevinde fo'r sammen.

"Ja, om ikke i gerning, så dog i tanker og ønsker, og det gør ingen forskel. Jeg, som ligger her, føler, at det gør ingen forskel."

"Det ved jeg, majorinde."

"Og dog er du nu blevet lykkelig. Du kan eje den, du elsker, uden synd; det sorte spøgelse vil ikke stå imellem jer, når I mødes. I kan tilhøre hinanden overfor verden. I kan gå gennem livet ved hinandens side."

"Ak, kære majorinde!"

"Hvor tør du vove at blive hos ham?" udbrød den gamle med stigende heftighed. "Gør bod, gør bod i tide! Rejs hjem til din fader og moder, inden de kommer og forbander dig. Vover du at nævne Gösta Berling som din mand! Rejs fra ham! Jeg vil give ham Ekeby, jeg vil give ham magt og ære. Vover du at dele det med ham? Vover du at tage mod lykken og æren? Jeg vovede det. Husker du, hvordan det gik mig? Husker du julemiddagen på Ekeby? Husker du arresten på lensmandsgården?"

"Ak, majorinde, vi syndere går her side om side uden lykke. Jeg går her for at våge over, at glæden ikke fæster bo ved vor arne. Tror majorinden ikke, at jeg længes hjem? Ak, jeg længes bittert efter hjemmets ly og støtte, men jeg vil aldrig få den. Jeg må bo her i frygt og bæven, med den bevidsthed, at alt, hvad jeg gør, leder til synd og sorg, at hjælper jeg en, så skader jeg en anden. Alt for svag og ringe for livet her er jeg dog tvunget til at leve det, fordi jeg er bundet til en evig bod."

"Slige tanker dårer vi vort hjerte med," udbrød majorinden, "men det er svaghed. Du *vil* ikke bort fra ham, det er sagen."

Inden grevinden kunne svare, kom Gösta Berling ind i værelset.

"Kom hid, Gösta," sagde majorinden straks, og hendes stemme blev endnu skarpere og hårdere. "Kom hid, du som prises af hele Löfsjö herred! Kom, du som vil have det eftermæle, at du er folkets frelser. Nu skal du høre, hvordan det er gået din gamle majorinde, som du lod gå forladt og foragtet omkring i landet.

Først vil jeg fortælle, hvordan det gik mig, da jeg kom hjem til min moder i dette forår, for du bør kende slutningen på den historie.

Det var i marts, jeg nåede op til gården i Elvedalsskovene, Gösta. Jeg så ikke stort bedre ud end en tiggerkælling. De sagde mig, da jeg kom, at min moder var i mælkestuen. Der gik jeg hen og stod længe tavs nede ved døren. Rundt om langs væggen på lange hylder stod de blanke kobberfade fyldte med mælk. Og min moder, som var over de halvfems, tog det ene mælkefad ned efter det andet og skummede fløden af. Hun var rask nok, den gamle, men jeg mærkede godt, hvor svært det faldt hende

at nå mælkefadene. Jeg vidste ikke, om hun havde set mig, men efter en stunds forløb talte hun til mig med en underlig skarp stemme.

'Så er det da gået dig, som jeg ønskede,' sagde hun. Jeg ville tale og bede hende tilgive mig, men det var ingen nytte til. Hun hørte ikke et ord af det – hun var stokdøv. Men lidt efter talte hun igen: 'Du kan komme og hjælpe mig,' sagde hun.

Så gik jeg hen og skummede mælken. Jeg tog fadene ned i den rigtige orden og satte alting på sin plads og tog tilpas dybt med skummeskeen, og hun var tilfreds. Ingen af tjenestefolkene havde hun kunnet betro at skumme mælken; men jeg vidste jo fra gamle dage, hvordan hun ville have det.

'Nu kan du påtage dig dette arbejde,' sagde hun. Så vidste jeg, at hun havde tilgivet mig.

Og derefter var det på én gang, som om hun ikke længere kunne arbejde. Hun sad stille i sin lænestol og sov næsten hele dagen. Et par uger før jul døde hun. Jeg var gerne kommet før, Gösta, men jeg kunne ikke rejse fra den gamle."

Majorinden standsede. Hun havde nu ondt ved at få vejret; men hun mandede sig op og talte videre.

"Det er sandt, Gösta, at jeg gerne ville have dig hos mig her på Ekeby. Det er nu engang så, at alle er glade ved at være sammen med dig. Havde du kunnet blive en ordentlig mand, da ville jeg have givet dig megen magt. Mit håb stod altid til, at du skulle finde dig en god hustru. Først troede jeg, det skulle blive Marianne Sinclaire, for jeg så, at hun elskede dig, allerede mens du levede som brændehugger i skoven. Så troede jeg, det skulle blive Ebba Dohna, og jeg kørte en dag over til Borg og sagde til

hende, at hvis hun ville gifte sig med dig, ville jeg lade dig arve Ekeby. Handlede jeg uret i dette, må du tilgive mig."

Gösta lå på knæ ved sengen med panden mod sengekanten; han stønnede tungt.

"Sig mig nu, Gösta, hvordan du agter at leve. Hvordan vil du forsørge din kone? Sig mig det! Du ved jo, jeg har altid villet dit bedste."

Og Gösta svarede hende smilende, skønt hans hjerte var nærved at briste af sorg: "I gamle dage, da jeg prøvede på at blive arbejder her på Borg, gav majorinden mig et hus at bo i, og det har jeg endnu. I denne høst har jeg gjort alt i stand der; Löwenborg har hjulpet mig, vi har malet loftet og tapetseret væggene. Den inderste lille stue kalder Löwenborg for grevindens kabinet, og han har søgt rundt om hos bønderne efter møbler, som de har fået på herregårdsauktionerne. Dem har han købt; og nu er der både højryggede lænestole og dragkister med blanke beslag. Men i det yderste større værelse står den unge frues væverstol og min drejebænk. Der har vi også vort husgeråd og andre sager, og der har Löwenborg og jeg allerede siddet mangen en aften og talt om, hvordan den unge grevinde og jeg skal have det i husmandshuset. Men min hustru får først dette at vide nu, majorinde. Vi ville sige hende det, når vi forlod Ekeby."

"Fortæl videre, Gösta."

"Löwenborg talte altid om, hvor hårdt vi kunne trænge til en pige i huset. 'Om sommeren er her dejligt på Birkenæsset,' sagde han, 'men om vinteren bliver her for ensomt for den unge frue. Du kommer til at holde en pige, Gösta.' Og jeg var nok enig med ham, men jeg vidste ikke, hvordan jeg skulle få råd til

det. Da kom han en dag bærende med sit bord, det med de malede tangenter. "Det bliver nok dig, Löwenborg, der skal være vor pige," sagde jeg. Han svarede, at der ville nok blive brug for ham; om jeg mente, at den unge grevinde skulle lave mad og hente vand og brænde? Nej, jeg havde ment, at hun ikke skulle bestille det allerringeste, så længe jeg havde et par hænder at arbejde med. Men han syntes dog, det var bedst, vi var to, så kunne hun hele dagen sidde i sofahjørnet og brodere. Jeg kunne aldrig tænke mig, hvor megen opvartning sådan et lille kvindemenneske trængte til, sagde han."

"Bliv ved," sagde majorinden. "Det lindrer mine smerter. Troede du, at din unge grevinde ville bo i et husmandshus?"

Han undrede sig over hendes hånlige tone men blev ved: "Ak, majorinde, jeg vovede ikke at tro det; men det havde været så skønt, om hun ville. Her er jo fem mil til den nærmeste læge. Hun, som har en let hånd og et kærligt hjerte, ville få arbejde nok med at forbinde sår og stille feber. Og jeg tænkte, at alle bedrøvede skulle finde vej ned til den fine frue i husmandshuset. Der er så megen sorg blandt de fattige, som gode ord og et venligt hjertelag kan hjælpe på."

"Men du selv, Gösta Berling?"

"Jeg har mit arbejde ved høvle- og drejebænken, majorinde. Jeg må herefter leve mit eget liv. Vil min hustru ikke følge mig, så får det være. Selv om man nu bød mig alverdens rigdomme, ville de ikke lokke mig; jeg vil leve mit eget liv. Nu vil jeg være og blive en fattig mand blandt bønderne og hjælpe dem med, hvad jeg kan. De kan trænge til en, som spiller for dem til bryllup og julegilder, til en, som kan skrive breve til de bortrejste sønner – og det kan jeg gøre. Men fattig må jeg være, majorinde."

"Det bliver et trist liv for jer, Gösta."

"Å nej, majorinde, det ville det ikke blive, hvis vi blot var to, som holdt sammen. De rige og glade skulle nok komme til os lige så vel som de fattige. Vi ville få munterhed nok i vor stue. Gæsterne ville ikke bryde sig om, at maden blev lavet i deres påsyn, eller blive fornærmede over, at de måtte spise to og to på én tallerken."

"Og hvad nytte ville du gøre med alt dette, Gösta? Hvad ære ville du vinde?"

"Det var ære nok, majorinde, om de fattige ville huske mig et par år efter min død. Jeg havde gjort nytte nok, om jeg havde plantet et par æbletræer ved hvert hus, om jeg havde lært spillemanden et par af de gamle mestres melodier, og om vogterbørnene havde lært nogle gode sange at synge på skovstien. – Majorinden kan tro mig, jeg er den samme gale Gösta Berling som i gamle dage. En bondespillemand er alt, hvad jeg kan blive; men det er nok. Jeg har megen synd at oprette; men at græde og angre ligger ikke for mig. Jeg vil gøre de fattige glæde, det er min bod."

"Gösta," sagde majorinden, "det liv er for ringe for en mand med dine evner. Jeg vil give dig Ekeby."

"O, majorinde," udbrød han forfærdet, "gør mig ikke rig! Læg ikke sådanne pligter på mig! Skil mig ikke fra de fattige!"

"Jeg vil give dig og kavalererne Ekeby," gentog majorinden, "du er jo et udmærket menneske, Gösta, og velsignet af folket. Jeg siger som min moder: du får påtage dig dette arbejde."

"Nej, majorinde, det kan vi ikke tage imod; vi som har miskendt majorinden og voldt Dem så megen sorg."

"Jeg vil give jer Ekeby, hører du."

Hun talte hårdt og skarpt uden al venlighed. Han blev grebet af angst.

"Sæt ikke de gamle i en sådan fristelse, majorinde; det ville jo igen gøre dem til letsindige svirebrødre. Rige kavalerer; Gud i Himlen, hvad ville der blive af os!"

"Jeg vil give dig Ekeby, Gösta, men da skal du love at give din hustru sin frihed. Sådan en fin lille dame passer ikke for dig. Hun har lidt for meget her i bjørnelandet; hun længes tilbage til sit lyse hjem. Du skal lade hende rejse; det er derfor, jeg giver dig Ekeby."

Men nu kom grevinde Elisabet hen og knælede ved majorindens seng. "Jeg længes ikke mere, majorinde. Han, som er min mand, har løst gåden og fundet det liv, jeg kan leve. Jeg behøver ikke at gå kold og streng ved hans side og minde ham om anger og bod; fattigdom og nød og hårdt arbejde vil nok opfylde det hverv. De veje, som fører til de fattige og syge, kan jeg gå uden synd. Jeg frygter ikke mere for livet heroppe i Norden. Men gør ham ikke rig, majorinde, for da tør jeg ikke blive."

Majorinden rejste sig op i sengen.

"Al lykke forlanger I for jer," råbte hun og truede dem med knyttet hånd, "al lykke og velsignelse. Nej, lad kavalererne få Ekeby, at de kan gå til grunde. Lad mand og hustru skilles ad, at de kan gå til grunde. En heks og en troldkvinde er jeg, og jeg *vil* hidse jer til ondt. Som mit rygte er, vil jeg selv være."

Hun greb brevet og slængte Gösta det i ansigtet. Det sorte papir flagrede ned på gulvet. Gösta kendte det godt.

"Du har forbrudt dig imod mig, Gösta. Du har miskendt den, der har været en anden moder for dig. Tør du vægre dig ved at

tage din straf af min hånd? Du skal tage imod Ekeby, og det skal ødelægge dig, for du er svag. Du skal sende din hustru hjem, så at du ikke har nogen til at frelse dig. Du skal dø med et navn, der er lige så forhadt som mit. Margareta Celsing får det eftermæle, at hun var en heks og en troldkvinde; dit skal blive: en ødeland og en bondeplager."

Hun sank tilbage i puderne, og alt blev stille. Da lød der gennem tavsheden et dumpt slag, så et igen og endnu et. Stangjernshammeren havde begyndt sin drønende gang.

"Hør," sagde da Gösta Berling, "sådan lyder Margareta Celsings eftermæle! Det er ikke fulde kavalerers gale optøjer. Det er arbejdets sejrshymne, der istemmes til ære for en trofast gammel arbejderske. 'Tak,' siger den, 'tak for godt arbejde, tak for brødet, du har givet de fattige, tak for veje, du har banet, for hjem, du har bygget. Tak for glæden, du har åbnet dine sale for!' – 'Tak,' siger den, 'og hvil i fred! Dit værk skal leve og bestå. Din gård skal altid være et fristed for det lykkebringende arbejde.' – 'Tak,' siger den, 'og døm ikke os, som har faret vild. Du, som tiltræder rejsen til fredens hjem, tænk med milde tanker på os, som endnu lever.'"

Gösta tav, men stangjernshammeren blev ved at tale. Alle stemmer, som havde talt godt og kærligt til majorinden, blandede sig med hammerklangen. Lidt efter lidt forsvandt spændingen af hendes træk; de slappedes, og det var, som om dødens skygge var faldet over hende.

Brobypræstens datter kom ind og meldte, at herrerne fra Högfors var kommet. Majorinden lod dem gå; hun ville ikke gøre testamente.

"Så, Gösta Berling, du bedrifternes mand," sagde hun, "så har du altså sejret en gang til. Bøj dig ned og lad mig velsigne dig."

Feberen kom nu igen med fordoblet styrke. Dødskampen begyndte. Legemet havde endnu tunge lidelser at gennemgå, men sjælen vidste snart intet af det. Den begyndte at skue ind i de himle, der åbnes for de døende.

Således gik en time, og den korte dødskamp var til ende. Da lå hun der så fredelig og smuk, at de omkringstående var dybt bevægede.

"Min kære gamle majorinde," sagde Gösta da, "sådan har jeg set dig en gang før. Nu er Margareta Celsing kommet tilbage til livet. Nu skal hun aldrig mere vige for majorinden på Ekeby."

Da kavalererne kom ind fra smedjen, blev de modtaget med budskabet om majorindens død.

"Hørte hun hammeren?" spurgte de.

Det havde hun gjort, og dermed måtte de lade sig nøje.

De fik siden at vide, at hun havde haft i sinde at give dem Ekeby, men at testamentet aldrig var blevet skrevet. Det anså de for en stor ære, og gjorde sig til af det, så længe de levede. Men ingen hørte dem nogensinde klage over de rigdomme, de havde tabt.

Der fortælles også, at denne julenat stod Gösta Berling ved sin unge hustrus side og holdt sin sidste tale til kavalererne. Han var bedrøvet over deres skæbne, da de nu alle måtte bort fra Ekeby. Alderdommens skrøbeligheder ventede dem. Den, der er gammel og gnaven, får kun en kølig modtagelse, hvor han kommer. Den fattige kavaler, som er nødt til at tinge sig i

kost hos bønder, har ingen glade dage: skilt fra venner og eventyr sygner han hen i ensomhed.

Og så talte han til dem, de sorgløse, de i lykkens omskiftelser hærdede. Endnu en gang kaldte han dem gamle guder og riddersmænd, som var kommet for at indføre glæden i jernlandet og jerntiden. Men han klagede over, at den have, hvor den sommerfuglvingede glæde sværmer, hærges af ødelæggende larver, så dens frugter går til grunde.

Vel vidste han, at glæden var et gode for jordens børn, og at den måtte findes. Men som en tung gåde lå stadig det spørgsmål over verden, hvordan et menneske kan være både glad og god. Det var det letteste og tillige det sværeste i verden, sagde han. Hidtil havde de ikke kunnet løse gåden. Nu ville han tro, at de havde lært det, at de alle havde lært det i dette glædens og nødens, lykkens og sorgens år.

Ak, I gode herrer kavalerer, også for mig ligger afskedens bitterhed over denne stund! Det er den sidste nat, vi har gennemvåget sammen. Jeg skal ikke høre den muntre latter og de lystige viser; jeg skal nu skilles fra jer og fra alle de andre glade mennesker ved Löfvens bred.

I kære gamle; I har i fordums tider givet mig gode gaver. I kom til den ensomtboende med bud om livets rige omskiftelser; jeg så jer udkæmpe vældige ragnarokskampe omkring mine barndomsdrømmes sø. Men hvad har jeg givet jer?

Måske det dog vil glæde jer, at jeres navne nævnes sammen med de elskede gårdes. Gid al glans, der har været over jeres liv, må falde over den egn, hvor I har levet! Endnu står Borg, endnu står Björne, endnu ligger Ekeby ved Löfven, herligt omkranset

af fos og sø, af park og smilende skovenge, og når man står på de brede altaner, sværmer sagnene omkring en som sommerens bier.

Men siden vi taler om bier, så lad mig fortælle en lille historie. Den lille Ruster, der som trommeslager gik i spidsen for den svenske armé, da den i 1813 rykkede ind i Tyskland, kunne siden aldrig blive træt af at fortælle om det vidunderlige land der sønderpå. Menneskene var så store som kirketårne, svalerne var så store som ørne, bierne som gæs.

"Nå, men bikuberne da?"

"Bikuberne var som almindelige bikuber."

"Hvordan kunne da bierne komme ind i dem?"

"Ja, det blev deres sag," svarede da den lille Ruster.

Kære læser, må jeg ikke sige det samme? Her har nu fantasiens kæmpebier sværmet omkring os i år og dag, men hvordan de skal komme ind i virkelighedens kube – ja det bliver sandelig deres sag.

Om "Gösta Berlings saga"

Forfatter: Selma Lagerlöf (1858-1940).
Org.udgave: *Gösta Berlings Saga.* Frithiof Hellbergs Förlag, Stockholm 1891.
Denne udgave baseret på: Selma Lagerlöf: *Gösta Berlings saga. Fortællinger fra det gamle Vermland*. Autoriseret oversættelse af Ida Falbe-Hansen. Anden udgave. Gyldendalske Boghandels Forlag (F. Hegel & Søn), København 1895.
Oversætter: Ida Falbe-Hansen (1849-1922).
Redigeret af: Kim N. Jensen.
Forside: Efter illustration af Thornton Oakley (1881-1953): Gösta Berling (1938).

ISBN 978-87-7628-019-2
1. ebogsudgave

www.ebib1800.dk

